

ISSN: 2687- 4385
eISSN: 2687-6248
www.ijhar.net / www.ijhar.org

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ijhar[®]
INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMANITIES AND ART RESEARCHES

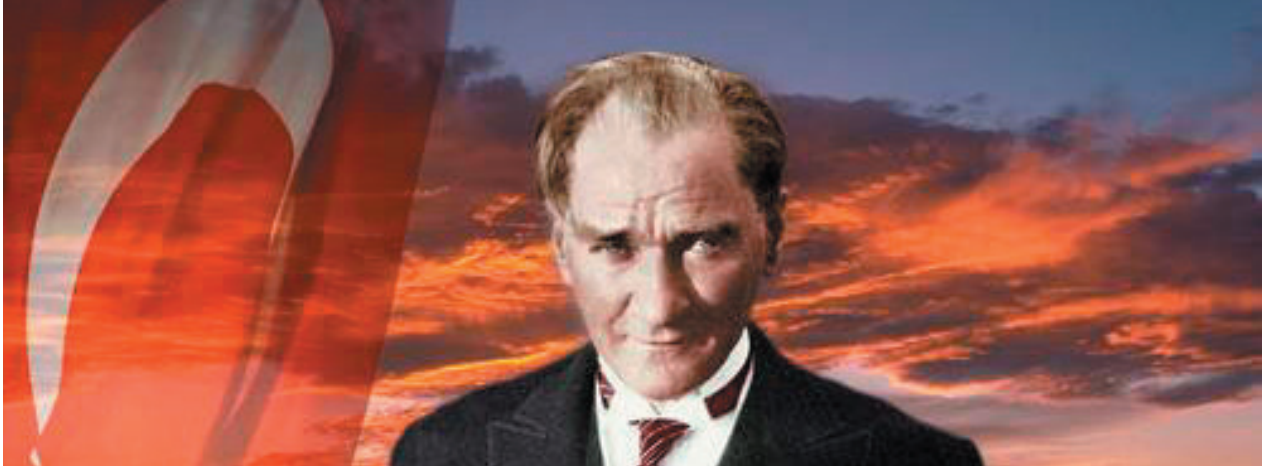
Cilt 6, Sayı 3, Eylül 2021

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL ACADEMY

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

Türk Milletinin tuttuđu meşale, pozitif bilimdir.
M.K. Atatürk

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN : 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti.

Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge Ayaz Plaza No:24

Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi : Uludağ Gelişim Akademisi

29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com / ijharjournaltr@gmail.com

www.ijhar.org

www.ijhar.net

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları

İmtiyaz Sahibi / Garantee

Çetin YILDIRIM

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları

Kurucu Heyet / Founding Committee

Prof. Dr. Kelime ERDAL
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr .Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Associate Prof. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

	Qualification	PhD
	Position	Chef-in Editör
	Mail	basturk@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42224
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Dr. Hatice YURTSEVEN YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Secretary
	Mail	hyurtseven@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-40995
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Şükrü KAYA

	Qualification	Master's Degree
	Position	Editor - Mizanpaj
	Mail	skaya@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 295-5498
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Karacabey Vocational School Computer Technologies

Prof. Dr. Hülya TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Folk Literature and Folk Culture
	Mail	htas@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1817
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Literature, Department of Folklore

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Sport Sciences
	Mail	sksahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Sports Science Faculty Coaching Training

Prof. Dr. Mujib ALAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - International Relations
	Mail	malam3@jmi.ac.in
	Fone	+91-11 26987583
	Country	India
	Affiliation	Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia (A Central University), New Delhi-110025.

Prof. Dr. Sabry Tevfik HAMMAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Literature
	Mail	sabrihammam@yahoo.com
	Fone	00201005474263
	Country	Egypt
	Affiliation	Sohac University Faculty of Letters Department of Turkish

Prof. Dr. Rıza SAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Social Sciences
	Mail	nrsam1635@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 261-5540
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludag University Social Sciences Vocational School Property Protection And Security

Prof. Dr. Birol TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Agricultural Sciences
	Mail	melik@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1513
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Agricultural

Associate Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	seroglu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42223
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Erol OGUR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	ogur@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42222
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Ersin ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Educational Sciences
	Mail	ersahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences

Assistant Prof. Dr. Nazan OSKAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art Sciences
	Mail	nazan_oscay@hotmail.com
	Fone	+90 (432) 444 5065 / 22815
	Country	Türkiye
	Affiliation	Van Yüzüncü Yıll University, Faculty Of Fine Arts Arts

Dr. Erkan YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	eyilmaz@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Foreign Language Education

Research Assistant Ebru Kuybu DURMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	ebrukuybu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-55079
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Letters Department of Turkish Language and Literature

Dr. Tayfun BARIŞ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	tbaris@uludag.edu.tr
	Fone	(0452) 475 73 92
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Turkish Teaching Application and Research Center (ULUTÖMER)

Instructor Gültekin ERDAL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Publish Editor
	Mail	gultekinerdal@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 2364
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Technical Sciences Vocational School

Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam - Mısır

Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbeycan
Doç. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye
Dr. Erkan Yılmaz, Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

- Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi, Moskova - Rusya
- Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
- Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya
- Prof. Dr. Erkan Işığışık, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. İlker Küçük, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye (04.05.2020)
- Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi, Ankara - Türkiye.
- Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoglu, Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi, Arnavutluk
- Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes Üniversitesi, Fransa
- Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa
- Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya – Rusya
- Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam, Sohac Üniversitesi - Mısır
- Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A

- Central Universty - Hindistan
- Prof. Dr. Tevfik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi, Ankara -Türkiye
- Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan
- Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü - Azarbeycan
- Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi, Litvanya
- Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi, Ukrayna
- Doç. Dr. Hicabi Gülgen, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik -Türkiye
- Doç. Dr. Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna
- Doç. Dr. Süleyman Eroğlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi, Moldova
- Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi, Sibiry - Rusya
- Dr. Öğr.Üyesi Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
- Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya
- Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), bahar, yaz, sonbahar ve kış aylarında yılda dört defa yayımlanır. IJHAR, hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkânlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesi'dir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayımlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinicilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief

report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayın kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların

sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekmediği makalede belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.019>
- 1. PROFESYONEL BALE DANCİRLARI İÇİN OLASI SAKATLANMALARIN ANATOMİK KONUMLARININ BELİRLENMESİ**
Determining The Anatomical Locations Of Possible Injuries For Professional Ballet Dancers
Dr. Ayşe Gül KABAKCI, Doç. Dr. Seda AYVAZOĞLU, Prof. Dr. Memduha Gülhal BOZKIR 301-310
- Derleme • Compilation** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.020>
- 2. BURYAT CUMHURİYETİ'NİN ÇOK BOYUTLU COĞRAFİ PORTRESİ**
Multidimensional Geographic Portrait of The Republic of Buryatia
Prof. Dr. Emin ATASOY, Doç. Dr. Erol KAPLUHAN, Prof. Dr. Kulyash Duisenbaevna
KAİMULDİNOVA 311-347
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.021>
- 3. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE SÜRELİ YAYIN İLLÜSTRASYONLARINDA TÜRK KADINI VE GÖRÜNÜRLÜĞÜ (KAFA, MASA, OT DERGİ ÖRNEKLERİ VE DEĞERLENDİRMELER)**
Turkish Woman and Visibility in Periodical Publication's Illustrations from the Ottoman to the Present (Kafa, Masa, Ot Magazine Examples and Reviews)
Arş.Gör.DuyguSEZGİN..... 348-369
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.022>
- 4. ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNİN OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN GÖRSEL ALGI GELİŞİ MİNE UYGUN TASARLANMASI**
Designing Children's Libraries Suitable For The Visual Perception Development Of Preschool Children
Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ, İç mimar Emine KESKİN 370-400
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.023>
- 5. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAZMA EĞİLİMLERİNİN BELİRLENMESİ**
Determination of Middle School Students' Writing Dispositions
Zeynep Tuğba ERDEN, Doç. Dr. Nigar İPEK EĞİLMEZ..... 401-416
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.024>
- 6. ANADOLU SANATINDA ŞAHMERAN FİGÜRLÜ ÖRNEKLER**
Examples Of Sahmeran Figures In Anatolian Art
Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN, Doç. Dr. Zeynep BALKANAL 417-447

Değerli okuyucular,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisi ilk sayısından bu yana bilimsel ve akademik ilkelerinden ödün vermeden yayın hayatına devam etmekte ve bu durum dergimize olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Dergimizi, yayın hayatına başlamasının 7. yılında da basılı ve elektronik olarak yayınlıyoruz. 2021 yılı 6. cilt 3. sayımızda bir derleme ve altı araştırma makalesi yer almaktadır. Bu bağlamda dergimizin yayın ve editör kurulunda yer alan bilim insanlarıyla 17.09.2021 tarihinde çevrimiçi olarak yaptığımız toplantı raporunu takdirlerinize sunuyoruz.

- 2021 yılından itibaren IJHAR dergisi (Mart-Haziran-Eylül-Aralık) aylarında yılda dört sayı yayınlanacaktır.
- Bilim ve Yayın kurulu gerekli gördüğünde derginin Haziran sayısı, alanında tanınmış, Türk bilim, spor, sanat ve edebiyatına katkı sağlamış kişi veya kişilere armağan edilebilir.
- Dergimizin Bilim ve Yayın Kurulu gerekli gördüğünde, periyodik dört sayısından bağımsız olarak özel sayı çıkartabilir.
- Dergimizde bir yazarın yılda bir yayını yayınlanacaktır.
- Dergimizde yayınlanacak makalelerde (Genişletilmiş Özet, Teşekkür (Gerekli ise), Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı, Çatışma Beyanı) zorunlu hâle gelmiştir.

Değerli okuyucular,

Dergimizin birbirinden özgün makaleleri içeren bu sayısının kapağı, sayfa ve mizanpaj tasarımları Şükrü KAYA tarafından hazırlandı. Dergimizde makaleleri yayımlanan, dergimizin yayın ve danışma kurullarında yer alan; dergimizde hakemlik yapan bilim insanlarına ve Uluslararası IJHAR Dergisi mensuplarına teşekkür eder; makalelerin ilgililerine yararlı olmasını dilerim.

Aralık 2021'de yayımlanacak olan 6. cilt, 4. sayımızda görüşmek dileğiyle...

Saygılarımla...

Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK
IJHAR Baş Editörü

Prof. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU
Prof. Dr. Hatice ÖZ PEKTAŞ
Prof. Dr. Hasip PEKTAŞ
Prof. Dr. Şebnem GÖKÇELİ
Doç. Dr. BERGÜN MERİÇ BİNGÜL
Doç. Dr. Mehmet BAYARTAN
Doç. Dr. Mustafa ALTUN
Doç. Dr. Soner AKKURT
Doç. Dr. Songül ARAL
Dr. Öğr. Üyesi Banu ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Çağrı YALÇIN
Dr. Öğr. Üyesi Meral TANER DERMAN

PROFESYONEL BALE DANCILARI İÇİN OLASI SAKATLANMALARIN ANATOMİK KONUMLARININ BELİRLENMESİ

Determining The Anatomical Locations Of Possible Injuries For Professional Ballet Dancers

Dr. Ayşe Gül KABAKCI

Orcid: 0000-0001-7144-8759 ◆ Cukurova University Faculty of Medicine Department of Anatomy ◆
aysegulll-88@hotmail.com

Doç. Dr. Seda AYVAZOĞLU

Orcid: 0000-0002-6446-8521 ◆ Dokuz Eylul University State Conservatory, Department of Performing Arts ◆ seda.ayvazoglu@hotmail.com

Prof. Dr. Memduha Gülhal BOZKIR

Orcid: 0000-0003-4164-4227 ◆ Cukurova University Faculty of Medicine Department of Anatomy ◆
gbozkir@cu.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 04.05.2021
Accept : 14.09.2021
Published : 30.09.2021

iThenticate Report: % 20 ✓

Area Editor: Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.019

Reference:

Kabakçı, Ayşe Gül. Ayvazoğlu, Seda. Bozkır, Memduha Gülhal (2021). Profesyonel Bale Dansçıları İçin Olası Sakatlanmaların Anatomik Konumlarının Belirlenmesi.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(3): 301-310

Anahtar Kelimeler: Anatomi, bale, sakatlanma

Keywords: Anatomy, ballet, injury

Özet

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Klasik bale, dansçılarda sakatlanmalarla sonuçlanan, yoğun pratik gerektiren, yüksek fiziksel talepleri olan popüler bir dans türüdür. Bu çalışma, sağ kalça ve dizinde şiddetli ağrı ile ortopedi kliniğine başvuran 20 yaşındaki bir bale öğrencisini anlatıyor. Klinik ve MRI incelemesinde kemik iliği ödemi sendromu ortaya çıkmıştır. Kemik iliği ödeminin temel nedeni, üç yıl önce "rond de jambe en l'air" hareketini yaparken kalçada meydana gelen yaralanmadır. Olgu, hareket sırasında kalça abduksiyonu sırasında yoğun ağrı hissettiğini belirtmiştir. 12 haftalık destek egzersizlerinden sonra ağrı skoru 8 puandan 3 puana düşmüştür. Literatürde bale hareketi etiolojisine sahip kemik iliği ödemi vakası yoktur. Bu raporda, herhangi bir steroid ve cerrahi tedavi olmaksızın şikayetleri azaltmak için belirlenen anatomik yapıların kas ve eklemlerini destekleyecek doğru egzersizlerin planlanabilmesi için yaralanmanın anatomik lokasyonunun belirlenmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmanın, bale eğitimi sırasında olası yaralanmaları önleme bilincine ve bale öğrencilerinde bireysel gelişimin tıbbi takibinin önemini anlamaya katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Abstract

Classical ballet is a popular type of dance with high physical demands requiring intensive practice with eventual overuse injuries in dancers. This case report describes a 20-year-old ballet student who referred to the orthopedic

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

clinic with severe pain on right hip and knee. The clinical and MRI examination revealed bone marrow edema syndrome. The main reason for bone marrow edema is injury in hip while performing the "rond de jambe en l'air" movement three years ago. The case stated that she felt intense pain during hip abduction while movement was realized. After 12-weeks of supportive exercises, the pain score decreased from 8 to 3 points. In the literature, there is no bone marrow edema case with the etiology of ballet movement. In this report, the importance of determining the anatomical location of the injury is emphasized so that correct exercises to support the muscles and joints of the determined anatomic structures can be planned to reduce the complaints without any steroid and surgical treatment. This study will contribute to awareness of preventing possible injuries during ballet training and to understand the importance of medical follow-up of individual development in ballet students.

Introduction

Classical ballet requires intense physical exercise and therefore overuse injury are common in classical ballet. It has been reported that 50% of injuries are due to overuse (20% lower extremity, 15% wrist and 15% feet) (Albisetti et al. 2010) In addition, musculoskeletal system is also affected in the range of 40-84% during injuries. The reasons for this high rate of injuries in ballet include limited muscle strength, inadequate joint mobility, lack of strengthening exercises, physiological and motor control deficiencies. It has been reported that lower extremity injuries are the most common type among all ballet injuries (65-80%) followed by 7-14% at hip, 14-20% at knee, 5-8% at leg, 15-22% at wrist and 13-15% at the foot of ballets (Mistiaen et al. 2012).

Bone marrow edema syndrome (BMES) is a rare condition which mainly affects the hip area. The etiology and pathogenesis of BMES is still unclear (Yi, Lee and Kim 2015). BMES was first described by Curtiss and Kincaid (1959). The patient with the classic bone marrow edema syndrome is 30-60 years old, male sex, and pain in the single bone of a joint. (Dabak and Sertkaya 2010). Hoffman et al. (2004), bone marrow edema can be categorized into three distinct groups according to etiology (Table 1).

Table 1. Classification of bone marrow edema syndrome

Ischemic BME	Mechanical BME	Reactive BME
• Osteonecrosis	• Bone contusion (bone bruise)	• Gonarthrosis
• Bone marrow edema syndrome (BMES)	• Microfracture	• Osteoarthritis
• Osteochondritisdissecans (OCD)	• Stress-related BME	• Postoperative BME
• Complex regional pain syndrome (CRPS)	• Stress fracture	• Tumor-related BME

There are several fundamental movements in ballet training. Among them, the "rond de jambe en l'air" movement (large semi-circling movement of the leg from front, through the side, and to the back) is an integral part of ballet vocabulary. A main stay of adagio work at the barre and center exercises in a ballet class, this movement not only requires strength and range of motion, but with continued practice, develops strength and range of motion (Figure 1). The basic position of this movement requires a 90° abduction of the hip (Wilson 2008; Wilson, Lim and Kwon 2004). This is an exercise that has been taught since the first year of classical ballet training. It is safe to say that a ballet student has low risks of injury due to these types of movements, because at their 7th year of formal education they already attained proper physicality training, skills and experience from all the prerequisite courses accomplished prior to this year. At this level the ballet student is assumed to be able to perform such exercises with no risks of injury. However, much of this literature simply reported observed values rather than acknowledging if this value was "desirable" in terms of decreased injury risk. Factors at the hip that may limit turnout include femoral anteversion, capsular flexibility, orientation of the acetabulum, and muscle-tendon unit flexibility, as well as strength of the six deep external rotator muscles to sustain the external rotation movement (Negus, Hopper and Briffa 2005). The 'rond de jambe en l'air' movement builds rotation, otherwise known as turnout, or external rotation of the hips. It increases strength, warmth, and mobility in the six external rotator muscles of the hip: piriformis, quadratus femoris, gemellus superior, gemellus inferior, obturatorius internus, obturatorius externus (Wilson, Kwon and Ryu 2007).

Ronds de jambe en l'air is made in the bar and central practice and can be single or double. Ronds de jambe en l'air can also be performed with the leg extended into the second position (half position) and closed to the calf of the supporting leg. The thighs should be kept still and the hips should be well turned out, all movement should be done by the leg below the knee (Figure 1) (Wilson, Kwon and Ryu 2007).

Figure 1. Rond de jambe en l'air (2015) (<http://balletwithchiara.weebly.com/blog/rond-de-jambe-en-lair>).

The bodies of ballet dancers often get into the difficult positions, which are contrary to the normal anatomical and physiological characteristics. Anatomy science is important as it translates the features of the body into the quantitative data (Kabakçı, Yücel and Ayvazoğlu 2017). This case report describes bone marrow edema in a ballet and emphasizes the importance of determining the exact anatomical location of the injury.

Case and Treatment

This case was a 20-year-old girl ballet student from the Ballet Department of The State Conservatory. The student who has been training ballet for seven years injured her groin while executing the "rond de jambe en l'air" movement. She did not have any history of chronic discomfort in her inguinal region. She referred to the orthopedic clinic with pain that started on the right hip joint during hip abduction before a few months in 2017. The student stated that the reason for her injury was because she was unable to sufficiently warm-up before executing the "rond de jambe en l'air" movement. Radiological examination revealed edema around the right iliopsoas muscle and inside the rectouterine cavity. Steroid treatment was recommended to the patient, but the patient refused to use it. Therefore, the patient was recommended exercises that strengthen the hip joint muscles, a month break from ballet exercises, cold application and nonsteroidal anti-inflammatory drug (if needed). Although the ballet student had seen a doctor because of the pain that started at her groin, she could not provide the necessary rest time to rehabilitate prior to her classes. Because the injury occurred during the recital (performance) period of the semester, she felt that she had to perform the exercises despite the physical discomfort she felt from her injury. During classes which took place after her injury, she stated that she remedied the pain caused by contractions through performing various stretching exercises, which targeted more on extending the muscles at the injured area. It can be said that the ballet student tried to make the injury just a little more tolerable as opposed to treating it: Ballet dancers use the fully externally rotated position of the hip in 95% of movements in training, performance and competition, so it is virtually guaranteed that they will experience tightness and muscle

shortening in this area. Care should be taken to fully stretch the rotator group and apply soft tissue techniques where necessary to release this area (2020) (<https://www.nbsenb.ca/resources/dancers-physio-tips/turnout-tips>).

The patient's pain decreased but did not disappear. In 2020, she came to the orthopedic clinic with the complaints of increasing pain in the right knee with walking and ballet exercises. The patient's pain increased, especially during 'rond de jambe en l'air' movement. The patient's right knee MRI examination revealed edema in the patellar tendon close to the patella lower pole, knee joint and suprapatellar bursa and BMES was observed in the intereminensial region, tibia plateau and subcortical area in the posterior of patella. In addition, millimeter-sized Baker Cyst in the posterior popliteal fossa and chondromalacia (grade 2) in the posterior of the patella were observed. Steroid treatment was recommended again to the patient, but the patient refused to use the drug. The patient was recommended to rest for a month, receive nonsteroid anti-inflammatory medication and then called for control during which her pain decreased. In addition all the test procedures were performed according to the Helsinki Declaration of Principles and a voluntary consent form was obtained from the case.

Anatomical Treatment Exercises

In this case, the ballet student did not adhere to the mandatory rest period and continued on with her ballet trainings. Even though she partially recovered from her injury after the final examinations during the term break, she still chronically experienced mild and uncomfortable sensations due to her injury when she did not warm up prior to exercises. The best advice that could be given to this particular ballet student was to thoroughly execute conventional stretching exercises after warm-ups during the holidays. Later on, when she feels ready and her pain subsides, strengthening exercises can be recommended for the area previously affected by the injury. Especially among dancers, supportive exercises are commonly utilized to strengthen various muscle groups involved in ballet. 20-30 minutes of warm-up exercises containing strengthening and stretching powers were done before each ballet lesson. So strengthening the muscles that support her knee will reduce stress on her knee joint. Strong muscles help her knee joint absorb shock. Stretching the muscles that her strengthen is important for restoring range of motion and preventing injury. Gently stretching after strengthening exercises can help reduce muscle soreness and keep her muscles long and flexible. The muscle groups targeted in these warm-up exercises include: musculus quadriceps femoris (front of the thigh), hamstrings (musculus biceps femoris, musculus semimembranosus, musculus semitendinosus, back of the thigh), abductors (outer thigh), adductors (inner thigh) and musculus gluteus medius and musculus gluteus maximus.

Supporting functional muscle structure helps dancers keep their normal muscle tone, strength, and flexibility. Additionally, it helps to prevent these injuries from daily training by strengthening supportive muscles and correcting imbalances.

The muscles of the pelvic region involved in a typical pelvic strain are the adductors. There are five adductor muscles whose main function is to pull the legs together, towards the midline and are also responsible for stabilizing the pelvis. Three are the short adductor muscles whose origin is the pelvis and insertion at the femur. The other two are the long adductors whose origin is the pelvis and insertion at the knee. Anatomical exercise program can help lengthened muscles. Additionally, many movements in anatomical exercise program increase mobility of the hips and joints. This exercise program was applied every other day (40 minutes) for 12 weeks.

Table 2.12-week exercise practices

Block	Equipment	Exercise	Notes
Warm Up	Mat	-Pelvic Curl -Spine twist supine -Chest Lift -Knee Sway (10 reps)	-Fundamental warm up essential before beginning the program, progressing to the Intermediate warm up -Waist must support to floor scapular

		-Criss cross -Pelvic tilt (anterior and posterior tilt) -Clock work (during 20 sec.) -Toe tap (10 reps) -Side Leg Series R/L 10 reps	mobility and stability: protraction, retraction in addition arm circles series p.s: can change according to need, seated or lying on back.
Footwork	Reformer Wunda Chair	-Footwork series including single leg -Footwork series including calf raises & single leg -Side Split R/L (10reps)	-It's important to include single leg in the series, to focus on the individual leg. -Feet must be parallel; adductor muscle group Works differently than the rotation we used in ballet.
Hip Work	Cadillac Reformer Chair	-Basic Leg Springs Single -Leg Supine -Push through barre series, supine position leg kick and tendon stretch -Supine Leg Series -Shoulder bridge 10 reps -Frog and Leg Circle - Series with straps 10 reps -Tendon Stretch R/L 10 reps.	-Working on hip disassociation and pelvic lumbar stabilization. -Lumbar Pelvic stabilization should aim. -The spine should move in order. -Feet must be parallel. -Spine must be round position and posterior pelvic tilt.
Spinal Articulation	Reformer WundaChair Cadillac	-Bottom Lift -Bottom Lift w/Ext -Pelvic Curls -Roll back barre series; roll back and roll up	-Ensuring the legs remain parallel and adductors engage especially on extension. -Short spine massage. -Very slow and controlled.
Stretches	Ladder Barrel Mat Reformer	-Stretches: Gluteals, Adductors, Hamstrings, Hip Flexors -Rolling like a ball -Russian Split	-This series of stretches is welcome part of the session, especially the Adductors stretch since it incorporated a nice lateral flexion stretch as well for ballet dancers.

Specific exercises to strengthen the adductor muscles are detailed in the Table 2. This table is exhaustive of all the exercises over the 12 weeks in recovering injury practice the particularly important ones for the ballet student. Exercises are gradually increased in order to strengthen the adductor muscles. To perform hip abduction in a healthy way is very important and necessary for the "rond de jambe en l'air" movement. Therefore pain assessment (using the Visual Analog Scale 1 to 10 points) and hip range of motion (hip abduction) using a digital inclinometer (Acumar digital inclinometer model; ACU001, USA) were assessed before and after of exercises in the 12-week program.

Moreover, the study was approved by Cukurova University Faculty of Medicine, Non-Invasive Clinical Research Ethics Committee (26/3, December 6, 2013), was authorized by the Chairman of Conservatory Ballet Art Branch and voluntary consent form was obtained.

Results

The evaluations were made by recording the degree of hip abduction and pain scoring at the time when the pain first appeared during the movement. The VAS pain score decreased from 8 to 6 at the end of the 4-week exercise program to 4 at the 8th week and to 3 at the 12th week. Meanwhile hip abduction was recorded as 30 degrees at the 4th week and increased to 60 degrees at the 8th week and to 90 degrees at the end of the 12th week. The patient could easily perform the hip abduction with no need of medical or surgical therapy at the end of 12

weeks. Finally, the patient who had pain-induced movement limitations initially returned to routine ballet training with almost no pain and proper hip abduction.

Discussion and Conclusion

Classical ballet is a popular activity requiring intense physical demands (Stuart, David and Brukner 2006; Kabakçı Yücel and Ayvazoğlu 2017). Therefore, the connections between the classical ballet performance and the anatomical/physiological factors related to flexibility, endurance, power and muscular strength, along with the anaerobic energy systems, should be established in detail (Uygur et al. 2019). Wrong technical implementation, teaching or perception of movement are factors that cause injury. Certain basic ballet positions which are unsuitable to the anatomical structure may cause injuries and developmental disorders. Turnout has both an aesthetic appeal and functional implications (Trentacosta, Sugimoto and Micheli 2017) and, over the past two decades, has been the subject of some debates as to the requirements and implications of "appropriate" turnout. The definition of turnout varies significantly, such as "full external rotation of the hips" (Martin et al. 1998) or "external rotation of both legs so that the feet are rotated 180° away from each other (Khan et al. 1995)" In this case, the anatomical explanation of the injury starting around the hip joint and then continuing at the knee; the basis of each position in the ballet is made from the hip joint. The flexibility of the ligaments and the strength of the muscles around the hip joint support the hip joint movement, and the foot positions are carried out correctly. For this reason, it is important that external rotation in all foot positions in the ballet should be done through the hip joint, not the knee and ankle joint. Thus, the anatomical structures are not forced and the movement is performed according to the purpose. If external rotation is not performed from the hip joint, the ankle and knee joint will have more difficulty to compensate, causing injuries such as rupture of joint ligaments, intra-articular edema, sprains. In this case, the knee joint was overloaded due to disability in the hip joint and bone marrow edema occurred in the knee joint. The student mentioned that she was not able to pause her ballet studies during her recovery period, and that she tried to alleviate her pain by making changes on her balance during exercises, such as transferring more loads to the uninjured side of her groin and increasing weight on the knee joint of the same leg.

The student stated that the reason for her injury was that she was unable to sufficiently warm-up before executing the "rond de jambe en l'air" movement. Therefore we can conclude that her injury was indeed caused by lack of proper warm-up exercises prior to the ballet practice. During the execution of 'rond de jambe en l'air', more burdens are placed on the standing leg, especially on its hip abductors. These muscles serve to orient the pelvis over the standing leg and to facilitate the balancing movement of the pelvis in relation to the leg movement. This is turn allows to limit excess or undesired movement of the pelvis. It is thus very important to include emphasis on the standing leg in teaching 'rond de jambe en l'air' and in fact for other movements requiring full range of motion at the hip (hip abduction, flexion, extension) (Kwon, Wilson and Ryu 2007). The student's attempt to avoid the injury pain will inevitably also hinder the development of correct positioning in ballet, which, in turn, will cause visual aesthetic problems in ballet composition: For example, movement of the pelvis complements the height of the moving leg, while at the same time, movement of the trunk and head complements action in the lower body, helping the dancer maintain balance and achieve a specific line or aesthetic requirement. Understanding the dynamic relationships among these accessory movements in the body, the corresponding proportions of these actions, and the amount of muscular efforts invested during the execution is of interest to dancers, dance teachers, and researchers (Wilson 2009). At the same time, using incorrect balance in ballet may also cause other injuries in the body. Excessive pelvic tilt, particularly anterior tilt, appears to be a common technical fault among pre-professional dancers, and may be caused by an imbalanced use of muscles that control the pelvis and lumbar spine, turtight hip flexors, or structural anomalies. Several dance training authorities suggest that misalignment of the pelvis in dancers may lead to vertebral stress and knee, foot, and ankle injuries due to compensatory movements and excess muscle tension (Grieg 1994; Fitt 1996). In fact, during winter semesters, in order to prevent such injuries like this, the ballet students should have done a complete warm-up and stretching session prior to the

ballet class. Because during winter times the affect of cold weather may slow down the warm up processes, therefore a full session of stretching and warming up is a very important requirement prior to class sessions. It can be concluded that if a ballet dancer does not adhere to the proper rehabilitation period, various further unwanted injuries may occur in the body, in turn making the absence of the student from the ballet classes even longer. Although dancers develop overuse injuries common in other athletes, they are also susceptible to several unique injuries. Professional dancers develop more problems and injuries in the foot, ankle, and knee than any other area (Kadel 2006). In the literature, there is no study on BMES in ballet. Therefore, sharing the cases about injuries is very important in terms of taking preventive measures. This case may also help to prevent possible injuries for students in ballet education. Significant positive effects of the exercise program applied on the anatomical structures were observed in our study and we can recommend this method as a supportive treatment for ballet students who have complaints in the hip and knee region.

References

- Albisetti, W., Perugia D., De Bartolomeo O., Tagliabue L., Camerucci E., Calori G.M. (2010). Stress fractures of the base of the metatarsal bones in young trainee ballet dancers. *Int Orthop*, 34(1):51-5. doi: 10.1007/s00264-009-0784-3.
- Curtiss, P.H., Kincaid, W.E. (1959). Transitory demineralization of the hip in pregnancy. A report of three cases. *J Bone Joint Surg Am*, 41-A:1327-33. PMID: 13849487.
- Dabak, T., Sertkaya, K., Sertkaya, Ö. (2010). Ağrılı kemik iliği ödemi: Erken evre avasküler nekroz mu? *Türk Ortopedi ve Travmatoloji Birliği Derneği Dergisi* 9(1):19-23.
- Denys, J. (2020). Turnout insight for dancers, dance teachers, and dance parents. Canada's National Ballet School. Accessed July 7 2020. A.: <https://www.nbsenb.ca/resources/dancers-physio-tips/turnout-tips>, E.T.07.07.2020.
- Fitt, S.S. (1996). *Dance Kinesiology*. New York: Schirmer Books.
- Grieg, V. (1994). *Inside Ballet Technique*. Hightstown, NJ: Princeton Book Company, 1994.
- Hofmann, S., Kramer, J., Vakil-Adli, A., Aigner, N., Breitenseher, M. (2004). Painful bone marrow edema of the knee: differential diagnosis and therapeutic concepts. *Orthopedic Clinics North*, 35: 321-33. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ocl.2004.04.005>.
- Kabakcı, A.G., Ahmet Hilmi Yücel, A.H., Ayvazoğlu, S. (2017). Physical characteristics of students to receive ballet training. *Cukurova Medical Journal*, 42(1):55-60. doi:10.17826/cutf.280093.
- Kadel, N.J. (2006). Foot and Ankle Injuries in Dance. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*, 17(4):813-26. doi: <https://doi.org/10.1016/j.pmr.2006.06.006>.
- Khan, K., Brown, J., Way, S., Vass, N., Crichton, K., Alexander, R., Baxter, A., Butler, M., John, W. (1995). Overuse injuries in classical ballet. *Sports Medicine*, 19(5): 341–57.
- Kwon, Y.H., Wilson, M., Ryu, J.H. (2007). Analysis of the Hip Joint Moments in Grand Rond de Jambe en l'Air. *Journal of Dance Medicine & Science*, 11(3):93-9.
- Kelly, R.M. (1994). Injury in ballet: a review of relevant topics for the physical therapist. *Clinical Commentary JOSPT*, 19(2): 121-9. doi: 10.2519/jospt.1994.19.2.121.
- Martin, S., Felix, M., Ordonio, M., Allen, D.D. (1998). Measuring functional range of motion in ballet dancers hips. *Journal of Dance Medicine & Science*, 2(2): 56–62.

- Mistiaen, W., Roussel N.A., Vissers, D., Daenen, L., Truijen, S., Nijs, J. (2012). Effects of aerobic endurance, muscle strength and motor control exercise on physical fitness and musculoskeletal injury rate in professional dancers: an uncontrolled trial. *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 35(5):381-8. doi: 10.1016/j.jmpt.2012.04.014.
- Negus, V., Hopper, D., Briffa, N.K. (2005). Associations between turnout and lower extremity injuries in classical ballet dancers. *Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy*, 35(5): 307-18. doi: 10.2519/jospt.2005.35.5.307.
- Trentacosta, N., Sugimoto, D., Micheli, L.J. (2017). Hip and Groin Injuries in Dancers: A Systematic Review Hip problems in dancers. *Sports Health*, 9(5):422-27. doi: 10.1177/1941738117724159.
- Tondi, C. (2015). Rond de Jambe En L'Air. Ballet with Chiara. E.: <http://balletwithchiara.weebly.com/blog/rond-de-jambe-en-lair>, E.T.17.07.2020.
- Uygur, A.G., Polat, S., Ayvazoğlu, S., Yücel, A.H. (2019). The physical features suitable for classical ballet trainin. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation*, 32:569-78. doi: 10.3233/BMR-181173.
- Warden, S.J., Burr, D.B., Brukner, P.D. (2006). Stress Fractures: pathophysiology, epidemiology and risk factors. *Current osteoporosis reports*, 4:103-9. doi: 10.1007/s11914-996-0029-y.
- Wilson, M. (2008). The Science and Art of Grand Rond de Jambe en l'air: Applications to Teaching and Performance. *Journal of Dance Education*, 8(4):117-25. doi: 10.1080/15290824.2008.10387372.
- Wilson, M. (2009). Applying biomechanic research in the dance studio. *International Association for Dance Medicine & Science*, 1(2):11-3.
- Wilson, M., Lim, B.O., Kwon, Y.H. (2004). A three-dimensional kinematic analysis of grand rond de jambe en l'air skilled versus novice ballet dancers. *Journal of Dance Medicine & Science*, 8(4):108-15.
- Wilson, M., Ryu, J.H., Kwon, Y.H. (2007). Contribution of the pelvis to gesture leg range of motion in a complex ballet movement grand rond de jambe en l'air en dehors. *Journal of dance medicine & science*, 11(4):118-23.
- Yi, S.R., Lee, Y.H., Kim, H.M. 2015. Bilateral bone marrow edema syndrome of the femoral head with a unique onset a case report. *Hip Pelvis*, 27(4):273-7. doi: 10.5371/hp.2015.27.4.273.

Geniş Özet

Giriş; Klasik bale eğitimi küçük yaşlardan itibaren uzun yıllar süren yoğun, disiplinli bir çalışma programı içerir. Bu eğitimin sağlıklı bir şekilde üstesinden gelebilmek ve istenilen niteliklere ulaşabilmek için denge, koordinasyon, zihinsel olgunluk, dayanıklılık ve disiplin gibi vasıflara sahip olmak gereklidir. Klasik bale yoğun fiziksel egzersiz gerektirir ve bu nedenle sakatlanmaların %50'sinin aşırı kullanıma bağlı sakatlanmalar olduğu bildirilmiştir. Sakatlanmaların %20'si alt ekstremitte, %15'i bilek ve %15'i ayak kaynaklı olduğu literatürde belirtilmiştir. Bu çalışmada da nadir görülen kemik iliği ödemi kaynaklı sakatlanma incelenmiştir. Kemik iliği ödemi tüm vakalarda travma olmaksızın başlar, aktivite ile artar, istirahat ile azalır, genellikle kasıkta ve uyluk ön yüzünde hissedilir, zamanla dinlenme esnasında bile artarak ilerleyebilmektedir. Kemik iliği ödemi bazen kendiliğinden

geçebilmektedir. Fakat balede nadir görülen bu sakatlanma önüne geçilip, erken farkedilmezse daha olumsuz durumlara da neden olabilmektedir.

Amaç; Bale eğitimi sırasında olası sakatlanmaları önleme ve bale öğrencilerinde sakatlanmaların anatomik lokalizasyonunun belirlenerek takiplerinin yapılmasına katkı sağlamak. Çalışmamızda Ronds de jambe en l'air hareketi esnasında oluşan kemik iliği ödemeğine bağlı sakatlanma incelenmiştir. Profesyonel bale hayatı boyunca sanatçıların karşılaşabileceği ve nadir görülen bu rahatsızlığın incelenmesiyle olası sakatlanmaların önüne geçilmesi de amaçlanmıştır. Böylece sanatçıların sağlıklı ve uzun süren bale hayatına sahip olunmasına katkı sağlayacağımızı düşünmekteyiz. Ayrıca kemik iliği ödemi belirtileri, tedavisi ve önleme çalışmaları konusunda bale öğrencilerinde ve öğretmenlerinde farkındalık yaratmayı da hedefledik.

Bulgular; On iki haftalık egzersiz programı ile 20 yaşındaki bale öğrencisinin ağrı düzeyinde azalma, eklem hareket genişliğinde artış gözlemlenmiştir. On iki haftalık egzersiz programı, ısınma, ayak egzersizleri, kalça egzersizleri, omurga egzersizleri ve esneme egzersizlerini kapsamaktadır. Egzersizler esnasında, mat, reformer, wunda sandalye, cadillac, ladder barrel kullanılmıştır.

Tartışma ve sonuç; Bale, kuralları belli akademik dans tekniğinin, başka sanatsal öğelerle de birleştirilerek bir sahne gösterisi oluşturacak biçimde sunulmasıdır. Bir gösteri sanatı olarak genelde müzik eşliğinde, dekor ve sahne giysileriyle sunulan, son derece titiz bir dandır. Bale tekniği, vücudun yapısını normal fonksiyonları dışında kullanma zorunluluğu getirir. Genellikle eğitimi sekiz yılı kapsayan bale mesleğine, 6-7 yaşlarında başlamak mümkündür. Ancak 11-12 yaşından önce klasik bale müfredatını içeren egzersizlere başlamak henüz kemikleri yumuşak olarak tanımlanabilecek çocuklarda fiziksel hasara neden olabilir. Hangi dansçının profesyonel bir bale dansçısı olup olmayacağını belirleyen vücut şekilleri ve özellikleri vardır. Bale öğrencilerinin değişik motorik ve koordinatif özelliklerle, yeterince psikolojik, anatomik ve fizyolojik gelişmeler sağlanmadan özel hareketlere ve tekniklere ağırlık verilmesi, öğrencilerde aşırı yüklenmelere, gelişim bozukluklarına ve sakatlanmalara neden olmaktadır. Literatür incelendiğinde, alt extremitte sakatlanmaları bütün bale sakatlanmaları arasında %65-80 oranında yer almaktadır. Alt extremitede en çok görülen sakatlanma sıklıkları (yüzdeleri) ayrıntılı incelenecek olursa; %7-14 kalça, %14-20 diz, %5-8 bacak, %15-22 bilek ve %13-15'i ayak sakatlanmalarından kaynaklanmaktadır. Diz ve ayak bileği sakatlanmalarının sık görülme nedeni ve bu nedenin aşırı kullanıma bağlı oluşunun nedeni, temel pozisyonların anatomik yapıya uygun olarak kalça ekleminden gerçekleştirilmeyip, diz ve ayak bileğine binen aşırı zorlanmadandır. Literatürde Ronds de jambe en l'air kaynaklı sakatlanma etiyojisine sahip araştırmalar yapılan çalışmalar sınırlıdır. Ronds de jambe en l'air hareketi bacağın havada daire çizmesini ifade eder ve bale eğitiminde profesyonelleşme sürecinde önemli bir harekettir. Bacağın havada yaptığı dairesel hareketleri içeren Rond de jambe en l'air hareketi, dizden ayak parmağına kadar olan kısmın hareketliliğinin gelişimine yardımcı olur. Rond de jambe en l'air hareketi sırasında, vücut ağırlığı destek bacak üzerindedir. Çalışan bacak da, dizin üst kısmının sabit tutulması yapılan dairesel hareket sırasında dizin aşağı yukarı hareketini engelleyerek doğru bir açıyla hareketin yapılmasını sağlar. Destek bacak olabildiğince gergin ve turn-out pozisyonunda tutulmalıdır. Çalışmamızda Ronds de jambe en l'air hareketi esnasında oluşan kemik iliği ödemeğine bağlı sakatlanma incelenmiştir. Bazen bir uzun yürüyüş, bazen alışık olunmayan şiddetli bir aktivite bazen de hiç bir sebep olmaksızın ortaya çıkabilir. Kapalı bir odacık gibi kabul edebileceğimiz kemik iliğinde biriken ödem sıvısı basınç artışına bu da şiddetli ağrıya yol açar. Kemik iliği ödemi sendromu hakkında son yirmi yılda literatürde bildirilen olgu sayısı oldukça fazla olmasına rağmen hastalığın nedeni anlaşılamamıştır. Bu klinik tablo ilk olarak hamile kadınlarda tespit edilmiş olsa da genelde genç ve orta yaşlı erkeklerde izlenir. Çalışmamızda ise 20 yaşında kadın balerinin

kemik iliği ödemi incelenmiştir, bu durum nadir görülen bir durum olduğu için literatüre katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, herhangi bir steroid ve cerrahi tedavi olmaksızın şikayetleri azaltmak için belirlenen anatomik yapıların kas ve eklemlerini destekleyecek doğru egzersizlerin planlanabilmesi için yaralanmanın anatomik lokasyonunun belirlenmesinin önemi vurgulanmıştır. 12 haftalık egzersiz programının etkinliği değerlendirilmiş ve etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler; kişi sayısının fazla olduğu benzer çalışmalar yapılmasını ve sakatlanmaları önleyecek 12 haftalık egzersiz programının eğitim sürecinde ve sonrasında da uygulanmasını önermekteyiz.

Etik Kurul Kararları

Çalışmamız Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi İnvaziv Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (26/3, 6 Aralık 2013).

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Makalenin planlanma ve analiz aşamasında; Birinci Yazar %34, İkinci Yazar %33, Üçüncü Yazar %33 oranında katkı sağlamıştır. Makalenin yazım ve uygulama aşamasında; Birinci Yazar %34, İkinci Yazar %33, Üçüncü Yazar %33 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Yazarlara, ilişkili bölümlere, ilişkili kuruluşlara, kişisel ilişkilere veya doğrudan akademik rekabete yönelik ilgili ticari kaynaklar ile diğer finansman kaynakları dâhil olmak üzere herhangi bir yanlılık ve çıkar durumu yoktur.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

BURYAT CUMHURİYETİ'NİN ÇOK BOYUTLU COĞRAFI PORTRESİ

Multidimensional Geographic Portrait of The Republic of Buryatia

Prof. Dr. Emin ATASOY

Orcid: 0000-0002-6073-6461 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ♦ Bursa / TÜRKİYE,
eatasoy@uludag.edu.tr

Doç. Dr. Erol KAPLUHAN

Orcid: 0000-0002-2500-1259 ♦ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü ♦ Burdur / TÜRKİYE ♦ ekapluhan@mehmetakif.edu.tr

Prof. Dr. Kulyash Duisenbaevna KAIMULDİNOVA

ORCID: 0000-0001-7352-5586a ♦ Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi, Alma Ata,
KAZAKİSTAN

ARTICLE INFO

Submit : 17.05.2021

Accept : 03.06.2021

Published : 30.09.2021

iThenticate Report: %3 ✓

Area Editor: Prof. Dr. Rıza SAM

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.020

Reference:

Atasoy, E. Kapluhan, E. Kaimuldinova, K. D. (2021). Buryat Cumhuriyeti'nin Çok Boyutlu Coğrafi Portresi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 311-347.

Anahtar Kelimeler: Buryat Cumhuriyeti, Rusya, Sibirya, Coğrafya

Keywords: Republic of Buryatia, Russia, Siberia, Geography

Özet

Derleme ♦ Compilation

Rusya'nın güneydoğusunda, Moğolistan'ın hemen kuzeyinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer alan Buryatya, doğal kaynak bakımından zengin bir cumhuriyettir. Cumhuriyet sınırları içinde işletilmekte olan zengin altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri yer altı kaynakları bakımından cumhuriyetin ne kadar zengin olduğunu yansıtmaktadır. BC sınırları içinde 30 000'den fazla akarsu, yaklaşık 35 000 göl ve 35 milyon hektardan fazla orman alanı yer üstü kaynakları bakımından da bu ülkenin ne kadar zengin ve şanslı olduğunu göstermektedir. Buryatya yarı kurak step sahalarına, donmuş tundra arazilerine, sönmüş volkan konilerine, sıcak kaplıca kaynaklarına, derin akarsu vadilerine, yoğun Tayga ormanlarına, gizemli mağaralara, görkemli şelalelere, buzullarla kaplı dağ sıralarına ve şifalı sularla dolu göllere sahip bir Sibirya cumhuriyettir. Aynı zamanda da akarsu limanlarına, sanayi merkezlerine, madencilik ve demiryolu kasabalarına, modern operalara, tiyatrolara, müzelere ve üniversitelere sahip seyrek nüfuslu bir ülkedir. Rusya'daki Budizm'in başkentliğini yapan Buryatya, nüfus yapısı itibarıyla çok kültürlü, çok kimlikli, çok dilli ve heterojen etnik görünümü renkli bir ülkedir. Ülkemizde Buryatya coğrafyası ile ilgili yok denecek kadar az sayıda bilimsel araştırmanın olması bu araştırmanın kaleme alınmasının temel nedenidir. Bu çalışmanın temel amacı, Buryatya'nın fiziki, beşeri ve ekonomik özellikleri ile sanayi, tarım, ulaşım, ticaret, ormancılık, madencilik ve nüfus potansiyelini Türk okuyucularına tanıtmaktır. Araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuçların başında, yetersiz ulaşım bağlantıları, çok düşük nüfus ve yerleşme yoğunluğu, azalan doğum oranları, yükselen ölüm oranları, yaygınlaşan HIV virüsü, artan alkol bağımlılığı sayısı, önlenemeyen dış göçler ve bazı yörelerde görülen ciddi ekolojik sorunlar Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli ulusal sorunları olduklarıdır.

Abstract

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Buryatia, located in the southeast of Russia, just north of Mongolia and in the southern parts of Eastern Siberia, is a republic that is rich in natural resources. The rich reserves of gold, coal, tungsten, uranium, asbestos, molybdenum, lead, zinc, beryllium, tin and aluminum operated within the borders of the republic reflects how rich the republic is in terms of underground resources. More than 30000 streams, about 35000 lakes and more than 35 million hectares of the forest areas within the borders of Republic of Buryatia also show how rich and fortunate this country is in terms of surface resources. Buryatia is a Siberian republic with semi-arid areas, frozen tundra fields, extinct volcano cones, hot springs, deep stream valleys, dense taiga forests, mysterious caves, majestic waterfalls, glacier-covered mountain ranges and lakes full of healing waters. It is also a sparsely populated country with river harbors, industrial centers, mining and railway towns, modern operas, theaters, museums and universities. Buryatia, which is the capital of Buddhism in Russia, is a multi-cultural, multi-identity, multi-lingual, and multi-colored country with a heterogeneous ethnic appearance in terms of the population structure. The main reason for the writing of this research is that there is almost no scientific research on the geography of Buryatia in our country. The main purpose of this study is to introduce the physical, human and economic characteristics of Buryatia and its potential of industrial, agriculture, transportation, commercial, forestry, mining, and population to the Turkish readers. According to the results of the study, the most commons of Buryatia's most important and the top priority national problems are listed as inadequate transport connections, very low population and settlement density, decreasing birth rates, rising death rates, spreading of HIV virus, increasing the number of alcohol addiction, unavoidable external migration and serious ecological problems seen in some regions.

Giriş

Buryat Cumhuriyeti (Buryatça: Бурят Республика, Rusça: Республика Бурятия) Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 22 özerk cumhuriyetten biridir. Buryatya kapladığı alan itibarıyla (351334 km²), Saha Cumhuriyeti (3083523 km²) ve Komi Cumhuriyetinden (416774 km²) sonra Rusya'nın en büyük yüzölçümüne sahip üçüncü özerk cumhuriyettir.¹ Fakat barındırdığı 1 milyona yakın nüfusuyla, Başkurtistan, Tataristan, Dağıstan, Kırım, Udmurt, Çeçenistan ve Çuvaşistan'dan sonra ancak sekizinci en kalabalık nüfuslu cumhuriyet olabilmektedir. Bir başka deyişle Bulgaristan'dan üç kat daha geniş topraklara sahip olan Buryat Cumhuriyeti (BC) sınırları içinde Bulgaristan'ın başkenti Sofya'dan veya Antalya kentinden daha az insan yaşamaktadır. Yüzölçümü ile nüfus arasındaki çarpık dengesizlik, bu geniş alan için zayıf beşeri kaynaklara ve yetersiz iş gücüne işaret etmektedir. 2021 yılında Buryatya'nın toplam nüfusu 985 431 olup, cumhuriyet genelinde her 1 km²'lik alana ortalama 2,8 insan düşmektedir.² Türkiye'de her 1 km²'lik alana ortalama 110'dan fazla insan düştüğü göz önüne alınırsa, BC'nin ne kadar seyrek nüfuslu olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Buryatya hem yerüstü kaynakları hem de yer altı kaynakları bakımından zengin bir cumhuriyettir. Cumhuriyet sınırları içinde işletilmekte olan zengin altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri yer altı kaynakları bakımından cumhuriyetin ne kadar zengin olduğunu yansıtmaktadır. BC sınırları içinde 30000'den fazla akarsu, yaklaşık 35 000 göl ve 35 milyon hektardan fazla orman alanı yer üstü kaynakları bakımından da bu ülkenin ne kadar zengin ve şanslı olduğunu göstermektedir.

Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 22 Özerk Cumhuriyetten biri olan Buryatya, diğer cumhuriyetlerle bazı ortak yönleri ve bazı benzerlikleri olsa da kuşkusuz kendine özgü demografik, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve turistik özellikleri vardır. Aslında Buryatya, hem Rusya'nın en ilginç, en farklı ve en sıra dışı cumhuriyettir hem de Türkiye'de en az tanınan ve en az tartışılan cumhuriyetlerden biridir.

¹ <https://rosstat.gov.ru/>

² <https://rosstat.gov.ru/>

Bu nedenle, bu araştırmanın öncelikli amacı ülkemizde BC ile ilgili bilgi ve yayın boşluğunun doldurulmasına katkı sağlamak ve Türk okuyuculara bu ülke ile ilgili detaylı ve doyurucu bilgilerin verilmesidir. Araştırmanın öncelikli amaçlarından birisi Buryatya'nın coğrafi, jeopolitik, demografik, ekolojik ve ekonomik özelliklerini Türk okuyucularına tanıtmak ve Buryatya'nın çok boyutlu coğrafi portresini bilimsel veriler ışığında resmetmektir.

Yöntem

Buryat Cumhuriyeti'nin çok boyutlu coğrafi portresini konu alan bu çalışmada kullanılan nüfus verileri ROSSTAD (Federalnaya Sluzhba Gosudarstvennoy Statistiki) Rusya Federal Eyalet İstatistik Servisinden temin edilmiştir. Konu ile ilgili kurumsal raporlardan ve alan araştırmalarından yararlanılmıştır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metotları gözetilmiş, ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Konunun net anlaşılması amacıyla Buryat Cumhuriyeti'nin lokasyon ve siyasi haritalarının yanı sıra İfadeleri güçlendirmek konular arasındaki bağlantılar tablo ile gösterilmiştir. Ayrıca metin içinde Buryat Cumhuriyeti coğrafi özelliklerini ön plana çıkaran fotoğraflarla içerik zenginleştirilmiştir. İncelenen çok sayıda Rus kaynağında Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti, Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Bu doğrultuda bölgenin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyası, sahanın Uzak Doğu Federal İdari Bölgesi sınırları içindeki konumu dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Buryat Cumhuriyeti Rusya topraklarının % 41'ini tek başına oluşturan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nde yer almaktadır. Yaklaşık olarak Türkiye'nin 9 katı büyüklünde bir alan kaplayan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nin toplam yüzölçümü 6952555 km²'dir. Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Baykal gölünün güneyinde ve doğusunda yer alan bu seyrek nüfuslu Cumhuriyet, dünyanın en derin gölünü kucaklayan bir "yarım ay" şeklindeki harita görüntüsü ile dikkat çekmektedir (Harita 1).

Siyası yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme barındırmaktadır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 Rayon (il) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır.

Buryatya toprakları, yüzyıllar boyunca Rusların, Çinlilerin, Moğolların ve Türk topluluklarının etkileşim alanında yer almıştır. Buryatya'da gözlenen bugünkü çok kültürlü ve çok etnikli demografik yapı, bu etkileşiminin izlerini ve sonuçlarını yansıtmaktadır.

Dağlık, ormanlık ve yüksek arazilerin egemen olduğu Buryat Cumhuriyeti, Rusya'nın en soğuk, en engebeli ve en seyrek nüfuslu cumhuriyetlerden birisi olmasına rağmen zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga ormanlarıyla, çok sayıda doğa koruma alanıyla ve jeomorfolojik çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir.

Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın Budist kültürel ve inanç başkentini barındırması ve en fazla Budist nüfusa sahip olmasının yanında Rusya'nın ortalama yükseltisi en fazla olan ve en fazla

orman arazisine sahip cumhuriyetlerinden biri olması ayrıca Rusya'nın en fazla göl ve akarsuya sahip cumhuriyetlerden biri olması ve son olarak da Rusya'nın en zengin maden ve enerji kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olmasıyla dikkat çeken bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

1. Buryat Cumhuriyeti'nin Coğrafi Konumu

Rusya'da sekiz Federal İdari Bölge yer almaktadır ve bunlar arasında en büyük yüzölçümüne sahip olanı Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'dir³. Rusya topraklarının % 41'ini tek başına oluşturan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nin toplam yüzölçümü 6952555 km², yani neredeyse Türkiye'nin 9 katı büyüklünde bir alan kaplamaktadır. Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan BC, Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır.⁴ Demiryollarıyla, başkent Ulan-Ude ile Moskova kenti arasında 5519 kilometrelik mesafe, ayrıca Büyük Okyanus kıyıları ile 3500 kilometrelik mesafe Merkezi Rusya'dan uzaklığını ve Pasifik havzasından coğrafi kopukluğunu gayet iyi yansıtmaktadır.⁵

Harita 1: Buryat Cumhuriyeti Lokasyon Haritası

Asya kıtasının orta kesimlerinde ve Rusya'nın güneydoğusunda yer alan Buryatya, Moğolistan'ın kuzeyinde Zabaykalie⁶ olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır (Harita 1). BC kuzeyden ve batıdan Irkutsk Oblastı, güneybatıdan Tuva Cumhuriyeti, doğudan ise

³ Rusya'nın Federal Bölgeleri ile ilgili bakınız: Atasoy, E. (2010) "Federal Bölgelere Göre Rusya'nın Nüfus ve Etnocoğrafya Özellikleri", U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 19, 2010/2, s. 183 – 219

⁴ Bakınız: https://www.mid.ru/vnesneekonomiceskie-svazi-sub-ektov-rossijskoj-federacii/-/asset_publisher/ykggrK2nCl8c/content/id/3757476

⁵ <http://baikalshamora.info/>

⁶ Baykal gölünün doğu kesimlerinde yer alan bölge "Zabaykalie" olarak adlandırılır ve Türkçemize "Baykal Ardı Bölgesi" olarak tercüme edilebilir.

Zabaykaski Kray (Zabaykalsk İdari Bölgesi) ile çevrilidir.⁷ BC güneyden Moğolistan Cumhuriyeti ile kara sınırına sahip olup bu sınır aynı zamanda Rusya-Moğolistan devlet kara sınırını oluşturmaktadır.⁸ Matematik konum olarak Buryatya 98°40'–116°55' doğu boylamları ve 49°55'–57°15' kuzey enlemleri arasında uzanmaktadır. Buryatya topraklarının kuzey–güney istikametindeki uzunluğu yaklaşık 600 kilometre, oysa doğu – batı istikametindeki genişliği 420 kilometre civarındadır.⁹ Baykal gölünün güneyinde ve doğusunda yer alan bu seyrek nüfuslu Cumhuriyet, “yarım ay” şeklindeki harita görüntüsü ile dikkat çekmektedir. BC, dünyanın en derin gölünü kucaklayan bir “yarım ay” olarak ta algılanabilir.

Sibirya ile Orta Asya, Avrupa ile Uzakdoğu, Pasifik kıyıları ile Atlas kıyıları arasında köprü konumunda yer alan BC, aynı zamanda Moğol ve Çin medeniyetlerinin, Slav dünyası ile Türk dünyasının kültürel, iktisadi ve siyasal rekabet alanı olmuştur. Bir başka anlatımla Buryatya toprakları, yüzyıllar boyunca Rusların, Çinlilerin, Moğolların ve Türk topluluklarının etkileşim alanında yer almıştır. Buryatya'da gözlenen bugünkü çok kültürlü ve çok etnikli demografik yapı, bu etkileşiminin izlerini ve sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu nedenle stratejik coğrafi konum, Buryatya'ya bazen avantajlar bazen ise dezavantajlar sunmuştur.

Merkezi Rusya ile Pasifik kıyıları arasında uzanan batı-doğu ticaret koridoru BC topraklarından geçmektedir. Bu nedenle Buryatya hem Japonya, Çin, Güney Kore gibi sanayileşmiş Pasifik ülkelerine açılan önemli bir ulaşım ve ticaret kapısıdır hem de Moğolistan ve Çin ile Sibirya bölgeleri arasında kuzey-güney istikametli ulaşım güzergâhlarının kesişim alanında yer almaktadır. Ayrıca Merkezi Rusya'nın Büyük Okyanus kıyılarına erişimini sağlayan en önemli iki ana ulaşım eksenini olan Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhı Buryatya topraklarında kesişmektedirler.

9 Ocak 1922 tarihinde, Rusya Federasyonu sınırları içinde “Buryat - Moğol Otonom Oblastı” (Rusça: Монголо-Бурятская автономная область) kurulmuştur. Yaklaşık bir buçuk yıl sonra, “Otonom Oblast” bir üst idari birim olan “Otonom Cumhuriyete” dönüşmüştür. Bu yeni cumhuriyetin başkenti Verhneudinsk kenti seçilmiştir. 30 Mayıs 1923 tarihinde kurulmuş olan “Buryat-Moğol Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”¹⁰, bugünkü Buryatya'nın tarihi temellerini oluşturmaktadır. 1934 yılında Verhneudinsk kentinin adı Ulan-Ude olarak değiştirilmiştir. Bugün de Ulan-Ude Buryatya'nın hem en büyük kenti ve en önemli sanayi-kültür merkezi hem de başkentidir.

7 Temmuz 1958 tarihinde SSCB bakanlar kuruluğu kararıyla BC'nin sınırları ve adı değişmiş, böylece bugünkü sınırları içinde “Buryat Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” (Rusça: Бурятскую АССР) kurulmuştur. 1990-1991 döneminde, SSCB'nin dağılması ve 15 bağımsız devletin ortaya çıkmasından sonra, Buryatya, Rusya Federasyonu sınırları içinde kalmıştır. 27 Mart 1992 tarihinde Rusya Federasyonu bakanlar kuruluğu kararıyla “Buryat Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin” adı son kez değiştirilmiş ve “Buryat Cumhuriyeti” (Rusça: Республика Бурятия) olmuştur. Rusya Hükümeti 21 Nisan 1992 tarihinde Cumhuriyetinin yeni adını onaylamıştır.

⁷ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

⁸ Bakınız: <https://nbc.rs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>

⁹ Bakınız: <http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>

¹⁰ “Buryat - Moğol Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” Rusçaya “Buryat – Mongolskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialistiçeskaya Respublika” – Rus dilinde “Бурят-Монгольская Автономная Советская Социалистическая Республика” olarak tercüme edilir.

2. Buryat Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Harita 2: Buryat Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Rusya Federasyonu sınırları içinde yeni idari yapılanmalar yapılırken, 2000 yılında BC Sibirya Federal Bölgesi sınırları içinde yer almıştır. 3 Kasım 2018 tarihinde Buryatya bu kez Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde yer almıştır. Ekonomik bölgelerin coğrafi kapsamına bakıldığında, 2019 yılına kadar Doğu Sibirya İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, 2019 yılından itibaren Uzakdoğu İktisadi Bölge¹¹ sınırları içinde yer almaya başlamıştır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 rayon¹² (il) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır (Tablo 1, Harita 2). Ulan – Ude ve Severobaykalsk şehirleri, “Gorodskih Okrug”¹³ olarak adlandırılan kentsel idari yönetim alanları oluşturmaktadırlar. Bunların dışında Cumhuriyet sınırları içinde 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme yer almaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde ve kamu kurumlarında Rusça ve Buryatça resmi diller olarak kabul edilmektedirler.¹⁴

Rayon	Rayon Nüfusu	Rayon Alanı	Nüfus Yoğunluğu	Rayon
-------	--------------	-------------	-----------------	-------

¹¹ Rusya Federasyonu içinde farklı özelliklere sahip idari bölgeler ve iktisadi bölgeler yer almaktadır. Örneğin idari yapılanma olarak Buryat Cumhuriyeti Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde yer alırken, ekonomik yapılanmada Doğu Sibirya İktisadi Bölgesi sınırları içinde bulunmaktadır. Bu nedenle Rusya'daki coğrafi bölgelerin, idari bölgelerin, turizm bölgelerinin ve iktisadi bölgelerinin sınırları örtüşmemektedirler.

¹² Rusya Federasyonu idari yapılanmasında önemli bir rol üstlenmekte olan “Munitsipalnyi Rayon” (Rusça: муниципальный район) Türkiye'deki karşılığı “il” veya “ilçe” olabilir. Rusça bir kavram olan “Rayon” Buryat dilinde “Aymag” olarak bilinir. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde 21 “Aymag” yer almaktadır.

¹³ Rusya Federal İdari sistemine özgü olan “Gorodskie Okrug” veya “Goroda Respublikanskogo Znaçeniya” Rusça: Города республиканского значения (городские округа) olarak yazılır. Buryat Cumhuriyetinde yer alan Ulan – Ude ve Severobaykalsk şehirleri hiçbir il veya ilçeye bağlı olmayan, bağımsız ve kendine özgü idari alanlardır.

¹⁴ Bakınız: <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

Adı		(Bin km ²)	(kişi/km ²)	Merkezi
Barguzin	21 516	18,5	1,1	Barguzin
Baunti Evenki	8 454	66,8	0,1	Bagdarin
Biçursk	22 230	4,4	4,9	Biçura
Djidinsk	23 388	8,6	2,7	Petropavlovka
Eravnin	16 585	25,6	0,6	Sosonovo-Ozerskoe
Zaigraevsk	51 387	6,6	7,8	Zaigraevo
Zakamensk	25 061	15,3	1,6	Zakamensk
İvolginsk	59 185	2,1	28,6	İvolginsk
Kabansk	55 468	13,5	4,1	Kabansk
Kijinginsk	14 464	7,8	1,8	Kijinga
Kurumkan	13 344	12,4	1,1	Kurumkan
Kyahtinsk	36 538	4,6	7,8	Kyahta
Muysk	9 548	25,1	0,4	Taksimo
Muhorşibirsk	22 856	4,5	5,1	Muhorşibir
Okinsk	5 452	26,5	0,2	Orlik
Pribaykalsk	26 303	15,4	1,7	Turuntaevo
Severo-Baykalsk	11 301	53,9	0,2	Nijneangarsk
Selenginsk	41 274	8,2	5,0	Gusinoözersk
Tarbagataysk	22 419	3,3	6,8	Tarbagatay
Tunkinsk	20 106	11,8	1,7	Kiren
Horinsk	16 757	13,4	1,2	Horinsk

Tablo 1: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Rayonların Başlıca Özellikleri (2020 Yılı)¹⁵

Tablo 1 dikkatle incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

- BC'nin en az nüfus barındıran rayonu Okinsk (5452 kişi), oysa en fazla nüfus barındıran rayonu İvolginsk (59185 kişi) olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Buryaya'nın en küçük yüzölçümüne sahip rayonu olan İvolginsk en fazla nüfus barındırmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde hiçbir rayon 100000'den fazla nüfus barındırmamaktadır.
- Baunti Evenki, Muysk, Okinsk rayonların her birinde 10 000'den az insan yaşadığı için BC'nin en az nüfus barındıran idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- İvolginsk, Kabansk, Selenginsk, Zaigraevsk rayonların her birinde 40 000'den fazla insan yaşadığı için BC'nin en kalabalık nüfuslu idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- BC'nin en küçük yüzölçümüne sahip rayonu İvolginsk (2067 km²), oysa en büyük yüzölçümüne sahip rayonu Baunti Evenki (66 812 km²) oluşturmaktadır.
- Tarbagataysk, Selenginsk, Muhorşibirsk, Kyahtinsk, Kijinginsk, İvolginsk, Zaigraevsk, Djidinsk, Biçursk, yani toplam 9 rayonun yüzölçümü 10000 km²'den az olup cumhuriyetin "küçük alanlı rayonlarını" oluşturmaktadırlar.
- Yüzölçümleri 10000 km²'den büyük ama 30000 km²'den küçük alana sahip olan idari birimler "orta büyüklükteki rayonlarını" oluşturmaktadırlar. Horinsk, Tunkinsk,

¹⁵ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>
- <https://docs.cntd.ru/document/895241489>
- <https://docs.cntd.ru/document/802052258>

Pribaykalsk, Okinsk, Muysk, Kurumkan, Kabansk, Zakamensk, Eravnin ve Barguzin, yani toplam 10 rayon bunlara örnektir.

- Yüzölçümleri 30000 km²'den daha büyük alana sahip olan idari birimler Cumhuriyetin "büyük alanlı rayonlarını" oluşturmaktadırlar. Baunti Evenki ve Severo-Baykalsk, yani sadece iki rayon bunlara örnektir.
- Buryatya'nın en büyük yüzölçümüne sahip rayonu olan Baunti Evenki km²'ye düşen 0,1 insan sayısı ile cumhuriyetin en seyrek nüfuslu rayonudur. Ayrıca Eravnin, Severo-Baykalsk ve Muysk rayonlarından her birinde km²'ye düşen insan sayısı 1'den az olduğundan dolayı BC'nin en ıssız ve en seyrek nüfuslu idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- Buryatya'nın en fazla nüfus barındıran rayonu olan İvolginsk aynı zamanda km²'ye düşen 28,7 insan sayısı ile en yoğun nüfuslu idari birimini oluşturmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde İvolginsk dışında, km²'ye 10'dan fazla insan düşen başka bir rayon olmadığı için başka bir yoğun nüfuslu idari birim örneği de yoktur. Bir başka anlatımla, ıssız geniş araziler ve seyrek nüfuslu yöreler tüm Buryatya'da egemendirler.

Avusturya Cumhuriyeti'nden 4 kat daha geniş arazilere sahip olmasına rağmen, bu geniş arazileri işleyecek ve koruyacak insan sayısına sahip olamaması Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli sorunlarının başında gelir. Örneğin Okinsk Rayon ve Baunti Evenki Rayon ana ulaşım güzergâhlardan en uzak, büyük kentsel yerleşmelerden en kopuk, iktisadi yapı olarak en az gelişmiş ve en seyrek nüfuslu idari birimlerin başında gelirler. Buryatya'nın güneybatısında yer alan Okinsk Rayon hem Tuva Cumhuriyeti hem Moğolistan Cumhuriyeti hem de İrkutsk Oblastı ile aynı anda ortak sınırı olan tek idari birimdir.¹⁶ Arnavutluk Cumhuriyeti büyüklüğündeki Okinsk Rayon sınırları içinde 6000'den az insan yaşaması ve hiç kent bulunmaması paradoksal ama bir o kadar da tehlikeli bir beşeri durumdur. Arnavutluk Cumhuriyeti büyüklüğündeki bir alanda ne bir kent yerleşmesi, ne bir üniversite, ne bir modern hastane ne de bir lüks hotel yer almamaktadır. Sibirya'nın sert iklim koşulları, ulaşım güzergâhlarının gelişmemiş olması, devlet yatırımlarının yetersizliği, yüksek ve engebeli arazilerin geniş yer kaplaması Okinsk Rayon'un Buryatya'nın en yoksul ve en ıssız rayonu olmasını belirlemiştir (Tablo 1). Kazakistan, Çin ve Moğolistan'a yakın mesafede yer alan bu bölge, gelecekte bazı jeopolitik ve jeoekonomik tehditlerle yüzleşmek istemiyorsa Rusya Hükümeti ve Buryatya yetkilileri bu ıssız ama stratejik bölge ile ilgili şimdiden gerekli ekonomik, siyasi ve demografik önlemleri almaları gerekmektedir.

3. Buryat Cumhuriyeti'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri

İklim, yer şekilleri, toprak, bitki örtüsü ve su kaynakları çeşitliliği Buryatya'nın en büyük doğal zenginliğini oluşturmaktadırlar. Bu ilginç cumhuriyeti ziyaret edenler yarı kurak step sahalarını, donmuş tundra arazilerini, sönmüş volkan konilerini, sıcak kaplıca kaynaklarını, derin akarsu vadilerini, yoğun Tayga ormanlarını, buzullarla kaplı dağ sıralarını ve şifalı sularla dolu gölleri görebilirler. Kısa mesafe içinde flora, fauna ve doğal koşullarının birdenbire değişmesi, kısa mesafe içinde etnik ve dinsel yapının, folklor ve gelenek-göreneklerin değişmesi bu cumhuriyetin bir diğer önemli özelliğidir. BC sınırları içinde 30000'den fazla

¹⁶ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

akarsu, yaklaşık 35000 göl, 35 milyon hektardan fazla orman alanı, 300'den fazla sıcak su kaynağı ve 55 şifalı gölün yer alması cumhuriyetin zengin doğal kaynaklarını yansıtmaktadır. Buryatya aynı zamanda Rusya'nın en güneşli cumhuriyetlerinin başında gelir. Cumhuriyet topraklarında, bir yıl içinde 300 civarında açık ve güneşli gün yaşanabilir. Aynı zamanda Rusya'nın en az hava kirliliği ve en az su kirliliği görülen cumhuriyetlerden biri yine Buryatya'dır. Ulan-Ude sanayi bölgesi hariç ülkenin diğer bölgelerinde ciddi çevre kirliliği sorunları görülmemektedir.

Aşağıdaki satırlarda Buryatya'nın fiziki coğrafya özellikleri farklı alt başlıklar altında irdelenmiştir.

3.1. Buryat Cumhuriyeti'nin Genel Jeomorfolojik ve Ekolojik Özellikleri

Buryatya, çok kültürlü, çok milletli, dağlık ve engebeli arazileri olan, seyrek nüfuslu ve zengin doğal kaynaklara sahip bir Sibirya Cumhuriyeti olarak tanımlanabilir. Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer alan BC, uzun sıradağları, geniş platoları, derin akarsu vadileri, zengin orman arazileri, şifalı kaplıca kaynakları, buzlarla kaplı zirveleri, temiz tatlı su kaynakları ile dikkat çekmektedir. Göller, akarsular, Tayga ormanları, enerji kaynakları, maden havzaları, şifalı kaplıcalar, zengin flora ve fauna bu cumhuriyetin en büyük doğal zenginliğidir. Cumhuriyet topraklarındaki dağlık-engebeli araziler düzlüklerin ve ovaların kapladığı alanın dört katından fazladır. Bir başka deyişle Buryatya'nın büyük bir bölümü engebeli, eğimli ve yüksek arazilerden oluşmaktadır. Tüm bunlar bölgeler ve yerleşmeler arasındaki ulaşım ve ticaret bağlantılarını güçlendirmekte, nüfuslanmayı ve iktisadi gelişmeyi ise frenlemektedir. Cumhuriyet sınırları içindeki en alçak noktayı, Baykal Gölü seviyesi (Foto 1) (456 m), oysa en yüksek noktayı, Doğu Sayan Dağlarında buzullarla kaplı Munku-Sardık zirvesi (3491 m) oluşturmaktadır.

Foto 1: Baykal Gölü¹⁷

Binlerce yıllık donmuş topraklar Cumhuriyet sınırları içindeki arazilerin % 90'dan fazlasını oluşturmaktadırlar. Bir başka deyişle Buryatya'nın % 90'dan fazlası bitkisel üretim faaliyetlerine müsait değildir.

¹⁷<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html>

Doğu Sayan Dağları (Foto 2), Selengin Platosu, Stanovoy Dağları, Vitim Platosu, Buryat Cumhuriyeti'nin yüksek kesimlerini oluşturan ve ülkenin büyük bir bölümünü kaplayan başlıca engebeli jeomorfolojik unsurları oluşturmaktadırlar.

Foto 2: Doğu Sayan Dağları, Munku-Sardyk Zirvesi¹⁸

Verhneangarsk, Udokan, Severo-Muysk, Yujno-Muysk, Hamar-Daban, Morskoy Hrebet, Kalarskiy Hrebet, Ulan-Burgas, Tsagan-Daban (Foto 3), Tsagan-Hurtey, İkatisk ve Barguzinsk BC'nin başlıca sıra dağlarını oluşturmaktadırlar. Oysa Barguzin Vadisi, Borgoyok Stepleri, Selenga Vadisi, Kyahta Ovası, Verheangarsk Vadisi, Sosnovoozerskaya ve Tunkinskaya vadileri BC'nin başlıca düzlüklerine, vadilerine ve ovalarına örnek gösterilebilirler.¹⁹

Foto 3: Selenga Nehri ve Tsagan-Daban dağları²⁰

Tarım faaliyetlerine müsait olan bu ovalar ve vadiler cumhuriyetin en yoğun nüfuslu sahalarını oluşturmaktadırlar. Coğrafi konum ve jeolojik yapı itibarıyla BC'inde hem sismik hem de volkanik aktivite çok yüksektir. Yüzlerce aktif fay hattı, yüzlerce kaplıca ve sıcak su

¹⁸<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#landmarks>

¹⁹ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

²⁰<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource>, 2021.

kaynağı bunun en belirgin kanıtıdır. Heyelan olayları, çığ düşmeleri, güçlü erozyon, şiddetli depremler, orman yangınları, akarsu taşkınları ve seller Buryatya'da en sık görülen doğal afetlerdir. Dolganskaya Yama 5 kilometrelik uzunluğu ile ülkenin en uzun mağarasını oluşturmaktadır.

Hem endemik tür sayısı hem de bitki ve hayvan çeşitliliği bakımından Buryatya Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinin başında gelir. Ormanlık araziler BC'nin % 83'ünü kaplamaktadır. Bu nedenle binlerce kilometre karelik alana yayılan yoğun Tayga ormanları bu ülkenin en önemli doğal zenginliklerinin başında gelirler. Kaçak ağaç kesimi ve yaz aylarında yaygınlaşan orman yangınları Buryatya'da büyük bir ekolojik sorun oluşturmaktadırlar. Tayga arazilerinde samur, sincap, tilki, Sibiryaya gelinciği, vaşak, karaca, misk geyiği, kızıl geyik, yaban domuzu ve ayı yaşamaktadır. BC topraklarında 85 memeli türü, 446 karasal omurgalı tür, 7 sürüngen türü ve 348'den fazla kuş türü yaşamaktadır. Sadece Baykal gölü havzasında 2500'den fazla hayvan ve balık türü bulunmaktadır ki bunlardan 250'si hiçbir yerde görülmeyen endemik türlerdir.

Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan başlıca Milli Parklar, Biyosfer Rezerv Alanları ve Doğa Koruma Alanları şunlardır:

1. Baykal Devlet Biyosfer Rezervi Alanı (Foto 4)
2. Barguzin Devlet Biyosfer Rezervi Alanı
3. Djerginski Devlet Koruma Alanı
4. Zabaykalski Milli Parkı
5. Tunkinski Milli Parkı
6. Şumak Doğa Parkı

Foto 4: Baykal Devlet Biyosfer Rezervi Alanı²¹

²¹<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>, 2021.

Foto 5: Tunkinski Milli Parkı²²

3.2. Buryat Cumhuriyeti'nin Başlıca Su Kaynakları

Buryatya hem göl ve akarsu bakımından hem de tatlı su ve yer altı su kaynakları bakımından çok zengin bir ülkedir. BC sınırları içinde 30000'den fazla akarsu yer akmakta ve bu akarsuların toplam uzunluğu yaklaşık 150000 kilometredir. Fakat bunlardan sadece 25'i büyük ve orta akarsu olarak sınıflandırılabilir. Bu nedenle, ülkedeki akarsularının % 99'undan fazlasını, 200 km'den kısa olan küçük dere ve ırmaklar oluşturmaktadırlar. Bu küçük akarsuların hem yatak eğimleri ve akış hızları hem de taşıdıkları yük miktarı fazladır. Düzensiz akış rejimine sahip bu akarsuların büyük bir bölümü rekreasyon faaliyetlerine ve hidroelektrik üretimine elverişli özellikler sergilemektedirler. Ayrıca cumhuriyet sınırları içinde bazı büyük nehirler ulaşımına müsait olup, yaklaşık 2500 kilometrelik güzergâh üzerinde akarsu ulaşımı yapılabilmektedir. Buryatya deniz limanlarına sahip olmasa da Ulan-Ude, Nijneangarsk ve Ust-Barguzin Cumhuriyet sınırları içinde faaliyet gösteren en işlek nehir limanlarıdır.²³

Selenga, Lena, Angara ve Baykal Gölü BC'nin en büyük su toplama havzalarına örneklerdir. BC sınırları içinde yer alan başlıca akarsular şunlardır: Selenga (Foto 2), Vitim, Barguzin, Verhnaya Angara, Oka, Şegnanda, Tompuda, Hilenga, Uda, Turka, Tsupa, Muya, Kika, Kotera, Hilok, Snejnaya, İrkut, Zun Muren, Çikoy, Svetlaya, Biraya, Kurba, Froliha, Akuli, Djida ve Ona. Bunlardan sadece Selenga, Vitim ve Verhnaya Angara nehir boyutlarında büyük akarsulara örnek gösterilebilir.²⁴

Diğerleri akarsu ulaşımına müsait olmayan, dere veya çay örneği küçük akarsulardır. BC sınırları içinde yer alan akarsuların üç büyük su havzasına sularını boşaltırlar: Baykal Gölü, Lena Nehri ve Angara Nehri. Ayrıca Buryatya topraklarının % 52'sinin Baykal Gölü Havzası'nda yer almaktadır.

²²<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>, 2021.

²³<https://nbcrcs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>

²⁴ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

Karelya ve Yakutistan ile birlikte Buryatya Rusya'nın göl bakımından en zengin cumhuriyetlerinin başında gelir. Cumhuriyetin topraklarında toplam alanı 1795 km² olan yaklaşık 35000 göl vardır. BC sınırları içinde yer alan en büyük göller şunlardır: Gusinoe, Bolşoe Eravnoe, Maloe Eravnoe, Harga, Sosnovoe, Duhovoe, Arangatuy, Gunda, Kotokel, İsinga, Malaya Harga, Kulinda, Sikili, Amut, Oron, Dikoe, Şantalik, Baunt, Froliha, İrkana, Dolgoe, Ştuçie, Borje, Kulkison, Baga, Beloe, Holbaljino, Solgoma, Hulentuy, Zareçnoe, Olon-Şibir, Tagley, Sobolinoe, Karierskie Ozera, Şuthulay-Nur, Dozor-Nur, Hara-Nur, Ureng-Nur, Goleçnoe, Tunku-Nur, İlçir, Guzen, Şeberte, Bolşaya Angara, Maliy Sagan-Nur, Bolşoy Sagan-Nur, Bezribnoe, Kalaç, Pahana, Krugloe, Verhnee Beloe, Nijneye Beloe, Kolonki, Muhanskie Ozera, Ehe-Nur, Kusot, Unkey ve Saydom.²⁵ Cumhuriyet sınırları içinde, Rusça adlandırılmış göller de var (Beloe, Dikoe, Bezribnoe, Bakani, Dolgoe ve Zareçnoe gibi) Buryatça adlandırılmış göller de var (Hulentuy, Şantalik, Arangatuy, Ehe-Nur ve Sagan-Nur gibi).

Buryatya'nın güneyinde ve Selenginsk Rayon sınırları içinde yer alan Gusinoe, tatlı sulara sahip ve açık havza oluşturan sığ bir göldür. Deniz seviyesinden 550 metre yüksekliğinde yer alan Gusinoe, 165 km²'lik alanıyla yüzölçümü bakımından Buryatya'nın en büyük gölüdür. Yaklaşık 65 kilometrelik kıyı uzunluğu ve maksimum 28 metre derinliği olan göle sularını boşaltan en önemli ırmakların başında Tsagan-Gol ve Zagustay gelir. Bayan-Gol Irmağı Gusinoe Gölü'nün gidegenini yani göl ayağını oluşturmakta ve göl sularının bir kısmını Selenga Nehri'ne boşaltmaktadır. Step ve bataklık arazilerle kaplı kıyılar seyrek nüfuslu olup, Guzinoözersk göl kıyılarında yer alan tek önemli yerleşmeyi oluşturmaktadır.

Buryatya'nın can damarını ve en önemli turizm çekiciliğini kuşkusuz Baykal Gölü oluşturmaktadır. Sunduğu turizm, ulaşım, balıkçılık ve rekreasyon faaliyetleri ile Baykal Gölü büyük bir gölden ziyade, BC'nin hayati öneme sahip doğal zenginliğidir, ülkenin adeta göz bebeğidir. Dünya tatlı su kaynaklarının % 20'sini barındıran, Baykal Gölü kıyı şeridinin yaklaşık % 60'ı Buryatya topraklarında bulunmaktadır. Ayrıca, BC sınırları içinde 40'tan fazla baraj gölü yer almakta ve bunların toplam su kapasitesi 60 milyon m³'u aşmaktadır.

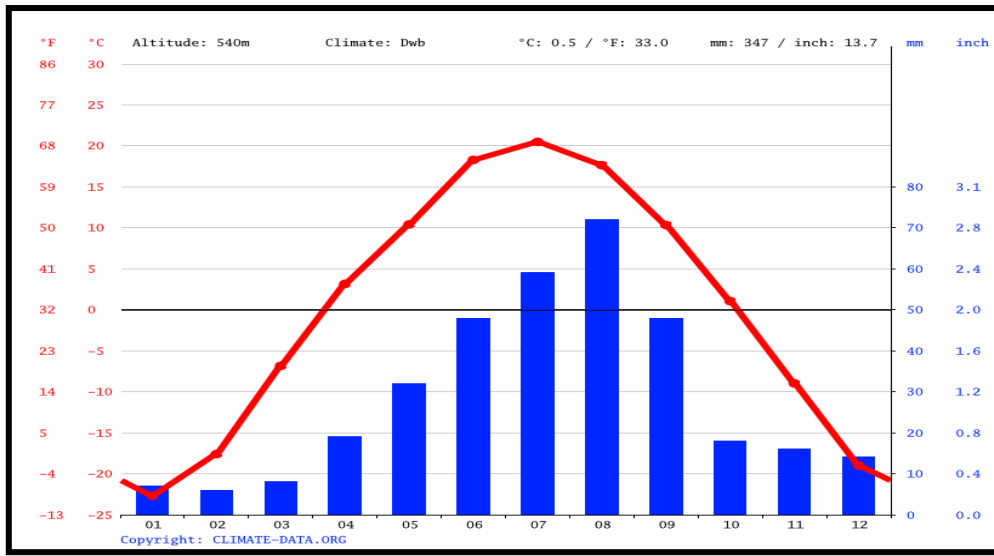
3.3. Buryat Cumhuriyeti'nin Başlıca İklim Özellikleri

BC'nin iklim özellikleri üç büyük coğrafi etkenle şekillenmektedir: kuzeyden gelen soğuk ve kuru Sibiryava hava kütleleri, güneydeki Moğolistan çöllerinden ve steplerinden gelen sıcak ve kurak hava kütleleri ve doğudan Büyük Okyanustan gelen nemli ve denizel Pasifik hava kütleleri. Bu üç farklı etken ülkedeki mevsimlerin ne kadar sıcak-soğuk ve ne kadar kurak-nemli olacağını büyük ölçüde belirledikleri gibi Cumhuriyet topraklarında görülen genel meteorolojik değişimleri de tayin etmektedir.

BC toprakları, okyanuslardan uzak ve geniş Avrasya Kıtası'nın merkezinde bulunduğundan dolayı, kendine özgü yarı kurak bir karasal iklimi vardır. Yüksek dağlar ve platolar ile akarsu vadileri ve dağ depresyonları arasında büyük iklim farklılaşması görülmektedir. Jeomorfolojik yapı, enlem ve yükseklik yöreler arasında iklim farklılaşmasının temel nedenidir. Bir başka deyişle, ülke topraklarında kısa mesafelerde yer şekillerinin ve yüksekliğin ani değişimi toprak, bitki örtüsü ve iklim özelliklerinin de aniden değişmesine yol açmıştır.

²⁵ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

BC sert karasal iklime sahiptir. En soğuk ay olan Ocak'ta aylık sıcaklık ortalaması $-24,3^{\circ}\text{C}$, oysa en sıcak ay olan Temmuz'da aylık sıcaklık ortalaması $+17,4^{\circ}\text{C}$ 'dir. Mevsimler ve aylar arasındaki sıcaklık farkı çok yüksek, yıllık yağış miktarı yetersiz ve yağış rejimi de çok düzensizdir. Cumhuriyet toprakları genel olarak, Subarktik İklim Kuşağı ile Ilıman Karasal İklim kuşağın kesişim alanında yer almaktadır. Kış ayları çok soğuk olup, hem sıklıkla kuru don yaşanmakta hem de sıcaklıklar sıklıkla -30°C 'nin altına düşmektedir. Ülke topraklarına en fazla kar yağışları Kasım-Aralık aylarında düşmektedir. Ocak-Mart döneminde daha az kar yağışı görülmektedir. Eylül-Ekim döneminde ülke topraklarına yerleşen Sibiryaya Antisiklonu kış mevsiminin nasıl geçeceğini belirlemekte ve etkisini Nisan-Mayıs dönemine kadar sürdürmektedir. En soğuk dönem olan Ocak ayında bazı günler sıcaklıklar -45°C hatta -55°C 'ye kadar düşmektedir. Ocak ve Şubat aylarında aylık ortalama sıcaklık değerleri ise -20°C ile -30°C arasında değişmektedir.²⁶

Grafik 1: Başkent Ulan-Ude'nin Sıcaklık ve Yağış Grafiği²⁷

İlkbahar mevsimi genelde rüzgârlı olup, kuzey-batı rüzgârları çoğunlukla görülmektedir. İlkbahar aylarında don olayı ve yağış çok nadir yaşanır. BC'inde yaz mevsimi kısa ve ılıktır. Karaballığın ve yüksekliğin etkisiyle, günlük sıcaklık farkı çok yüksek olup, sıcak günler ve serin geceler sıklıkla görülür. Temmuz ve Ağustos aylarında yoğun yağmur yağışları görülür. Temmuz ayı en sıcak ay olup bazı günlerde sıcaklık ortalamaları 35°C hatta 40°C 'ye kadar yükselmektedir. Temmuz-Ağustos döneminde ülke genelindeki aylık ortalama sıcaklıklar ise 15°C ile 20°C arasında değişmektedir. Sonbahar, hava koşullarında keskin bir değişiklik olmadan algılanamaz bir şekilde gelir ve bazı yıllar uzun ve ılık olabilir. Buryatya'da sonbahar mevsimi kısa ve kuraktır, bazen ani don olayları veya beklenmeyen fırtınalar yaşanabilir. Yıl boyunca Sibiryaya hava kütlelerinin etkisinde kalan Buryatya'da yıllık ortalama sıcaklık $-1,6^{\circ}\text{C}$ 'dir. Yağış yetmezliği tüm ülkede belirgin olarak görülmektedir. Ülke topraklarına düşen yıllık ortalama yağış miktarı 244 mm'dir. Bazı nemli yüksek dağ yamaçlarında yıllık ortalama yağış miktarı 500 milimetreyi aşmaktadır. Bakı ve yükseklik ülkedeki yağış miktarlarını belirleyen en önemli iki etkidir. Grafik 1'de de görüldüğü gibi BC'inin başkenti olan Ulan-Ude kentinde yazlar yağışlı ve kışlar kurak olup, yıllık ortalama sıcaklık değerleri $+0,5^{\circ}\text{C}$ 'dir

²⁶<http://baikalshamora.info/>

²⁷ <https://ru.climate-data.org/>

oysa yıllık ortalama yağış miktarı 347 mm'dir.²⁸ Sonuç olarak sert karasal iklim ve olumsuz meteorolojik etkenler, Buryatya'da bazı dönemlerde ve bazı mevsimlerde ulaşım, ticaret, sanayi ve tarım faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle klimatolojik özellikler bakımından Buryatya'nın avantajlardan çok dezavantajlara sahip olduğu söylenebilir.

4. Buryat Cumhuriyeti'nin Beşeri Coğrafyası

Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca beşeri özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Yetersiz nüfus miktarı ve yetersiz iş gücü.
- Geniş seyrek nüfuslu arazilerin yaygınlığı.
- Çok düşük yerleşme ve şehir yoğunluğu.
- Cumhuriyet genelinde çok düşük aritmetik nüfus yoğunluğu.
- Başat millet olan Buryat topluluğun azınlıkta olması.
- Heterojen etnik nüfus ve heterojen dinsel nüfus yapısı.
- Çok kültürlü, çok milletli, çok inançlı ve çok dilli bir Cumhuriyet.
- Bölgeler ve rayonlar bazında dengesiz nüfus ve yerleşme dağılımı.
- Cumhuriyet genelinde sürdürülen yoğun iç ve dış göçler.

4.1. Demografi Penceresinden Buryat Cumhuriyeti

1 Ocak 2020 tarihinde BC'nin toplam nüfusu 985937 olup, bunlardan 583 973'ü kentsel yerleşmelerde ve 401964'ü de kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Başkent Ulan-Ude (Foto 6) kenti 439128 nüfusuyla Cumhuriyet nüfusunun % 40'tan fazlasını tek başına oluşturmaktadır. Bir başka anlatımla, 1 Ocak 2020 tarihinde BC toplam nüfusunun % 59,3'ü kentsel yerleşmelerde ve % 40,7'si kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Fakat yöreler ve rayonlar arasında hem kent sayısı dağılımında hem de kentsel nüfus oranlarında büyük dengesizlikler gözlenmektedir.

Foto 6: Başkent Ulan-Ude²⁹

²⁸ <https://ru.climate-data.org/>

²⁹ <https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#ulan-ude>, 2021.

1923 yılında BC'nin toplam nüfusu 349800 oysa 2020 yılında 985937 olduğuna göre yaklaşık bir asırlık zaman diliminde ulusal nüfusun yaklaşık üç kat arttığı anlaşılmaktadır.

Yıllar	Toplam Nüfus	Doğum Oranı (‰)	Ölüm Oranı (‰)	Doğal Nüfus Artışı (‰)
1970	812 251	18,1	7,7	10,4
1980	913 200	21,6	9,5	12,1
1990	1 048 063	18,3	9,1	9,2
2000	1 004 808	11,6	13,1	-1,5
2010	972 021	17,0	12,7	4,3
2020	985 937	12,7	11,0	1,7

Tablo 2: 1970- 2020 Döneminde Buryat Cumhuriyeti'nin Nüfus Değişimi³⁰

Tablo 2 dikkatle irdelendiğinde, hem 1970–1980 döneminde hem de 1980–1990 döneminde BC'nin toplam nüfusu, yaklaşık olarak 100 000 kişi arttığı görülmektedir. SSCB döneminde her 10 yılda yaklaşık 100 000 kişilik artış bu seyrek nüfuslu ülke için gayet güzel bir demografik performans olarak görülebilir. SSCB'nin parçalanmasından sonraki Postsovyet döneminde BC nüfusu artmadığını hatta azaldığını görmekteyiz. 1990 yılında 1 048 063 olan ülke nüfusu 2020 yılında 985 937 kişiye gerilemiştir. Yaklaşık 30 yıllık Postsovyet döneminde BC'nin toplam nüfusu yaklaşık 65 000 kişi azalmıştır (Tablo 2). Rusya'daki derin ekonomik ve demografik kriz Buryatya gibi Sibiry Cumhuriyetlerini de olumsuz etkilediği gözlenmektedir. Putin hükümetlerinin sürdürdükleri nüfus artışını teşvik eden uygulamalar ve demografik kampanyalar sonucunda son 10-15 yılda yavaş yavaş da olsa cumhuriyet nüfusunun tekrar artmaya başladığı görülmektedir. Özetle, bugün BC sınırları içinde yaşayan insan sayısının 1980 yılındaki nüfusa neredeyse eşit olması, Postsovyet döneminde ülkede yaşanan demografik krizin en güzel yansıması ve kanıtıdır.

Azalan doğum oranları, yükselen ölüm oranları, yaygınlaşan HIV virüsü, yaygınlaşan alkol bağımlılığı sayısı, Cumhuriyet topraklarını terk eden aileler ve bir çok yörede görülen ciddi ekolojik sorunlar Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli toplumsal sorunlarıdır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi 1980 yılında binde 21,6 olan doğum oranları 2010 yılında binde 17,0'ye ve 2020 yılında da binde 12,7'ye kadar azalmıştır. Aynı dönemde ise ölüm oranları 1980 yılında binde 9,5'ten 2010 yılında binde 12,7'ye ve 2020 yılında da binde 11,0'a yükselmiştir.³¹ XXI. yüzyılda gizlenen "azalan doğum oranları - yükselen ölüm oranları" dengesizliği Cumhuriyet topraklarında yürütülen ekonomi, sağlık ve sosyal politikaların eksikliklerine ve yönetim hatalarına işaret etmektedir. Buryatya'nın istihdam, sağlık, alt yapı, ekonomi ve ekoloji sorunları çözülmeden sosyal ve demografik sorunların da çözümlenemeyeceği ortadadır.

Buryatya'daki ortalama doğum oranları Rusya Federasyonu ortalamaların üzerindedir. Fakat boşanmaların artması, bebek ölüm oranlarının Rusya ortalamasına göre yüksek olması ve evlilik dışı çocukların hala yüksek oranda olması BC öncelikli demografik sorunları arasında yer almaktadır. Örneğin 2008 yılında dünyaya gelen bebeklerin % 41,3'ü evlilik dışı çocuklar

³⁰ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>

³¹Daha detaylı bilgi için bakınız: <https://burstat.gks.ru/demo>

kategorisinde yer alırken, 2012 yılında bu oran % 35,1 olmuştur.³² Bugün dünyaya gelen her üç bebekten birinin evlilik dışı olması veya nikâhsız birliktelik sonucunda dünyaya gelmesi Buryatya'nın çözmesi gereken aile sorunlarının başında gelir.

4.2. Etnocoğrafya Perspektifinden Buryat Cumhuriyeti

Buryatya her şeyden önce çok kültürlü, çok kimlikli, çok dilli ve heterojen etnik görünümüne sahip çok milletli bir ülkedir. Bugün Cumhuriyet sınırları içinde 100'den fazla millet ve etnik azınlığın yaşaması bunu kanıtlamaktadır. Kazaklardan Çinlilere kadar, Özbeklerden Belaruslara kadar, Yakutlardan Yahudilere kadar, Yunanlılardan Polonyalılara kadar, Korelilerden Azerilere kadar, Gürcülerden Taciklere kadar, Bulgarlardan Macarlara kadar çok sayıda etnik topluluk barındıran BC, çok kültürlü ve çok inançlı bir nüfus tablosu sergilemektedir. Stalin döneminde yapılan zorlamalı göçler ve sürgünler, SSCB döneminde yapılan işçi, uzman ve memur nüfus hareketleri bu karmaşık nüfus tablonun oluşmasının en önemli nedenleridir.

Buryatya bazılarını Sibirya bölgesini, bazılarını Baykal gölü kıyılarını, bazılarını Selenga vadisini, bazılarını ise karlarla kaplı Sayan Dağları'nı çağrıştırmaktadır. Aslında Buryatya coğrafi koşullarının ve kültürel görünümünün derin zıtlıklar gösterdiği renkli ve çok boyutlu bir ülkedir. Şamanlar ile Budistlerin, ateistler ile Ortodoksların, Evenkiler ile Ukraynalıların, 100'den fazla etnik azınlığın yan yana barış içinde yaşadıkları bir ülkedir. Kendi bayrağı, kendi meclis, kendi başkenti, kendi siyasi yönetimi olan ilginç bir özerk cumhuriyet olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan en kalabalık milletlerin ve etnik azınlıkların başında Ruslar, Buryatlar, Ukraynalılar ve Tatarlar gelmektedir. Fakat bunların arasında sadece Rusların ve Buryatların toplam ulusal nüfus içindeki oranı % 1'den fazladır. Her ne kadar BC sınırları içinde 100'den fazla etnik topluluk yaşasa da hiç birinin ulusal nüfus içindeki payının % 1'i aşmadığı anlaşılmaktadır.

Millet	1926	1939	1959	1970	1979	1989	2002	2010
Rus	52,9	72,0	74,6	76,5	72,0	69,9	67,8	64,8
Buryat	43,9	21,3	20,2	19,0	23,0	24,0	27,8	29,5
Ukraynalı	0,4	2,5	1,5	1,3	1,7	2,2	0,9	0,7
Tatar	0,6	0,7	1,2	1,2	1,1	1,0	0,8	0,5

Tablo 3: 1926 - 210 Döneminde Buryat Cumhuriyeti Nüfusunun Etnik Dağılımı (%)³³

Son asırlık zaman diliminde BC nüfusunun etnik yapı değişimi ile ilgili aşağıdaki tespitler yapılabilir:

- Hem SSCB döneminde hem de Postsovyet döneminde Buryatlar ve Ruslar BC nüfusunun her zaman büyük bir bölümünü oluşturmuşlardır. Ayrıca Hem SSCB döneminde hem de

³² Pisareva, L. F., Lyahova, N. P., Odintsova, İ. N., Perinov. D. A., Çemitdorjjeva, T. N., Şuhoeva, E. A., (2015) "Demografiçeskaya Harakteristika Respublika Buryatiya", Byuleten Sibirskoy Meditsini, 2015, Tom: 14, No: 3, s. 23-29

³³ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>

Postsovyet döneminde Buryatlar hiç bir zaman ulusal nüfusunun % 50'den fazlasına ulaşamamışlardır. Bir başka anlatımla son yüzyılda Buryat topluluğu kendi vatanında başat millet olamadığı gibi kendi yurdunda azınlık durumunda demografik varlığını sürdürmüştür.

- 1926 yılında Buryatlar ve Ruslar Buryat Cumhuriyeti nüfusunun % 96,8'ini oluşturdukları, diğer azınlıkların ise sadece % 3,2'sini oluşturdukları görülmektedir. 2010 yılında ise Buryatlar ve Ruslar BC nüfusunun % 94,3'ini oluşturdukları, diğer azınlıkların ise sadece % 5,7'sini oluşturdukları görülmektedir. Bir diğer anlatımla son asırlık dönemde Buryatlar ile Rusların toplam nüfus oranlarında bir gerileme, azınlık nüfus oranlarında ise küçük bir artış gözlenmektedir. İki başat milletin oranlarındaki bu gerilemenin temel nedeni Cumhuriyet sınırları içindeki Rus nüfusunun azalmasıdır.
- 1970 yılında etnik Ruslar BC ulusal nüfusunun % 76,5'ini oluştururken, 2010 yılında bu oran % 64,8'e kadar gerilemiştir. Rus ailelerinin düşük nüfus artışı, etnik Rusların merkezi Rusya'ya olan iç göçleri ve Buryat ailelerinin yüksek nüfus artışı ülkedeki etnik Rus oranlarının azalmasını başlıca nedenleridir. Ayrıca önümüzdeki 40-50 yıllık zaman diliminde de Rus ve Slav nüfus oranlarının gerilemeye devam edeceği kolaylıkla tahmin edilebilir.
- 1970 yılında etnik Buryatlar Buryat Cumhuriyeti ulusal nüfusunun % 19'unu oluştururken, 2010 yılında bu oran % 29,5'e yükselmiştir. Bir başka deyişle bugün cumhuriyet sınırları içindeki her üç kişiden birinin etnik Buryat olduğu söylenebilir. Ayrıca, 2050 yılına kadar etnik Buryatların cumhuriyet nüfusu içindeki oranı % 40'ı aşması beklenmektedir. Unutulmaması gerekir ki etnik Buryatlar % 62'si Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde ve % 38'i Buryat Cumhuriyeti sınırları dışında Rusya'nın diğer bölgelerinde yaşamaktadır.
- Son yarım asırlık dönemde Buryat ailelerinin büyük ölçüde yüksek doğurganlık oranlarını ve yüksek nüfus artış hızlarını sürdürmeleri bu olumlu artışın temel nedenidir. Rus aileleri ile karşılaştırıldığında Buryat ailelerinde genelde daha az alkol tüketimi, daha düşük boşanma oranları, daha yüksek doğum oranları ve daha sağlıklı aile yapısı gözlenmektedir. Tüm bu olumlu demografik özellikler, Buryat topluluğunun istikrarlı bir şekilde nüfusunu arttırmasına neden olmuştur. Ama tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 2050 yılına kadar etnik Buryatların Buryat Cumhuriyeti ulusal nüfusunu % 50'den fazlasına ulaşmaları beklenmemektedir. Ayrıca karma evlilikler ve değişen etnik aidiyet sonucunda önümüzdeki yıllarda Buryat Cumhuriyeti'nin etnik yapısı daha da değişmesi beklenmektedir.

Bugün Buryat Cumhuriyeti'nin ulusal nüfus içinde Evenkilerin, Ermenilerin, Soyotların, Azerilerin, Belarusların, Özbeklerin, Kırgızların, Çinlilerin ve Almanların oranı % 0,10 ile % 0,40 arasında değişmektedir. Bir başka deyişle bugün cumhuriyet sınırları içinde sadece Rusların ve Buryatların etnik nüfus oranları % 1'den fazladır. Diğer tüm azınlıkların ulusal nüfus içindeki payları % 1'den azdır. Tuvalılar, Kazaklar, Çuvaşlar, Başkırlar, Koreliler, Mordovalılar, Moğollar, Yahudiler, Udmurtlular, Tacikler, Gürcüler, Yakutlar, Moldovyalılar, Marililer ve Koreliler gibi küçük azınlıkların Cumhuriyet nüfusu içindeki payları ise %0,10'dan az olduğundan dolayı ulusal nüfusa önemsiz bir demografik katkı sağlamaktadırlar. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Tuvalılar, Evenkiler, Tunguslar, Soyotlar, Hakaslar, Altaylılar, Moğollar ve Yakutlar eski ve yerli azınlıkları oluşturmaktadırlar. Sayıları giderek azalan, Çuvaşlar, Estonyalılar, Karelyalılar, Başkırlar, Tacikler, Gürcüler, Özbekler, Ukraynalılar ve Belaruslar SSCB cumhuriyetlerinden gelen yeni

göçmen azınlıklara örnek gösterilebilirler. Romanyalılar, Vietnamlılar, Polonyalılar, Bulgarlar, Litvanyalılar, Letonyalılar ve Macarlar eski sosyalist ülkelerden gelip yerleşen ve bugün de Buryatya'da yaşamaya devam eden küçük göçmen azınlıklara örnektirler. 2050 yılına doğru yerli azınlıkların oranı yavaş da olsa artması beklenirken, göçmen azınlık oranlarının daha da azalacağı tahmin edilmektedir.

BC sınırları içinde yaşayan Polonyalılar, Çingeneler, Litvanyalılar, Letonyalılar, Darginler, Osetinler, Hakaslar, Türkmenler, Uygurlar, Kalmuklar, Altaylılar, Komiler, Yunanlılar, Avarlar, Bulgarlar, Lezginler, Çeçenler, Kareyalılar, Macarlar, Finliler, Romanyalılar, Vietnamlılar, İnguşlar, Estonyalılar ve Kabardinler'den her birinin topluluk nüfusu 250 kişiyi aşmadığından dolayı, ülkenin en küçük azınlık gruplarını oluşturmaktadırlar. Buryatya'nın bu en küçük azınlıkları arasında Hristiyan kökenliler de Müslüman kökenliler de var, sosyalist ülkelerden gelenler de kapitalist devletlerden gelenler de var, yerli olanlar da göçmen olanlar da var, SSCB sınırları içinden gelenler de SSCB sınırları dışından gelenler de var. Sonuç olarak tüm bu etnik azınlıklar renkli bir kültürel görünümü ve çok kimlikli bir Cumhuriyetin etnik yapısını, en önemlisi de barış içinde yan yana yaşayan farklı toplulukların aralarındaki uyumu ve hoşgörüyü yansıtmaktadırlar.

4.3. Yerleşme Coğrafyası Perspektifinden Buryat Cumhuriyeti

2020 yılında Buryatya'da 6 kent yerleşmesi, 12 kasaba yerleşmesi ve 615 kırsal yerleşme yer almaktadır.³⁴ Bu yerleşmelerden sadece Ulan-Ude kentinin nüfusu 200 000'i aştığından dolayı, Cumhuriyet topraklarında sadece bir büyük kentin yer alması dikkat çekicidir. Buryat Cumhuriyeti'nin kuzeydoğusunda yer alan Taksimo ülkenin en kuzey ve doğu kentini oluşturmakta, ülkenin güneybatısında yer alan Orlik Buryatya'nın en batı kentini ve Moğolistan devlet sınırındaki Kyahta da ülkenin en güney kentini oluşturmaktadır.

Rayon Adı	Rayon Toplam Nüfusu	Rayon Kentsel Nüfusu	Rayon Kırsal Nüfusu	Rayon Merkezi
Barguzin	21 516	6 955	14 561	Barguzin
Baunti Evenki	8 454	0	8 454	Bagdarin
Biçursk	22 230	0	22 230	Biçura
Djidinsk	23 388	0	23 388	Petropavlovka
Eravnin	16 585	0	16 585	Sosonovo-Ozerskoe
Zaigraevsk	51 387	15 975	35 412	Zaigraevo
Zakamensk	25 061	11 204	13 857	Zakamensk
İvolginsk	59 185	0	59 185	İvolginsk
Kabansk	55 468	24 561	30 907	Kabansk
Kijinginsk	14 464	0	14 464	Kijinga
Kurumkan	13 344	0	13 344	Kurumkan
Kyahtinsk	36 538	23 118	13 420	Kyahta
Muysk	9 548	8 374	1 174	Taksimo
Muhorşibirsk	22 856	0	22 856	Muhorşibir
Okinsk	5 452	0	5 452	Orlik
Pribaykalsk	26 303	0	26 303	Turuntaevo

³⁴ <https://www.gks.ru/>

Severo-Baykalsk	11 301	8 439	2 862	Nijneangarsk
Selenginsk	41 274	23 036	18 238	Gusinoözersk
Tarbagataysk	22 419	0	22 419	Tarbagatay
Tunkinsk	20 106	0	20 106	Kiren
Horinsk	16 757	0	16 757	Horinsk

Tablo 4: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Rayonların Kırsal ve Kentsel Nüfusları (2020 Yılı)³⁵

Tablo 4 bilgileri irdelendiğinde aşağıdaki tespitler ve yorumlar yapılabilir:

- Kent sayısı, kentlerin coğrafi dağılışı, kentsel yoğunluk ve kentleşme oranları bakımından Sibirya'da yer alan tüm Cumhuriyetler arasında Buryatya en olumsuz tabloya sahip olanların başında gelir. Buryatya'da tam 13 rayonda hiç kent ve kentsel nüfus yoktur. Ayrıca Cumhuriyet sınırları içinde 4 rayonda kırsal nüfus kentsel nüfustan daha fazla ve 4 rayonda da kentsel nüfus kırsal nüfustan daha fazla olduğu görülmektedir.
- Buryatya'da hiç bir rayon % 100 kentsel nüfus oranına sahip değildir. Fakat kent barındırmayan 13 rayon % 100 kırsal nüfus oranına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca hiçbir rayonda kentsel nüfus 30000'den fazla olmadığından dolayı, cumhuriyet sınırları içinde küçük şehirlerin yaygın oldukları anlaşılmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde nüfusu 1 milyondan fazla olan metropol kent görülmediği gibi başkent Ulan-Ude dışında nüfusu 50 000'i aşan başka kent yerleşmesi de yoktur. Bir başka deyişle Ulan-Ude hariç ülkedeki tüm kentler, aslında birer büyük kasaba olarak nitelendirilebilir. Bu nedene Buryatya "kentsiz bir Cumhuriyet" olarak da tanımlanabilir.
- İdari birimler arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 24561 kişilik kentsel nüfusla en fazla kentli nüfusa sahip rayon Kabansk olduğu anlaşılmaktadır. İdari birimler arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 59185 kişilik kırsal nüfusla en fazla kırsal nüfusa sahip rayon İvolginsk olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak ne kentsel nüfus ne de kırsal nüfus hiçbir rayonda 60000'i aşmadığından dolayı, yerleşme yetersizliği ve nüfus yetersizliği tüm ülkenin idari birimlerinde yaygın olarak görüldüğü söylenebilir.
- Sonuç olarak her ne kadar Buryat Cumhuriyeti toplam nüfusunun %59,3'ü kentsel yerleşmelerde yaşasa da ülke genelinde sadece 6 kent yerleşmesi olması ülkenin sağlık, eğitim, spor ve kültür gibi temel sosyal ihtiyaçlarını sağlamada yetersiz kaldığı gibi ticaret, haberleşme, üretim ve ulaşım gibi temel iktisadi ihtiyaçlarını karşılamada da yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ekonomik kalkınma, alt yapı çalışmalarının gelişimi ve askeri savunma bakımından da bazı sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Buryatya'nın sahip olduğu geniş ve ıssız topraklarının, Çin Halk Cumhuriyeti gibi kalabalık bir ülkeyle yakın mesafede bulunmaları gelecekte önlenemeyen bazı göçlerin ve engellenemeyen bazı siyasi ihtirasları da tetikleyebilir ve uzun vadede karmaşık uluslararası sorunların ve jeopolitik tehditlerin ortaya çıkmasına yol açabilir.

Buryatya'daki kentsel yerleşmeler genelde ya akarsu vadilerinde ya da göl kıyılarında kurulmuşlardır. Örneğim, Ulan-Ude kenti Selenga Vadisi'nde, Babuşkin ve Severobaykalsk kentleri Baykal Gölü kıyısında, Zakamensk kenti Djida Vadisi'nde, Gusinoözersk kenti Gusinoe Gölü kıyısında ve Kyahta kenti de Kyahta Vadisi'nde yer almaktadır. Zakamensk ve Kyahta Buryatya'nın en güneyindeki kentsel yerleşmeleri olup Rusya-Moğolistan devlet

³⁵ Bakınız: <http://www.statdata.ru/naselenie/respubliki-buryatiya>

sınırına çok yakın mesafede bulunmaktadırlar. Nijneangarsk, Babuşkin ve Severobaykalsk ise Baykal Gölü kıyılarında yer alan önemli liman yerleşmeleridir.

Kent Adı	Kent Nüfusu	Yer Aldığı Rayon	Kent İlan Edilme Tarihi
Ulan-Ude	439 128	Ulan-Ude	1690
Severobaykalsk	23 183	Severobaykalsk	1980
Gusinoözersk	23 036	Selenginsk	1953
Kyahta	20 297	Kyahta	1805
Zakamensk	11 204	Zakamensk	1944
Babuşkin	4 454	Kabanski	1902

Tablo 5: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Kentsel Yerleşmeler ve Başlıca Özellikleri³⁶

Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan gibi üç ülkenin toplam yüzölçümüne sahip olan Buryatya'da sadece 6 kent yerleşmesi yer almaktadır. Bir başka deyişle bu seyrek nüfuslu ülkede hem aritmetik nüfus yoğunluğu, hem yerleşme ve kent yoğunluğu çok düşüktür. 1690 yılında kent ilan edilmiş olan Ulan-Ude, Buryatya'nın en eski şehir yerleşmelerinden biri olup, aynı zamanda yarım milyona yaklaşan nüfusuyla da ülkenin en büyük kentidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş olan Gusinoözersk ve Severobaykalsk BC'nin en genç kentleridir (Tablo 5). 1783 yılından 1927 yılına kadar kent statüsünde olan Barguzin ve 1684 yılından 1906 yılına kadar kent statüsünde olan Novoselenginsk, bugün kent statüsünü kaybetmiş yerleşmelere örnek gösterilebilir.

Enerji üretimi, madencilik faaliyetleri, ormancılık, akarsu ulaşımı, demiryolu ulaşımı ve turizm faaliyetleri bu önemli iktisadi işlevler arasında en yaygın olanlardır. Kırsal görünüme sahip Severomuysk, Kiçera ve Yançukan nüfusları 1000 kişiden az ve "küçük kasabalar" grubunda yer alan yerleşmelere örnek gösterilebilirler (Tablo 6). BC son derece seyrek nüfuslu bir ülke olduğundan ve az sayıda şehir barındırdığından dolayı, eğitim, ulaşım, haberleşme, sağlık ve ticaret hizmetleri bakımından kasabaların adeta şehirler gibi hizmet verdikleri unutulmamalıdır.

Kasaba Adı	Kasaba Nüfusu	Yer Aldığı Rayon	Kasaba İlan Edilme Tarihi
Selenginsk	13 500	Kabansk	1961
Onohoy	10 837	Zaigraevsk	1954
Taksimo	7 691	Muysk	1989
Ust-Barguzin	6 955	Barguzin	1938
Kamensk	6 607	Kabansk	1961
Zaigraevo	5 138	Zaigraevsk	1973
Nijneangarsk	4 209	Severo-Baykalsk	1938
Noviy Uoyan	3 025	Severo-Baykalsk	2012
Nauşki	2 821	Kyahta	1954
Kiçera	946	Severo-Baykalsk	1979
Severomuysk	683	Muysk	1977
Yançukan	259	Severo-Baykalsk	1982

³⁶ Bakınız:

- <https://www.gks.ru/>
- https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
- <https://www.wikiwand.com/ru/>

Tablo 6: *Buryat Cumhuriyeti'ndeki Kasaba Yerleşmeleri ve Başlıca Özellikleri (2020 Yılı)*³⁷

Akarsu vadileri ve göl kıyıları Buryatya'nın can damarını ve en önemli iktisadi alanlarını oluşturmaktadırlar. Buryatya'daki kasaba ve kırsal yerleşmelerin büyük bir bölümü tarım faaliyetlerine ve yerleşmeye müsait olan akarsu vadilerinde kurulmuşlardır. Birkaç örnek verelim:

- Kiçera, Holodnoe, Angoya, Noviy Uoyan ve Yançukan yerleşmeleri Verhnaya Angara vadisinde yer almaktadırlar.
- Severomuysk, Taksimo ve Ust-Muya yerleşmeleri Vitim vadisinde yer almaktadırlar.
- Ust-Barguzin, Adamovo, Barguzin, Baraghan, Kurumkan, Alla, Mayskiy, Sahuli ve Ulyunhan yerleşmeleri Barguzin vadisinde yer almaktadırlar.
- Onohoy, Nijnie Talsti, Verhnie Talsti, Novaya Kurba, Staraya Kurba, Horinsk, Pervomaevka ve Udinsk yerleşmeleri Uda vadisinde yer almaktadırlar.
- Ulan-Ude, Kabansk, Selenginsk, Talovka, Mostovka, Novoselenginsk, Zarubino, Ust-Kyahta ve Nauşki yerleşmeleri Selenga vadisinde yer almaktadırlar.
- Dalahay, Şuluta, Tunka, Nugan, Mondi, Şimki ve Turan yerleşmeleri İrkut vadisinde yer almaktadırlar.
- Hujir, Sayani, Orlik ve Sorok yerleşmeleri Oka vadisinde yer almaktadırlar.
- Burguy, Hamney, Mihaylovka, Narin, Nijniy Torey, Tohoy, Jeltura, Enhor ve Petropavlovka yerleşmeleri Djida vadisinde yer almaktadırlar.³⁸

Buryatya'daki kırsal yerleşmeler "Ulus", "Selo", "Posölok", "Ostonovoçniy Punkt" ve "Posölok Stantsii" gibi Rusya'ya özgü yerleşme ve idari yapısına uygun isimler taşımaktadırlar. Kent ve kasaba yerleşmelerinde olduğu gibi kırsal yerleşmelerin de büyük bir bölümü akarsu vadilerinde ve göl havzalarında yer almaktadırlar. Cumhuriyet sınırları içinde Yagodnoe, Beregovaya, Bolşaya Reçka, Nikolsk ve Stepnoy gibi Rusça isimlendirilmiş kırsal yerleşmeler de yaygındır, Sagan-Nur, Şaralday, Hujir, Galtay, Gaşey, Bulak, Tabalangut ve Hongodori gibi Buryatça adlandırılmış köyler de yaygındır. Buryatya'daki kültürel ve etnik çeşitlilik, coğrafi kavramlara ve toponimiye de çeşitlilik olarak yansımıştır. Aşağıdaki satırlarda nüfus büyüklüğüne göre Buryat Cumhuriyeti'ndeki köyler sınıflandırılmış ve örneklendirilmiştir:

- Cumhuriyet sınırları içinde sayıca en az olan kırsal yerleşmelerin başında nüfusu 5000'i aşan "çok büyük köyler gelir ve bunların Buryatya sınırları içindeki toplam sayısı 10'dan azdır. Turantaevo, Kabansk, Kiren, Biçura, Horinsk ve Barguzin gibi yerleşmeler bunlara örnek gösterilebilir. Bu yerleşmelerin bir kısmı zamanla nüfuslarını daha da arttırarak "kasaba" grubuna geçebilir.
- Talovka, Tataurovo, Turka, Şaralday, Horonhoy, Oymur, İlinka, Noviy Zagan, Podlopatki, Kudara, Klyuevka, Vidrino, Bryansk, Hoytobae, Gusinoe Ozero, Nijniy Sayantuy, Bolşoy

³⁷ Bakınız:

- <https://www.gks.ru/>
- https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
- <https://www.wikiwand.com/ru/>

³⁸ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

Kunaley, Tarbagatay, Nikolaevskiy, Verhnie Taltsi, Taşir, Selenduma, Novoselenginsk, Tohoj, Romanovka, Jemçug, Arşan, Malovskiy, Sagan-Nur, Tunka, Mondi, Ust-Kiran, Ust-Kyahta, Tegda ve Bayangol gibi nüfusu 1000 ile 5000 arasında olan “büyük köyler” Buryatya’da nadir görülürler ve bunların toplam sayısı 30’u aşmaz.

- Nüfusu 200 ile 1000 arasında olan “orta büyüklükteki köyler” Cumhuriyet sınırları içinde yaygın olarak görülen kırsal yerleşmelerdir ve toplam sayıları 100’den fazladır. Hargana, Şana, Handagatay, Yagodnoe, Udinsk, Desyatnikovo, Pesterevo, Barikino, Angoya, Baykalskoe, Holodnaya, Yugovo, Voznesenovka, Suvo, Sorok, Balakta, Barati, Uoyan, Urjil, Çitkan, Kika, Uakit, Mostovka, Nesterovo, Hasurta, Beregovaya Posolskaya, Dubinino, Alan, Tori, Turan, Kokorino, Aşanga, Tohoryukta, Aninsk, Kumora, Bolşaya Reçka, Şanay, Şergino, Şimki, Elovka, Verhnaya Zaimka, Solontsi, Balta, Angir, Ahalik, Galbay, Bar, Hujir, Bom, Galtay, Gaşey, Bulak, Şigaevo, Tagarhay ve Şuluta Buryatya’daki “orta büyüklükteki köylere” örnek gösterilebilir.
- Nüfusları 10 ile 200 arasında olan kırsal yerleşmeler “küçük köyler” olarak adlandırılabilir ve bunlar sayıca çok fazladır. Ardasan, Murgun, Halzanovo, Nama, Mişiha, Manturiha, Haritonovo, İnkino, İstok, Jilino, Ganzurino, Şarza, Şasnur, Bokson, Kibalino, Usanovka, Hasura, Enhor, Povorot, Davşa, Duşkaçan, Burgastay, Tuhum, Ubukun, Udunga, Zalan, Sulfat, Haritonovo, Deben, Oybont, Mogoy, Ulan-Gorhon, Zagustay, Şinestuy, Nikolsk, Nilovka, Tabalangut, Stepnoy, Hongodori ve Malaya Kurba bu “küçük köylere” örnek gösterilebilir.
- Buryatya’da 10’dan az insan barındıran ve “çok küçük köyler” olarak adlandırılan yerleşmelerin sayısı 20’den azdır. Bu nedenle bu yerleşmeler yok olma ve haritan silinme tehlikesiyle yüzleşen en sorunlu kırsal yerleşmeler grubunu oluşturmaktadırlar. Samarta, Arbun, Polevoy, Çernoyarovo, Moygoti, Lesnoy, Reçka Vidrino, Monahovo ve Katun 10 kişiden az insan barındıran bu küçük kırsal yerleşmelere örnek gösterilebilir. Dış göçler ve düşük nüfus artışı sonucunda, zamanla bu küçük yerleşmelerin ıssız ve insansız kalma riskleri çok yüksektir. Bir yerleşme istisna örneği olan Kurort Gagarskiy hiç nüfus barındırmayan Buryatya’nın tek yerleşmesidir.

4.4. Dinler Coğrafyası Işığında Buryat Cumhuriyeti

Ortodoks Hristiyanlık, Protestan Hristiyanlık ve Budizm BC sınırları içinde en yaygın dinlerdir. Cumhuriyet genelinde 257 inanç organizasyonu faaliyet göstermektedir. Bunlardan 86’sı Ortodoks temelli, 50’si Protestan temelli ve 78’i de Budist temelli sivil toplum örgütlenmelerdir. BC sınırları içinde Katolik Hristiyanların, Musevilerin, Baptistlerin, Yedinci Gün Adventistlerin, Evanjelik Hristiyanların ve Müslümanların sayıları çok az olduklarından dolayı bu dinsel azınlıkların, cumhuriyetin genel inanç görünümünü pek etkilemedikleri görülmektedir. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde 10000 ile 18000 arasında Müslüman yaşadığı tahmin edilmektedir. Başkent Ulan-Ude kentinde Postsovyet döneminin ilk büyük camisi 2012 yılında resmen açılmıştır. Bugün, Tatarlar, Azeriler, Kırgızlar, Tacikler, Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Çeçenler, Buryatya’nın en kalabalık Müslüman topluluklarını oluşturmaktadırlar.

Rus nüfusunun egemen olmasından dolayı, Buryatya’da Ortodoks Hristiyanlık en yaygın inanç sistemidir. BC sınırları içinde 3 Ortodoks Hristiyan manastırı faaliyet göstermektedir. Spaso-Preobrajenskiy Posolskiy (Rusça: Спасо-Преображенский Посольский) Kaban

Rayonunda yer alan Posolskoe köyünde Ortodoks manastırı olarak faaliyet göstermektedir (Foto 7).

Foto 7: Spaso-Preobrajenskiy Posolskiy Manastırı³⁹

Pribaykalski Rayonu sınırları içindeki Troitskoe köyünde yer alan Svyato-Troitskiy Selenginskiy (Rusça: Свято-Троицкий Селенгинский) Ortodoks manastırı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Üçüncü Hristiyan Manastırı da Pribaykalski Rayonu sınırları içindeki Baturino köyünde yer alan ve 2000 yılından beri faaliyet gösteren Sretenskiy Kadın Manastırı'dır (Foto 8) (Rusça: женский Сретенский в селе Батурино).

Foto 8: Sretenskiy Kadın Manastırı⁴⁰

Bilindiği gibi, Rusya Federasyonu sınırları içinde Budizm yaygın olarak Buryat, Kalmuk ve Tuva Cumhuriyetlerinde görülmektedir. Buryatya genelinde ve özellikle de etnik Buryatlar arasında Lamaizm olarak adlandırılan Tibet Budizm'i çok yaygın olup, son yıllarda Şamanizm akımlarının da hızla yaygınlaştığı görülmektedir. 1999 yılından beri faaliyet gösteren "Maydar" cumhuriyetin en güçlü Budist toplum birliğini oluşturmaktadır. BC sınırları içinde Budistlere hizmet veren resmi olarak kayıtlı 38 datsan (Budist inanç merkezi) faaliyet göstermektedir (Foto 9).

³⁹ <https://sobory.ru/photo/74332>, 2021.

⁴⁰ <https://sobory.ru/photo/9601>, 2021.

Foto 9: Ivolga Budist Tapınağı⁴¹

1990–2020 yılları arasındaki Postsovyet döneminde özellikle etnik Buryatlar arasında Şamanizm hızla yayılmaktadır. Bugün cumhuriyet sınırları içinde 18 Şaman sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermektedir. “Boo–Mergel”, “Lusad” ve “Altan Serge” bu Şaman kuruluşlar arasında en etkili olanlardır. Bazı Rus kaynaklarına göre bugün BC sınırları içinde 150 000’den fazla insan Şamanizme inanmaktadır. Bir başka anlatımla yaklaşık her altı kişiden biri Şamanizme inanmaktadır.⁴² Ayrıca bir kısım etnik Buryat gönüllü olarak Protestan Hristiyan veya Ortodoks Hristiyan oldukları da gözlenmektedir. Özellikle Rus–Buryat karma evliliklere sahip ailelerde, Ruslaşma ve Hristiyanlaşma daha belirgin ve daha yaygındır.

Buryatya topraklarında ortodoksluğun 300 yılı aşan tarihsel bir geçmişi vardır. Rus Çarlığı’nın en etkili misyonerlerinden biri olan Nil İsakoviç, Buryat Ortodoks Kilisesi’nin kurucusu olarak kabul edilmektedir. 1682 yılında Toritsk Manastırı’nın inşası başlamış ve daha sonra Rus Ortodoks Kilisesi’nin misyonerlik faaliyetlerinin kalesi haline gelen Posolsk Manastırı inşa edilmiştir. Buryatlar, Yakutlar ve Evenkler gibi yerli topluluklar arasında Ortodoks Hristiyanlığı yaymak amacıyla 1727 yılında İrkutsk piskoposluğu kurulmuş ve Buryatya bu piskoposluğa bağlanmıştır. Rusça yazılı bilimsel kaynaklarda da belirtildiği gibi Sibiry’a’daki yerli topluluklar baskı ve zorlama ile Hristiyan olmaya mecbur bırakılmıştır.⁴³ Bir başka deyişle, gönüllü olması gereken vaftiz olayı genellikle şiddet içeriyordu. 19. yüzyılın ortalarında Buryatya topraklarında Hristiyan misyonerlik faaliyetlerinde büyük bir artış oldu görülmektedir. Bu dönemde, İncil de dâhil olmak üzere, Hristiyanlığı anlatan 20’den fazla dinsel kitap ve eser, Buryat diline tercüme edilmiştir. Tüm bu faaliyetler sonucunda, 20. yüzyılın başında 85 000 etnik Buryat (o zamanki etnik Buryat nüfusunun üçte biri) Ortodoks Hristiyanlık’ı kabul ettikleri tespit edilmiştir.⁴⁴ Bugün zorlama olmasa da Buryatların hristiyanlaştırma süreçleri farklı yönetmelerle de olsa devam etmektedir.

Buryatya’daki etnik toplulukların dinsel tercihlerine bakıldığında kolay sınıflandırılma yapılamayacak çok karmaşık bir durum karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde, bir etnik topluluk içinde çok sayıda inanca mensup olanlar olabildiği gibi, bir dinsel topluluk

⁴¹ <https://www.trans-siberian.co.uk/blog/ivolginsky-datsan-monastery/>, 2021.

⁴² Badmatsirenov, T. B., (2015) “Religioznaya Situatsiya i Religioznie Soobşestva v Respublike Buryatiya”, Jurnal “Religiya, Obşestvo, Gosudarstvo”, 2015, No: 4

⁴³ Bakınız: <http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>

⁴⁴ <http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>

çok sayıda etnik topluluk mensubu kapsadığı da görülebilir. Örneğin bir etnik Buryat Ortodoks Hristiyan, Protestan Hristiyan, Budist, Şaman veya Ateist olabilir. Bir Evenki ailesi Şaman, Budist, Ateist veya Ortodoks Hristiyan olabilir. Fakat genel olarak Ermenilerin, Rusların, Ukraynalıların, Moldovalıların, Belarusların ve Bulgarların büyük bir bölümü kendini Ortodoks Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Polonyalılar, Macarlar ve Letonyalılar genelde kendilerini Katolik Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Etnik Buryatlar, Evenkiler, Tuvalılar, Soyotlar, Çinliler ve Kalmuklular genelde kendilerini Budist olarak tanımlamaktadırlar. Cumhuriyet sınırları içinde yaşayan Dağıstanlılar, Tatarlar, Azeriler, Kırgızlar, Tacikler, Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Çeçenler genelde kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, Evenkiler, Buryatlar ve Soyotlar arasında Şamanizm de çok yaygındır.⁴⁵

SSCB döneminde sürdürülen 70 yıllık yoğun ateist propagandalarından sonra, Postsovyet döneminde BC sınırları içinde faaliyet gösteren inanç kuruluşlarının ve dinsel sivil toplum örgütlerinin sayısında adeta bir sayısal patlama görülmektedir. 1994 yılında kayıtlı olan inanç kuruluşlarının ve dinsel sivil toplum örgütlerinin sayısı sadece 56 iken, 2006 yılında 184'e ve 2015 yılında da 229'e yükselmiştir.⁴⁶ Sonuç olarak, Postsovyet dönemindeki inanç ve ibadet özgürlüğü yeni dinsel akımlarının artışına yol açtığı gibi, yeni inanç kurumlarının ve yeni dinsel örgütlenmelerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

5. Ekonomik Coğrafya Penceresinden Buryat Cumhuriyeti

Buryat Cumhuriyeti'nin iktisadi gelişimi ve ekonomik coğrafya özellikleri genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

- Çok zengin ve çok büyük çeşitlik gösteren maden yatakları.
- Geçim tipi bitkisel üretimin ve hayvancılığın yaygınlığı.
- Çok fazla orman arazileri ve çok fazla tatlı su kaynakları.
- Gelişmekte olan endüstri ve kalkınmakta olan ulusal ekonomi.
- Zengin kömür ve hidroelektrik potansiyeli.
- Stratejik coğrafi konum ve jeopolitik önemi büyük olan demiryolu güzergâhları.
- Kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek hayvancılık ve ormancılık.
- Yaklaşık 40 ülke ile sürdürülen ihracat-ithalat ilişkileri.
- Dış ticaret açığı vermeyip, pozitif dış ticaret dengesini koruması..
- Zengin turizm kaynakları ve çok sayıda turizm çekiciliği.
- Çok zayıf ve çok yetersiz ulaşım bağlantıları.
- Güçlü makine, savunma ve orman ürünleri sanayi.
- Çok zengin altın, çinko, kurşun, volfram, linyit ve taş kömürü yatakları.
- Çok zengin uranyum, flüorit, nefrit (yeşim taşı) ve molibden yatakları.

⁴⁵ https://ruvera.ru/news/religia_buryatiya

⁴⁶ <https://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/09/d35401/>

- Ekolojik turizmi, sağlık turizmi, dağ turizmi, av turizmi, kırsal turizmi ve inanç turizmi bakımından büyük potansiyel.

5.1. Buryat Cumhuriyeti'nin Doğal Kaynakları

Zengin enerji ve maden yataklarına sahip olan Buryatya, orman, hidrolik enerji ve tatlı su kaynakları bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinden birini oluşturmaktadır. Buryatya toprakları özellikle metal madenler bakımından çok zengin rezervlere sahiptir. Örneğin, Buryatya toprakları, Rusya'daki çinko rezervlerinin % 48'ini, molibden rezervlerinin % 37'sini, volfram rezervlerinin % 27'sini, kurşun rezervlerinin % 24'ünü, flüorit rezervlerinin % 16'sını, asbest rezervlerinin % 15'ini ve uranyum rezervlerinin % 10'unu barındırmaktadır. Ayrıca BC zengin altın, tungsten, molibden ve kömür yataklarına da sahiptir.

Bugüne kadar Buryatya topraklarında 700'den fazla maden yatağı keşfedilmiştir. Cumhuriyet sınırları içinde tanımlanan en önemli maden yatakları arasında 247 altın, 7 tungsten, 13 uranyum, 8 fluorspar, 4 polimetal, 10 linyit kömürü, 4 taş kömürü, 2 asbest, 2 molibden, 2 berilyum, 1 kalay ve 1 alüminyum maden yatağı hem Buryatya ekonomisi hem de Rusya'nın kalkınması açısından stratejik önem taşımaktadırlar. Ayrıca, Cumhuriyet sınırları içinde çok sayıda granit, yeşim taşı, apatit, fosforit, grafit ve zeolit maden yatakları da olduğu bilinmektedir.

Buryatya toprakları, kapsadıkları 240'tan fazla altın yatak sayısı ile Rusya'nın en zengin altın rezervlerine sahip sahalarından birini oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu idari birimleri arasında BC en büyük dokuzuncu altın üreticisidir. SSCB döneminde BC'nin yıllık altın üretimi 1 ile 5 ton arasında değiştiği bilinmektedir. Postsovyet döneminde BC'nin yıllık altın üretimi 6 – 7 tona kadar yükselmiştir. Bugün Cumhuriyet sınırları içindeki altın rezervlerinin 110 tondan fazla oldukları tahmin edilmektedir. Buryatya topraklarının en zengin altın rezervleri Zun Holbi ve İrokindi yataklarında yer almaktadır. 1991 yılında faaliyete geçen ZAO "Buryatzoloto" cumhuriyet sınırları içindeki en büyük altın çıkarım ve altın işleyen kuruluştur.

BC zengin uranyum rezervlerine sahiptir. Sadece Hiagda Havzası'nın toplam uranyum rezervleri 47 000 tonu aşmaktadır. Baunti Evenki Rayonu ve özellikle de Hiagda yatakları ülkenin en zengin uranyum rezervlerine sahip sahalarını oluşturmaktadırlar. Örneğin Hiagda yataklarından her yıl ortalama 400 – 500 ton uranyum çıkarılmaktadır. Kijinginsk Rayonu sınırları içinde ve Novokijinginsk köyü yakınlarında Ermakov Havzası (Rusça: "Ермаковское месторождение бериллия" "Ermakovskoe Mestarojdenie Berrilya") adı altında hem Buryatya'nın hem de Rusya'nın en büyük Berilyum yatakları bulunmaktadır. Hem yüksek rezerv miktarı hem de yüksek kalitesiyle dikkat çeken Novokijinginsk yatakları, sorunsuz ulaşım, yüksek verimlilik ve kolay çıkarım özellikleriyle dikkat çekmektedirler.⁴⁷

⁴⁷ Rusya Federasyonu ve Buryatya'nın doğal kaynak potansiyeli ile ilgili bakınız:

- Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapin, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomičeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRA-M"
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravoçnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.

Buryat Cumhuriyeti zengin taş kömürü ve linyit rezervlerine sahip bir cumhuriyet olup Rusya'daki kömür üretiminin % 1,1'ini tek başına karşılamaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde faaliyet gösteren fabrikaların ve termik santrallerinin kömür ihtiyacını kendi üretimi ile karşılayamadığından dolayı, her yıl Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın diğer bölgelerinden kömür ithal etmektedir. Tunguysk Havzası ve Nikolsk Havzası (her biri yıllık 8-9 milyon ton üretimiyle), Buryatya'nın en büyük taş kömürü çıkarım sahalarını oluşturmaktadırlar. Rus bilim uzmanlarına göre Tunguysk Havzası'nın toplam taş kömürü rezervi 230 milyon ton, oysa Nikolsk Havzası'nın toplam taş kömürü rezervi 274 milyon tondan fazladır. Ayrıca cumhuriyet sınırları içinde çok büyük linyit kömürü havzaları faaliyet göstermektedir. Buryatya'nın yıllık linyit kömürü üretimi ise 1 ile 3 milyon ton arasında değişmektedir. Örneğin 2010 yılında Buryatya'da 1,5 milyon ton linyit üretilmiştir. Okino-Klüçevskoe Havzası (rezervi 126 milyon ton), Gusinoözerskoe Havzası (rezervi 451 milyon ton), Ahalikskoe Havzası (rezervi 1,1 milyon ton) ve Zagustayskoe Havzası (rezervi 1,0 milyon ton) Buryatya'nın en büyük linyit üretim sahalarını oluşturmaktadırlar. Bunların dışında daha küçük ölçekli olan Talinskoe ve Selenginskoe linyit yatakları da yer almaktadır. Buryatya kendi kömür ihtiyacını karşılayamadığından dolayı her yıl 4-5 milyon ton kömürü Rusya'nın diğer bölgelerinden satın alarak karşılamaya çalışmaktadır.

Ozörnoe, Holodninskoe ve Djidinskoe yatakları metal madenleri üretimi bakımından Buryatya'nın en zengin havzalarını oluşturmaktadırlar. Eravnin Rayonu sınırları içinde ve Ulan-Ude kentinin 450 km. doğusunda yer alan Ozörnoe Maden Havzası 1,6 milyon ton kurşun ve 8,3 milyon ton çinko rezervleri ile dikkat çekmektedir. Holodninskoe Maden Havzası hem Rusya'nın hem de dünyanın en büyük kurşun ve çinko yataklarını barındırmaktadır. Severo-Baykalsk Rayonu sınırları içinde, Holodnoy yerleşmesinin 36 km. kuzeyinde ve Nijneangarsk kentinden 70 km. uzaklıkta yer alan Holodninskoe Maden Havzası dünya çinko rezervlerinin % 46'sını ve dünya kurşun rezervlerinin % 14'ünü tek başına oluşturmaktadır.⁴⁸ Ayrıca bilim uzmanlarının yaptıkları tespitlere göre kadmiyum, indiyum, selenyum, tellür ve gümüş içeren Holodninskoe maden havzası 520 milyon tondan fazla metal maden rezervine sahiptir. Ayrıca, Zakamenskoe yöresinde yer alan Djidinskoe Havzası'ndaki volfram çıkarım faaliyetleri 1998 yılından beri durdurulmuştur. Özel sektörün veya devlet kurumlarının sermaye desteği ile önümüzdeki dönemde Djidinskoe Havzası'ndaki volfram çıkarım faaliyetlerinin tekrar başlanması beklenmektedir.

Buryatya toprakları çok zengin flüorit, nefrit (yeşim taşı), fosfor, grafit, kuvarsit ve apatit rezervlerine sahiptirler. Buryatya 4,2 milyon tondan fazla flüorit rezervleri ile Rusya'daki federal idari birimler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Egitinskoe (1,61 milyon ton) ve Naranskoe (1,62 milyon ton) ülkenin en zengin flüorit rezervlerine sahip yataklarını oluşturmaktadırlar. Buryatya sınırları içinde en büyük nefrit (yeşim taşı) yatakları ise Golyubinskoe ve Muyskoe Maden Havzaları oluşturmaktadırlar. Cumhuriyet topraklarında en büyük fosfor yatakları Haranurskoe Maden Havzası'nda, en büyük kuvarsit yatakları Çeremşanskoe Maden Havzası'nda, en büyük apatit yatakları Oşurkovskoe Maden Havzası'nda ve en büyük grafit yatakları da Ulurskoe ve Boyarskoe Maden Havzaları'nda tespit edilmiştir.⁴⁹

⁴⁸ Holodninskoe maden havzası ile ilgili bakınız:

<https://nedradv.ru/nedradv/invetsp?obj=8cfab8ca24e0d950ab29a01d55edde2d>

⁴⁹ <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

5.2. Buryat Cumhuriyeti Sanayi ve Ulaşım Potansiyeli

Buryatya kalkınmakta, kentleşmekte, gelişmekte ve sanayileşmekte olan bir özerk cumhuriyet olarak görülebilir. SSCB dönemindeki endüstri tesislerin neredeyse tamamı özelleştirilmiş olmasına rağmen, sanayi üretimi ulusal ekonomi içindeki yerini ve önemini korumaya devam etmektedir. BC'inde gelişmiş başlıca sanayi kolları şunlardır: metalürji, maden sanayi, savunma sanayi, kâğıt sanayi, çimento sanayi, ulaşım araçları sanayi, makine sanayi, elektro enerji üretimi, gıda endüstrisi ve orman ürünleri sanayisi. BC'nin en gelişmiş sanayi kolalarının başında metalürji ve makine gelir çünkü ulusal sanayi üretiminin %35'ten fazlasını bu endüstri kolları oluşturmaktadırlar. 50 Demiryolu araçları ve demiryolu vagon sanayi üretiminde çok büyük rolü olan OAO "Ulan-Ude LVRZ" dizel lokomotifleri, elektrikli lokomotifler, demiryolu vagonları, demiryolu vinçleri ve ayrıca çekme vagonlarının üretiminde cumhuriyetin ve Rusya'nın en büyük endüstri kuruluşlarından birini oluşturmaktadır. Başkent Ulan-Ude kentinde yer alan, ZAO "Ulan-Udestalmost" Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinin en büyük köprü ve metal yapı üreticilerinin başında yer alır. Zorlu Sibirya koşullarında karayolları ve demiryolları köprüleri hazırlayan "Ulan-Udestalmost" tüm Rusya pazarında kaliteli köprüleriyle ünlenmiştir.

OAO "Ulan-Ude Enstrüman Yapım Üretim Şirketi" Buryatya'daki en büyük makine yapım işletmelerinden biri olup Rusya'daki tek blok ve havacılık otomasyonu unsurları üreticisidir ve ürünlerinin büyük bir bölümünü savunma sanayi şirketlerinden gelen siparişlerle yapmaktadır. Buryatya'daki makine endüstrisi kolları arasında savunma sanayinin payı her zaman yüksek olmuştur. Örneğin, Cumhuriyet sınırları içindeki en büyük makine sanayi kuruluşlarından biri olan OAO "Ulan-Ude Havacılık Fabrikası" Rusya savunma sanayisi için çok çeşitli sınıf ve tiplerde helikopterler üretmektedir. Fabrikanın 70 yıllık tarihinde 8000'den fazla hava ulaşım aracı üretilmiştir. Aslında "Ulan-Ude Havacılık Fabrikası" Rusya'da hem uçak hem de helikopter üreten tek sanayi kuruluşudur. Dünyaca ünlü Mİ-17 ve Mİ-8 helikopterleri ile SU-25 ve SU-39 savaş uçakları bu fabrikanın en önemli askeri gururudur. Özetle, başkent Ulan-Ude hem Güney Sibirya'nın en önemli endüstri merkezlerinden biridir hem ülkenin en önemli makine ve savunma sanayi merkezidir hem de Buryatya sanayisinin kalbini oluşturmaktadır.⁵¹

"Sibirskiy Tsiment Holdingi" bünyesinde yer alan "Timlyuy Çimento Fabrikası" Buryatya'nın en büyük çimento üreticisidir. Kabansk Rayonu sınırları içinde faaliyet gösteren fabrika Kabansk Kasabası'na sadece 10 km. uzaklıkta yer almaktadır. 1953 yılından beri faaliyet

⁵⁰ Buryatya'nın endüstri potansiyeli ve başlıca sanayi kolları ile ilgili bakınız:

- <http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
- <http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
- https://www.mid.ru/vnesneekonomiceskie-svazi-sub-ektov-rossijskoj-federacii/-/asset_publisher/ykggrK2nCl8c/content/id/3711462

⁵¹ Rusya Federasyonu ve Buryatya'nın iktisadi potansiyeli ile ilgili bakınız:

- Babin, Y. V. Moskvın, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomičeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRA-M"
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravočnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.

gösteren fabrika, 1992 yılında özelleştirilmiştir. “Timlyuy Çimento Fabrikası” BC'nin tek çimento üreticisi olup yılda 700000 – 800000 ton çimento üretmektedir.

Buryatya Cumhuriyeti'nin elektrik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, cumhuriyet topraklarında iki önemli elektrik santrali faaliyet göstermektedir. Bunlar Gusinoözyorskaya Hidroelektrik Santrali ve Ulan-Ude Termik Santrali. Önümüzdeki 10 yıl içinde Kuzey Buryatya'da inşaatları tamamlanacak olan Moksk ve İvanovsk Hidroelektrik Santrali'nin de devreye girmesi beklenmektedir.

Buryatya'nın seyrek nüfuslu olması, yüksek ve engebeli arazilerin geniş alan kaplaması, devlet yatırımların yetersizliği, yerleşmeler arasındaki mesafelerin fazla olması, özel şirketlerin yatırım ilgisizliği gibi nedenlere bağlı olarak hem karayolu hem de demiryolu ağı çok yetersiz olduğu görülmektedir. Modern ulaşım sistemlerinden ve yeterli ulaşım güzergâhlarından yoksun olan Buryatya'da sanayi, tarım, ormancılık ve madencilik ürünlerinin taşınmasında yaşanan ulaşım sıkıntısı, ülkenin gelişmesini ve kalkınmasını her yıl frenlemektedir. BC sınırları içinde karayollarının toplam uzunluğu 14000 kilometreyi aşmaktadır. Bu karayolları ile her yıl 60000'den fazla yolcu ve 930000 tondan fazla yük taşınmaktadır. Bir başka anlatımla kara yolu ulaşımı tüm yetersizliklerine ve olumsuzluklarına rağmen, cumhuriyetin en gelişmiş ulaşım koludur.

Buryatya sınırları içindeki federal karayollarının toplam uzunluğu sadece 827 kilometre, bölgesel karayollarının toplam uzunluğu 3327 kilometre ve yerel karayollarının toplam uzunluğu da 4132 kilometredir. Bunlardan sadece federal karayollarının tamamı asfaltla kaplıdır. Diğer yolların bir bölümünde asfalt yoktur. BC sınırları içinde asfaltla kaplı karayollarının toplam uzunluğu 9198 kilometre olduğu tespit edilmiştir.⁵² Doğal olarak bu denli büyük yüzölçümüne sahip bir ülke için asfaltlı karayolu uzunluğunun çok yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Buryatya topraklarında bölgesel ve ulusal önemi büyük önem şu karayolu güzergâhları geçmektedir:

- Moskova ile Vladivostok kentlerini birbirlerine bağlayan M-55 “Baykal” federal karayolu.
- Buryatya'nın başkenti Ulan-Ude ile Moğolistan'ın başkenti Ulan-Bator'u birbirlerine bağlayan “A-165” federal karayolu.
- Moğolistan toprakları ile Orlik ve Slyudanka yerleşmelerini birbirlerine bağlayan “A-164” bölgesel karayolu.

Buryat Cumhuriyeti'nde demiryollarının toplam uzunluğu sadece 2044 kilometredir, bu nedenle yaygın bir demiryolu ağı olmadığı söylenebilir. Buryatya topraklarında kuşkusuz hayati öneme sahip iki büyük ulaşım koridoru yer almaktadır: Baykal – Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhı. Buryatya topraklarının en kuzey yörelerinden geçen Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı seyrek nüfuslu, donmuş topraklarla kaplı, yüksek ve engebeli bir araziden geçmektedir. Taksimo kasabası bu güzergâh üzerinde tek önemli yerleşmedir. Merkezi Rusya bölgeleri ile Pasifik kıyı bölgelerini birbirlerine bağlayan Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı BC için transit karakter taşımakta ve cumhuriyet ekonomisine doğrudan büyük iktisadi katkıları yoktur.

⁵² <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

Başkent Ulan-Ude'nin 15 kilometre batısında yer alan "Baykal Hava Alanı" (Foto 10), Buryat Cumhuriyeti'nin tek uluslararası hava alanıdır. Baykal Hava Alanı'ndan kalkan uçaklar Türkiye, Tayland, Vietnam, Çin ve daha birçok ülkeyle hava taşımacılığını sağlamaktadırlar. Başkent Ulan-Ude ile Rusya'nın diğer büyük kentleri arasındaki hava ulaşımında Baykal Hava Alanı'nın hayati önemi vardır. Ayrıca Baykal Hava Limanı, Buryatya topraklarında yer alan birçok yöreye iç hatlar aracılığıyla da hava ulaşım desteği sağlamaktadır. Hava alanı yılda ortalama 300000-350000 insana hizmet vermektedir.

Foto 10: Ulan-Ude kentinde yer alan Uluslararası Baykal Havaalanı⁵³

5.3. Buryat Cumhuriyeti'nin Tarım ve Ticaret Potansiyeli

Buryatya'nın tarım sektöründe aktif nüfusun % 9'u çalışmakta ve cumhuriyet milli gelirinin yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. BC toplam tarım arazileri 3154 milyon hektar olup, bunların 847000 hektarı ise ekili-dikili araziler oluşturmaktadır.⁵⁴ Yüksek platoların, eğitimli arazilerin, ormanlarla kaplı arazilerin ve yüksek-dağlık bölgelerinin geniş alan kaplaması ekili-dikili arazilerin bu denli az olmasının başlıca nedenleridir. Rüzgâr erozyonu, su erozyonu, çevre kirliliği ve heyelan ekili dikili arazileri tehdit eden en önemli arazi sorunlarının başında gelirler. Çayır, otlaklar ve meralar Buryatya'daki tarım arazilerin en büyük bölümünü oluşturmaktadırlar. Geniş ovalara ve verimli topraklara sahip olmayan Buryatya topraklarının % 80'den fazlası ormanlarla kaplıdır. 2020 yılında Buryatya sınırları içinde ormanlarla kaplı olan arazilerin toplam alanı 35133000 hektar olup, bunların ağaç potansiyeli ise 2246 milyon m³ oluşturmaktadır.⁵⁵

Buryat Cumhuriyeti'ndeki tarımsal üretimin % 65'ini hayvancılık ve % 35'ini de bitkisel üretim oluşturmaktadır. Bir başka anlatımla Cumhuriyet sınırları içindeki bölgelerde, hayvancılık tarla faaliyetlerinden daha gelişmiştir. Buryatya'da özellikle domuz besiciliği, büyükbaş hayvancılığı, tatlı su balıkçılığı ve kümes hayvancılığı çok gelişmiştir. Bugün Buryatya sınırları içinde 358000'den fazla büyük baş hayvan, 138000'den fazla domuz, 298000'den fazla küçükbaş hayvan (koyun ve keçi), 66000'den fazla at, 460000'den fazla kümes

⁵³<https://www.facebook.com/AirportBaikal/photos/459502717423878>, 2021.

⁵⁴ Bakınız: https://burstat.gks.ru/storage/mediabank/mlZSCtVg/ege2020_cx.pdf

⁵⁵https://burstat.gks.ru/storage/mediabank/mlZSCtVg/ege2020_cx.pdf

hayvanı ve 140000'den fazla inek beslenmektedir. Ülkede yıllık süt üretimi 11000 tonu, et üretimi 9000 tonu, tahıl üretimi 60000 tonu, patates üretimi 20000 tonu, sebze üretimi 10000 tonu ve yumurta üretimi de 23 milyonu aşmaktadır. Arıcılığın giderek yaygınlaştığı Buryatya'da her yıl 90 ile 100 ton arasında bal üretilmektedir. BC sınırları içindeki göllerde, bataklıklarda, akarsularda ve barajlarda avlanan yıllık balık miktarı ise 1200 ile 1600 ton arasında değişmektedir.⁵⁶ Koyun ve domuz besiciliği daha çok güney bölgelerde, geyik ve yak besiciliği ise daha çok kuzey bölgelerde yaygındır. Arıcılık ve at besiciliği ile ise dağınık olarak cumhuriyetin farklı yörelerde yapılmaktadır.

Buryatya'da yetiştirilen tarımsal ürünlerin % 59'unu tahıl ürünleri ve % 33'ünü yem bitkileri oluşturmaktadır. Meyve ve sebze ürünlerinin toplam payı ise % 5'ten azdır. Buğday, arpa, yulaf ve çavdar en yaygın yetiştirilen tahıl bitkileri, oysa kolza, yonca ve fiğ en yaygın yetiştirilen yem bitkileridir. Cumhuriyet sınırları içinde patates, soğan, fasulye ve bezelye de yaygın yetiştirilir. Olumsuz toprak ve iklim koşullarından dolayı, BC'nin kuzey bölgelerinde bitkisel üretim neredeyse hiç yapılmamaktadır. Tarla faaliyetleri ve bitkisel üretim sadece orta ve güney bölgelerdeki vadilerde ve ovalarda yapılmaktadır. Bu nedenle Buryatya'da çok geniş araziler yer alsa da bitkisel üretime müsait olan araziler sınırlı olduğu söylenebilir.

Postsovyet döneminde Buryat Cumhuriyeti başarılı bir ticaret politikası izlemektedir. Son 10 yılda, Buryat Cumhuriyeti'nin yıllık dış ticaret hacmi 900 milyon dolar ile 1,2 milyon dolar arasında değişmektedir. Örneğin 2019 yılında Buryat Cumhuriyeti'nin yıllık dış ticaret hacmi 1004 milyon dolar olmuştur. Bunun 909,5 milyon dolarını ihracat ve 95,1 milyon dolarını da ithalat oluşturmaktadır. Dış ticaret açığı vermeyen ülkede, pozitif dış ticaret dengesi olduğu dikkat çekmektedir. Bir başka anlatımla dış ticaret hacminin % 90,5'ini ihracat ve % 9,5'ini de ithalat oluşturmaktadır.⁵⁷

Dünya genelinde 40'tan fazla ülkeyle dış ticaret ilişkileri olan Buryat Cumhuriyeti'nin en büyük dış ticaret ortağı Çin Halk Cumhuriyeti olup bu ülke ile yapılan ihracat-ithalat ulusal dış ticaretin % 32'den fazlasını (yaklaşık üçte birini) oluşturmaktadır. Japonya, Güney Kore, Moğolistan, Tayvan, Bangladeş, Hindistan, Meksika ve Kazakistan Buryatya'nın diğer önemli dış ticaret partnerlerini oluşturmaktadırlar. Demir-çelik, makine ve metalürji ürünleri, ulaşım araçları ve savunma sanayi ürünleri, enerji ve maden ürünleri, orman ve kâğıt sanayi ürünleri, gıda ve tarımsal ürünler Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca ihraç ürünlerini oluşturmaktadırlar. İlaç ve kimya sanayi ürünleri, elektrik ve elektronik ürünler, tekstil ve giyim ürünleri, motorlu taşıtlar ve tarım araçları, gıda ürünleri ve konserve, deri ürünleri ve ayakkabı, meyve ve sebzeler Buryatya'nın dış ülkelere ithal ettiği başlıca ürünlerdir.⁵⁸

Sonuç ve Tartışma

Dağlık, ormanlık ve yüksek arazilerin egemen olduğu Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın en soğuk, en engebeli ve en seyrek nüfuslu cumhuriyetlerinden birisi olmasına rağmen zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga Ormanları'yla, çok sayıda doğa koruma alanıyla ve jeomorfolojik çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. Nüfus yapısı itibarıyla Buryat Cumhuriyeti, çok inançlı, çok azınlıklı, çok dilli ve heterojen beşeri görünümüne sahip bunun yanında çok kültürlü ve çok kimlikli özerk cumhuriyet yapısına sahiptir. Nüfus yoğunluğunun ve yerleşme yoğunluğunun çok düşük olması, cumhuriyet nüfusunun ve kent sayısının

⁵⁶ Bakınız: <https://www.dairynews.ru/news/v-buryatii-uvelichilos-pogolove-krs.html>

⁵⁷<https://burstat.gks.ru/statcurrentevents/document/103584>

⁵⁸<https://burstat.gks.ru/statcurrentevents/document/103584>

cumhuriyet ihtiyaçlarını karşılamada zorlanması Buryatya'nın en büyük sorunlarının başında gelir. Saha ve Komi Cumhuriyetleri'nden sonra Rusya'nın yüzölçümü bakımından üçüncü en büyük cumhuriyeti olmasına rağmen Buryat Cumhuriyeti'nin 1 milyondan az nüfus barındırması yetersiz beşeri potansiyele işaret etmektedir.

BC hem Tuva Cumhuriyeti hem Moğolistan Cumhuriyeti hem Baykal Gölü hem de Lena, Selenga ve Angara Havzaları ile aynı anda kara sınırlarına sahip Rusya'nın tek idari birimidir. Çin ile Rusya, Sibirya ile Orta Asya, Avrupa ile Uzakdoğu, Pasifik Kıyıları ile Atlas Okyanusu Kıyıları arasında köprü konumunda yer alan Buryatya, coğrafi konum olarak, Merkezi Rusya ile Pasifik Kıyıları arasında uzanan batı-doğu ticaret koridorunda bulunmaktadır. Ayrıca Merkezi Rusya'nın Büyük Okyanus Kıyıları'na erişimini sağlayan en önemli iki ana ulaşım eksenini olan Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhının Buryatya topraklarından geçmesi, ülkenin jeoekonomik ve jeopolitik önemini daha da arttırmıştır.

Siyası yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölgesi sınırları içinde yer alan Buryatya, 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme barındırmaktadır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 Rayon (İl) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır.

Buryat Cumhuriyeti'ni diğer Rusya cumhuriyetlerinden ayıran başlıca olumlu özellikleri şunlardır:

- Rusya'nın Budist kültürel ve inanç başkentini barındırması.
- Rusya'nın ortalama yüksekliği en fazla olan cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla orman araziye sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla göl ve akarsuya sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla Budist nüfusa sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin maden ve enerji kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin tatlı su kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin kaplıca ve şifalı su kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en sert iklim koşullarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Nüfus yapısı itibarıyla Rusya'nın en zengin etnik, inanç ve kültür çeşitliliğine sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Kereste, altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinden biri olması.
- Turizm çeşitliliği ve turizm kaynakları bakımından Rusya'nın en ilginç, en farklı ve en sıra dışı cumhuriyeti olması.

Rusya'da yer alan her özerk cumhuriyette olduğu gibi Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde de çok sayıda demografik, ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel sorun vardır. XXI. yüzyılda Buryat Cumhuriyeti'nin yüzleştiği başlıca sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Slav kökenli nüfus egemenliği ve Etnik Buryatlar'ın kendi vatan sınırları içinde azınlıkta olmaları.

- Nüfus büyüklüğü olarak yerli etnik toplulukların, sonradan gelip yerleşen göçmen etnik unsurlardan daha az nüfus barındırmaları.
- Yetersiz cumhuriyet nüfusu ve yetersiz iş gücü sorunları.
- Cumhuriyet topraklarının çok düşük nüfus ve yerleşme yoğunluğuna sahip olması.
- Yetersiz alt yapı, gelişmemiş modern haberleşme ve yerleşmeler arasında yetersiz ulaşım bağlantıları.
- Son çeyrek yüzyılda, cumhuriyet genelinde doğum oranlarının azalması ve ölüm oranlarının yükselmesi.
- Son çeyrek yüzyılda, HIV virüsünün yaygınlaşması, kanser hastası ve alkol bağımlı sayısının giderek artması.
- Son çeyrek yüzyılda, cumhuriyet topraklarından kaçış ve önlenemeyen dış göçlerin yaygınlaşması.
- Son çeyrek yüzyılda, orman tahribatının, kaçak orman kesimlerinin ve orman yangınlarının artması.
- Son çeyrek yüzyılda, bir çok bölgede ciddi ekolojik sorunların derinleşmesi, göl ve akarsu kirliliğiyle toprak ve hava kirliliğinin yaygınlaşması.

Kaynakça

- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Atasoy, E. (2010) "Federal Bölgelere Göre Rusya'nın Nüfus ve Etnocoğrafya Özellikleri", U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 19, 2010/2, s. 183 – 219
- Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapin, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRRA-M"
- Badmatsirenov, T. B., (2015) "Religioznaya Situatsiya i Religioznie Soobşestva v Respublike Buryatiya" Jurnal "Religiya, Obşestvo, Gosudarstvo", 2015, No: 4
- Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravoçnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Pisareva, L. F., Lyahova, N. P., Odintsova, İ. N., Perinov. D. A., Çemitdorjjeva, T. N., Şuhoeva, E. A., (2015) "Demografiçeskaya Harakteristika Respublika Buryatiya", Byuleten Sibirskoy Meditsini, 2015, Tom: 14, No: 3, s. 23-29.

İnternet Kaynakları

- <http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>
- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>
- <https://docs.cntd.ru/>

<http://baikal.shamora.info/>
<https://www.mid.ru/>
<http://baikal.shamora.info/>
<http://worldgeo.ru/russia>
<https://vtinform.com/news/138/61614/>
<https://nbcrcs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>
https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
<https://www.wikiwand.com/ru/>
<http://www.statdata.ru/naselenie/respubliki-buryatiya>
http://www.buriatia.ru/religion/main_religion.htm
<https://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/09/d35401/>
<http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>
https://ruvera.ru/news/religia_buryatiya
<http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
<http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
<http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>
<https://nedradv.ru/nedradv/investsp?obj=8cfab8ca24e0d950ab29a01d55edde2d>
<https://bigenc.ru/geography/>
<http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
<http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
<https://www.dairynews.ru/news/v-buryatii-uvelichilos-pogolove-krs.html>
<https://ru.climate-data.org/>
<https://www.facebook.com/AirportBaikal/photos/459502717423878>
<https://sobory.ru/photo/74332>
<https://sobory.ru/photo/9601>
<https://www.trans-siberian.co.uk/blog/ivolginsky-datsan-monastery/>
<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#ulan-ude>
<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>
[https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource,](https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource)
[https://peakvisor.com/adm/buryatia.html,](https://peakvisor.com/adm/buryatia.html)

Extended Abstract

The Republic of Buryatia is a federal subject of Russia (a republic), located in Siberia in Asia. Formerly part of the Siberian Federal District, it has been a part of the Russian Far East since 2018. Its capital is the city of Ulan-Ude. The republic is located in the south-central region of

Siberia along the eastern shore of Lake Baikal. The Republic of Buryatia's has a surface area of 351.3 thousand square kilometers. The population of Buryatia is almost one million people. In recent years the population has been slightly increasing (965 thousand people in 2007, 972 thousand people in 2010, 973.9 thousand people in early 2014). Urban population accounts for more than 60 % of the total population of the Republic. The population density is 2.7 persons per 1 sq.km, which is 3 times lower than the average density in Russia. At present, the Republic has 21 districts, 6 cities, 22 towns and 615 other settlements. The capital of the Republic of Buryatia is the city of Ulan-Ude (with the population of 416 thousand).

In 2013, the gross regional product (GRP) of Buryatia, was estimated at 183.8 billion RUB (or 188.7 thousand RUB per capita). In 2009-2013 GRP growth annual rate amounted to 3.5 - 3.8 percent. The most important economic sectors in the structure of the GRP were as follows: transport and communications (19.8%), manufacturing industry (16.9%), trade (13.2%), and construction (7.0%). The most significant sectors of the manufacturing industry are: timber industry, paper-and-pulp industry, non-ferrous metallurgy, machine-building and metal work, fuel, agri-food and light industries. Timber industry has a rather high relative value. Most of the logging industry is concentrated in the basin of Uda river and along the east bank of Lake Baikal.

The Republic of Buryatia, which has only recently become a part of the Far Eastern Federal District, is one of the most promising regions of Russia. Its advantageous geographical location, historical, cultural and natural resources, transport links to various Russian regions and foreign countries greatly contribute to region's potential. Baikal is the world's deepest freshwater lake and 60 % of its shoreline lies in the region's territory.

The resource base of the Buryatian energy industry is mainly represented by coal. 23 deposits of brown and hard coal are known on the territory of Buryatia, of which 13 are accounted for by the state balance sheet, and 6 are being developed. The balance reserves of coal are 2.6 billion tons. Large reserves of brown coal are contained in the Gusinozerskoie and Zagoustaiskoie deposits. The western group of deposits, including the large-scale Akhalinskoye field, is located in poorly developed area. The Republic of Buryatia has a significant hydropower potential with main located on the Vitim River, where it is possible to build large hydroelectric power stations with the generation of electricity more than 5 billion kWh. The energy potential of small hydropower in the basins of the Barguzin and Dzhida rivers is 30 MW and 11 MW, respectively. Buryatia holds quite large renewable energy resources. The total daily flow rate of geothermal sources in Buryatia is estimated at more than 50 thousand m³/day.

In November 2018, the structure of the federal districts of Russian Federation was reorganized: the Republic of Buryatia and the Zabaikalye Territory were transferred from the Siberian District to the Far Eastern Federal District. The Buryat people have their roots in the Mongols, who travelled north from China and Manchuria, and the native Siberian Inuits, already living in the region. It is estimated they settled in south-central Siberia in the 13th and 14th centuries. Originally nomadic people with a stratified social system, the Buryat people have historically herded cattle, horses, sheep and goats. Like the reindeer-herding Nenets, during Sovietism the Buryat's farming practices were collectivised. The Buryat religious practices also survived the Soviet anti-religious clamp-down and continue to thrive today. Shamanism and Buddhism are central to the Buryat belief system. Buryats from the southern steppes are influenced by Tibetan Buddhism, while shamanism is more prominent in western Siberian clans.

As the first inhabitants of the Lake Baikal region in Siberia, the Buryat people are descendants of tribal Mongols whose spiritual belief system combines Buddhism and shamanism. Integral to the culture of central south Siberia, the Buryat are a colourful and vibrant people and are one of Russia's most distinctive indigenous clans.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %40

İkinci Yazar %40

Üçüncü Yazar %20

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE SÜRELİ YAYIN İLLÜSTRASYONLARINDA TÜRK KADINI VE GÖRÜNÜRLÜĞÜ (KAFA, MASA, OT DERGİ ÖRNEKLERİ VE DEĞERLENDİRMELER)

Turkish Woman and Visibility in Periodical Publication's Illustrations from the
Ottoman to the Present (Kafa, Masa, Ot Magazine Examples and Reviews)

Arş. Gör. Duygu SEZGİN

Orcid: 0000-0001-5465-3400 ♦ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik
Tasarımı Bölümü, Araştırma Görevlisi ♦ sezgin.duygu@yeniuyuzyl.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 25.05.2021
Accept : 10.08.2021
Published : 30.09.2021

iThenticate Report: 20 ✓

Area Editor: Gültekin ERDAL

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.021

Reference:

Sezgin, Duygu. (2021). Osmanlı'dan Günümüze Süreli Yayın
İllüstrasyonlarında Türk Kadını Ve Görünürlüğü (Kafa,
Masa, Ot Dergi Örnekleri Ve Değerlendirmeler). *Uluslararası
İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 348-369

Anahtar Kelimeler: Kadın, illüstrasyon, yayın tasarımı,
kadın araştırmaları, Türk Kadını, kültür, sanat ve edebiyat
dergileri

Keywords: Woman, illustration, publication design,
women's studies, Turkish Woman, culture, art and literature
journals

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Bu çalışmanın ilk bölümünde Türkiye'deki cinsiyet rolleri ve kadın karakteri incelenmiştir. Cumhuriyet öncesi ve sonrasının kadın görünürlüğüne olan etkileri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma özellikle 2000'ler sonrası için devam etmiş ve kadın görünürlüğünün gelişim sürecine dair saptamalarda bulunulmuştur. İkinci bölümde, 2000'lere kadar olan süreçte kadın imgesinin grafik tasarım ürünlerine nasıl aktarıldığı analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı yayın tasarımlarında yer alan kadın illüstrasyonları üzerinden saptamalar yapmak olduğundan, seçilen örneklerin ağırlıklı olarak yayın içinden alınmış ve illüstrasyon tekniği ile yapılmış olmalarına önem verilmiştir. Yayınlar da yer alan kadın illüstrasyonlarının yayın tarihlerinin ve o dönemin Türkiye koşullarının birbirleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Son bölümde ise 2000 ve sonrasında yayınlanmaya başlayan ve bunu aktif şekilde sürdüren kültür-sanat ve edebiyat yayınlarından KAFA, MASA ve OT Dergileri ele alınmıştır. Bu yayınların seçilmesinin sebebi geniş bir okuyucu kitlesine sahip olmaları ve okuyucularının çoğunlukla kadınlardan oluşmasıdır. Bu dergiler içinde yer alan kadın illüstrasyonlarının tasarım, teknik ve içerik bakımından analizleri yapılarak ilk iki bölümden elde edilen veriler ile karşılaştırılmış ve böylelikle 2000 sonrası Türkiye'sinde kadın görünürlüğünün artmaya başladığına dair saptamalarda bulunulmuştur.

Abstract

In the first part of this study, gender roles and female character in Turkey are examined. The effects of before and after the Republic on women's visibility are compared. This comparison continued especially after the 2000s, and determinations were made regarding the development process of women's visibility. Since the study's primary purpose is to determine the female illustrations included in the publication designs, it was emphasized that the selected samples were mainly taken from the publication and made with the illustration technique. It has been determined that the publication dates of the illustrations of women in the publications and Turkey's conditions are interrelated. In the last section, KAFA, MASA and OT Magazines, one of the culture-art and literature publications that started to be published in 2000 and later and continue to do so actively, are discussed. The reason for choosing these publications is that they have a wide readership and their readers are primarily women.

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Women illustrations in these magazines were analyzed in terms of design, technique, and content compared with the data obtained from the first two chapters. Thus, it was determined that the visibility of women started to increase in Turkey after 2000. In the second part, how the image of the woman was transferred to graphic design products in the period until the 2000s were analyzed.

Giriş

Cinsiyet kelimesi biyolojik anlamda kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmıştır. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de kadın ve erkeğin toplum içindeki rolleri cinsiyet kavramı üzerinden şekillenmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet içindeki kadın ve erkek kavramları, biyolojik anlamdaki kadar net çizgilere sahip değildir. Dolayısıyla kadın figürü ve özellikle bu çalışmaya konu olmuş Türkiye’deki kadın figürü kendini var edebilmek için yoğun çabalar sarf etmiştir. Bu varoluş mücadelesi sesle, yazıyla kimi zaman da görsel olarak yapılmış ve toplumda kendine bir yer etmeye çalışmıştır.

Bu çalışma bu mücadelenin ağırlıklı olarak görsel ürünlerle yapılmış biçiminin geçmişten günümüze bir yansıması şeklindedir. Görsel ürünlerin yer aldığı yayınlar Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren ele alınmış ve günümüz kültür, sanat ve edebiyat dergilerine kadar olan yolculuğu incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmada geç Osmanlı-erken Cumhuriyet dönemlerinden itibaren yayınlanmış basılı mecralar ele alınmıştır. Bu evrenin içinden seçilen örneklem ise özellikle kadın illüstrasyonlarının yer aldığı yayınlar olmuştur. 2000 öncesi ve sonrasının karşılaştırıldığı bu nitel araştırmada, kadın görünürlüğünün illüstrasyona yansıtılması içerdiği anlam açısından değerlendirilmiştir. Bu anlamın günümüzde nasıl yansıtıldığına saptanması açısından da aktif bir şekilde yayın hayatına devam eden, kültür, sanat ve edebiyat dergileri olan KAFA, MASA ve OT Dergileri’nde yer alan örnek illüstrasyon çalışmalarına yer verilmiştir.

Bulgular

Yapılan nitel araştırma sonucunda Türkiye’deki yayınlarda yer alan kadın illüstrasyonlarına 2000’li yıllara kadar çoğunlukla güzellik, annelik, ev işleri ve eş olma gibi konuların hakim olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu etkileyen bir faktör de ülkenin içinde bulunduğu siyasi-politik yapı olmuştur. 1980’li yıllarda hız kazanan kadın hareketlerinin de etkisiyle yukarıda sözü geçen algıların yıkılmaya başladığı görülmüştür. Özellikle 2000 ve sonrası yayınlarda yer alan illüstrasyonlarda ise kadınların dış görünüş, anne-eş olma gibi özellikleri arka planda kalmış, kadın kendini ifade edebilen, çalışan, üreten, özgür bir birey olarak yansıtılmıştır. Okuyucularının ağırlıklı olarak genç kesim ve kadınlardan oluştuğu bilinen bu dergilerin kadın görünürlüğü için bir farkındalık yarattığı sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de Kadın Figürü ve Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet Roller ve Cumhuriyet Öncesi Kadın

Cinsiyet kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiği ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks.” olarak tanımlanmıştır. İngilizcede ise cinsiyet “sex” ve “gender” olarak iki farklı kelime ile belirlenmiştir. Sex kelimesi kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkı vurgularken, gender kelimesi ağırlıklı olarak toplumsal farklar için kullanılmaktadır. “Cinsiyetler arası ayrımların vurgulanması sonucu iki terimin arası giderek açıldığından kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık “cinsiyet”, kadınlık ve erkeklik rolleri arasındaki ayırım ise “toplumsal cinsiyet” olarak ifade edilmektedir” (Butler, 2008: 9). Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de kadın ve erkeğin toplum içindeki rolleri cinsiyet kavramı üzerinden şekillenmektedir. Türklerin tarihine bakıldığında cinsiyet rolleri ve özellikle kadına bakış, sosyologlar tarafından İslamiyet Öncesi, İslamiyet Dönemi ve Cumhuriyet Sonrası olarak üç farklı başlıkta

incelenmiştir. Türk toplumunun yüzyıllar süren köklü geçmişi, farklı medeniyetleri içinde barındırması, aynı topraklarda Doğu ve Batı kültürlerine ev sahipliği yapması cinsiyet rollerini ve kadın figürünü oldukça etkilemiştir.

Göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçmek ve İslamiyet inancının toplum içinde artması, kadın konusunda kırılma yaşatan önemli durumlardan olmuştur. “Zamanla oluşan yeni toplum düzeni erkeği sahada, kadını ise evde daha aktif bir konuma taşımıştır. “Yerleşik hayata geçen topluluklar, ataerkil olarak nitelendirilen dinlerin de etkisiyle kadını toplumsal hayattan ayırmaya başlamışlardır” (Türköne, 1995: 138). “Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra kadınların toplumsal hayat içerisindeki yerini anlamamıza yardımcı olan eserlerden biri Divan-ü Lügat’it Türk’tür. Eser; Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe öğretmek amacıyla sözlük olarak yazılmasına rağmen, o dönemde toplumdaki kadının nasıl konumlandırıldığını görmek açısından önem taşımaktadır. Eserde kadın sabır, anlayış, olgunluk, temizlik gibi ifadelerle özdeşleştirilmiştir” (Türköne, 1995: 203). Türköne’ye ait bu cümleler kadının toplum içindeki rolünün annelik, eşlik ve ev kadınlığı arasında gidip geldiğini göstermektedir.

Osmanlı’ya gelindiğinde ise kadının söz hakkının özellikle aile kavramı üzerinde azaldığı görülmektedir. Padişahlık sisteminin yürütülmesi için önem kazanan oğlan çocuğu, erkeğin otoritesini daha da arttırmış ve bu etki toplumun bütününe yansımıştır. Erkek, çalışan, eve bakan, savaşa giden, kahramanlık yapan ulvi bir birey iken kadının görevi onun bu zorlu hayatını kolaylaştırmak ve soyun devamı için yeni ve sağlıklı erkek çocukları doğurmak olmuştur. Ancak istisna olarak saraydaki padişahın annesi yani kadın efendi ve kız kardeşi pek çok konuda söz sahibi olan önemli kadınlardır. İlerleyen yıllar ve 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, toplumu ilgilendiren pek çok konuda değişikliğe sebep olmuş, kadının görünürlüğü bir nebze de olsa artmıştır. “Tanzimat Fermanında kadınlarla ilgili herhangi bir yenilik içeren madde olmamasına rağmen, kadın; eğitim çerçevesinde yapılan reformlar sayesinde kamusal alana katılma fırsatı bulmuştur” (Taşkiran, 1973: 24). Haremlik selamlık etkisi sürse de kız çocukları ve kadın hocalar eğitimde daha sık görülmüştür.

Fatma Aliye, Halide Edip Adivar ve Afife Jale gibi güçlü ve eğitilmiş kadınlar edebiyat ve sanatta aktif roller alabilmiştir. “Osmanlı İmparatorluğumun son döneminde kadınlık durumunu etkilemiştir. 1862’de rüştiyelere giren, 1884’ten itibaren kendi gazetelerini çıkarmaya başlayan, 1892’de ilk romancılarını yetiştiren kadınlar, bu düşünsel yapının gelişmesine ve yaşama geçirilmesine paralel olarak 1896’dan itibaren derneklerini kurmuş, yine aynı tarihlerde çalışma yaşamına girmiş, ülkesinin kaderiyle ilgili gelişmeleri geriden izlerken, 1919 yılından itibaren mitinglerde, savaş alanlarında bu sürece aktif yön veren siyasal bir kimliğe ulaşmıştır” (Yaraman, 2001: 14).

Cumhuriyet’in İlanı ve Kadın Görünürlüğüne Etkileri

29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet’in ilanı yüzlerce yıllık bir düzeni ve toplumu kökten değiştirmeye yönelik olsa da Türk insanının bu değişikliklere alışması, yazılı kuralların oluşması ve yürürlüğe girmesi yıllar sürmüştür. “Ekonomik ve siyasal açıdan hareketlenmiş ve üniversite sıralarını işgal etmiş olan kadının bu toplumsal dönüşümünün, doğal olarak 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu izleyen yıllarda yasalarla güvenceye alınması beklenirken, umulduğu gibi olmamış, kadınların bu hak savaşımını, 1924’te Tevhid-i Tedrisat, 1926’da Medeni Kanun gibi başarılarından geçerek 1930-1934’te siyasal hakların kazanılmasına dek sürdürmeleri gerekmiştir” (Yaraman, 2001: 14-15). Kadınlar aile, eğitim

ve siyaset gibi toplumu şekillendiren konularda söz sahibi olmaya başlamışlardır. Ancak bu kararların uygulanır olması zaman içinde olmuştur. “Ne yazık ki beklenildiğinin aksine, ilk kadın muhtarlar ve belediye meclisi üyeleri 1930’da, Meclis’te ilk Türk kadınları 1935’te görülebilecek, Halide Edib’in milletvekilliği için ise 1950 yılını beklemek gerekecektir” (Yaraman, 2001: 147).

Çıkarılan kanunlar yıllar içinde Türk kadınının görünürlüğüne siyaset, eğitim, ekonomi gibi alanlarda artan bir grafik ile yansıtılmış, kadın imgesi günden güne önem kazanmıştır. Bu kazanımda Cumhuriyet’in mimarı Mustafa Kemal’in aileye, çocuğa ve kadına olan aydın bakışı oldukça etkilidir. Türk halkına Cumhuriyet ve sonrasını anlattığı konuşmalarında kadın konusunun önemini sıkça vurgulamıştır. Bu konuşmalardan biri şu şekildedir: “Çok büyük şükranla görüyoruz ve görmekteyiz ki her yerde hanımlarımız erkeklerle fikir ve nur yolunda müsabaka edercesine yürüyorlar. Yine şükranla ifade etmek lazımdır ki, hiçbir yerde kadınlarımız erkeklerin dúnunda değildir. Hemen her yerde kadın ve erkek arasında bir teadül görmekteyiz. Bu hal, şayan-ı iftihadır. Kadınlarımızın daha namüsaıt şartlar altında erkeklerden geri kalmayışı ve belki aynı şartlar altında erkeklerden ileri gidişı mucibi mefharettir” (Yaraman, 2001: 138). Pek çok fotoğrafında çağdaş Türk kadını yanında gördüğümüz Mustafa Kemal’in, kadınların daha zor şartlar altında olmalarına rağmen erkeğin arkasında kalmadığını gururla aktardığı bu söylemleri, yaşadığı ülkenin kurucusu tarafından değer gören kadın figürü için özgüven sağlayan ifadeler olduğunu söylemek mümkündür.

Yıllar içinde edindiği haklar ile özgüveni, kadını sosyal hayatta da aktif hale getirmeye başlamıştır. Kadın hareketleri, feminizmin bilinirliğinin artışı, farklı mecralarda yer alan yayınlar ve kurulan örgütler eğitimi, özgürlükçü, çağdaş ve aydın bir kadın figürü yaratmıştır. “Oysa 20. yüzyıl başının eşitlikçi, erkekle aynılığı amaçlayan feminizmi, yüzyıl sonunun, farklılıklara rağmen eşitlik savaşımının temelidir; 2000’li yılların arifesindeki kadınların tarihsel kazanımlarını resmi söylemden arındırarak, kendi özgün bakış açılarıyla yeniden yorumlamaları, onların güncel hareketlerini daha gerçekçi ve yapıcı değerlendirmelerini sağlayacaktır” (Yaraman, 2001: 174).

“Tüm dünyadaki gibi Türkiye’de de, yasalar önünde eşit hakların kazanılması ile sonuçlanan 20. yüzyıl başındaki birinci dalga feminist hareket, nasıl kaçınılmaz olarak kadın ve erkeğin farklılıklar içinde eşit olmasını talep eden, ataerkil değerlere kadının da ulaşabilmesi hak ve gereğinin değil de, değerlerin kadınca yorumunun bayraktarlığını yapan, 60’lı yıllarda (Türkiye’de 1980’lerde) başlayan ikinci dalga feminist hareketi doğurduysa, kendi tarihini yaratmadaki payının bilincine varan 21. yüzyıl Türk ve Dünya kadınlarını, üçüncü aşamada, feminist harekete gerek bırakmayan, cinsiyetlere değil, insana atfedilen değerlerin egemenliğinde yaşanacak yeni yüzyıllar beklemektedir” (Yaraman, 2001: 177). Yaraman’ın kaleme aldığı bu tespitleri 21. Yüzyıl içinde kendini gerçekleştirmeye başlamış, eşitlik savaşı tamamlanmasa da oldukça ilerlemiş, kadınlar kendileri ilgili konularda resmi söylemler dışında da konuşabilir olmuşlardır.

2000 ve Sonrası Türkiye’sinde Kadın

Tanzimat ve özellikle Cumhuriyet gibi köklü kırılmalara sebep olan dönüşümlerin etkisi 2000 ve sonrasında daha detaylı hissedilmiştir. Eğitim sorunları, iş hayatında yaşanan eşitsizlikler, şiddet, seks işçiliği gibi kadını birebir ilgilendiren problemler azımsanmayacak

kadar yaşanırken, kadın ve erkeğin eşit olduğunu vurgulayan ek maddeler 2000'lerde yasaya eklenmiştir. Kadına karşı yapılan tüm ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla kabul edilen CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) sözleşmesinin 1985 yılında Türkiye'de de resmi olarak devlet politikasına girmesi, 2000 sonrası Türk kadınının hayatının şekillenmesini büyük oranda etkilemiştir. Bir yandan artan sorunlar gelişen teknolojinin de etkisi ile daha çok görülür, duyulur, okunur olmuş bir yandan da yeni çıkan kanunlarla bu sorunlarla olan mücadeleler artmıştır.

Bu yıllara kadar görünürlüğü çoğunlukla ülke yöneticileri ve yasal düzenlemeler ile sağlanmaya çalışan Türk kadını, 2000'lere yaklaşırken ve sonrasında kendi sesini duyurmak, özgür mücadelesini vermek amacıyla pek çok bağımsız kuruluş ortaya koymuştur. Bu kuruluşlar kadının görünürlüğünü kendi kendine arttırdığının en büyük göstergelerindedir. KAMER (Kadın Merkezi Vakfı), Mor Çatı Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı, KAGİDER (Kadın Girişimciler Derneği), Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, KEİG (Kadın Emegi ve İstihdamı Derneği), KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği, Filmmor Kadın Kooperatifi gibi yapılanmalar, içinde kadın olan tüm sorunlar için çözümler üretmek adına aktif çalışmalar yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Bütün bu çabaların özverili biçimde artış göstermesine rağmen okula gönderilmeyen kızlar, çocuk gelinler, taciz, tecavüz, şiddet ve kadın cinayetleri 2000'lerde en sık rastlanan toplumsal sorunlardandır. 2019 yılında Polis Akademisi Yayınları tarafından açıklanan rapora göre; "2016, 2017 ve 2018 yıllarında 726'sı polis, 206'sı jandarma kayıtlarına geçen toplam 932 kadın cinayeti işlenmiştir" (Taştan, C., Yıldız, K. A., 2019: 2). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun haberine göre bu rakamlar 2019 yılında en yüksek verilere ulaşmış ve 474 kadın öldürülmüştür. 2020 yılında ise bu rakam 300 kadın cinayeti ve 171 şüpheli ölüm vakası olarak kayıtlara geçmiştir. (kadincinayetleridurduracagiz.net, 2021, erişim tarihi: 03.01.2021). Bütün bu rakamlar gelişmeye çalışan Türkiye'nin acı bilançosunu ortaya koymaktadır. Bu varoluş mücadelesi kadının kendini görünür kılmaya çalışmasını, kendi değerine önce kendisinin varmasını, sonra bunu topluma aktarmasını sağlamak için bir yol olmuştur. Özellikle son 10 yılda basında, televizyonda ve yayınlarda aktif, çağdaş, özgür ve güçlü kadın imgesine sık rastlanmaktadır.

Türkiye'deki Yayınlarda Kadın Görünürlüğü

Çalışmanın bu aşamasında, son bölümde incelenecek 2000 sonrası kültür-sanat ve edebiyat dergilerinden örnekler ile karşılaştırma yapabilmek adına, kadını imaj ve konu edinmiş yaratımlar ele alınmıştır. Bu yaratımlar son bölüme atıfta bulunması amacı ile ağırlıklı olarak kitap, dergi, gazete gibi yayınlardaki illüstrasyon örneklerinden seçilmiştir. "Açıklamak, örneklendirmek ya da süslemek amaçlı resimlendirme çalışması. İllüstrasyonun sayılamayacak kadar çok çeşidi vardır ve fotoğrafın gerçekçiliğinin yeterli olmadığı mesajları iletmede kullanılır" (Ambrose, Harris, 2010: 123). Cumhuriyet sonrası ilk yıllarda afiş tasarımlarında, basın ilanlarında ve yayınlarda illüstrasyona sıkça rastlanmaktadır. Tasarımcılarının ve ressamlarının bu alanlarda çalışarak geçimlerini sağladığı bilinir. İlerleyen yıllarda ise illüstrasyon ile birlikte fotoğraf örneklerine de rastlanmaktadır.

Basın İlanları

Basın ilanları bir ürün ya da hizmetin satışını ya da tanıtımını yapmak için dergi, gazete gibi yayınlara verilen reklamlardır. "Bir malın ya da hizmetin ücret karşılığında çeşitli iletişim araçlarıyla geniş halk kitlelerine duyurulmasına reklam denir. Reklamlar için kullanılan en

yaygın iletişim araçları gazete ve dergilerdir. Diğer reklam türlerine göre ekonomik, kalıcı ve esnek olması, saklanabilmesi, her eve girmesi, gazete ve dergilerde yayınlanan reklamları (Basın İlanları) avantajlı yapmaktadır” (Pektaş, 1993: 91). Bir basın ilanı tasarlanırken okuyucuda etki yaratmasına, akılda kalıcı olmasına özen gösterilmelidir. Bu sebeple; ilanun amacı, ürünün ya da hizmetin detayları, hedef kitlenin kim olduğu ve ilanun yer alacağı mecra dikkatli bir şekilde belirlenmelidir. İçerik dışında tasarım ilke-elemanlarını doğru kullanmak, ürünü vurgulayacak bir hiyerarşik düzen sağlamak, okunur olmak ve merak uyandırmak bir basın ilanı hazırlarken dikkat edilmesi gereken önemli hususlardır.

Basın ilanları Türk grafik tasarım tarihinde de sıkça görülür. Dijital ekranların çoğalmasından dolayı yayıncılığın azalmasıyla sayıları düşse de hala kullanılan bir grafik tasarım ürünüdür. Geçmişten bugüne bakıldığında kadın figürünün basın ilanlarında da aktif bir rol aldığını söylemek mümkündür. Özellikle Cumhuriyet sonrası gazete ve dergiciliğin arttığı, teknolojik anlamda fotoğrafın daha az kullanıldığı yıllarda basın ilanları ve ilanlarda yer alan illüstrasyonlarda çok çeşitli kadın figürlerine rastlanmaktadır.

Resim 1 (AEG Basın İlanı) Resim 2 (Aygaz Basın İlanı)

İhap Hulusi Görey tarafından 1920’lerde yapıldığı bilinen AEG basın ilanında (Resim 1), zayıflama makinesine bağlı olan genç bir kadın illüstrasyonu görülmektedir. Zayıf olmak, güzelleşmek gibi mesajları hedef kitleye aktarmak isteyen bu ilanda kullanılan kadın figürünün, mayo giymesi ve güzel bir vücuda sahip olması bu mesajı desteklemekte, fit kalmak isteyen kadınları bu makineyi satın alıp, kullanmaya özendirilmektedir. Çağdaş bir kadın profili çizen bu illüstrasyon aynı zamanda kadını güzelliği ile ön plana çıkarmaktadır. Yine İhap Hulusi tarafından yapılan ve 1960’larda yayınlandığı bilinen diğer ilanda da (Resim 2) bir kadın imajı bulunmaktadır. “Tezekle odunu defettik, Aygaz aldık rahat ettik.” sloganı ve bir eliyle tüpü tutan bir eliyle de Aygaz logosunu gösteren, köylü kadın illüstrasyonu mutfak hâkim, tüp aldıktan sonra işlerini daha kolay yapabilen, ortalama bir ev kadını simgelemektedir. Güzelliğiyle ön planda ve amacı fit bir vücuda sahip olmak olan Görsel 1’deki illüstrasyonun aksine buradaki kadın imgesine, ev kadınlığı, annelik, yemek yapma vazifesi gibi misyonlar yüklenmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde yayınlanan basın ilanlarında yer alan kadın imajları ağırlıklı olarak güzellik, annelik, bebek bakım ve ev kadınlığı konseptleri üzerinedir. Kadının kullanıldığı ilanlar genellikle; beyaz eşya, mutfak ürünleri, şampuan, pudra, tırnak cilası gibi kozmetik ve bakım ürünleri, çamaşır, çorap gibi konfeksiyon ve bebek arabası gibi çocuk konulu ürünler içindir.

Resim 3 (Hızlı Osman Film Afişi)

60'lı ve 70'li yıllarda özellikle sinemada görülen erotik ve cesur kadın imajına basın ilanlarında da rastlanmaktadır. 1964 yılında Hasan Kazankaya tarafından yönetilen ve güzellik yarışmasına katılan genç bir kızın maceralarının anlatıldığı Hızlı Osman filmi, dönemin içeriğini yansıtmaktadır. 60'lardan sonra fotoğrafların daha ağırlıklı kullanıldığı sinema afişlerinde illüstrasyon örneklerine de rastlamak mümkündür. Bu afişte yer alan çıplak kadın illüstrasyonu, sarı-kırmızı tonlarında kullanılan sıcak tonlar dönemin akımı olan erotik etkiyi yansıtmış, kadın burada da güzelliği ve vücudu ile ön planda tutulmuştur. Basın ilanları, afişlerde kullanılan illüstrasyonlar dergi ve gazetelerde de kullanıldığı için yukarıdaki örnekler çalışmaya eklenmiştir.

“Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı” isimli makalesi ile 1960-1990 yılları arası yayınlanan Milliyet gazetesi reklamlarının içerik analizini istatistiksel tablolar ile yapan Yılmaz'ın son bölümde kurduğu şu cümleler konuyu kısaca özetler niteliktedir. “Kadın reklamda ne iş yaparken görülüyor sorusunun yanıtı ise, otuz yıl boyunca poz vermek olmaktadır. Kadın çocuğuna bakmakta, temizlik ve yemek yapmakta ancak çoğunlukla gazete reklamlarında ürün ve marka ile ilişkili herhangi bir işle uğraşmamaktadır... İçerik analizi kategorilerine dahil edilmeyen ancak reklamlar incelendikçe ortaya çıkan bir durum da reklamda betimlenen kadının elinde genellikle tabak, tava, tencere, toz bezi, tartı, ayna ile betimlenişidir. Kadın, ender olarak, kitap, gitar, resim fırçası, matkap, boya fırçası, benzin pompası ile görülür. Reklamlar, kadını elinde tabak ve tencere ile göstererek ona atfedilen toplumsal cinsiyet rolünü de meşrulaştırmıştır. Sadece bir reklamda, Yıldız Kenter benzincide otomobiline benzin doldururken gösterilmiş, onun otomobil kullanan kadın olarak algılanmasına çalışılmıştır” (Yılmaz, 2007: 154).

2000'lere doğru eklenen yasalar, kadın hareketleri, kadının eğitim ve iş hayatında daha aktif bir rol alması kendi ayakları üzerinde duran, parasını kazanan, eğitilmiş ve iş sahibi kadın imajını daha görünür kılsa da kadının erkeğin arka planında kaldığı tasarımlara yansımış bir gerçektir.

Sürelî Yayınlar

Osmanlı Dönemi'nden itibaren kadının yer aldığı sürelî yayın örnekleri daha çok kadınlara özel çıkarılan dergi ve gazeteler olmuştur. Tanzimat'ın etkisiyle çeşitlilik gösteren bu yayınlarda konular genellikle aile, evlilik, çocuk bakımı, annelik, güzellik ve moda üzerinedir.

Ancak kadın hareketlerinin ve feminist yaklaşımların dünyada çoğalması ve Osmanlı'nın son dönemlerinde bilinirliğinin artması ile kadın konusunun farkındalığı artmıştır. "Türk kadınının, ilk Türk kadın dergisi ile tanışması ise çok daha sonraları Ladies' Mercury'den 176 yıl sonra Terakki (1868, dış kapakta Terakki, iç kapakta Terakki-i Muhadderat olarak geçer) gazetesinin haftalık yayın organı olarak kırk sekiz sayı çıkan Terakki-i Muhadderat (1869) ile başlar. Ancak Osmanlı İmparatorluğunda çıkan ilk kadın dergisi bu değildir. Aslında Osmanlı kadınının bir kadın dergisiyle tanışması aylık olarak yayımlanan ve otuz dört sayı çıkan, kız çocuklarının eğitimi üzerine odaklı olan Rum kadın dergisi Kypseli (Petek, 1845) ile olur" (Şahin, 2018: 89).

Resim 4 (Osmanlı Dönemi Kadın Dergileri Örnekleri)

Resim 4'de Osmanlı'nın son dönemlerinde yayınlanmış olan kadın dergilerinden sırasıyla Türk Kadını ve İnci yayınlarına ait görseller yer almaktadır. Bu iki derginin Osmanlıca hazırlanarak, periyodik şekilde yayınlanmasının dışında bir diğer ortak noktası illüstrasyonun kullanılmış olmasıdır. Türk Kadını örneğinde Türk Bayrağı önünde, elinde kitap olan, bir şeyler okuyan, aydın bir kadın profili çizilmiştir. İnci dergisinde ise, daha modern giyimli, şehir içinde tek başına elinde bir gazete bulunan, okuyan, şehirleşen bir kadın çizilmiştir. Bu örnekler Cumhuriyet ile birlikte gelecek çağdaş Türk kadınının habercisidir.

Bu kadın dergilerinin en önemlilerinden biri de Hanımlara Mahsus Gazete'dir. "En uzun olanı ise 150 sayıya kadar haftada iki kez; daha sonra haftada bir kez yayınlanarak 612 sayı çıkan Hanımlara Mahsus Gazete'dir. Dergide Nigar bint-i Osman, Makbule Lemhan Hanım, Fatma Aliye Hanım, Nigar Hanım, Fatma Zehra Hanım, Leyla Hanım, Fatma Sünbül Hanım, gibi dönemin tanınmış isimlerinin yazılarının yanı sıra kadın hareketine destek veren Ahmet Mithat Efendinin yazılarına da yer verilir" (Şahin, 2018: 90).

Resim 5 (Hanımlara Mahsus Gazetesi İç Sayfa Örnekleri)

Hanımlara Mahsus Gazete örneğinde dikiş makinesi ve terziilik yapan kadın illüstrasyonları görülmektedir. Kadınların üretmesi, çalışması için fayda sağlamak amacıyla çizilen bu illüstrasyonlar toplumun adım adım ilerlediğini göstermektedir. Gazete'nin 1 Eylül 1895 yayınındaki şu cümle de bu amacı vurgulamaktadır. "Gazetemizi neşretmekten asıl maksadımız menafi-i mülk-i devlete hizmet-i ciddiye ibarettir" (Art, Çakır, Demirdirek, Gençtürk, Kurç, Toska, Yılmaz, 1992: 54). Sayfa tasarımları incelendiğinde ise; dikey bir grid sistemi görülmektedir. Sol sayfada dikiş makinesinden arta kalan alan değerlendirilerek iki yana dayalı bir blok kullanılırken, alt tarafta sayfayı daha kullanışlı hale getirmek için iki bloklu bir sistem kullanılmıştır. Sağ sayfada ise sayfa dikey olarak ikiye bölünmüş, dengeli bir görsel kullanımı sağlanmıştır. Bu görselleri desteklemek adına üç blok metin iki yana dayalı şekilde yazılarak kullanışlı ve dengeli bir tasarım elde edilmiştir.

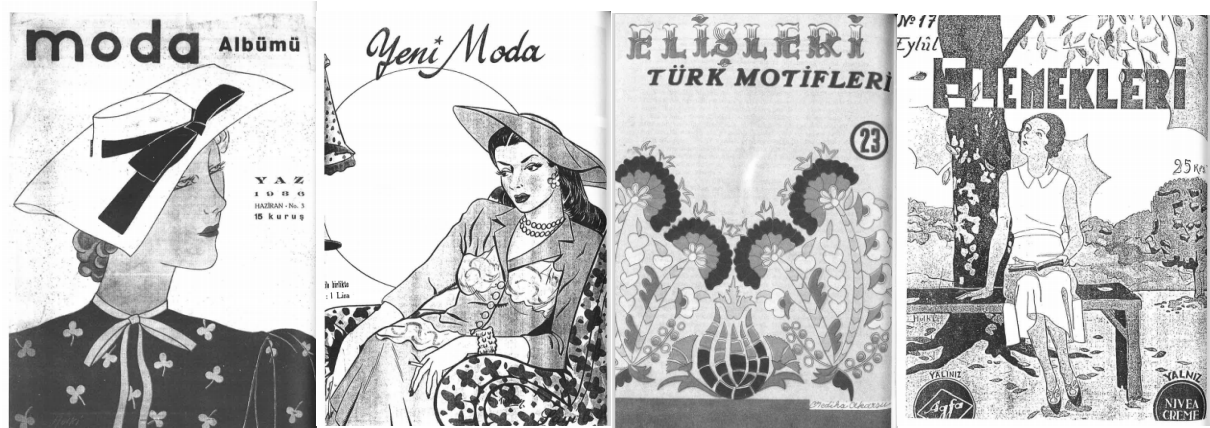

Resim 6 (Çalılıkusu Dergisi Sayfa Örnekleri)

İllüstrasyonları ile ön plana çıkan bir diğer örnek Çalılıkusu dergisidir. Cumhuriyet sonrasında da yayınlanmış olan derginin içinde şiirler, fıkralar, karikatürler, milli mücadele hikayeleri, sağlık ve spor ile ilgili yazılar bulunmaktadır. Çizgisel ve özgün bir stili olan illüstrasyonlarda kadın figürü ön plandadır. Sol görselde yer alan sandalda gezen kadın ve diğer çizimler kadının hayatındaki yenilikleri simgelemektedir. Sağ görsel için de muadil dergilerden farklı bir üslup olduğu söylenebilir. Bir gülün üzerine oturmuş, sırtından kelebek kanatları çıkan, modern giyimli kadın illüstrasyonu için hayal gücü yüksek bir çizer tarafından yapıldığı söylenebilir. 1924 yılında manifestosu yayınlanan Sürrealizm akımının

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan bu derginin çizerini etkilemiş olduğu olasılıklar arasındadır.

Süs, Hay Gin, Kadınlar Dünyası, İnsaniyet, Mürüvvet, Alem-i Nisvan, Kadın Yolu, Bilgi Yurdu Işığ, Seyyale, Aile gibi dergiler Tanzimat sonrasında Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar eski yazı ile yayınlanan önemli kadın dergileridir. 1 Kasım 1928'de yeni harflerin kabulü yayıncılığı birebir ilgilendiren bir devrim olmuştur. Kadın Eserleri Kütüphanesi'nin arşivinden "Hanımlar Alemi'nden Roza'ya" isimli bibliyografide harf devriminden 2000'li yıllara kadar düzenli olarak çıkarılmış 200'e yakın kadınlara yönelik süreli yayın bilgisi mevcuttur. Bu çalışmada bazı konu başlıklarına yayınlarda sıkça rastlandığı görülmüştür. "Genelde şu konuları içeren süreli yayınlar bibliyografiye dahil edildi: Annelik, evlilik, hamilelik, doğum, çocuk, bebek, ev kadını, genç kız, ev, aile, moda, model, nakış, dikiş, tığ, yemek tarifi, yün örgü, güzellik, sağlık, salon, resimli roman, hikaye, fotoroman, cinsellik, kadın bedeni, bekaret, kampanyalar, din, magazin, haber, aktüalite, meslek-ihtisas, kültür, ekonomi, siyaset, sosyal, kadın kurumları, kadın grupları, yurt dışı Türkiyeli kadınlar kadın araştırmaları, Kürt kadını, emekçi kadın, çalışan kadın, iş kadını, feminist kadın, milliyetçi kadın, sosyalist kadın vb. (Mardin, 1998: 9).

Resim 7 (1923-1950 Tarihleri Arasında Yayınlanan Moda ve Elişi Konulu Süreli Yayın Örnekleri)

Resim 7'deki örnekler Cumhuriyet'ten sonra yayın hayatına başlayan dergilerdir. İlk yayın tarihlerine göre Moda Albümü (1936), Yeni Moda (1948), Elişleri (1938) ve El Emekleri (1932), Cumhuriyet'ten sonra yayın hayatına başlayan ve uzun süre yayın yapan dergilerdendir. Bu dergilerde, kumaş bilgileri, kıyafet önerileri, üretim teknikleri ve Avrupa modasından örnekler yer almaktadır. Çağdaş, Cumhuriyet kadınının oluşmaya başlamasında bu dergilerin rolü önemlidir. Kapaklarda yer alan kadın illüstrasyonlarına bakıldığında, son derece zarif ve modern oldukları görülür. 1925'te yapılan Şapka devriminden sonra kadın modasında da şapkanın popülerliğinin artması illüstrasyonlara yansımıştır. Moda Albümü ve Yeni Moda örneklerindeki kıyafetler dönem hakkında bilgi vermektedir. Elbise ve koltuk üzerindeki desenlere kadar çalışılması detaycı bir üslubun göstergesidir. Aynı üslup Türk Motifleri örneğinde de mevcuttur. El Emekleri kapağındaki kadının, yukarıya bakması, elinde kitap olması, zarif oturuşu ve doğada konumlandırılması, onu eğitilmiş, çağdaş ve özgür göstermek amacıyla yapılmış olması yüksek olasılıktır. Illüstrasyonların çizgiselliği, detaycılığı, tonlama değerleri birbirine yakındır. Bu da o yılların çizerlerinin yakın üsluplara sahip olduğunun bir göstergesidir.

Resim 8 (1923-1950 Tarihleri Arasında Yayımlanan Çağdaş Kadın Konulu Süreli Yayın Örnekleri)

Cumhuriyet ve devamında 1934 yılında kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkı ile kadının toplumdaki görünürlüğü daha artmıştır. Eğitimli, modern giyimli, çağdaş bir kadın imajı çizilmiştir. Görsel 8'de yer alan, ilk yayın tarihlerine göre Cumhuriyet Kadını (1934), Okul Kızı (1937) ve Modern Türk Kadını (1950) dergileri bu imajı destekleyen süreli yayınlardandır.

Cumhuriyet Kadını örneğinde; bir merdiveni anımsatan eğimli şekilde ve kalın harfler ile yazılmış Cumhuriyet kelimesi, Cumhuriyet'in yükselişini ve sağlamlığını vurguladığı söylenebilir. Bu kelimeye dayanmış, rahat bir şekilde oturan kadın illüstrasyonu ise Cumhuriyet ile kendini var eden Türk kadını simgeler. Cumhuriyet kelimesinin koyu bir şerit üzerine, kalın karakterlerle sol üstten sağ alta sayfayı ikiye bölmesi tasarıma hareket katmıştır. "Kadını" kelimesi için seçilen fontun daha zarif kıvrımlara sahip olmasının bilinçli bir seçim olduğu bellidir. Kadın illüstrasyonunun oturuş şekli ve yüzü güven duyan bir ifadeye sahiptir. Okul Kızı örneğinde de yürürken ellerindeki kitabı inceleyen iki genç kadın illüstrasyonu vardır. O harfi uzatılarak içine yerleştirilen bu kadınların olması gereken yerin okul olduğu vurgulanmıştır. Her iki dergi kapağında da tipografik çözümler vardır. Modern Türk Kadını kapağında yer alan illüstrasyon ise eğitimli Cumhuriyet kadınının şık duruşunu göstermektedir. Bu illüstrasyonun moda dergilerindeki örnekler ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Resim 9 (1950-1980 Tarihleri Arasında Yayımlanan Süreli Yayın Örnekleri)

1950-80 yılları arasında ilişkiler ve evliliğe dair dergilere sık rastlanmaktadır. 60'lar ve 70'lerde sinemanın hız kazanması, yayıncılığı da etkilemiştir. Film yıldızlarının kapaklarda yer aldığı dergiler artmıştır. Bu dönemde yayınlarda ağırlıklı olarak fotoğraf kullanılmıştır. İllüstrasyon örneklerine, sinemanın da etkisiyle yayılan fotoromanlarda rastlanır. İlk yayın tarihlerine göre İkimiz (1954) ve Samanyolu (1972) fotoroman örneklerinin yer aldığı

dergilerdir. Bu fotoromanlar çoğunlukla birbirlerine aşık bir kadın ve erkeğin hikayesi üzerine kuruludur. Her iki kapak örneğinde de güzel ve yakışıklı karakter çizimleri yapılmıştır. İkimiz Dergisi örneğindeki erkeğin bakışı kadının erkeğe düşkün hali ve erkeğin omzundaki yabancı kadın eli karmaşık ve bir yandan da muzur bir ilişkiyi vurgularken, Samanyolu Dergisi örneğindeki karakterlerin masum duruşu Türk filmlerine konu olacak masum bir aşkı anlatır niteliktedir. Fotoromanlar sinema izler gibi, okuyucunun kendisini hikâyeye kaptırmasını sağlamak durumundadır. Bu sebeple illüstrasyonlarda gerçekçilik ve mimikler çok önemlidir. Her iki örnekte de bu detaylara dikkat edildiği söylenebilir.

Resim 10 (1980-2000 Tarihleri Arasında Yayımlanan Süreli Yayın Örnekleri)

İlk yayın tarihlerine göre; Demokrat Kadın (1980), Kadınların Kurtuluşu (1988), Yeni Kadın (1994) ve Prenses (1989) 1980-2000 tarihleri arasında yayımlanmış süreli yayınlardandır. Bu yıllardaki en büyük kırılma olan 1980 askeri darbesi yayıncılığı da etkilemiştir. İkinci dalga feminist hareketin yayılması ile artan eylemler ve kuruluşlar da kadın konulu yayıncılığı derinden etkileyen bir başka faktördür.

“Cinsel özgürlük, anne-zevce-eğitici gibi geleneksel rollerden toplumsal karar mekanizmalarında köşe başlarını tutmak gibi rollere geçiş talepleriyle belirginleşen, farklı tespit ve çözüm yolları öneren birçok gruptan oluşan bu ikinci dalga feminist hareket, Türkiye’de 70’li yıllarda filizlenerek 80’li yıllarda toplumsal değerleri sorgulayacak, sorgulatacak aşamaya ulaşmış ve bu bağlamda yaşam pratiğini yönlendirerek çeşitli çağdaş kadın örgüt, yayın ve eylemlerini gündeme getirmiştir. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesi ertesinde, yapılan hataların sorgulanması sürecinde gelişen birey ve sivil toplum tartışmaları ile 1980 yılında Kopenhag’da toplanan II. Dünya Kadın Konferansında karar altına alınan ‘Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 14 Ekim 1985 tarihinde Türkiye’de yürürlüğe girmesi, kadın hareketinin ikinci perdesinin başlama zilini oluşturan etmenlerdir” (Yaraman, 2001: 172). Demokrat Kadın, Kadınların Kurtuluşu ve Yeni Kadın örnekleri bu etkiyi yansıtmaktadır. Bu etki ile ayrışan Prenses ise Anavatan Partisi yönetimindeki muhafazakarlaşan Türkiye etkisiyle yayın yapan dergilere örnektir.

İlk üç kapakta farklı tiplerde ancak aynı mücadeleyi veren kadınlar görülür. Bunun en güzel örneği, başı açık, kapalı, genç, yaşlı kadın işçilerin bacası tüten bir fabrika önünde eylem yaptıklarını gösteren Demokrat Kadın’dır. Kadınların Kurtuluşu’nda ise, bir elinde meşale bir elinde balta, zincirlerini kırmış bir kadın vardır. Meşale ateşinin ışığı ve kadının ışığa yürümesi, arkasında bıraktığı alanın karanlık olması illüstrasyonun iyi bir boyama tekniğine sahip olduğunun kanıtıdır. Kadının pantolon giymesi nadir rastlanan bir durumdur. Yeni Kadın kapağında 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü yürüyüşünde olan bir kadın illüstrasyonu vardır. Kadının erkek ile yan yana olması eşitlikçi bir anlayıştır. Prenses de ise dönemin muhafazakâr yapısını yansıtan başı kapalı bir kadın portresi çizilmiştir. Kadının genç ve güzel oluşu derginin ismini desteklemektedir. Türk tarihe bakıldığında yayınlarında kullanılan illüstrasyonların belirlenmesinde derginin yayın amacı belirleyici etken olmuştur.

Bütün bu örneklerin incelenmesi sonucu varılan nokta, yayın amacını ülkenin siyasal, sosyal, kültürel durumlarının etkilediği ve bu durumun illüstrasyonlara yön verdiği şeklindedir.

Kitaplar

Sürekli yayınlarda olduğu gibi kadın konulu kitaplarda da sayısız yayınına rastlamak mümkündür. Özellikle Cumhuriyet ve yeni harflerin kabulü ile kitap sayıları artış göstermiştir. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları tarafından 2006'da çıkarılan Kadın Konulu Kitaplar Bibliyografyası 1729-2002 arasındaki kitapları detaylı şekilde listelemiş iyi bir kaynaktır. "Tarihi belirlenemeyen kitaplar göz önüne alınmadığında; Osmanlı Türklerinin 1729-1923 yılları arasında 196 yılda kadın konulu yayımladıkları kitap sayısı 54 iken, Cumhuriyet döneminde 1925-1939 yılları arasında, başka bir söyleyişle 14 yılda yayımlanan kitap sayısı 54'tür. Örneğin yalnız 1937 yılında yayımlanan kitap sayısı 20'dir. Bu sayı 1966'da 36, 1968'de 40, 1973'te 56, 1977'de 73, 1986'da 84 iken 1992'de 98'e, 1996'da 139 sayısına ulaşılıyor. Bu sayılarla Cumhuriyet döneminde kadın konusunun Osmanlı devletinden ayrılmı olarak ne denli ciddiye alınıp, önemsendiğini söyleyebiliriz" (Yalçın, 2006: 11).

Resim 11 (Halide Edip Adıvar Kitaplarından Örnekler)

Türk tarihinin en önemli kadın edebiyatçılarından biri Halide Edip Adıvar'dır. Sadece bir yazar değil aynı zamanda bir akademisyen ve siyasetçidir. Milliyetçi yazıları ve kadın karakterleri ile Edip'in Atlas yayınlarından çıkan kitaplarında illüstrasyon örneklerine rastlanır. Yukarıdaki kapaklarda yer alan illüstrasyonlarda hikayelerin kahramanları olan kadın karakterler ön plandadır. Çizimlerin düz renklerden oluşması ve siyah kontur çizgileri yayınevine ya da çizere ait bir üslubun olduğunun göstergesidir. Maksimum 4-5 farklı renk çeşidinin kullanılması dönemin baskı teknikleri ve zorlukları ile ilişkilidir.

Resim 12 (Kadın Görünürlüğü Hakkında Yazılmış, Türk Kadın Yazarlara Ait Kitap Örnekleri)

Yukarıdaki görselde kadın görünürlüğü ve feminizm üzerine çalışmış Türk kadın akademisyen yazarlara ait kitap örnekleri bulunmaktadır.

- Gülnur A. Savran, *Beden Emek Tarihi-Diyalektik Bir Feminizm İçin*, 2019
- Zeynep Direk, *Cinsel Farkın İnşası-Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, 2018
- Fatmagül Berktaş, *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak*, 1998
- Şirin Tekeli, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, 1995

Fatmagül Berktaş'a ait kitap hariç diğer üç örnekte illüstrasyon kullanılmıştır. Dört kitabın da ortak noktası kadını çağrıştıran mor-pembe tonlarındaki renklerin ağırlıklı kullanılmasıdır. Feminizmin rengi olan morun kapak tasarımlarında yoğunlukla kullanılması bilinçli bir seçimdir.

2000 Sonrası Yayınlarda Kadın İllüstrasyonları: Kafa, Masa, Ot Dergisi Örnekleri

2000 ve sonrasında kültür, sanat ve edebiyat dergileri artış göstermiştir. BAVUL, KAFKAOKUR, MASA, SABİT FİKİR, KAFA ve OT en çok okunan dergilere örnek olarak verilebilir. Özellikle genç kesimin takip ettiği bu süreli yayınlar edebi içerikleri kadar illüstrasyonları da ön plana çıkmıştır.

Bu bölüme kadar incelenmiş olan Türk kadınının görünürlüğü ve yayınlardaki illüstrasyonlara yansıtılma şekli, çalışmanın bundan sonrasında KAFA, MASA ve OT Dergileri'nden seçilen kadın içerikli illüstrasyonlar ile ele alınacaktır.

Kafa Dergisi

2014 yılında Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yayınlanmaya başlayan aylık kültür, sanat ve edebiyat dergisidir. Kurucusu Candaş Tolga Işık'tır. Sezen Aksu, Atıl Behramoğlu, İlber Ortaylı, Rasim Öztekin, Zafer Algöz, Metin Uca, Sunay Akın, Levent Erden gibi kültür, sanat ve edebiyat dünyasından önemli isimlerin ve gazetecilerin yazılarını içerir. Yazarları kadar çizerleri ve illüstrasyonları ile de beğeni toplayan derginin illüstratörlerinden Aslı Alpar'a ait çizimler bu bölümde incelenmiştir. Aslı Alpar, hayvan hakları, ayrımcılık, eşitlik, kadın görünürlüğü gibi toplumsal sorunlar hakkında çizen bir illüstratördür. Gaia Dergi röportajında söylediği şu sözler onun bakış açısını ve çizimlerini anlatır niteliktedir. "Bu dünyayı reddediyorum. Bir diğerinin sömürsü sürerken mutlu olamıyorum. Haliyle çizgiler bugün yalnızca hayalini kurduğumuz, sabırsızca beklediğimiz sınırların, sınıfların, sömürünün olmadığı günlere dönüyor yüzünü. Çizgimin, dönüp dolaşıp söylediğidir, ya hep beraber ya hiç birimiz." (gaiadergi.com, 2015, erişim tarihi: 14.01.2021). Dergi içerisinde yer alan illüstrasyonlarından seçilen kadın konulu çizimlerde kadınları, sorgulayan, eşitsizliğe başkaldıran karakterler olarak yansıttığı görülmektedir.

Resim 13 (Aslı Alpar İllüstrasyonlarından Örnekler-1)

Yukarıdaki örneklerde kadınların güncel olaylar hakkında konuştuğu görülmektedir. Nisan 2019'da yayınlanan birinci örnekte ülkenin siyasi ve ekonomik yapısı ile uluslararası ilişkileri hakkında konuşan iki kadın bu durumu Nisan 1 şakası ile eşleştirmiştir. Sorunları mizahi bir dille eleştirdikleri görülmektedir. İkinci örnek ise Dünya Tiyatrolar Günü için hazırlanmıştır. Siyasetçilerin de tiyatrocular gibi rol yaptıkları ancak gerçek tiyatrocuların değil de siyasetçilerin zengin oldukları vurgulanmıştır. Benzer eleştirel bir dil burada da söz konusudur.

Resim 14 (Aslı Alpar İllüstrasyonlarından Örnekler-2)

Örneklerin hepsi minimal bir stile sahiptir. Basit ve düz renkler kullanılarak dokulardan uzak durulmuştur. İnce, siyah kontur çizgileri ve metin eklemeleri ile fotoroman etkisi yaratılmıştır. Kadınların her biri çeşit çeşittir. Uzun saç, büyük gözler, dudaklar, zayıf ve estetikli vücutlar gibi klişeleşmiş ve güzellik yansıttığı düşünülen unsurlardan uzaklaşmıştır. Çizimlerin detaylardan uzak olması içeriği ön plana çıkarmıştır. Yaratılan bu karakterler yaşadıkları ülkenin ve dünyanın güncel sorunlarından haberdar olan, onlara eleştirel bakış açısıyla yaklaşabilen, merak eden, düşüncelerini açıkça ifade edebilen güçlü kadınlardır.

Masa Dergisi

2016 yılından beri yayın hayatına devam eden MASA da en çok okunan edebiyat dergilerindedir. MASA Dergisi'nin her sayısında kapağına yerleştirdiği kişiyi o kişiye ait bir masa illüstrasyonu ile yansıttığı bir bölümü vardır. Şairler, yazarlar, sanatçılar bu masanın konuklarıdır. Derginin genel yayın yönetmeni Gamze İyem bu durumu şöyle açıklıyor: "Evet, orta sayfamızı isimimizden de temel olarak masaya ayırdık. Yazarımızın özelliklerine göre bir masa yaratma konseptimiz kapağımızdaki kişilere göre sürekli devam edecek" (Palabıyık, 2016, erişim tarihi: 14.01.2021). Bu bölümde önemli kadın karakterler için hazırlanmış olan masa bölümü örnekleri ve illüstrasyonları incelenmiştir.

Resim 15 (Masa Dergisi İllüstrasyon Örnekleri)

Yukarıdaki illüstrasyonlar, Sezen Aksu, Tomris Uyar ve Didem Madak için çizilmiştir. İçerik gereği bu masalar ilgili kişilerin hayatlarına ve işlerine dair detaylarla doludur.

Sezen Aksu'nun masasının evi gibi İstanbul Boğazı manzaralı olması, fotoğraf çerçevesinde Aysel Gürel, Meral Okay gibi yakın arkadaşlarının fotoğrafları, duvarlardaki şarkı sözleri ve notalar, kedisi, kırmızı ayakkabıları, rakı şişesi ve şarkı sözlerini yazdığı not kağıtları bu detaylardan bazılardır.

Tomris Uyar masasında; hayatında bir dönem yer etmiş Cemal Süreya, Edip Cansever ve Turgut Uyar'a ait dizeler, kedisi Gülöver, daktilosu, okuduğu kitaplar ve mürekkep kalemi gibi onu anlatan ayrıntılar mevcuttur.

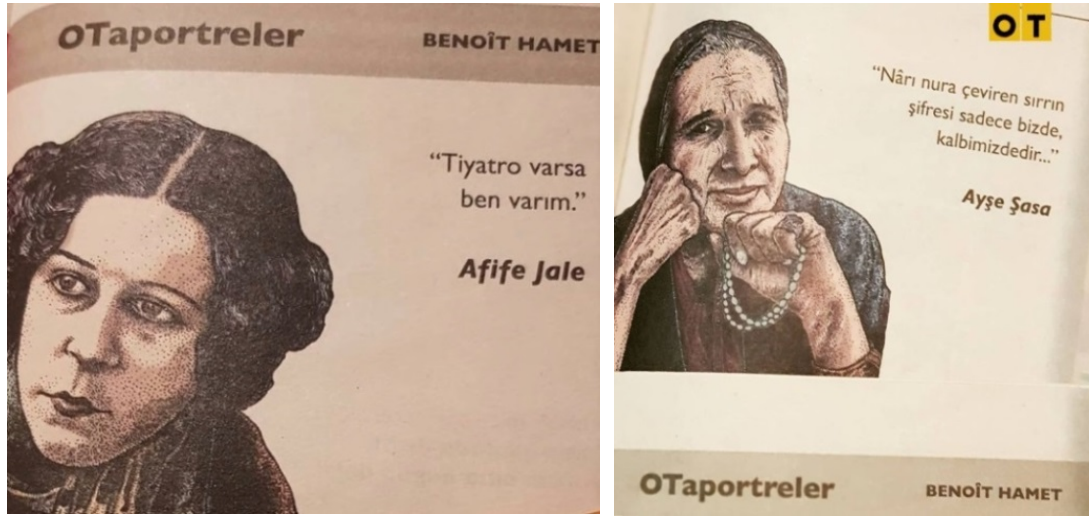
Didem Madak için ise, şiirlerinde geçen, kediler, muhabbet kuşları, çiçekleri, ahlat ağacı, annesinin renk renk reçelleri ve Egeli oluşunu yansıtan sebzeler ile yeşillikler masasına yerleştirilmiştir.

Bu kadınların masaları onları hiç tanımayan kişilere bile haklarında bilgi verecek detaylarla doludur. Masa çizimleri kişilerin yaşadıkları dönemleri, evlerini ve mesleklerini yansıtmaktadır. Karşıdan bakılan masalarda sulu boya etkisinin hissedildiği ortak bir stil söz konusudur. Bu illüstrasyonlar kendilerine ait sözler ile desteklenerek tasarım güçlendirilmiştir. Bu çizimlerde kadınların kendileri kullanılmamış, hayatlarına ait detaylar ile birleştirilen çalışma ortamları tercih edilmiştir. Böylelikle kişilerin kendilerine ihtiyaç kalmadan, işleri ile ön plana çıktıkları bir görünürlük sağlanmıştır.

Ot Dergisi

2013 yılında ilk yayını yapan OT Dergisi Dündar Hızal tarafından kurulmuştur. Edebiyat, futbol, sanat, siyaset, müzik gibi pek çok konuda içerik barındırır. Mizahi bir alt yapısı vardır. Derginin kurucusu Hızal bir röportajında dergiyi şöyle tanımlıyor: "Her yaş grubundan insanın okuduğu bir yayın OT. Ancak biraz fikir vermesi açısından söyleyeyim, okurumuzun %65'i kadın. Kültür sanat dünyasının ağırlıklı takipçisi ve tüketicisi de zaten bu kitle. Sorunuza gelecek olursak illa bir çerçeve gerekliyse çağına tanıklık eden bir kültür dergisi diyebiliriz. İçinde edebiyat, sinema, düşünce ve popüler kültür gibi pek çok unsuru barındırabilen bir dergi. Elbette bizi diğerlerinde ayıran şey birincisi geleneğe yaslanıyor olmak (Öküz, Hayvan, OT), ikincisi ise bir duruşunun olması. Çoğulcu, demokrat, özgürlükçü bir perspektifimiz var. Günümüz yazılı medyası bu perspektiften çok uzak." (Sert, 2019, erişim tarihi: 14.01.2021). OT Dergisi içinde Fransız çizer Benoit Hamet tarafından çizilen illüstrasyonların yer aldığı "Otaportreler" isimli bir bölüm bulunur. Edebiyat, kültür, sanat ve bilim dünyasından önemli isimler portre illüstrasyonları ile birlikte ve onlara ait

cümlelerle bu bölümde yer alır. Bu bölümde Otaportreler bölümü için seçilmiş kadın karakterlerin illüstrasyonları incelenmiştir.

Resim 16 (Otaportreler Bölümünden Örnekler-1)

Yukarıdaki örneklerde; “Tiyatro varsa ben varım.” diyerek mesleğine duyduğu aşkı dile getiren, Türk tiyatrosunda sahneye çıkan ilk kadın oyuncu olan Afife Jale ve gerçek gücün kişinin kendisinde olduğunu vurgulayan motivasyon cümlesi ile senarist ve yazar Ayşe Şasa yer almaktadır.

Resim 17 (Otaportreler Bölümünden Örnekler-2)

Yukarıdaki Otaportreler ise kendisine ait dizelerle şair ve yazar Sennur Sezer ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği eski genel başkanı, doktor, akademisyen ve yazar Türkan Saylan için yapılmıştır. Sezer'in sevdaya, hayatını çocuklara adanmış Saylan'ın da yine onları korumaya yönelik kurduğu bu cümleler iki kadının da hayata, yaptıkları işe olan bakış açılarını yansıtmaktadır. Görsel 17 ve 18'de yer alan dört kadının ortak özelliği, mesleklerinde çok önemli işlere imza atarak isimlerini unutulmazlar listelerine yazdırmaları ve işlerine duydukları motivasyondur.

Yapılan illüstrasyonlarda sulu boya etkisi ve detaycılık hakimdir. Kişileri birebir yansıtmak adına gerçekçi bir üslup oluşturulmuştur. Bu köşe için seçilen kadınlar yaş, güzellik gibi kavramlardan uzaklaştırılmıştır. Önemli olan onların yaptıkları işler ve elde ettikleri başarılar olmuştur. İlham kaynağı olan bu kadınların böyle içeriklerde yer alması, bu

dergileri tercih eden genç kesimin onları tanınması, kendilerine örnek edinmesi gibi bir sosyal sorumluluk da içermektedir. Bu sebeple şahısların sadece metinle değil, realist illüstrasyonlar ile yansıtılması önemlidir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada kadın görünürlüğünün Türkiye'deki gelişim sürecinin önce teorik anlamda sonra da grafik tasarım ürünlerine ve ağırlıklı olarak yayın tasarımlarında yer alan illüstrasyonlara nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

Tanzimat Fermanı, Cumhuriyet'in ilanı ve 2000'lere doğru artan kadın hareketleri ve feminizmin bilinirliği Türkiye'de kadın görünürlüğünde kırılma yaşatan başlıca olaylar olmuştur. Ülkenin yönetim biçimi, siyasi mevzular, sosyo-kültürel yapı, eğitim, iş ve aile konuları ile ilgili verilen haklar kadın görünürlüğünü, bu görünürlük de yayınları etkilemiştir. Bu etki içerikte olduğu kadar yayınlardaki illüstrasyonlarda da kendini hissettirmiştir. Tanzimat kararları kadın ile birebir ilgili olmasa da ilk kırılmayı sağlamıştır. Sonrasında gelen Cumhuriyet ve Kemalizm anlayışı kadının görünürlüğünü önemli ölçüde arttırmıştır. Bu görünürlük yıllar içinde artan bir grafik gösterse de kadının illüstrasyonlara yansımaları; annelik, ev kadınlığı, çocuk, temizlik, yemek yapmak, güzel ve bakımlı olmak gibi kavramların ötesine geçememiştir. Bu durum 70'ler ile birlikte farklılaşmada en büyük kırılma 1980'li yıllarda darbe ve kadın hareketleri ile yaşanmıştır. Çalışan, hakkını arayan, güzellik kavramının ötesinde de var olabilen kadın imgesine bu yıllarda daha sık yer vermeye başlanmıştır.

80'lerde artan bu etki 2000'li yıllarda daha kabul görür bir hal almıştır. İncelenen KAFA, MASA ve OT Dergileri'nde olduğu gibi sadece kadına yönelik olmayan içeriklerde bile kadın, yaptığı işler ile ön planda tutulmuştur. Annelik, ev kadınlığı, güzellik, yaş, vücut ölçüleri gibi durumların ötesinde merak eden, etrafında, ülkesinde, dünyada olup bitenleri sorgulayan, eleştirel yorum yapan, çalışan, üreten ve haklarının farkında olan bir kadın imajı çizilmiştir.

Bu çalışma ile okuyucularının ağırlıklı olarak gençler ve kadınlar olduğu bilinen kültür-sanat ve edebiyat dergilerindeki illüstrasyonların, Türkiye'de işleriyle ön plana çıkmış kadınları tanıtarak genç kızlara doğru idoller edinmeleri için imkan tanıdığı ve kadın konusu ile ilgili farkındalık yaratıp kadın görünürlüğünü arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Kitaplar

- Ambrose, G., Harris, P. (2010) Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Art, G., Çakır, S., Demirdirek, A., Gençtürk, T., Kurç, S., Toska, Z., Yılmaz, S., (1992) İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası, Metis Yayınları, İstanbul.
- Butler, J. (2008) Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, Metis Yayınları, İstanbul.
- Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi'nden Roza'ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Taşkıran, T. (1973) Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara.
- Türköne, M. (1995) Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü, Ark Yayınevi, Ankara.
- Yalçın, R. D. (2006) Kadın Konulu Kitaplar Bibliyografyası 1729-2002, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yaraman, A. (2001) Resmi Tarihten Kadın Tarihine, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Makaleler

- Pektaş, H. (1993) "Basın İlanlarında Grafik Tasarım ve Layout", Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları, Sayı: 5, Sayfa: 91.
- Şahin, E. (2018) "Geçmişten Günümüze Kadın Süreli Yayınlarına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım" Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 16, Sayfa: 89-90.
- Yılmaz, R. A. (2007) "Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960-1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına Yönelik Bir İçerik Analizi" Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, Sayı: 4, Sayfa: 154.

Raporlar

- Taştan, C., Yıldız, K. A. (2019) Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri ve Analizleri, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Gaia Dergi. (2015) "Sınıfsız, Sınırsız ve Sömürsüz Çizgiler: Adımızları ile Kavuşun!" <https://gaiadergi.com/sinifsiz-sinirsiz-ve-somurusuz-cizgiler-adimizleri-ile-kavusun/> E.T. 14.01.2021
- Sert, S., "OT Dergi Kurucusu Dünder Hızal: Çoğulcu, Demokrat ve Özgürlükçüyüz." <https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2019/02/05/ot-dergi-kurucusu-dunder-hizal-cogulcu-demokrat-ve-ozgurlukcuyuz> E.T. 14.01.2021
- Palabıyık, O. (2016) "Masa Yeni ama Biz Yeni Değiliz" <https://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/masa-yeni-ama-biz-yeni-degiliz-i-7360> E.T. 14.01.2021
- Yazarı Bilinmiyor. (2021) "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2020 Raporu", <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2947/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2020-raporu>, E.T. 03.01.2021

Resim Kaynakça

- Resim 1: AEG Basın İlanı, <http://www.gecmisgazete.com/haber/zayiflamak-icin-aeg>, adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Resim 2: Aygaz Basın İlanı, <https://onedio.com/haber/gunumuz-unlu-markalarinin-ilk-yillarina-ait-ilgi-cekici-25-reklam-afisi-945376>, Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Resim 3: Hızlı Osman Film Afişi, <https://turkcealtyazi.org/mov/0401478/hizli-osman.html>, 07.01.2021
- Resim 4: Osmanlı Dönemi Kadın Dergileri Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Resim 5: Hanımlara Mahsus Gazetesi İç Sayfa Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Resim 6: Çalığışu Dergisi Sayfa Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Resim 7 (7a, 7b, 7c, 7d): 1923-1950 Tarihleri Arasında Yayınlanan Moda ve Elişi Konulu Süreli Yayın Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Resim 8: 1923-1950 Tarihleri Arasında Yayınlanan Çağdaş Kadın Konulu Süreli Yayın Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi’nden Roza’ya Kadın Süreli Yayınları

Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Resim 9: 1950-1980 Tarihleri Arasında Yayınlanan Süreli Yayın Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi'nden Roza'ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Resim 10: 1980-2000 Tarihleri Arasında Yayınlanan Süreli Yayın Örnekleri, Mardin, A. D. (1998) Hanımlar Alemi'nden Roza'ya Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: 1928-1996, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Resim 11: Halide Edip Adıvar Kitaplarından Örnekler, (Diziliş Sırasıyla) <https://www.nadirkitap.com/handan-21-baski-halide-edib-adivar-kitap15240433.html>, <https://www.nadirkitap.com/sinekli-bakkal-halide-edip-adivar-kitap20369307.html>, <https://www.nadirkitap.com/yolpalas-cinayeti-son-eseri-halide-edip-adivar-kitap11387479.html>, adreslerinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 08.01.2021

Resim 12: Kadın Görünürlüğü Hakkında Yazılmış, Türk Kadın Yazarlara Ait Kitap Örnekleri, (Diziliş Sırasıyla)

https://www.dr.com.tr/Kitap/Beden-Emek-Tarihi-Diyalektik-Bir-Feminizm-Icin/Gulnur-Acar-Savran/Arastirma-Tarih/Sosyoloji/urunno=0001846390001?gclid=CjwKCAiAgJWABhArEiwAmNVTBzBlc5JIFHpUgO6rULPKNqEXXj1zdu18HU2xMiHmO-f47I7JtQPL6xoC2OoQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Cinsel-Farkin-Insasi-Felsefi-Bir-Problem-Olarak-Cinsiyet/Felsefe/Felsefe-Bilimi/urunno=0001747405001>, <https://www.dr.com.tr/Kitap/Kadin-Olmak-Yasamak-Yazmak/Arastirma-Tarih/Kadin/urunno=0000000068850>,

<https://ekitap.site/kitap?no=1946>, adreslerinden alınmıştır. E.T. 08.01.2021

Resim 13: Aslı Alpar İllüstrasyonlarından Örnekler-1, <https://www.instagram.com/kafadergisi/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 10.01.2021

Resim 14: Aslı Alpar İllüstrasyonlarından Örnekler-2, <https://www.instagram.com/kafadergisi/> adresinden alınmıştır. E.T. 10.01.2021

Resim 15: Masa Dergisi İllüstrasyon Örnekleri, <https://www.instagram.com/masadergi/> adresinden alınmıştır. E.T. 10.01.2021

Resim 16: Otaportreler Bölümünden Örnekler-1, <https://www.instagram.com/dergiot/> adresinden alınmıştır. E.T. 10.01.2021

Resim 17: Otaportreler Bölümünden Örnekler-2, <https://www.instagram.com/dergiot/> adresinden alınmıştır. E.T. 10.01.2021

Yazarı Bilinmiyor. (2020) "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2019 Raporu", <http://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>, E.T. 03.01.2021

Extended Abstract

The word gender is separated into two in biology (woman and man). Like other countries, both woman and man hold gender roles in community in Turkey. However, woman and man's separated lines in gender are not as clear as separated lines in biology. This article is about the struggle between these lines. The struggle has been handled with visual design products from past to present. Gender roles in Turkey's history are separated into three eras by sociologists which are before Islam, the Islamic Period and the period after establishing the Turkish Republic. Passing from a nomadic lifestyle to a settled lifestyle and the expansion of Islam are important breaking points for woman's figure. Men are more active

than women outside with the new social order formed in time. Women are active too but only at home.

During the rule of the Ottoman Empire, woman's right to speak decreased, especially in family, because having a son was more important for the sultanete system. As a result, man's authority increased more and more affecting all of the community. Man's tasks were working, fighting and being a hero, while woman's tasks were helping to her husband and giving birth to healthy sons. However, some high rank women in the community such as the sultan's mother and sister were different than normal women. They had the right speak in family because they were special women. In time with Edict of Tanzimat (1839) some rules about visibility of woman changed positively.

The proclamation of the Republic on October 29, 1923 changed everything for Turkey. However, these changes became laws over time. These laws affected visibility of women politically, educationally and economically in a positive way, because family, children and woman rights were very important for the first president of the Republic of Turkey Mustafa Kemal Atatürk.

The increase in feminism movements in the world affected Turkey after 1980. Woman movements started during these years in Turkey as well. All of these effects were more prominent after 2000. Even though there were educational problems, gender inequality, violence and sex trade, new rules about visibility of woman had been added to Turkey's law after 2000.

Visual designs in Turkish journals have been affected this process. Figure of woman has been illustrated on book covers, posters, adverts and multipage designs differently.

Advert posters have reflected figure of woman more realistically. These posters were often about being a mother and housewife, beauty and raising a child. These advert's subjects have been about home and family like household appliances, kitchen products, shampoos, powder, nail polish, cosmetics and care products. Nevertheless, the working woman has not been mentioned in these journals.

There are woman's illustrations on periodical journals and newspaper since Ottoman Empire. These illustration's styles have been effected from publishing time, social, economic and political form in Turkey. Until 1980, subjects were same with advert posters but in announced Turkey Republic years which different were important for women. These years journals illustration's subjects were about educated, intellectual and modern women. This effects have seen on book cover's illustrations too. Before 2000, woman illustrations are have studied until the final part of this article but after 2000 woman's illustrations have changed. So, three journals are have choosed which KAFA, MASA and OT for compare of illustrations before and after 2000.

First choosing is KAFA, which is a montly culture, art and literature journal. KAFA's images are have illustrated by Aslı Alpar who is a visual artist. Her illustrations are about equality, visibility of woman, animal rights etc... Alpar's illustrations are about inquirer, curier, thinker, researcher women characters. Every woman is different on Alpar's drawings. None of them haven't got cliché features like long hair, big eyes and mouths, thin and aesthetical bodies. The most important thing is women's thinkings in these illustrations.

Other examples are from MASA magazine, which has been published since 2016. Each issue of the magazine MASA has a section where it reflects the person on its cover with a table illustration of that person. Poets, writers, artists are the guests of this table. In this section, table illustrations prepared for important female characters are examined. Sezen Aksu, Tomris Uyar and Didem Madak are some of these important women. The tables of these women are full of details that will inform even those who do not know them. Table drawings reflect the periods in which this women live, their homes and professions. The women

themselves were not used in these drawings. In this way, a visibility has been provided in which people come to the forefront with their work without the need for them.

Last examples are from OT magazine, which has been published since 2013 too. In this magazine, there is a section which name is "Otaportreler" is drawn by French illustrator Benoit Hamet. Important people from world of culture, art, literature and science are in this section with their portrait illustrations and words. Afife Jale, Sennur Sezer, Ayşe Şasa and Türkan Saylan are some of these important women. This section women's are far of notions which beauty, age. What matters their jobs, studies and succesfulls.

As a result, in this article, how the change in women's visibility in Turkey is reflected first in the theoretical sense and then in the graphic design products and mainly in the illustrations in the publication designs is examined. Especially with the last chapter, it has been determined that the illustrations in culture, art and literature magazines, whose readers are known to be predominantly young and women, introduce women who have come to the fore with their works in Turkey. Thus, it has been concluded that the illustrations in these magazines allow young girls to have the right idols, raise awareness about the issue of women and increase women's visibility.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi bir çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNİN OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN GÖRSEL ALGI GELİŞİMİNE UYGUN TASARLANMASI

Designing Children's Libraries Suitable For The Visual Perception Development Of
Preschool Children

Doç. Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

Orcid: 0000-0002-6304-8648 ♦ Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Öğretim Üyesi ♦
didemerten@gmail.com

İç mimar Emine KESKİN

Orcid: 0000-0003-3174-8209 ♦ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans öğrencisi
♦ emiinekeskiin@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 03.06.2021

Accept : 13.09.2021

Published : 30.09.2021

iThenticate Report: %12 ✓

Area Editor: Doç.Dr. Ersin ŞAHİN

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.022

Reference:Erten Bilgiç, D., Keskin, E. (2021). Çocuk Kütüphanelerinin Okul Öncesi Çocukların Görsel Algı Gelişimine Uygun Tasarlanması. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 370-400

Anahtar Kelimeler: Çocuk kütüphanesi, İç mekân, Görsel algı, Algılama, Duyular, Tarihi bina

Keywords: Children's Library, Interior, Visual Perception, Perception, Senses, Historical Building

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Çocuk kütüphaneleri, okuma yazmayı bilmeyen çocukların zihinsel gelişimi için önemlidir. Sesli kitap okumalar, oyunlar, kültürel etkinlikler gibi hizmetler sağlayarak çocukların araştırma, keşfetme, sosyalleşme, hayal güçlerini ve düşünme kabiliyetlerinin geliştirilmesini sağlarlar. Okul öncesi çocukluk dönemi, çocukların öğrenmeye kalıcı ve belirgin bir şekilde başladığı ve çevreleriyle çok etkilendikleri bir dönem olması sebebiyle çocukların gelişimi için tüm duyularına ve beden hareketlerine hitap eden öğrenme ortamları gereklidir. Bu ortamların tasarımlarında çocukların görsel algıları öncelikli olarak tüm gelişim alanları dikkate alınmalıdır. Bu çalışmanın amacı, çocuk kütüphaneleri tasarlanırken çocukların görsel algılarına uygun tasarlanmasının çocukların zihinsel ve bilişsel gelişimi için önemini ortaya koymaktır. Okul öncesi 3-6 yaş grubu çocukların kullanacağı kütüphaneler kapsama alınmıştır. İzlenen yöntem; literatür araştırması sonucunda çocuk kütüphaneleri iç mekân tasarımında görsel algı ilkelerinin belirlenmesi ve örnek olarak seçilen mekanların edinilen fotoğrafları üzerinden değerlendirmeler yapılmasıdır.

Abstract

Children's libraries play important role who are yet to learn how to read and write. They are a pioneer in the development of researching, exploration, socialization, imagination and thinking capabilities of children through activities they carry out such as reading books aloud, cultural activities. Preschool years are the period that children start learning permanently and distinctly. They are very curious and are influenced greatly by their environment during this period. Therefore, learning environments that appeal to all of their senses and body movements are a necessity for the development of children. When designing these spaces, all developmental areas of children should be taken into consideration, especially their visual perception. The aim of this study is to reveal how important it is for the mental and cognitive development of children to design children's libraries based on their visual perceptions. Libraries to be used by preschoolers of the 3-6 age group are taken into consideration. The followed method is the determination of visual perception principles in the design of children's libraries following a literature review and conducting assessments on examined interior photos of the selected children's libraries as an example.

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

As a result, it has been revealed that libraries designed in accordance with the visual perception of preschool children have positive effects on the mental and cognitive development of children.

Giriş

İçinde bulunduğumuz COVID-19 salgınının yaşam düzenimize getirdiği etkilerden biri bilişim dünyasının artık daha aktif kullanılmasıdır. Her yaştan bireyin gündelik yaşamının farklı evrelerinde kullandığı bilişim sistemleri, bebek ve çocukların eğitimlerinde de etkin hale gelmiştir. Eğitimin önemli merkezlerinden biri olan kütüphaneler de bu değişim sürecinde kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre evrilmektedir. Günümüz çocuk kütüphaneleri, kütüphanelerin sadece kitaplarla dolu binalar olmadığını ve bilişim dünyasına açılım yapıldığının göstergesidir. Çocukların oyun oynadığı oyun alanlarının ve oyuncakların olduğu; tiyatro ve film izleyebileceği internet erişimi, CD, DVD, televizyon ya da projeksiyon aletlerinin bulunduğu; aileleriyle veya bakıcılarıyla katıldıkları sesli kitap okuma etkinliklerinin yapıldığı mekanlardır. Çocuk kütüphanelerinde çocuklar birlikte vakit geçirerek sosyalleşir ve kendilerini daha iyi ifade etmeye başlarlar. Çocukların ileride okuyan, kendini anlatan ve geliştiren insanlar olmaları için çocuk kütüphaneleri çok önemlidir. Bu gerekçelerle iç mekân tasarımlarının yapılması sırasında belirlenen ölçütlerle hareket edilmesi gereklidir.

Algılama için tüm duyuların etkileşimi gereklidir, ancak kişinin gördüğünü kavrama yeteneği olan görsel algılama diğer algılara göre en etkili ve güçlü olanıdır. Algı yeteneği üzerinde çalışan araştırmacılar, bebeklik döneminde en çok görsel ve işitsel algının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bebekler ilk yıllarında öğrenmelerinin %98'ini görsel algıyla sağlarlar (Kılıç, 2004' den aktaran Çukur ve Delice, 2011).

Görsel algıyla ilişkili olarak kullanılan nesnenin veya mekânın malzemesi, rengi, dokusu, boyutu, şekli, ışığı ve ölçeği çok önemlidir. Çocuk kütüphaneleri tasarlanırken en çok dikkat edilmesi gereken nokta, çocuğun hangi yaşlarda neyi daha çok algıladığının bilinmesidir. Çocuğun görsel algılarına uygun tasarlanan kütüphanelerde çocuklar çevreleriyle daha kolay iletişime geçebilir, zihinsel ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlama olanağı bulmuş olurlar.

Çocuk Kütüphanelerinin Tanımı ve İçeriği

Çocuk, ailenin ve toplumun yaşamasını devam ettiren, gelecekte ülkesine ve insanlığa faydalı olabilecek en kıymetli varlıktır. Çocukların sürdürülebilir kalkınmadaki rolü çok büyüktür. Sağlıklı gelişimleri sağlanmalı, potansiyelleri ortaya çıkarılmalı ve iyi bir öğrenim ve eğitim almaları gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için daha küçük yaşta çocuğa kitap sevgisi ve okuma alışkanlığını kazandırılmalıdır. Okuyan bir toplum olmak ve okuma kültürü edinmiş bir nesil yetiştirebilmek için yaşamın ilk yıllarından itibaren çocukların kitaplarla etkileşimi sağlanmalı ve kütüphanelerle tanıştırılması gerekmektedir. Çocuk kütüphaneleri vatana bilgili ve yararlı insanlar yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Türkiye'de ilk çocuk kütüphanesi 1925'de Türk Ocakları tarafından Akhisar'da kurulmuştur (Demircan, 2006: 179).

Öğrenmenin en yoğun olduğu, kültürel değerlerin geliştiği ve temel alışkanlıkların oturduğu bir dönem olması sebebi ile çocuğun ilk altı senesi çok önemlidir (Önerli, 1967). Çocuk temel kazanımlarını bu dönemde elde ettiği için bulunduğu çevre de çok önemlidir.

Bu bilgidен hareketle çocuk kütüphaneleri, çocuğun her açıdan gelişimine katkı sağlayacak ve ileriki zamanlarda okuma alışkanlıklarını devam ettirmelerini sağlayacak mekânlar olarak tasarlanmalıdır. Çocuk kütüphaneleri, okul öncesi çocuklara hizmet vererek okuma bilmeyen ve dünyayı yeni tanımaya başlayan çocuklara kitapları sevdirebilir, masal dinletileri ve yaş grubuna uygun aktiviteler ile çocukları gelecek yaşama donanımlı olarak hazırlar.

Çocuk kütüphanelerinin görevleri ve amacı şu şekilde belirtilmiştir: Çocuk halk kütüphaneleri, bebelere ve çocuklara hizmet veren, onlara uygun tasarlanmış, zengin donatıya sahip hoş bir mekânda kendi yaş grupları ile birlikte olma imkânı sağlayan, materyal ve etkinlik açısından geniş bir olanağa sahip olan, şarkılar, kartlar ve dokunmatik kitaplarla deneyim sunan mekânlardır. Bu zengin basılı ortam, okul öncesi çocuklar için okumaya ve yazmaya zemin hazırlayacaktır. Ayrıca, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde okuma ilgisinin aşılması, okuma-yazma becerilerinin kazanılmasını kolaylaştıracaktır. Bebek ve çocuklar

bakıcıları veya aileleri ile birlikte eğitici oyuncaklar, bulmacalar ve eğlenceli kitaplar ile vakit geçirdiklerinde çocuk ve kitaplar arasında bir yakınlık sağlanacaktır. (IFLA Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler, 2011)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının yayınladığı Halk ve Çocuk Kütüphaneleri yönetmeliğinin dokuzuncu maddesinde çocuk bölümü ve çocuk kütüphanesini, on üçüncü maddesinde çocuk bölümlerinin ve çocuk kütüphanelerinin görevleri tanımlanmıştır. Dokuzuncu maddesinde on altı yaşına kadar çocukların kendilerini ve bilgilerini geliştirmek için halk kütüphanelerinin içinde çocuk bölümleri kurulur, halk kütüphanesi küçük ise çocuk kitaplarının bulunduğu bir köşe yapılır, gerekli durumlarda ise halk kütüphanesine bağlı ayrı binalarda çocuk kütüphaneleri açılır. On üçüncü maddesinde ise çocuk bölümlerinin ve çocuk kütüphanelerinin görevleri belirtilmiştir. Çocuk kütüphanelerinde temel kütüphane hizmetlerinin yanında çocukların göz ve kulağına hitap eden eğitim faaliyetleri de gerçekleştirilir. Bunlar; kütüphanede bulunan materyallere göre televizyondan, radyodan veya projeksiyondan eğitici ve öğretici filmler, programlar göstermek, tiyatro gösterileri yapmak, çocuklara atölyeler düzenleyip yaptıkları resimleri ve işleri sergilemek, çocuklara sesli kitap okumalar, masal, şiir saatleri düzenlemek, milli bayramlar, önemli günler ve haftalarda çocuklarla faaliyetlerde bulunmak, okul öncesi çocukların kütüphaneden yararlanmasını sağlamaktır.

Çocuk kütüphanelerinin diğer kullanıcıları da çocuklara eşlik eden ebeveynleri veya bakıcılarıdır. Kütüphanelerin girişi ebeveynlerin çocuklarıyla hazırlık yapabileceği genişlik ve rahatlıkta olmalıdır. Ebeveynler için ayrı oturma alanları ve ebeveyn ile çocuğun birlikte vakit geçireceği, etkinliklere katılacağı, kitap okuyacağı alanlar oluşturulmalıdır.

Çocuk kütüphaneleri engelli çocuk kullanıcılarına göre de uygun olmalıdır. Bina girişlerinde uygun eğim ve genişlikte rampa, engelli çocukların mekân içinde kitaplık, masa ve sandalyelere çarpmayacağı ve rahat hareket edebileceği boş alanlar, merdiven varsa merdivene uygun aparatlar ya da asansör yapılmalıdır.

Çocuk Kütüphanelerinde Görsel Algı

Algı; duyularımızın aldığı bilgileri yakalar, işler ve anlam kazandırır. Duyusal organlarımız ile çevremizi anlamamızı sağlayan bilişsel aktif bir süreçtir. İçinde yaşadığımız dünya ile bağlantı kurmamıza olanak verir. Beyne gönderilen bilginin seçilip, düzenlenmesini ve yorumlanmasını gerektiren bir süreçtir (URL 1).

Mekân, içine girildiği andan itibaren, insanı kuşatır, insan eylemlerini ve deneyimlerini yönlendirir. İnsanın bulunduğu mekânı anlayabilmesi ve değerlendirebilmesi için öncelikle algılaması gerekmektedir. Mekân ve kullanıcı ilişkisinin odak noktası olan algı kavramı, pek çok bilim dalı gibi iç mekân tasarımı için de inceleme alanıdır (Erten Bilgiç ve Şahin, 2020).

Mekân algı psikolojisinde duyumsal ve zihinsel olmak üzere iki süreç vardır. Duyumsal süreç mekânla kısa süreli deneyim kazanılması, zihinsel süreç ise uzun süreli deneyim kazanılması ve mekân deneyimlerinin hatırlanmasıdır. Mekân önce duyumsal olarak sonra da mekân içerisinde geçirilen süreye göre zihinsel olarak algılanır (Özen, 2004).

Zihinsel ve duyumsal algılamalara kaynak olan çevrenin sunduğu imkânlar ya da imkansızlıklar çerçevesinde algısal gelişimini sürdüren çocuğun zihninde mekânsal şemalar da farklı gelişim gösterirler. Bu mekânsal şemalar, mekânın işlevsel, geometrik özellikleri yanı sıra simgesel özellikleri ile de değerlendirilmelidirler (Erten Bilgiç, 2015: 50-51).

Psikolog Clifford T. Morgan, Psikolojiye Giriş adlı eserinde algıyı “duyumları yorumlama, onları anlamlı hale getirme süreci” şeklinde ifade etmiştir. Mimari mekânın algılanması ise o mekânı oluşturan yer, duvar, tavan ve bunların oluşturduğu hacmin içini dolduran tüm donatıların birlikteliğinin oluşturduğu tasarım aracılığı ile olur (Erten Bilgiç ve Şahin, 2020).

Bir mekânın gerçek boyutlarında değişiklik olmadan, farklı renk, doku ve form özellikleri kullanılarak farklı boyutsal etkileri ortaya çıkmaktadır. Bu ortaya çıkan etkiler birçok deneysel çalışmada saptanmıştır (Aslan, Aslan ve Atik, 2015). Bu yönüyle algı bireysel ve görecelidir (renk, koku, tat gibi durumlarla temas sonucu oluşan deneyimler ve geçmiş) (Duygun, 2021).

Çocuk kütüphanelerinin görsel algıyla ilişkili olarak mekânın ve kullanılan donatıların malzemeleri, rengi, dokusu (sert-yumuşak), boyutu (büyüklüğü, yüksek-alçak, geniş-dar), şekli (köşeli-yuvarlak, formu) ve ışığı önemlidir. Mekân ne kadar çok duyuya hitap eder ve uyarırsa insanla o kadar çok bağ kurar. Bu yüzden görsel algıya uygun tasarlanan kütüphanelerde çocuklar çevreleriyle daha kolay iletişime geçer, zihinsel ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlar.

Çocuk kütüphanelerinin mekân ve donatıları çocukların görsel algı ölçütleri açısından malzeme, renk, doku, boyut, şekil ve ışık başlıkları altında incelenerek aşağıda verilmiştir.

Malzeme

Mekânları oluşturan tüm nesnelere malzemelerden oluşmaktadır. Bu yüzden malzeme çeşitliliği çok fazladır. Malzeme kimyasal, fiziksel, mekanik özellikleri, boyutları, renkleri ve dokuları gibi malzemedeki malzemeye farklılık gösteren özellikleriyle görsel duyumuza harekete geçirir. Bu özellikleriyle malzeme; mekânda genişlik, derinlik, aydınlık, soğuk, sıcak, yumuşak ve sert gibi görsel ve sezgiye hitap eden algısal izlemin uyandırır (Aslan, Aslan ve Atik, 2015). Mekânın algılanmasında şeffaf, yansıtıcı malzemeler ve aynalar sanal etkiler yaratır. Görsel algılamada mekânla insan arasında bağlantıyı kuran aynalar, insanın kendi görüntüsünü de mekânın içine katar ve algılanan etki bazen yalın ve yanıtıcı bazen de gerçek olabilmektedir (Gezer, 2012). Aynalar aynı zamanda mekânın olduğundan büyük algılanmasını da sağlarlar.

Üç-altı yaş arasındaki çocukların dikkat süreleri kısadır, bu nedenle uzun süre sandalye ya da benzeri bir oturma elemanında oturamazlar ve zeminde oturmak isteyebilirler. Bu yüzden zemin kolay temizlenebilen ve antibakteriyel olmalıdır. Zemin temizlenebilir halı ile kaplanmalıdır ya da çocukların güvenli hareket etmeleri ve oturmaları içinde yumuşak, temizlenebilir minderler tercih edilmelidir. Duvarlar da kullanılan boya sağlıklı, antibakteriyel ve çocukların karalamalarına ve çizmelerine karşı temizlenebilir olmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde donatı malzemesi olarak MDF, eloksallı boyalı metal, plastik yerine ahşap, lamine cam, doğal mantar esaslı malzemeler kullanılmalıdır. Mobilyalarda kullanılan malzemelerin içerdiği zararlı kimyasallar, sağlık açısından tehlike oluşturmaktadır. Yonga levha, lif levha gibi hammaddelerde bulunan serbest formaldehitin miktarı, sağlık açısından önemlidir (Sofuoğlu ve Kuşçuoğlu, 2009). Yonga levha yüzeylerinin melamin emdirilmiş kâğıtlarla kaplanmasıyla formaldehit emisyonlarında azalma meydana gelmiştir. Mobilyada kullanılan levha ürününün E1 sınıfı olması ve bunun belgelendirilmiş olması tercih edilmelidir (Sofuoğlu ve Kuşçuoğlu, 2009). Kütüphanede kullanılan bütün malzemeler darbeler ve yüzey kopmalarına karşı dayanıklı olmalıdır.

Renk

Renkler görsel algıyı yakından etkilediği için mekânda ölçeği vurgulamada, yön işaretlerinde, fonksiyonları birbirinden ayırmada kullanılır.

Renklerin sıcaklık ve soğukluk etkisi insan ruhunda hissedilen ilk etkidir. Sarı ve tonlarına benzeyen renkler sıcaklık, mavi ve tonlarına benzeyen renkler de soğukluk etkisi yapmaktadırlar. Sıcaklık etkisi yapan renkler insana yakınlaşırken soğukluk etkisi yapanlar uzaklaşır (Aslan, Aslan ve Atik, 2015).

Çocuklara göre tasarlanan mekânlarda, mekânın hangi işleve göre yapılacağı önceden belirlenip işleve göre duvarların ve kullanılacak donatıların rengi belirlenmelidir. Soğuk renklerin yatıştırıcı, sıcak renklerin heyecanlandırıcı ve harekete geçirici etkisi vardır (Çukur ve Delice, 2011).

Renklerin mekânda hissettirdiği duygular olarak sıcak renkler mekânın daha küçük ve sıcak, akustik açıdan ses düzeyinin daha yüksek ve dokuların yumuşak olduğunu hissettirir. Ayrıca uyarıcı bir etki yaratarak işlevsellikte dışa dönüklüğü, mekânda daha kısa süre geçirildiği hissiyatını ve fiziksel gücün daha az kullanıldığını da hissettirir. Soğuk renkler ise tam tersi olarak dikkati fazlaca gerektiren işler için uygundur (Çukur ve Delice, 2011). Çocuklar hep hareket halindedir bu yüzden çocuk kütüphanelerinde çocukların okuma yapacağı

bölümlerde soğuk renkler kullanılarak sakin bir ortam oluşturulur, hareket kontrol altına alınır. Mekânda yoğunluklu olarak sıcak renkler kullanıldığı zaman da çocuklarda hareket hissi uyandırır bu yüzden çocuk kütüphanelerinde sıcak renkler dengeli kullanılmalıdır.

Renkler görünen biçimleri etkiler, sıcak renkli cisimlerin daha yakın ve büyük, soğuk renkli cisimlerin ise uzakta ve daha küçük algılandığı bilinmektedir. Bu algılama özelliği gözün yapısından kaynaklanmaktadır ve mekanların tasarımında kullanılabilir. Bir mekânda duvarlar sıcak renklere boyanırsa, kullanıcıya daha yakın görünür ve mekân olduğundan daha küçük algılanır. Bir mekânın tavanı sıcak renklere ve bunların koyu tonlarına boyanırsa, mekân basık algılanır. Soğuk renkler ve açık tonlarına boyanmış bir tavan ise mekân olduğundan daha yüksek gösterir. Çocuk kütüphanelerinde okul öncesi çocuklar için kullanılan iç mekân büyükse, mekânda sıcak renkler kullanılabilir, böylelikle sıcak renklerin yakınlaştırıcı etkisi ile mekân çocuklar için olduğundan daha küçük algılanır. Mekân küçük ise de soğuk renkler kullanılabilir, soğuk renklerin uzaklaştırıcı etkisi ile mekân büyük algılanır.

Doku

Mekân algısında doku mekânın görsel değerlerini büyük oranda etkiler. Mekân, yüzey ve malzeme arasındaki ilişkiyi ayırt eder ve aynı anda görme ile dokunma duygularını harekete geçirir (Gezer, 2012). Antropolog Ashley Montagu de tenin en eski ve en duyarlı organ olmasından dolayı dokunmayı görme olayından öncelikli tutmaktadır (Duygun, 2021). Mekandaki tüm yüzeyler dokunularak hissedilir.

Dokunma aracılığıyla maddenin doğasına ait farklılıklar (sertlik-yumuşaklık, pürüzlülük-pürüzsüzlük, sıcaklık- soğukluk, vb.) kavramlar aracılığı ile anlaşılabilir (Duygun, 2021). Çocukların etrafındakiler ile doğrudan fiziksel temas kurarak, dokunarak ve tecrübe ederek öğrenmeleri daha çabuk olur. Bu yüzden çocuk kütüphanelerindeki etkinlik alanları çocukların dokunabileceği dikkat çekici nesnelere barındırmalıdır. Kütüphanedeki her yüzey çocukların dokunabileceği ona zarar vermeyen yüzeyler olmalıdır.

Doku rengin algılanmasında da önemlidir. Aynı renkte iki yüzey, farklı dokulara sahipse farklı tonlarda görülecektir. Bazı dokusal özellikler mekânın algılanmasında sıcaklık ya da soğukluk etkisi yarattığı deneysel çalışmalarla tespit edilmiştir. Düz dokulu yüzeyler soğukluk etkisi, pürüzlü yüzeyler sıcaklık etkisi oluşturmaktadır (Porter 1979'dan aktaran Aslan, Aslan ve Atik, 2015).

Düzensiz dokular, bütün ilgiyi yüzeylerine çekerler. Mekanları olduğundan farklı algılamada sert dokulu yüzeyler daha yakın algılandığı için kullanıldığı mekanları daha ufak, yumuşak dokulu yüzeyler de uzak algılandığı için de daha büyük algılanmasına sebep olur (Hall, 1966'dan aktaran Aslan, Aslan ve Atik, 2015).

Boyut

Çocukların içinde buldukları çevrenin, çocukların boyutuna uygun olması çok önemlidir. Read ve diğerleri (1999) araştırmalarında duvar rengi ve tavan yüksekliğindeki değişikliklerin çocukların işbirlikçi davranışları üzerindeki etkisini araştırmışlardır ve bulgulara göre, alçak tavan yüksekliğine veya zıt renklerden oluşan duvarlara sahip mekanlarda, okul öncesi çocuklar arasında işbirlikçi davranışın daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür (Read, vd. 1999'dan aktaran; Çukur ve Delice, 2011). Tavan yüksekliği çocuklara göre ayarlanmış mekanlar çocuklara güven hissi verir. Mekân boyutlarının çok büyük ve yüksek tavanlı olması çocuklarda korku ve endişe duyguları doğurabilir (Çukur ve Delice, 2011). Çocukların boyutsal algılarında tavan yüksekliği önemlidir. Bu yüzden çocuk kütüphanelerinde tavan yüksekliğine dikkat edilmelidir. Çocukların kendini güvende ve rahat hissetmeleri, birbiriyle iletişim kurup kaynaşmaları için alçak tavanlı mekanlar kullanılmalı, yüksek tavanlı mekanlardan kaçınılmalıdır.

Çocuk kütüphaneleri ve içinde bulunan donatılar çocuk ölçeğine uygun olmalı ve ana kullanıcı olan okul öncesi çocukların antropometrik ölçülerine dikkat edilerek tasarlanmalıdır. Çocukların boyutlarına uygun seçilen donatılar çocukların becerilerini erkenden

keşfetmelerine, çevrelerini kolay kullanmalarına ve böylece özgüvenlerini pekiştirmelerine olanak sağlar (Öymen ve Zorlu, 2002'den aktaran Çukur ve Delice, 2011).

Üç-altı yaş arasındaki çocuk mobilyalarında oturma yüksekliği 30-37 cm, masa yüksekliği 50-52 cm, göz hizası 102 cm olmalıdır (Arat ve Parlak, 2020: 141). Çocukların görüş ve görme açısı yetişkinlere göre dardır, örneğin altı yaşındaki bir çocuğun görüş açısı 12 derece iken, bir yetişkinin görüş açısı 54 derecedir (Sivri 1993'den aktaran Koç, 2021: 50). Okul öncesi üç-altı yaş çocukların boyları 85 – 127 cm arasındadır. Bu verilere göre çocuk kütüphanelerinde kitaplıklar çocukların kitapları rahatça görüp, kolayca erişebilmeleri için göz seviyesine uygun olarak tasarlanmalıdır. Kitaplıklar ve dolaplar çocukların ulaşabileceği ölçüde olmalıdır. Çocuklar yüksek boydaki dolapların üst raflarına erişmekte sorun yaşayabilirler ve bu durum tehlike oluşturabilir. Bu yüzden dolaplar duvarlara sabitlenmelidir.

Şekil

Şekiller mekânda sıcaklık, hareket, konfor, rahatlık gibi etkiler oluşturabilir. “Eğri çizgiler zarafet/kibarlık, gençlik, neşe ve incelikli hareketin göstergesidir. Geniş eğri çizgiler ilham vericidir. Yatay eğriler kibarlık ve rahat hareketi belirtir, geniş aşağı doğru eğriler hoş bir sertlik ve toprağa bağlı kalma duygusu verir, küçük eğriler ise neşeyi ve oyunu belirtir” (Aslan, Aslan ve Atik, 2015). Çocuk kütüphanelerinde kullanılan donatıların şekilleri çocuklara ilham verici, rahatlatıcı ve ilgilerini çekecek şekilde olmalıdır. Çeşitli kaza ve yaralanmalara sebep olmaması için de kullanılan mobilyalar sivri köşeli ve keskin kenarlı olmamalıdır. Yaralanma riskini azaltmak için kenarları pahlanmış veya yuvarlak şekilde olan mobilyalar kullanılmalıdır. Yüksek boydaki dolaplar duvarlara sabit olmalı çocukların kolayca çekip deviremeyeceği şekilde olmalıdır.

Mekânda çocukların ilgisini çekecek şekiller ve nesnelere olmalıdır. Çocuklar üç-dört yaşlarına geldiğinde renk ve şekilleri benzer olan iki nesneyi eşleştirebilir; kolay şekilleri ayırt edip, yardımla şekilleri birleştirerek bir bütün oluşturabilirler. Dört-beş yaşlarına geldiklerinde çocukların nesnelere ve şekilleri açlarına ve dış boyutlarına göre ayırma becerileri gelişmeye başlar. Piaget’ye göre de dört ve altı yaş çocukları arasında şekil fonksiyonunun mantıksal oluşumu gelişmeye başlar (Çukur ve Delice, 2011).

Işık

Işık gözü etkileyerek cisimlerin ve renklerin görülmesini sağlayan fiziksel bir enerjidir (Aydıntan 2001'den aktaran Aslan, Aslan ve Atik, 2015). Zemin, duvar ve tavan açık renk tercih edildiği zaman ışıktan alınan verim yüksek olmaktadır (Arat ve Parlak, 2020).

Mekânda biçim, malzeme ve aydınlatma birlikte düşünülerek tasarlanır. Yapılan aydınlatma ile mekânın ana bileşenleri olan şekiller, malzeme ve renklerin etkilenmesi, aydınlatmanın önemini ortaya çıkarmaktadır (Aslan, Aslan ve Atik, 2015).

Yeterli ışık olmadan mekânın algılanması zorlaşır. Çocuk kütüphanelerinde çocukların çevrelerini kolay algılamaları, güvende hissetmeleri ve kitapları rahat görebilmeleri için yeterli ve doğru aydınlatma, doğal veya yapay aydınlatma elemanları ile sağlanmalıdır. Pencere konumları belirlenirken mekanların işlevlerine dikkat edilmeli ve pencereler sabah güneşinden faydalanmak için doğuya; okuma, etkinlik ve oyun alanlarına yeterince gün ışığı girmesi için de güneye konumlandırılmalıdır (Arat ve Parlak, 2020). Kütüphanelerde pencereler okul öncesi çocukların dışarıyı görebileceği yükseklikte ve içeriye yeterince gün ışığı girebileceği boyutta olmalıdır. Çocukların güvenliği için pencereler kilitli olmalı, korkuluk takılmalı ve pencere kolu çocukların erişemeyeceği yerde olmalıdır. Odanın karartılması gerektiği zaman da kolay hareket eden ve temizliği kolay olan perde kullanılmalıdır.

Amaç

Bu çalışmada çocuk kütüphanelerinin okul öncesi çocukların görsel algı gelişimine uygun tasarlanma ölçütlerine göre nasıl tasarlanması gerektiğini belirlemek ve deneysel alan olarak seçilen çocuk kütüphanelerinin fotoğrafları üzerinden görsel algı ölçütlerine göre bu kütüphanelerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Deneysel alan olarak seçilen kütüphaneler, tarihi

tescilli binadan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı çocuk kütüphanelerine dönüşen kütüphaneler arasından belirlenmiştir.

Yöntem

Bu çalışma, betimsel nitelikte nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Betimsel nitelikte nitel araştırma olarak okul öncesi çocukların kütüphane mekanlarının görsel algı gelişimine uygun tasarlanması ve görsel algı ölçütleri belirlenmiştir. Devamında doküman analizleri yapılarak seçilen yedi çocuk kütüphanesi, görsel algı ölçütleri altında incelenmiştir. Deneysel alan için ele alınan kütüphanelerinin seçiliş nedeni tarihi tescilli binadan çocuk kütüphanelerine dönüşmüş olmasıdır. Seçilen çocuk kütüphanelerinin tamamı Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlıdır.

Kuramsal araştırmalar ve dokümanların analizi sonucunda görsel algı ölçütleri ve bu ölçütlerin alt başlıkları tespit edilmiştir. Malzeme, renk, doku, boyut, şekil ve ışık ana başlıkları alt başlıklara ayrılmıştır. Malzemenin üç alt başlığı; malzemenin görsel etkisi, malzeme zemin ilişkisi ve malzeme seçimi, rengin iki alt başlığı; sıcak soğuk renk dengesi, rengin büyüklük algısına etkisi; dokunun iki alt başlığı; farklı karakterde doku kullanımı, mekânın büyüklük algısına etkisi; boyutun iki alt başlığı; mekân boyutunun çocuk algısına ilişkisi, donatı çocuk ilişkisi; şeklin iki alt başlığı; şekil ve güvenlik ilişkisi, şekil ilgi/ merak ilişkisi ve son olarak ışığın iki alt başlığı; ışık renk ilişkisi ve ışık pencere ilişkisi olarak belirlenmiştir. Doküman analizi olarak seçilen kütüphanelerin iç mekân tasarımları, makale kapsamında belirlenen bu ana ve alt başlıklar üzerinden iç mekân fotoğrafları ile üçlü değerlendirme sisteminde değerlendirilmiştir. Değerlendirme, üçlü ölçütte -1 yetersiz, 0 nötr, 1 yeterli olarak kabul edilmiş ve bu değerlendirmeler sonucunda tablo 1 oluşturulmuştur.

Bulgular

Yapılan incelemeler sonucunda 2019 yılına ait verilerde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı 55 tane çocuk temalı bağımsız bir binada çocuklara özel hizmet sunan kütüphane bulunmaktadır. Sekizi geçici olarak kapalıdır (URL 2). Açık olan 47 Çocuk Kütüphanesi incelendiği zaman 7 tanesinin tarihi binadan çocuk kütüphanesine çevrilmiş durumda olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilirlik eylemleri çerçevesinde tarihi binaların yeniden işlevlendirilmesi çok gördüğümüz bir durumdur. Bu yeniden işlevlendirme olarak da ilk akla gelenlerden bir tanesi de kütüphanelerdir. Bu sebeple de deneysel alan olarak seçilen kütüphaneler tarihi tescilli binadan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı Çocuk Kütüphanelerine dönüşen kütüphaneler olarak belirlenmiştir.

Kütüphanelerin isimleri:

- 1- Ordu Çocuk Kütüphanesi
- 2- Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim Türek Çocuk Kütüphanesi
- 3- Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi
- 4- Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi
- 5- İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi
- 6- Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi
- 7- Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı mimarisi ile yapılan Ordu Çocuk Kütüphanesi, Ordu'nun ilk Valisinden itibaren 1973 yılına kadar vali konutu olarak kullanılmıştır. 2018 yılında eski Vali Konağı restore edilerek Çocuk Kütüphanesine dönüştürülmüştür. Sıfır-on beş yaş aralığı çocuklara hizmet vermektedir (URL 3).

Resim 1 Ordu Çocuk Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 4)

Resim 2 Ordu Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 5)

Resim 3 Ordu Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 6)

Görsel algı ölçütlerinden olan malzemenin belirlenen üç alt başlığından biri malzemenin görsel etkisidir. Bu alt başlık incelendiğinde; mekânda kullanılan ahşap yüzeyler sertlik algısı yapmaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin zemininde kullanılan parkenin üzerine halı serilmiştir. Üç-altı yaş arasındaki çocukların dikkat süreleri kısa olduğu için uzun süre sandalyede oturmak yerine yerde oturmak isteyebilme ihtimalinden dolayı halı kullanılması doğrudur. Malzemenin son alt başlığı olan malzeme seçimi çocukların hem sağlığı hem de gelişimleri için çok önemlidir. Ordu Çocuk Kütüphanesi malzeme seçimi bağlamında bazı kitaplıklar, masa ve sandalye gibi donatı elemanlarının ahşap olarak seçildiği görülmüştür. Bir bölümde kitaplığın raflarının cam olarak yapılmış olması dikkat çekmektedir ama bu durum cam rafların lamine cam kullanılmaması sebebiyle darbelere karşı kırılma riski olduğundan dolayı çocuklar için tehlikeli bulunmuştur.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde; mobilyalarda ağırlıklı olarak sıcak renklerden turuncu ve soğuk renklerden mavi renk kullanıldığı görülmüştür. Sıcak renklerin canlandırıcı, soğuk renklerin sakinleştirici etkisi bir arada kullanılmıştır. Sandalye kenarlarında farklı renk uygulamaları yapılarak sandalyelerin mekândaki konumları vurgulanmıştır. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Duvarlarda nötr renk olan beyaz kullanılmış ve mekânın olduğu gibi algılanması sağlanmıştır.

Kütüphanedeki her yüzey çocukların dokunabileceği ve ona zarar vermeyen yüzeyler olmalıdır. Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde; farklı karakterde doku kullanımı açısından çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular kullanıldığı görülmüştür. Pürüzlü yüzeyler yoktur. Düz dokulu yüzeyler mekânda soğuk etki yaratır. Dokunun mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert dokular kullanılmıştır. Sert dokulu yüzeyler olduğundan daha yakın algılandığı için mekânın daha ufak algılanmasına neden olur. Mekân küçük olduğu için yumuşak dokularla birlikte kullanılması daha iyi bir sonuç sunabilecektir.

Mekânın algılanmasında boyutun etkisi incelendiğinde; mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından mekânın boyutlarının ölçüsü ve tavan yüksekliği önemlidir. Ordu Çocuk Kütüphanesinin fotoğraflarından tavan yüksekliği tespit edilememiştir. Mekânın genişliği okul öncesi çocuklar için uygundur. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bağlamında Ordu Çocuk Kütüphanesinde masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir. Kitap dolapları çocuk kullanıcılarının ergonomik ölçülerine göre yüksektir. Okul öncesi çocuklar üst raflara erişmekte sorun yaşayabilir aynı zamanda raflara tırmanmak da isteyebilir, bu yüzden dolapların yüksekliği çocuklara uygun ve duvara sabitlenmiş olması gereklidir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde; şekil ilgi ve merak ilişkisi bakımından mekânda çocukların ilgisini ve merakını çekecek şekiller kullanılmıştır. Şekil ve güvenlik

ilişkisi bakımından ise turuncu renkte tasarlanan mekân donatısında çocukların güvenliği düşünülmemiştir. Turuncu renkte tasarlanan mekân donatısı prizlerin olduğu yere konulduğu için bu durum çocuklar için tehlikelidir. Masalar yuvarlak şekilde seçildiği için yaralanma riski azaltılmıştır. Ayrıca dikdörtgen masanın etrafı çeşitli yaralanmalara karşı pahlanmıştır.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelendiğinde; ışığın renk ilişkisi bakımından kütüphanedeki duvarların açık renk, zeminin koyu renk tercih edildiği görülmüştür. Tavan rengi, fotoğraflardan tespit edilememiştir. Tavan, duvar ve zemin açık renk tercih edildiği zaman ışıktan alınan verim yüksek olmaktadır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde; pencerelerin okul öncesi çocukların dışarıyı görebileceği yükseklikte olmasına rağmen boyut ve sayı olarak az olduğu belirlenmiştir. Bu yüzden yeterli miktarda günışığının içeriye giremeyeceği düşünülmektedir.

İnceleme altına alınan diğer bir örnek Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim TÜrek Çocuk Kütüphanesidir. 1700'lü yıllarda yapılan tarihi Borsa Kahvesini Dr. İbrahim TÜrek'in satın alarak bakanlığa bağışlamıştır. Sonrasında Manisa Ticaret Borsası'nın destekleriyle Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından kütüphaneye dönüştürülmüştür. Çocuklara ve yetişkinlere hizmet vermektedir. Yirmisi çocuk olmak üzere altmış kişilik oturma kapasitesi bulunmaktadır (URL 7).

Resim 4 Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim TÜrek Çocuk (URL 8)

Resim 5 Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim Türek Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 9)

Resim 6 Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim Türek Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 9)

Çocuk kütüphaneleri malzemenin görsel etkisi bakımından incelendiğinde; duvarın bir kısmına ayna yerleştirilmiştir. Çocukların kendi görüntüsünü de mekânın içine katan aynalar, görsel algılamada çocukların mekanla bağlantı kurmasını sağlamıştır fakat ayna yükseklik bakımından çocukların kendilerini göremeyeceği seviyede bulunmaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin zemininde parke kullanılmış ve çocukların yerde oturma ihtimali düşünülmemiştir. Manisa Şehzadeler Dr. İbrahim Türek Çocuk Kütüphanesinde malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa, kitaplık, raf, sandalye malzeme olarak ahşap seçilmiştir.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bakımından iç mekân tasarımı incelendiğinde; mekânda ağırlıklı olarak sıcak renklerden olan sarı renk kullanıldığı görülmüştür. Sıcak renklerin canlandırıcı etkisine karşı masa ve sandalyelerde soğuk ve sıcak renkler bir arada kullanılmıştır. Böylelikle soğuk renklerin sakinleştirici etkisi de görülmektedir. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da rengin mekânın

büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar nötr renk olan beyaza boyanmıştır ve bu nedenle duvarlar mekânın olduğu gibi algılanmasını sağlamıştır. Diğer yandan tavanda koyu renk kullanılmış ve bu durum mekânın basık algılanmasını sağlamıştır. Tavanda kullanılan koyu renk, mekânın tavan yüksekliği fazla olduğundan dolayı da tavanın daha yakın algılanmasını sağlamıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde; farklı karakterde doku kullanımı açısından çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular kullanılmıştır ve düz dokular mekânda soğuk etki yaratır. Dokunun mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert dokular kullanılmıştır. Sert dokulu yüzeyler olduğundan daha yakın algılandığı için mekânın daha ufak algılanmasına neden olur. Mekân büyük olduğu için bu şekilde kullanımı doğrudur.

Çocuk kütüphanelerinde mekânın algılanmasında boyutun etkisi incelendiğinde; mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından mekânın tavan yüksekliği fazla bulunmuştur. Bu yüzden çocukta korku ve endişe doğurabilir. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bakımından ise masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir ve genel olarak kitaplıkların boyutu çocukların kitapları rahat görebileceği ve erişebileceği yüksekliktedir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde; şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımından, mekânda çocukların ilgisini ve merakını çekecek tren şeklinde, oturma yeri olan kitaplık mobilyası ile şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından inceleme yapıldığında ise kare masalar kullanıldığı görülmüştür. Kare masaların uçları sivri bırakılmıştır. Bu durum çeşitli yaralanmalara sebep olabilir.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken, ışığın renk ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde; kütüphanedeki duvarların açık renk, zemin ve tavanın koyu renk tercih edildiği görülmüştür. Işıktan alınan verimin yüksek olması tam olarak sağlanamamıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık ile pencere ilişkisi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde, pencereler boyut olarak büyüktür ve okul öncesi çocukların dışarıyı görebileceği yüksekliktedir. Günışığının içeriye girmesi sağlanmıştır.

Makaledeki üçüncü inceleme alanı olan Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi, 1915 yılında kahvehane olarak yaptırılmıştır. Bu tarihi bina, Cumhuriyetin ilanından sonra Halkevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Halkevlerinin kapatılmasıyla 1954 yılında İlçe Halk Kütüphanesine dönüştürülmüş, daha sonrasında kütüphanede 1958 yılında yangın çıkmıştır. Yangından sonra onarımı yapılarak kütüphane hizmetine devam etmiştir. Zamanla kütüphaneye olan ilginin artmasıyla kütüphane yetersiz kalmaya başlamış ve kütüphanenin bir kısmı başka bir binaya taşınmıştır. 2013 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kilis Valiliği tarafından restorasyon ve çevre düzenlemesine başlanılmıştır. 2014 Mart ayında restorasyonu tamamlanmasıyla tarihi tescilli bina, müstakil çocuk ve gençlik kütüphanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (URL 10).

Kütüphanede okul öncesi bölüm ve çok amaçlı salon bulunmaktadır. Çok amaçlı salon bölümünde çeşitli etkinlikler, film ve eğitsel programlar izlenmekte, çocukların araştırma yapma ve kitap okumalarına imkân sağlanmaktadır (URL 10).

Resim 7 Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 10)

Resim 8 Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi okul öncesi çocuk bölümü (URL 11)

Resim 9 Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi okul öncesi çocuk bölümü (URL 12)

Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi, görsel algı ölçütlerinden malzemenin alt başlığı olan malzemenin görsel etkisi bakımından incelendiğinde, pencerelerin ön kısmına yerleştirilen puf şeklindeki oturma alanları yumuşaklık algısı sağlamıştır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin çocuk bölümünün zemininde parke üzerine halı kullanılmış ve çocukların yerde oturup rahat hareket etmeleri sağlanmıştır. Kütüphanenin malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa ve kitaplık ahşap, sandalye metal ve kitaplık rafları cam seçilmiştir. Sandalyenin de çocukların rahatlığı ve sağlığı açısından ahşap olması tercih edilmektedir. Dolap raflarının cam olması, kırılma riski taşıdığı için çocuklar için tehlikelidir.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde, mekânda ağırlıklı olarak sıcak renklerden kırmızı renk kullanıldığı görülmüştür. Sıcak renklerin canlandırıcı etkisine karşı soğuk renkler kullanılmamıştır. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar nötr renk olan beyaza boyanmış ve mekânın olduğu gibi algılanması sağlanmıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde; farklı karakterde doku kullanımı açısından kütüphanenin genelinde düz dokular kullanılmıştır. Düz dokulu yüzeyler mekânda soğuk etki yaratır. Soğukluk etkisine karşı mekânda sıcak renkler kullanılmıştır. Dokunun mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert ve yumuşak dokular birlikte kullanılarak dengelenmiştir.

Mekânın algılanmasında mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından, mekânın tavan yüksekliği fazla bulunmuştur. Bu durum çocukta korku ve endişe doğurabilir. Mekân, genişlik bakımından çocuklar için uygundur. Mekândaki bu genişlik çocukların kendini güvende ve rahat hissetmelerini sağlar. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bakımından incelendiğinde, masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir. Kitaplıkların yüksekliği çocukların kitapları rahat görebileceği ve erişebileceği yüksekliktedir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımından mekânda sandalyeler çocuğun ilgisini çekmek için yaprak deseninde yapılmıştır. Şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından ise kare masa kullanılmış ve uçları sivri bırakılmıştır. Sivri uçlar çeşitli yaralanmalara sebep olabilmektedir.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken, ışığın renk ilişkisi bakımından kütüphanedeki duvarlar ve zemin açık renk tercih edilmiştir. Böylelikle ışıktan alınan verimin yüksek olması sağlanmıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde ise mekânı aydınlatan iki adet büyük pencere bulunmaktadır. Boyut olarak büyük ve okul öncesi çocukların dışarıyı görebileceği yüksekliktedir. Yeterli günışığın içeriye girmesi sağlanmıştır.

İncelenen diğer bir örnek olan Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi, Baltık mimari tarzında yapılmış ve dış cephesinde bazalt taş kullanılmış. Bu iki katlı bina, o dönem mimarisinin Kars'ta yapılan son örneklerindedir. Cumhuriyetin ilanından sonra Kars Kız Mektebi olarak hizmet vermiştir. 1970 yılından sonra Atatürk Çocuk Kütüphanesi olarak düzenlenmiş ve o tarihten bu yana da aynı amaçla kullanılmaktadır (URL 13).

Resim 10 Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 14)

Resim 11 Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 15)

Resim 12 Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 16)

Resim 13 Kars Atatürk Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 17)

Görsel algı ölçülerinden malzemenin alt başlığı olan malzemenin görsel etkisi bakımından incelendiğinde; kütüphanede çocukların rahat oturmaları için pencerelerin ön kısmına puflar yerleştirilmiştir. Pencerelerin ön kısmındaki bu puflar yumuşaklık algısı sağlamaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin zeminde parke kullanılmış ve çocukların yerde oturma ihtimali düşünülmemiştir. Kütüphanenin malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa, kitaplık, sandalye ve rafların bir kısmı, malzeme olarak ahşap seçilmiştir. Kitaplığın raflarının bir kısmı da normal cam olarak yapılmıştır. Bu durum kırılma riski taşıdığından çocuklar için tehlikeli bulunmuştur.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde, mekânda ağırlıklı olarak sıcak renklerden kırmızı renk kullanılmıştır. Sıcak renklerin canlandırıcı etkisine karşı soğuk renkler kullanılmamıştır. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar nötr renk olan beyaza boyanmıştır. Böylelikle mekânın olduğu gibi algılanması sağlanmıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde; farklı karakterde doku kullanımı açısından çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular kullanıldığı görülmüştür. Düz dokulu yüzeyler mekânda soğuk etki yaratır. Soğukluk etkisine karşı mekânda sıcak renkler kullanılmıştır. Dokunun mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert ve yumuşak dokular kullanılmıştır ama genel olarak sert dokular hâkimdir. Sert dokulu yüzeyler olduğundan daha yakın algılandığı için bu durum mekânın daha ufak algılanmasına neden olmuştur.

Mekânın algılanmasında mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından, mekânın tavan yüksekliği fazla bulunmuştur. Bu durum çocukta korku ve endişe doğurabilir. Mekandaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bağlamında incelendiğinde masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir ama sandalyelerin yaslanma kısımları çok diktir ve çocuklara rahatsızlık verebileceği düşünülmektedir. Genel olarak kitaplıkların boyutu çocuklar için uygun yüksekliktedir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde; şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımında mekânda çocukların ilgisini çekmesi için kitaplıkların bazı yerlerine hareket katılmış ve danışma bankosu araba şeklinde tasarlanmıştır. Şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından ise masalarda yuvarlak, kare ve altıgen şekiller birlikte kullanılmış ama kare ve altıgen masaların uçları sivri bırakılmıştır. Bu durumun çeşitli yaralanmalara sebep olabileceği düşünülmektedir.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken ışığın renk ile ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde; kütüphanedeki duvarlar ve tavanın açık renk, zeminin koyu renk tercih edildiği görülmüştür. Işıktan alınan verimin yüksek olması tam anlamıyla sağlanamamıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde; mekânda yeterli sayıda pencere olduğu ve yeterli miktarda günışığının içeriye girmesinin sağlandığı anlaşılmıştır.

İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi, 1801-1805 yılları arasında III. Selim tarafından Sübyan Mektebi olarak yapılmıştır. 2012 yılına kadar halk kütüphanesi şeklinde kullanılmıştır. 2012 yılından Kültür ve Turizm Bakanlığınca “Çocuk Kütüphanelerini İyileştirme Projesi” kapsamında çocuk kütüphanesi olarak dönüştürülmüştür. Sıfır-altı yaş arası olan okul öncesi dönem çocuklarına ve ailelerine hizmet vermektedir. Çocuklar kütüphanede evcilik köşesinde oyun oynayabilmekte, boyama yapabilmekte, zekâ oyunları oynayabilmekte ve film izleyebilmektelerdir (URL 18).

Resim 14 İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 18)

Resim 15 İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 18)

Görsel algı ölçütlerinden malzemenin alt başlığı olan malzemenin görsel etkisi bakımından değerlendirildiğinde, kütüphanede çocukların rahat oturmaları ve kitap okumaları için puflarla çevrili bir alan oluşturulduğu görülmüştür. Puflar ve zemin yumuşaklık algısı yapmaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken, diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin zemininde parke ve halı birlikte kullanılmıştır ama halının kullanıldığı yer, geçiş alanı üzerindedir. Zeminin bir bölümünde çocukların oturarak kitap okuyabilecekleri rahat bir alan yapılmıştır. Kütüphanenin malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa ve kitaplık malzeme olarak ahşap, sandalye metal ve kitaplık rafları ise cam seçilmiştir. Sandalyenin de çocukların rahatlığı ve sağlığı açısından ahşap olması tercih edilmelidir. Kitaplık raflarının cam olması kırılma riski taşıdığından dolayı çocuklar için tehlikeli bulunmuştur.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde, mekânda ağırlıklı olarak soğuk renklere yeşil renk kullanılmıştır. Mekânın bazı yerlerinde sıcak renkler kullanılarak mekâna hareket ve canlılık etkisi verilmiştir. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar ve tavan nötr renk olan beyaza boyanmış ve mekânın olduğu gibi algılanması sağlanmıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde, farklı karakterde doku kullanımı açısından çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular izlenmiştir. Pürüzlü yüzeyler yoktur. Dokunun, mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert ve yumuşak dokular birlikte kullanılmıştır. Sert dokulu yüzeyler mekânları daha ufak, yumuşak dokulu yüzeyler daha büyük algılanmasına sebep olur.

Mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından, mekân boyutları ve tavan yüksekliği çocuklara uygun boyuttadır. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bakımından incelendiğinde ise masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir. Genel olarak kitaplıkların yüksekliği çocukların kitapları rahat görebileceği ve erişebileceği yüksekliktedir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımında mekânda sandalyeler çocukların ilgisini ve merakını çekmek için papatya deseninde tasarlanmıştır. Şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından ise masalar yuvarlak seçilmiştir. Bu formda kullanılan mobilyalar yaralanma riskini azaltacağından olumlu bir tasarım yaklaşımı olarak değerlendirilmiştir.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken, ışığın renk ilişkisi bakımından kütüphanedeki duvar, zemin ve tavan açık renk tercih edilerek ışıktan alınan verimin yüksek olması sağlanmıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde, mekândaki bazı pencerelerin boyutlarının küçük ve fazla yüksek

olduğu belirlenmiştir. Bu kısımlardan yeterli günışığı içeriye alınamayacağı düşünülmektedir. Bu pencerelerin dışında çocukların dışarıyı görebileceği yükseklikte iki adet pencere bulunmaktadır.

Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi, 19. yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilen Katolik Kilisedir. Kilisenin planı dikdörtgendir, ana cephesi üçgen alınlı belirlenmiş ve köşelerde taştan yivli köşe kolonları bulunmaktadır. Kilisenin bahçe duvarları kesme taştan yapılmıştır. Girişi cephe ortasında ve sivri kemerlidir. Girişte dört sütunla taşınan yuvarlak kemerli kırma çatılı bir sundurma bulunmaktadır. Giresun'daki 19. yüzyılın en güzel kapı örneklerinden biri olan kütüphanenin giriş kapısı iki kanatlı ve ahşaptan yapılmıştır. İç mekânı ve zemin kaplaması olan karo mozaikler günümüze kadar korunmuştur. Mahfil kısmı sonradan aslına uygun olarak yenilenmiştir. 1967 yılında çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanmış, 2012 yılında 'Çocuk Kütüphanelerini İyileştirme Projesi' kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tadilat ve onarım görmüştür. Kullanım alanı 133 m²'dir. Kitapların yanı sıra satranç takımları, eğitici ve eğlendirici belgesel gösterimleri, eğitici kutu oyunları, fen ve doğa modelleri de yer almaktadır. Kütüphanenin bahçesine bank ve masa konularak çocukların bahçeden de faydalanması sağlanmıştır (URL 19).

Resim 16 Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 20)

Resim 17 Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 21)

Resim 18 Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 19)

Resim 19 Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 22)

Görsel algı ölçütlerinden malzemenin alt başlığı olan malzemenin görsel etkisi bakımından incelendiğinde; mekânda kullanılan ahşap yüzeyler sertlik algısı yapmaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken, diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanenin zeminindeki karo mozaikler ilk yapıldığı zamandan kalmadır. Çocukların yerde oturma ihtimaline karşı zeminde hiçbir unsur düşünülmemiştir. Kütüphanenin malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa, sandalye ve kitaplık malzeme olarak ahşap, kitaplık raflarının çoğu cam seçilmiştir. Kitaplık raflarının cam olması kırılma riski taşıdığından dolayı çocuklar için tehlikelidir.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bağlamında iç mekân tasarımı incelendiğinde; mekânda soğuk ve sıcak renkler birlikte kullanılmış ama ağırlıklı olarak sıcak renkler kullanıldığı görülmüştür. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken, diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar nötr renk olan beyaza ve soğuk renklerden olan yeşilin tonlarına boyanmıştır. Bu yüzden yüksek tavanlı olan mekân olduğundan daha da yüksek algılanmıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde, farklı karakterde doku kullanımı açısından çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular kullanılmıştır. Düz dokulu yüzeyler, mekânda soğuk etki yaratır. Soğukluk etkisine karşı mekânda sıcak renkler kullanılmıştır. Dokunun, mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından, yüzeylerde sert dokular kullanılmıştır. Sert dokulu yüzeyler olduğundan daha yakın algılandığı için mekânın daha ufak algılanmasına sebep olmuştur.

Mekân boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından, mekân boyutlarının çok büyük ve yüksek tavanlı olması çocuklarda korku ve endişe doğurabilir. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bakımından incelendiğinde ise masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüde değildir.

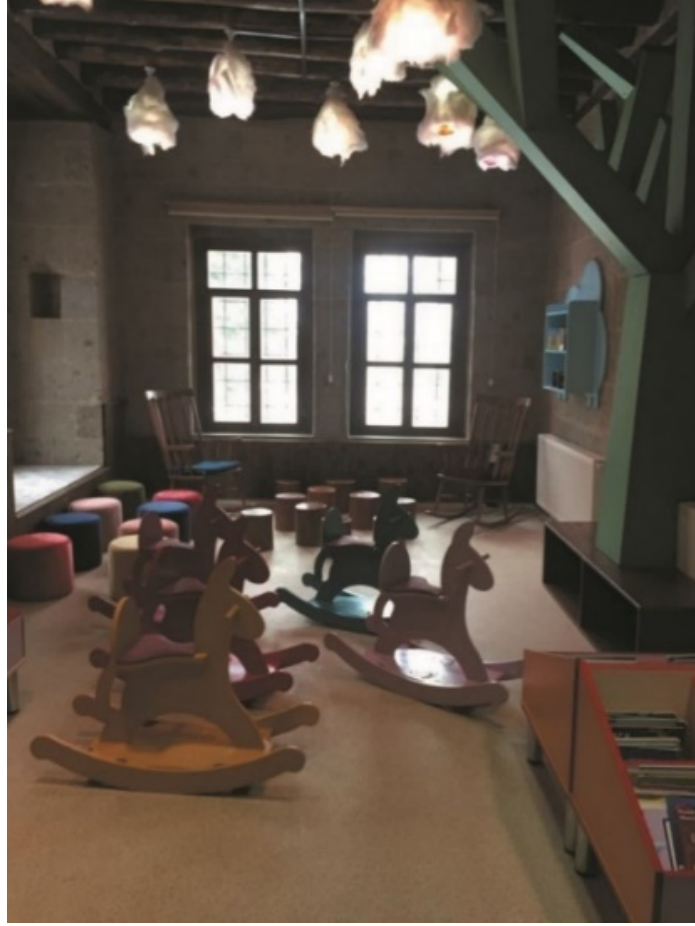
Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımından mekânda çocukların ilgisini ve merakını çekecek şekiller kullanılmamıştır. Şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından ise masalarda yuvarlak ve dörtgen şekiller birlikte kullanılmış ama kare masaların uçları sivri bırakılmıştır. Bu durum çeşitli yaralanmalara sebep olabilir.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken, ışığın renk ilişkisi bakımından kütüphanedeki tavan, duvar ve zemin açık renk tercih edilmiş ve bu sayede ışıktan yüksek verim alınması sağlanmıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bakımından iç mekân tasarımı incelendiğinde, pencereler çok fazla yukarıda olduğu için mekânın bazı yerlerine yeterli günışığı girememiş ve mekânın bazı yerleri karanlık kalmıştır. Pencereler çocukların dışarıyı göremeyeceği yükseklikte olduğu için dışarı ile bağlantıları kesilmiştir.

Son inceleme alanı olan Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi, üç katlı tescilli tarihi yapıdır. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından restorasyonu ve teşhiri yapılarak bebek ve çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kütüphane bebeklik, okul öncesi ve okul çağı çocuklarına hizmet vermektedir. Her kat müstakil girişe sahiptir. Alt kat bebek bölümü, orta kat okul öncesi ve üst kat okul çağı öğrencileri için yapılmıştır. Bebek bölümünde sıfır-üç yaş grubunun yararlanacağı bebeklerin, görsel okumalarına yardımcı oyuncaklar ve dokunmatik kitaplar bulunmaktadır. Okul çağı öğrencileri için olan katta sinema odası, atölye, bilişim sınıfı ve etkinlik sınıfı bulunmaktadır (URL 23).

Resim 20 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi dış cephe görünümü (URL 24)

Resim 21 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 25)

Resim 22 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 26)

Resim 23 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 23)

Resim 24 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 24)

Resim 25 Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi iç mekân görünümü (URL 24)

Görsel algı ölçütlerinden malzemenin alt başlığı olan malzemenin görsel etkisi bakımından incelendiğinde, çocukların rahat oturmalarını sağlamak ve ilgilerini çekmek için ahşaptan

yapılmış sallanan at şeklinde sandalyeler, armut koltuklar ve puflar yerleştirilmiştir. Armut koltuklar ve puflar yumuşaklık algısı sağlamaktadır. Mekânın algılanmasında malzemenin etkisi konusu incelenirken diğer bir alt başlık da malzeme zemin ilişkisidir. Kütüphanede çocukların yerde oturma ihtimaline karşı bazı yerlerde minderler ve puflar konulmuştur. Kütüphanenin malzeme seçimi bağlamında donatı elemanları; masa, kitaplık, sandalye ve raflar malzeme olarak ahşap seçilmiştir.

Mekânda sıcak-soğuk renk kullanımı dengesi bakımından iç mekân tasarımı incelendiğinde; mekânda sıcak ve soğuk renkler birlikte kullanılarak sıcak renklerin canlandırıcı, soğuk renklerin sakinleştirici etkisi bir arada kullanılmıştır. Mekânın algılanmasında rengin etkisi konusu incelenirken, diğer bir alt başlık da rengin mekânın büyüklüğüyle olan ilişkisidir. Mekânda duvarlar, nötr renk olan beyaza boyanmış ve mekânın olduğu gibi algılanması sağlanmıştır. Tavanda ise koyu renk kullanılmış ve mekânın basık algılanmasına yol açmıştır. Tavanda kullanılan koyu renk, mekânın tavan yüksekliği fazla olmasından dolayı tavanın daha yakın algılanmasını sağlamıştır.

Mekânın algılanmasında dokunun etkisi incelendiğinde, farklı karakterde doku kullanımı açısından, çocuk kütüphanesinin genelinde düz dokular kullanılmıştır. Pürüzlü yüzeyler yoktur. Düz dokulu yüzeyler mekânda soğuk etki yaratır. Dokunun mekânın büyüklük algısına etkisi bakımından yüzeylerde sert ve yumuşak dokular kullanılmıştır. Çocukların dokunabileceği dikkat çekici nesnelere ve mekânın bazı yerlerinde yumuşak doku olarak puflar ve armut koltuklar kullanılmıştır. Sert dokulu yüzeyler mekânları daha ufak, yumuşak dokulu yüzeyler ise mekânların daha büyük algılanmasına sebep olmuştur.

Mekânın boyutlarının çocuk algısına ilişkisi bakımından mekânın tavan yüksekliği fazladır, bu yüzden çocukta korku ve endişe doğurabilir. Mekândaki donatıların çocuk boyutu ilişkisi bakımından incelendiğinde ise masa ve sandalye boyutları okul öncesi çocuklara uygun ölçüdedir ama sandalyelerin yaslanma kısımlarının çok dik olduğu görülmüştür ve bu durum çocuklara rahatsızlık verebilir.

Mekânın algılanmasında şekil etkisi incelendiğinde, şekil, ilgi ve merak ilişkisi bakımından mekânda çocukların ilgisini çekecek şekiller ve nesnelere kullanılmıştır. Çocukların dikkatini çekmek ve ilham vermesi için bulut desenli kitaplıklar, sallanan at şeklinde oturma elemanları ve bulut şeklinde aydınlatma elemanları kullanılmıştır. Şekil ve güvenlik ilişkisi bakımından ise yuvarlak ve dörtgen masalar birlikte kullanılmıştır.

Mekânın algılanmasında ışık ölçütü incelenirken, ışığın renk ilişkisi bakımından, kütüphanedeki duvar ve zemin açık renk, tavan koyu renk tercih edilmiştir. Işıktan alınan verimin kısmen yüksek olması sağlanmıştır. Işığın diğer alt başlığı olan ışık pencere ilişkisi bakımından iç mekân tasarımı incelendiğinde; mekânın bazı bölümlerinde yeterli sayıda pencere olduğu görülmüştür ve günışığının içeriye girmesi sağlanmıştır.

Tartışma

Tarihi tescilli binadan dönüşen çocuk kütüphaneleri, görsel algı ölçütlerinin alt başlıkları belirlenerek COVID-19 salgını nedeniyle iç mekân fotoğrafları üzerinden değerlendirilmiştir. Malzemenin alt başlıkları malzemenin görsel etkisi, malzeme zemin ilişkisi ve malzeme seçimi; rengin alt başlıkları sıcak-soğuk renk dengesi ve mekânın büyüklük algısına etkisi; dokunun alt başlıkları farklı karakterde doku kullanımı ve mekânın büyüklük algısına etkisi; boyutun alt başlıkları mekân boyutunun çocuk algısına ilişkisi ve donatı çocuk ilişkisi; şeklin alt başlıkları şekil ve güvenlik ilişkisi ve şekil ilgi/ merak ilişkisi ve ışığın alt başlıkları ışık renk ilişkisi ve ışık pencere ilişkisi olarak belirlenmiştir. Üçlü değerlendirmede -1 yetersiz, 0 nötr ve 1 yeterli olarak kabul edilmiş ve değerlendirilmeler tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablodan da görüldüğü üzere deneysel alan olarak seçilen İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesi, iç mekânında kullanılan donatılarında okul öncesi çocukların boyutlarına dikkat edilmesi ve görsel algı ölçütlerinden renk, doku, şekil ve ışık başlıklarında birer puan alarak toplamda 5 puan almıştır. Ayrıca Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesine bakıldığında, malzeme seçimi, kullanılan renkler, iç mekândaki donatılarında kullanılan şekillerinden dolayı toplamda 5 puan alarak bu iki kütüphane diğer kütüphanelerden daha çok ön plana çıkmışlardır. Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesinde ise görsel algı ölçütlerinden renk, boyut

ve şekil özelliklerine dikkat edilmediğinden dolayı çalışma bağlamında başarısız bir örnek olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Tarihi tescilli binadan Çocuk Kütüphanelerine dönüşen kütüphanelerin görsel algı ölçütlerine göre değerlendirilmesi

Sonuç

Tarihi tescilli binadan Çocuk Kütüphanelerine dönüşen kütüphaneler		Ordu Ç. K.	M.Dr. İbrahim Türek Ç. K.	Kilis Ç. ve G. K.	Kars Atatürk Ç. K.	İstanbul Üsküdar Selimiye Ç.K.	Giresun Merkez Ç.K.	Bitlis Bebek ve Ç.K.	TOPLAM	
GÖRSEL ALGI ÖLÇÜTLERİ	MALZEME	Malzemenin görsel etkisi	0	1	0	0	0	0	1	
		Malzeme zemin ilişkisi	1	-1	1	-1	0	-1	1	0
		Malzeme seçimi	0	0	-1	0	-1	0	1	-1
	RENK	Sıcak-soğuk renk dengesi	1	0	-1	-1	1	-1	1	0
		Mekânın büyüklük algısına etkisi	0	1	0	0	0	-1	1	1
	DOKU	Farklı karakterde doku kullanımı	0	0	1	0	0	0	0	1
		Mekânın büyüklük algısına etkisi	-1	1	1	0	1	1	0	3
	BOYUT	Mekân boyutunun çocuk algısına ilişkisi	0	-1	0	-1	1	-1	-1	-3
		Donatı çocuk ilişkisi	0	1	1	1	1	-1	0	3
	ŞEKİL	Şekil ve güvenlik ilişkisi	0	-1	-1	0	1	0	1	0
		Şekil, ilgi/ merak ilişkisi	1	1	0	1	0	-1	1	3
	IŞIK	Işık renk ilişkisi	0	0	1	0	1	1	0	3
		Işık pencere ilişkisi	-1	1	1	1	0	-1	0	1
		TOPLAM	1	3	1	0	5	-5	5	

Çocuklar okuyan, öğrenmeyi seven ve araştıran bir nesil olarak gelecekte ülkesine ve insanlığa faydalı olabilecek en değerli varlıklardır. Okul öncesi çocukluk dönemi çocukların öğrenmeye kalıcı ve belirgin bir şekilde başladığı bir dönemdir. Çocuklar bu dönemden itibaren kütüphaneler ile tanışarak, kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazanmasında kütüphanelerin rolü çok büyüktür. Kuramsal araştırmalar ve bilimsel çalışmalar sonucunda okul öncesi çocukların kütüphane mekanları, görsel algı ölçütleri açısından malzeme, renk, doku, boyut, şekil ve ışık başlıkları altında düşünülerek tasarlanmalıdır.

Yapılan kuramsal araştırmalar ve deneysel alan çalışmaları sonucunda seçilen kütüphaneler görsel algı ölçütlerinin alt başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda malzeme açısından çocukların görsel algılarına hitap eden (Ayna kullanımı, sertlik yumuşaklık hissi gibi), dokunabilecekleri, risk oluşturmayan ve sağlıklarını tehlikeye atmayan malzemeler seçilmelidir. Yapılan irdelemeler sonucunda malzeme ölçütünün alt başlığı olan malzeme seçiminde, kitaplık raflarının yedi kütüphanenin beşinde cam olarak seçildiği tespit edilmiştir. Cam malzeme kırılma riskinden dolayı kütüphanelerde tercih edilmemelidir. Malzeme konusunda iki puan alan Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi, iç mekânında seçilen malzemeler ve çocukların rahat hareket edeceği alanlar oluşturmasıyla diğer kütüphanelerden daha başarılı olmuştur.

Yapılan araştırmalarda renk ölçütü, sıcak-soğuk renk dengesi ve mekânın büyüklük algısına etkisi olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Çocuk kütüphanelerinde renklerin canlandırıcı ve sakinleştirici etkisinden dolayı renkler dengeli kullanılmalıdır. Mekanlar çocukların boyutlarına uygun değilse de sıcak ve soğuk renkler doğru kullanılarak mekânın küçük ya da büyük algılanması sağlanabilmektedir. Tarihi mekanların genelinde tavan yüksekliği fazla olduğundan dolayı rengin mekânın büyüklük algısına etkisi kullanılarak mekânın küçük

algılanması sağlanmalıdır. Tabloya baktığımız zaman Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesi, mekânda sıcak ve soğuk renklerin birlikte kullanımı ve mekân yüksekliğinin küçük algılanmasını sağlamaları ile renk konusunda diğer deneysel alan olarak seçilen kütüphanelerden daha başarılı olmuştur. En başarısız kütüphane olan Giresun Merkez Kütüphanesi'nde olduğu gibi çok fazla renkler kullanılarak karmaşa oluşturulmamalıdır. Sıcak ve soğuk renkler arasında renk dengesi kurulmalıdır.

Yapılan araştırmalarda doku ölçütü, farklı karakterde doku kullanımı ve mekânın büyüklük algısına etkisi olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Çocuk kütüphanelerinde görsel algı açısından doku kullanılırken dokunun pürüzlü, düz, sert ve yumuşak olması yüzeylerin algılanmasını etkiler. Mekânda yaratılmak istenilen etkiye göre dokular seçilmelidir. Kütüphanedeki her yüzey çocukların dokunabileceği ve zarar vermeyen yüzeyler olmalıdır. Deneysel alan olarak seçilen kütüphanelerden en başarılı olan Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi yüzeylerde sert ve yumuşak dokuları birlikte kullanarak dengelemiştir. Ordu Çocuk Kütüphanesi gibi okul öncesi çocuk bölümü küçük olan kütüphaneler, bu kütüphanedeki gibi sadece sert doku kullanmamalıdır. Okul öncesi çocuk bölümünün, olduğundan daha da küçük algılanmasına neden olur.

Yapılan araştırmalarda boyut ölçütü, mekân boyutunun çocuk algısına ilişkisi ve donatı çocuk ilişkisi bakımından iki alt başlıkta incelenmiştir. Çocukların kendini güvende ve rahat hissetmeleri, birbiriyle iletişim kurup kaynaşmaları için çocuk kütüphanelerinin iç mekânlarının ve donatılarının boyutları çocukların boyutlarına uygun olmalıdır. İstanbul Üsküdar Selimiye Çocuk Kütüphanesinin iç mekân ve kullanılan donatılarının boyutları çocukların boyutlarına uygun ölçüde olduğundan başarılı bir örnektir. Giresun Merkez Çocuk Kütüphanesinde ise iç mekân boyutlarının büyük olması ve kullanılan donatıların okul öncesi çocuklara uygun olmaması nedeniyle en başarısız kütüphane örneği olmuştur.

Yapılan araştırmalarda şekil ölçütü, şekil ve güvenlik ilişkisi ve şekil, ilgi/ merak ilişkisi bakımından iki alt başlıkta incelenmiştir. Mekânda kullanılan şekiller çocukların ilgisini çekecek, çeşitli kaza ve yaralanmalara sebep olmayacak şekilde olmalı ve risk oluşturan donatılar duvara sabitlenmelidir. Deneysel alan olarak seçilen kütüphanelerden en başarılı olan Bitlis Bebek ve Çocuk Kütüphanesinde olduğu gibi iç mekân donatılarında çocukların ilgisini çeken, merak oluşturan ve riskli olmayan şekiller kullanılmalıdır. Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesinde kullanılan masaların uçları sivri bırakılmış, güvenlik açısından tehlikeli olduğundan çocuk kütüphanelerinde bu şekilde kullanılmamalıdır.

Yapılan araştırmalarda son ölçüt olan ışık, ışık renk ilişkisi ve ışık pencere ilişkisi bakımından iki alt başlıkta incelenmiştir. Çocuk kütüphanelerindeki tavan, duvar ve zemin açık renkli tercih edilerek ışıktan alınan verimin yüksek olması sağlanmalı, pencereler çocukların dışarıyı görebileceği yükseklikte ve içeriye yeterince gün ışığı girebileceği boyutta olmalıdır. Kilis Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi iç mekânında açık renkler kullanılması, pencerelerinin boyut olarak büyük ve okul öncesi çocukların dışarıyı görebileceği yükseklikte olması nedeniyle diğer kütüphaneler arasında ön plana çıkmaktadır. Ordu Çocuk Kütüphanesinin zeminin koyu renk kullanması ve pencere boyutunun küçük olması nedeniyle en başarısız kütüphane örneği olmuştur.

Çocuk kütüphanelerinde mekânın boyutu, kullanılan malzemeler, renkleri, şekilleri, dokuları ve mekânda kullanılan doğal ve yapay ışık hepsi birlikte düşünülmelidir. Sonuç olarak görsel algı ölçütlerinin hepsi birbirini etkiler ve bir bütün olarak düşünülmelidir. Mekân tasarımı yapılırken de bu ölçütler dikkate alınmalıdır.

Kaynakça

- Arat Y., Parlak S. (2020). *Ergonomik Açıdan Mekân Deneyimi/Arkitektöniği: Karabük Bebek Kütüphanesi ve Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi Örneği*. *Ergonomi*, 3(3): 138-155. DOI: 10.33439/ergonomi.651088
- Aslan. F., Aslan E., Atik A. (2015). *İç Mekânda Algı*. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 5(11): 139-151.

- Çukur, Y., Güller Delice, A. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekân Tasarımı*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(24): 25-36.
- Delice Güller, E., Bilbay, P. (2016). *Kütüphane Yapılarında Okul Öncesi Çocuklara Yönelik İnteraktif Mekanların İrdelenmesi*. Türk Kütüphaneciliği, 30(3): 398-414
- Demircan, C. (2006). *Türkiye'deki Çocuk Kütüphanelerinin Halk Kütüphanelerine Devredilmelerinden Önceki Niceliksel Durum 1995-2000*. Türk Kütüphaneciliği, 20(2): 177-194
- Duygun G., G. (2021). *Dürtülerin Kentsel Mekân Algısına Etkileri*. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(1): 84-94.
- Erten Bilgiç, D. (2015). Kent Konutlarında Çocuk Odası Mekân Tasarımı ve Mobilyası. Mikael Col (Ed.). Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları.
- Erten Bilgiç, D., Şahin E., B. (2020). Üzerinden İncelenmesi. Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Çalışmalar- II. Dr. Seyhan Yardımlı (Ed.). İç Mekân Tasarımının Fenomenolojik ve Gözmerkezci Yöntemlerle Kahve Mekânları (s. 3-20). Ankara Gece Kitaplığı.
- Gezer, H., (2012). *Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21): 1-10.
- IFLA (2011). *Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler* (çev. Yılmaz, B. ve Ekici, S.). Türk Kütüphaneciliği, 24(4): 545-552. (Orijinal yayın tarihi, 2003).
- Koç, B. (2012). *Çocuklar İçin Tasarlanan Mekanlarda Bilişsel Sınırlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2012
- Önerli, S. (1967). *Çocuk kitapları ve çocuk kütüphaneleri*. Türk Kütüphaneciliği, 16(3): 209-212. E.A.: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1977/1949> E.T. 23.05.2021
- Özen, A. (2004). *Sanal Ortamlarda Mekânsal Okuma Parametreleri ve Sanal Müzeler*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Sofuoğlu, S. D., Kuşçuoğlu, M. (2009). *Çocuk ve Mobilya*. 1. Ulusal Batı Karadeniz Ormancılık Kongresi Bildiriler Kitabı.

İnternet Kaynakları

- Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği. E.A.: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264443/halk-ve-cocuk-kutuphanleri-yonetmeli.html> E.T. 07.04.2021
- (URL 1). <https://www.cognifit.com/tr/perception> E.T. 13.04.2021
- (URL 2). <https://odatv4.com/turkiyede-cocuk-kutuphaneleri-21111939.html> E.T.7.04.2021
- (URL 3). <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-246593/ordu-cocuk-kutuphanesi-hizmete-acildi-31102019.html> E.T. 7.04.2021
- (URL 4). <http://muhabirtr.blogspot.com/2018/02/orduda-restore-edilen-tarihi-vali-konag.html> E.T. 30.04.2021
- (URL 5). <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-246593/ordu-cocuk-kutuphanesi-hizmete-acildi-31102019.html> E.T. 30.04.2021
- (URL 6). <https://www.haberler.com/tarihi-konak-cocuk-kutuphanesine-donusturuldu-12570457-haberi/> E.T. 30.04.2021
- (URL 7). <https://manisatb.org.tr/649/Haber/TARIHI-BORSA-KAHVESI-ARTIK-HALK-KUTUPHANESI-OLARAK-HIZMET-VERECEK> E.T. 7.04.2021
- (URL 8). <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-231682/3939dr-ibrahim-turek-okuma-odulleri3939-geleneksel-hale-.html> E.T. 30.04.2021
- (URL 9). <https://manisatb.org.tr/649/Haber/TARIHI-BORSA-KAHVESI-ARTIK-HALK-KUTUPHANESI-OLARAK-HIZMET-VERECEK> E.T. 30.04.2021

- (URL 10). <http://kilis.kutuphane.gov.tr/TR-219557/cocuk-ve-genclik-kutuphanesi.html> E.T. 7.04.2021
- (URL 11). <https://www.facebook.com/kiliscocukkutuphanesi/photos/a.1543300419242212/2352050208367225> E.T. 30.04.2021
- (URL 12). <https://www.facebook.com/kiliscocukkutuphanesi/photos/a.1543300419242212/2347390782166501> E.T. 30.04.2021
- (URL 13). <http://karsaturkcocuk.kutuphane.gov.tr/> E.T. 7.04.2021
- (URL 14). https://www.google.com.tr/maps/uv?pb=!1s0x40698edc583673b9%3A0xf1636f241427df88!3m1!7e115!4shhttps%3A%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPLUYRqF1OKIK2M_zVupeNXP6pvrppLSw6gHYuI%3Dw150-h200-k-no!5sKars%20Atat%C3%BCrk%20%C3%87ocuk%20K%C3%BCt%C3%BCphanesi%20-%20Google%27da%20Ara!15sCgIgAQ&imagekey=!1e10!2sAF1QipOII_v22FEyfp8MZluqwsp3tlx-DBOpmhvGrKk&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiR3KiI_qbwAhUHKuwKHeSkBrYQoiowCnoECDAQAw E.T. 30.04.2021
- (URL 15). <https://karsaturkcocuk.kutuphane.gov.tr/TR-155741/0-6-yas-grubu.html> E.T. 30.04.2021
- (URL 16). <https://www.facebook.com/kutuphane3602/photos/1621259444580881> E.T. 30.04.2021
- (URL 17). <https://www.facebook.com/kutuphane3602/photos/ms.c.eJw9yrkRACAMA7CNuNg4xNI~;MQqeVicsgtnT1RAZAXdK6bD9QDqAPwyqMrUBzf4Nmww~.bps.a.1621259287914230/1621259381247554> E.T. 30.04.2021
- (URL 18). <https://www.kutupanne.com/2016/12/istanbul-uskudar-selimiye-cocuk-kutuphanesi/> E.T. 7.04.2021
- (URL 19). <http://giresun.kutuphane.gov.tr/TR-128041/cocuk-kutuphanesi-yenilenen-hizmet-binasi--ile-okuyucul-.html> E.T. 7.04.2021
- (URL 20). https://www.google.com/maps/uv?pb=!1s0x40636c4dfad72959%3A0xddcb8f46b15b106d!3m1!7e115!4shhttps%3A%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMILrM5PdcF9-JDyv5hjq65OwtTRZ27oJE9aT8%3Dw330-h220-k-no!5sGiresun%20Merkez%20%C3%87ocuk%20K%C3%BCt%C3%BCphanesi%20-%20Google%27da%20Ara!15sCgIgAQ&imagekey=!1e10!2sAF1QipOBIXU2t8HQEjyYvIpAbkn_zjhJRYq5nwMSgwkX&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiskPfefagwAhWYNuwKHScvAtQQoiowE3oECDUQAaw E.T. 30.04.2021
- (URL 21.) <https://www.haber61.net/giresun/kilise-50-yildir-cocuk-kutuphanesi-olarak-hizmet-veriyor-h386224.html> E.T. 30.04.2021
- (URL 22). https://www.google.com/maps/uv?pb=!1s0x40636c4dfad72959%3A0xddcb8f46b15b106d!3m1!7e115!4shhttps%3A%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMILrM5PdcF9-JDyv5hjq65OwtTRZ27oJE9aT8%3Dw330-h220-k-no!5sGiresun%20Merkez%20%C3%87ocuk%20K%C3%BCt%C3%BCphanesi%20-%20Google%27da%20Ara!15sCgIgAQ&imagekey=!1e10!2sAF1QipO-NvxLBtJiCkfwkP5V7rtXZ3DYfun_aMjKIwS&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwiskPfefagwAhWYNuwKHScvAtQQoiowE3oECDUQAaw E.T. 30.04.2021
- (URL 23). <https://bitlis.ktb.gov.tr/TR-255111/bitlis-bebek-ve-cocuk-kutuphanesi-hizmet-vermeye-baslad-.html> E.T. 7.04.2021

(URL 24). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/asirlik-bina-bebek-ve-cocuk-kutuphanesi-oldu/1739344> E.T. 30.04.2021

(URL 25). <https://www.google.com/maps/uv?pb=!1s0x400d25290dbf0be1%3A0xb0461d96d73dd5d2!3m1!7e115!4shttps%3A%2F%2Fh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMdQ1dCyUodda0Zm-ARDphAy46UgwrYoG3P2F4R%3Dw163-h220-k-no!5zQsSwVEzEsFMgQkVCRUsgVkUgw4dPQ1VLIEvDnFTDnFBIQU5FU8SwIC0gR29vZ2xIJ2RhIEFyYQ!15sCgIgAQ&imagekey=!1e10!2sAF1QipMdQ1dCyUodda0Zm-ARDphAy46UgwrYoG3P2F4R&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi2gf3Wg6fwAhWZgP0HHj7A10QoioWFXoECDEQAaw>
E.T. 30.04.2021

(URL 26). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/asirlik-bina-bebek-ve-cocuk-kutuphanesi-oldu/1739344> E.T. 30.04.2021

Extended Abstract

Libraries should be introduced to children from the first time they start learning. Children's libraries are not just places where children read books. They are places where they mingle with society, meet with books, read aloud, participate in activities, play games and communicate with each other. It prepares children who do not know how to read to reading, helps them socialize, assists the development of their imagination by drawing their interest and developing their curiosity, contributes to the overall development of children.

Children and adults perceive their environment differently and their expectations from libraries vary. Therefore, when designing children's libraries, it should be kept in mind that children will be the main users of those. Libraries should be places that are more appealing to children and where they can easily interact with books rather than places where there are just books and nothing else. Learning mostly happens through games among preschoolers. Children begin to learn their environment at this age. They utilize their senses to learn their environment through their perceptions. Therefore, learning environments designed with the right criteria that appeal to all senses are necessary for the development of children.

In the use of materials in children's libraries, materials that appeal to their visual perception should be picked; children should be able to touch them freely, and materials must not pose a risk for children and endanger their health. Due to the reason that warm colors have a refreshing effect, while cold colors, on the other hand, have a calming effect, colors should be chosen according to the desired effect. Colors should be balanced around the library as using wide range of colors may cause a complex look. In terms of visual perception, various surfaces are used in children's libraries in order to enable children have different perceptions when interacting with them. Hard surfaces are perceived as close, while soft surfaces are perceived as distant. The fact that the interiors and furniture of children's libraries are in accordance with the size of children ensures that children feel safe and comfortable, and they communicate and mingle with each other. The shapes used in the space should be in a way that attracts the attention and raises the curiosity of the children, allows them to spend more time in the library, and does not cause various accidents and injuries. Light colors should be preferred to ensure high efficiency from light in children's libraries. Window sizes should be of a size that allows children to interact with the outside and allows indoors to have sufficient daylight.

In terms of size perception of the space, children want spaces and furniture relative to their own size. Very large spaces (especially those with high ceilings) cause a sense of fear and anxiety in children. Large spaces of children's libraries can be perceived as smaller than they actually are with the use of warm colors and hard surfaces to make children feel safe.

Visual perception criteria such as material, color, shape, surface, size and light affect each other and are a whole. The size of the library or the preschool section of one, the materials used in the library and its furniture, the colors, shapes, textures, and natural and artificial light used in the space should all be considered together.

The aim of this article is to emphasize the importance of children's libraries for children and to examine their design in accordance with the visual perception development of preschoolers. Libraries to be used by preschoolers belonging to the 3-6 age group are included as the subject of the article. In the theoretical research context, visual perception criteria were determined and the libraries selected as experimental areas were assessed based on their photographs. Libraries were graded according to these criteria as -1 inadequate, 0 neutral, 1 sufficient and are tabulated. The common fact about libraries selected as experimental areas is that they are originally registered historical buildings restored as children's libraries. According to 2019 data, seven of the 47 available Children's Libraries that are affiliated with the Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Libraries and Publications were transformed from registered historical buildings into children's libraries. This means that the rate is equivalent to about 15 percent.

As a result of theoretical research, visual perception criteria and sub-titles of the criteria were determined. Three sub-titles of the material criterion are the visual effect of the material, the relationship between material and floor, the choice of material; two sub-titles of the color criterion are the balance between warm and cold colors, the effect of the space on the perception of size; two sub-titles of the surface criterion are the use of surfaces with different characteristics, the effect of surfaces on the perception of the size of the space; two sub-titles of the size criterion are the relationship between the size of space and child perception, the relationship between furniture and child; two sub-titles of the shapes criterion are the relationship between shape and safety, the relationship between shape and interest/curiosity; and finally, two sub-titles of the light criterion are the relationship between light and color and the relationship between light and window.

As a result of theoretical research, it has been revealed that libraries designed in accordance with the visual perception of the children have positive effects on them. In the libraries designed relatively to the visual perception of preschoolers, children communicate more easily with their environment, their interest and curiosity for books are drawn, their mental and cognitive development are positively affected.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50

İkinci Yazar %50

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAZMA EĞİLİMLERİNİN BELİRLENMESİ

Determination of Middle School Students' Writing Dispositions

Zeynep Tuğba ERDEN

Orcid: 0000-0003-1893-1308 ♦ Ağrı Merkez 75. Yıl Ortaokulu, Öğretmen ♦ penyez888@gmail.com

Doç. Dr. Nigar İPEK EĞİLMEZ

Orcid: 0000-0003-4266-5935 ♦ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana
Bilim Dalı ♦ nigaripek@mu.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 02.07.2021

Accept : 08.09.2021

Published : 30.09.2021

iThenticate Report: % 19 ✓

Area Editor: Doç. Dr. Erol OGUR

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.023

Reference:

Erden, Zeynep Tuğba. Eğilmez, Nigar İPEK. (2021).
Ortaokul Öğrencilerinin Yazma Eğilimlerinin Belirlenmesi.
Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(3): 401-416.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, yazma eğitimi, yazma eğilimi, ortaokul

Keywords: Turkish education, writing education, writing disposition, middle school

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Yazma, birçok zihinsel becerinin de kullanılmasını gerekli kılan karmaşık bir süreçtir. Yazma etkinliklerinde öğrencinin başarılı olmasını sağlayan birçok unsur vardır. Bunlardan bir tanesi de yazma eğilimidir. Öğrencilerin yazma eğilimleri, onların yazmaya ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarında büyük bir öneme sahiptir.

Bu önemden yola çıkarak, bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimlerini belirlemek ve yazma eğilimlerinde “sınıf düzeyi, cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve yaşanan yerleşim yeri” değişkenlerinin etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Ağrı ilinin merkez ve köy ortaokullarında öğrenim gören 855 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Piazza ve Siebert (2008) tarafından geliştirilen, İşeri ve Ünal (2010) tarafından Türkçeye çevrilen ve uyarlanan “Yazma Eğilimi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın değişkenlerinin belirlenmesi için öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin soruların yer aldığı bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; sınıf düzeyinde küçük sınıfların (5,6) yazma eğilimlerinin büyük sınıflara (7,8) göre daha yüksek olduğu; kız öğrencilerin yazma eğilimlerinin erkek öğrencilerin yazma eğilimlerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne eğitim durumuyla öğrencilerin yazma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu, ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının yazma eğilimlerinin okuryazar olmayan annelerin çocuklarının yazma eğilimlerinden daha yüksek olduğu; baba eğitim durumunun yazma eğilimi ile anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığı görülmüştür. Yaşadıkları yerleşim yeri değişkeni açısından ise, öğrencilerin yazma eğilimlerinin merkezde yaşayan öğrenciler lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Abstract

Writing is a complex process that requires the use of many mental skills. There are many elements involved in writing activities that enable students to be successful. One of them is writing disposition. Students' writing disposition has a great importance in their feelings, thoughts and behaviours regarding writing.

In this connection, in the current study, it was aimed to determine the writing dispositions of middle school students and to investigate the effects of the variables of grade level, gender, mother's education level, father's education level and place of residence on writing dispositions. The study group of the current research is comprised of 855 middle school students attending urban and rural middle schools in the city of Ağrı in the spring semester

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

of the 2017-2018 school year. The study is a descriptive study in the survey model. The "Writing Dispositions Scale" developed by Piazza and Siebert (2008) and translated and adapted into Turkish by İşeri and Unal (2010) was used as the data collection tool in the current study. In order to determine the variables of the study, a questionnaire including questions to elicit demographic information of the students was applied. As a result of the study, it was found that the writing dispositions of the students from lower grades (5th and 6th graders) are higher than those of the students from upper grades (7th and 8th graders) and that the writing dispositions of the female students are higher than those of the male students. A significant correlation was found between the variable of mother's education level and the students' writing dispositions and the writing dispositions of the students whose mothers are elementary school graduates were found to be higher than those of the students whose mothers are illiterate while no significant correlation was found between the variable of father's education level and the students' writing dispositions. In terms of the variable of place of residence, the writing dispositions of the students living in urban areas were found to be significantly higher than those of the students living in rural areas.

Giriş

"Dil, hem bilimsel ve kültürel değerleri eğitim kurumları aracılığıyla aktarmak açısından, hem de onun yazıda kullanılan sembollerini öğretmek bakımından eğitimcilerin üzerinde çalıştıkları bir alan olmuştur." (Cemiloğlu, 2009, s.1).

Türkçe öğretimi dört temel dil becerisi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bunlar anlama ve anlatma dil becerileri olarak ele alınmaktadır. Dinleme ve okuma anlama; konuşma ve yazma ise anlatma dil becerileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe öğretimi bu dört temel dil becerisinin birbiri ile etkileşimli olarak kullanılması ile uygulanmaktadır.

Bireyler, yaşadıkları toplumun bir parçasıdır ve toplumla karşılıklı bir etkileşim içindedir (Kolaç, 2010, Akt. Erdal, 2019, s. 55). Bu etkileşim en çok dil aracılığıyla gerçekleşir. İnsanlar duygu, düşünce ve görüşlerini, en kolay bir şekilde, dil aracılığı ile karşı tarafa aktarabilirler. Dil bireylere kendini tanıma ve tanıtma, tutum ve değerlerini ifade etme fırsatı tanır. Dili iyi kullanan bir birey sosyal hayatında karşılaştığı zorlukların üstesinden daha kolay gelir. Dil insanların karşılıklı olarak paylaşımında buldukları ortak sistem, düşünce aracıdır. Birey bu sisteme yakın çevresinin etkisi ile katılmakta ve kullandığı dilin tüm inceliklerini bu sayede öğrenmektedir. Birey ailesinin ve çevresindeki insanların yardımı ile gelişigüzel olarak öğrendiği bu dili hayatı boyunca kullanmakta ve okul yardımı ile kullandığı dili geliştirmektedir (Demirel ve Şahinel, 2006).

Bilindiği gibi tarih yazının bulunuşu ile başlar; "söz uçar, yazı kalır". İnsanlar hayattaki duygu ve düşüncelerini hatta hayattaki var oluşlarının bir kanıtını kendinden sonraki nesillere bırakma isteği duymaktadır. Bunun ise şimdiye kadar keşfedilmiş en iyi yolu yazmaktır. İnsanlar hayatlarını daha iyi, daha anlamlı hale getirmek için yazma becerisini edinirler. Yazma becerisini edinen her birey bu beceriyi daha iyi şekilde kullanmaya ya da hayatında işlevsel bir hale sokmaya çalışmaktadır. İlkokul süreci ile başlayan ve gelişerek hayatın her alanını kapsayan bu yazma becerisi sadece iletişim ihtiyacını karşılamak ile sınırlı kalmaz; bunun yanı sıra insanlar, yazma becerisinden sanatsal, estetik, edebi bir unsur olarak da yararlanmaktadırlar (Gündüz ve Şimsek, 2016).

Dil edinimin doğal bir süreci vardır. Anne karnında dinleme becerisi gelişmeye başlayan birey, doğduğu anda konuşma becerisini geliştirebilmek için ilk çığlığını atar. Henüz anne karnında başlayan dil edinim süreci, okul yılları ile birlikte okuma ve yazma dil becerileri de eklenerek devam eder. Böylece ailede ve yakın çevrede başlayan dil edinim süreci, ilkokulla birlikte kurumsal bir nitelik kazanır. Artık amaçlı, planlı ve programlı bir Türkçe eğitimi süreci başlar.

İlkokul süreci ile birlikte çocuk okuma ve yazma dil becerileri ile tanışır. Diğer tüm dil becerilerinde de olduğu gibi ama özellikle okuma ve yazma dil becerisi ile birlikte kişinin akademik, zihinsel, sanatsal anlamda gelişmesi başlar.

Yazma dil becerisi birçok zihinsel işlemi bir arada içeren karmaşık bir süreçtir. Öğrencinin yazma dil becerisini etkili bir şekilde kullanabilmesi için birçok ön bilgi ve beceriye sahip olması gerekir. Cemiloğlu, yazma dil becerisini bir bardağın dolup sonra taşmasına benzetir. O'nun sık sık bahsettiği gibi bir bardağın taşabilmesi için önce dolabilmesi gerekmektedir. Yani öğrenci öncelikle dinleyerek, okuyarak, konuşarak, tartışarak, izleyerek zihnini yeterince doyurmalı ve doldurmalı ki edindiği bilgileri, hissettiği duyguları taşıyabilsin, yazabilsin.

Doğal dil edinim sürecinde yazma, en son edinilen dil becerisidir, denilebilir. Öğrencinin yazabilmesi için öncelikle belli bir zihinsel ve ruhsal doygunluğa ulaşması gerekmektedir. Bu doygunluk dinleyerek, konuşarak, okuyarak sağlanabilir. O halde yazma dil becerisi diğer dil becerileri ile sıkı sıkıya bağlıdır. Belirli bir zihinsel ve ruhsal doygunluğa ulaşan öğrencinin yapması gereken şey, muhakeme etmek, neyi ifadeye döküp neyi dökmeyeceğine karar vermek, karar verdiklerini yani düşündüklerini ve hissettiklerini bir sıraya koymak ve bu sıra ile düzgün, okunaklı ve anlaşılır bir dille ifade etmektir. Tüm bunlar yazma dil becerisinin, aynı zamanda, birçok karmaşık zihinsel beceriye dayandığını göstermektedir. Yine bu durumun işaret ettiği bir diğer nokta ise yazma dil becerisinin yazılı anlatım bilgisine de bağlı olduğudur.

Yazma becerisi kazanılması en zor olan dil becerisidir. Bunun yanı sıra insanların kendilerini anlatmak için kullanabileceği iki anlatım yolundan birisidir. Yazılı anlatımın güçlenmesi kişilerin kendilerini daha rahat ifade etmeleri ve gelişen dünya ile gerek dijital gerekse geleneksel ortamlardaki ifadelerinin daha etkili olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019, s. 8) yazma dil becerisine yönelik olarak *“dinlemelikleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması, okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması, duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması”* amaçlanmaktadır.

Hem yukarıda sıralanmış olan hedeflere hem de Türkçe Dersi Öğretim Programında bahsedilmiş olan özel amaçlara ulaşılmasında öğrencinin yazmaya karşı istekli olması çok önemlidir. Öğrencinin yazma eğilimi onun yazma etkinliklerini etkileyen önemli bir unsurdur.

Eğilim Nedir?

Eğilim, Güncel Türkçe Sözlük'te (2021), *“bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil, temayül”* olarak açıklanmaktadır. Tutumların oluşmasında eğilimlerin önemli bir yeri vardır. Cüceloğlu'na (2012) göre, tutumlar, bireylerin gösterdiği bazı eğilimlerin uzun bir zaman devam etmesi sonrasında oluşur. Cüceloğlu (2012) eğilimleri, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal unsurları da içinde barındıran bir inanç olarak tanımlar.

Eğilimler, duygu, düşünce ve davranışlara temel oluşturan tutumların ön basamağıdır. Bir davranışın beceri hâline gelebilmesi onun duygu, düşünce ve hayallerdeki eğilimiyle ilgilidir. Eğilimin değişmesi bireyin tutumunu ve tutumun değişmesi de davranışları değiştirmektedir (Bruning ve Horn, 2000, Akt. Çeçen ve Deniz, 2015, s. 37).

Yazma eğilimi, öğrencilerin yazma becerisine geçmeden yani yazma davranışını henüz ortaya koymadan, yazmak için içgüdüsel olarak istek duymalarını ve kendi motivasyonlarını sağlamalarını kapsayan bir ifadedir. Yapılan araştırmalarda öğrencilerin mevcut kazanımlar doğrultusunda yaratıcı yazma yöntemini kullanarak *“hikâye yazar”* kazanımı doğrultusunda yazdıkları hikâyelerde dahi bunu bir görev olarak yaptıkları, yazarken istek duymadıkları hatta pek çoğunun yazılarının değerlendirilip bir not verileceği kaygısı taşıdığı için yazma konusunda yetersizlik gösterdiği görülmüştür (İpek Eğilmez ve Berber, 2017). Öğrencilerin yazma eğilimi duymaları; davranış olarak yazmayı alışkanlık haline getirmelerinde, kendilerini yazılı olarak ifade etmede, yazmayı da bir seçenek olarak görmelerini sağlamada önemli bir unsurdur.

Araştırmanın Önemi

Günlük yaşantısının herhangi bir yerinde yazma becerisini kullanacak bireyin yazarken kaygılanmaması, takılmaması, seri ve işlek bir şekilde yazması için okul yıllarında iyi bir yazma eğitimi almasının önemi büyüktür.

Öğretim sürecinin en önemli halkalarından biri öğretmenlerdir. Öğrencilere iyi bir dil öğretimi sağlayacak olan Türkçe öğretmenlerine büyük sorumluluk düşmektedir (Bağcı, 2007). Yeterli düzeyde yazılı anlatım becerisine sahip olmayan öğretmenlerin yazma eğitimi konusundaki yetersizliklerini göz ardı ettikleri bilinmektedir. Öğretmenlerin öğrencilere verecekleri yazma

eğitiminin nitelikli olması öğretmenlerin yazma konusunda özenli davranmaları ile gerçekleşecektir (Göçer, 2010).

Yazma becerisinin iletişimsel olarak ya da sanatsal olarak kullanılması için yazma becerisinin hem kurallarının hem de uygulamalarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalar, öğretmenlerin yazma eğitiminde klasik yöntemin dışına çıkmakta zorlandıklarını göstermektedir. Yazma eğitiminde dikkati çeken en büyük sorunlar ise “yazım kurallarının teorik olarak aktarılması ve uygulamaya yer verilememesi, düşünceyi geliştirme yollarını destekleyici etkinliklerin yerine özdeyiş, atasözü, deyim açıklamaya yönelik yazma çalışmalarına ağırlık verilmesi, bu uygulamaların sınıf ortamındaki denetimli olarak yapılması yerine ev ödevi olarak verilmesi ve geri dönütlerin öğrenciye geç bildirilmesi ya da bildirilmemesi, öğrencilerin bilgileri ezbere bilmelerine rağmen uygulamadan yoksun olmaları ve bunun sonucu olarak yazmayı gereksiz ve yetenek ile ilgili bir beceri olarak görüyor olmaları” şeklinde sıralanabilir (Gündüz ve Şimşek, 2016).

Yazma etkinliklerinde ortaya çıkan sorunlar ile ilgili olarak Güneş (2013), öğrencilerin yazılarını oluştururken kendilerini özgün olarak ifade etmek yerine iyi yazanları taklit ettikleri, iyi ifadeleri aktardıkları yazılar yazdıklarını ve bunu alışkanlık haline getirdiklerini ifade etmektedir.

Yine ortaya çıkan bir başka sorun olarak, yazma eğitimi sürecinde, öğrencinin yazılarının değerlendirilmesi sırasında sürekli olumsuz ve hata bulmaya yönelik bir değerlendirme yapmanın, öğrencinin yazısını küçümser ifadeler kullanmanın ya da yazısına ait herhangi bir dönütte bulunmadan sürekli yazı yazmasını beklemenin öğrencinin yazma isteğini azalttığı görülmektedir (Bayat, 2014).

Yazma eğitiminde öğrencilerin ulaşması beklenen nokta, onların sanatsal bir bakış açısı ile ya da bir yazar gibi yazmasından öte yazmaya karşı istek duyması, yazmayı sevmesi, kendisini yazı ile ifade etmeyi tercih etmesi ve yazarken kaygı duymamasıdır.

Yazma becerisi, doğası gereği diğer dil becerilerine göre daha yoğun bir zihinsel işlem gerektirmektedir. Bu durum öğrencilerin yazmayı günlük yaşamlarının bir parçası haline getirmelerini ve böylece yazma alışkanlığı edinmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, öğrencilerde kendilerini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı geliştirmek için yazma sürecini iyi bir şekilde yönetmek gerekir. Ancak olumlu yazma deneyimleri ile öğrencilerin yazmaya yönelik olumlu eğilimlerinin olması sağlanabilir.

Yazmaya karşı duyulan eğilim, güçlü bir motivasyon kaynağı olup yazma çalışmalarındaki başarının en önemli unsurlarından birisidir (Bruning ve Horn, 2000, Akt. Çeçen ve Deniz, 2015, s. 37). Öğrencilerin yazmaya istek duyması ve sınıftaki yazma etkinliklerini mecburi olarak değil isteyerek yapması öğrencinin yazma eğilimine sahip olması ile doğrudan ilişkilidir. Öğrenciler, yazmayı bir seçenek olarak görmeli ve kendilerini ifade etmede bir araç olarak kullanmalı ve hayatın çeşitli alanlarında, okul etkinlikleri dışında yazabilmelidir. Bundan dolayı öğrencilerin yazma eğilimlerinin tespit edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Hayatın her alanında olduğu gibi kişiler ve öğrenciler yapılacak işi önce duyuşsal olarak benimsemiş olmalıdır; böylece yapacağı işe karşı bir eğilim gerçekleştirir ve bu eğilimini davranışa dönüştürür. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerini sınıf düzeyine, cinsiyete, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve yaşadıkları yerleşim yerine göre tespit etmek ve yine bu değişkenlere göre anlamlı bir farklılığın olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde sınıf düzeyinin bir etkisi var mıdır?
2. Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde cinsiyetin bir etkisi var mıdır?
3. Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde anne eğitim düzeyinin bir etkisi var mıdır?
4. Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde baba eğitim düzeyinin bir etkisi var mıdır?

5. Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde yaşanan yerleşim yerinin bir etkisi var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli, var olan durumu betimlemeyi amaçlayan tarama modelidir. Tarama modelinde amaç var olan durumu olduğu gibi ortaya koymaktır (Karasar, 1999, s. 77). Ural ve Kılıç'a (2006) göre tarama modeli var olan durumun bağımlı ve bağımsız değişkenler doğrultusunda derinlemesine incelenmesini sağlamaktır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ağrı ili merkez ve köy okullarının 5., 6., 7. ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan ve rastgele yöntemle seçilmiş olan 855 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları okulların dördü il merkezinden, dördü köylerden seçilerek toplam sekiz farklı okul, çalışmaya dâhil edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre rastgele yöntem çalışma grubunun heterojen ve seçkisiz olarak belirlenmesinde etkilidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin yazma eğilimlerini belirlemek amacıyla, veri toplama aracı olarak Piazza ve Siebert (2008) tarafından geliştirilen, İşeri ve Ünal (2010) tarafından Türkçeye çevrilen ve uyarlanan "Yazma Eğilimi Ölçeği" kullanılmıştır.

Ölçek 21 madde ve "tutku, güven ve süreklilik" olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. 5'li likert tipinde hazırlanmış olan ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde tutku ile güven boyutları arasında 0.64, güven ile süreklilik boyutları arasında 0.42, tutku ile süreklilik boyutları arasında 0.51 değerinde çift yönlü ilişkinin olduğu görülmüştür. Yazma eğilimi ölçeğinin tutku alt boyutunu 0.88 ($p<0.01$); güven alt boyutunu 0.72 ($p<0.01$) ve süreklilik alt boyutunu 0.52 ($p<0.01$) düzeyinde yordadığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle Yazma Eğilimi Ölçeği'ni tutku alt boyutu yüksek düzeyde, güven ve süreklilik alt boyutları da yeterli düzeyde temsil etmektedir. Elde edilen sonuçlar $p<0.01$ anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak geçerli bulunmuştur (İşeri ve Ünal, 2010).

Güvenirlilik açısından ele alındığında, Cronbach's alpha değerlerinin, tutku boyutunda 0,92, güven boyutunda 0,75, süreklilik boyutunda 0,70, ve genel eğilimde 0,90 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar $p<0.01$ anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak geçerli bulunmuştur.

Ölçeğin yanı sıra, çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla, öğrencilere bir bilgi formu uygulanmıştır. Bilgi formunda, çalışmanın alt amaçları doğrultusunda, öğrencilerin, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve yaşanan yerleşim yerine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Öğrencilerin yazma eğilimlerini ortaya koymak amacıyla, öncelikle Yazma Eğilimi Ölçeğine verdikleri yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistikleri hesaplanmıştır. Daha sonra öğrencilerin yazma eğilimlerinin, sınıf düzeyine, cinsiyete, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve yerleşim yerine, göre farklılık gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Bu amaçla öğrencilerin yazma eğilimlerinin, cinsiyete ve yerleşim yerine göre yapılan karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t-testi; sınıf düzeyine, anne eğitim düzeyine ve baba eğitim düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda ise tek yönlü varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır.

Bulgular

düzeyi, baba eğitim düzeyi ve yaşadıkları yerleşim yerine göre ne düzeyde olduğuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular araştırma soruları doğrultusunda, her biri ayrı alt başlık olmak üzere sırayla sunulmuştur.

Sınıf Düzeyinin Öğrencilerin Yazma Eğilimlerine Etkisi

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimlerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Yazma Eğilimi

		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Farklılığın kaynağı
	Gruplar arası	5.131	3	1.710			
Güven	Gruplar içi	485.004	851	.570	3.001	.030	6*-8
	Toplam	490.135	854				
	Gruplar arası	54.947	3	18.316			5*-7,8 6*-7,8 7-5,6* 8-5,6*
Süreklilik	Gruplar içi	778.311	851	.915	20.026	.000	
	Toplam	833.258	854				
	Gruplar arası	32.364	3	10.788			5*-7,8 6*-7,8 7-5,6* 8-5,6*
Tutku	Gruplar içi	804.657	851	.946	11.409	.000	
	Toplam	837.022	854				
	Gruplar arası	21.984	3	7.328			5*-7,8 6*-7,8 7-5,6* 8-5,6*
Genel Yazma Eğilimi	Gruplar içi	437.184	851	.514	14.264	.000	
	Toplam	459.168	854				

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimlerinde sınıf düzeylerinin etkisini görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda 5. sınıf öğrencilerinin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,54$), 6. sınıf öğrencilerinin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,60$), 7. sınıf öğrencilerinin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,25$), 8. sınıf öğrencilerinin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,27$) en az ikisi arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$F(3-851)=14,26$, $p \leq 0,05$]. Anlamlı farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, 5. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 5. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencileri lehine olduğu görülmüştür.

Yazma eğiliminin alt boyutlarından ilki olan güven boyutu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, 5. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,67$), 6. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,83$), 7. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,71$), 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,65$) en az ikisi arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$F(3-851)=3,00$, $p \leq 0,05$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, 6. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencilerinin lehine olduğu görülmüştür.

Yazma eğiliminin alt boyutlarından bir diğeri olan süreklilik boyutu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma

sonucunda, 5. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,40$), 6. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,24$), 7. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=2,71$), 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=2,92$) en az ikisi arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$F(3-851)=20,03$, $p\leq 0,05$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, 5. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 5. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri ile arasında 6. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri ile arasında 6. sınıf öğrencileri lehine olduğu görülmüştür.

Yazma eğiliminin son boyutu olan tutku boyutu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, 5. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,53$), 6. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,60$), 7. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,19$), 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,18$) en az ikisi arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir [$F(3-851)=11,41$, $p\leq 0,05$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın, 5. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 5. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 5. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 7. sınıf öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencileri lehine; 6. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencileri lehine olduğu görülmüştür.

Cinsiyetin Öğrencilerin Yazma Eğilimlerine Etkisi

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla ilişkisiz örneklem t testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Yazma Eğilimi

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Güven	Kız	458	3.83	0.71	853	4.61	.00
	Erkek	397	3.59	0.73			
	Toplam	855					
Süreklilik	Kız	458	3.04	0.99	853	-.96	.34
	Erkek	397	3.10	0.97			
	Toplam	855					
Tutku	Kız	458	3.55	0.97	853	5.54	.00
	Erkek	397	3.18	0.98			
	Toplam	855					
Genel Yazma Eğilimi	Kız	458	3.53	0.71	853	5.02	.00
	Erkek	397	3.28	0.73			
	Toplam	855					

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde cinsiyet değişkeninin etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için t testi yapılmıştır. Test sonucuna göre, kız öğrencilerin genel yazma eğilimi puan ortalaması ($\bar{X}=3,53$) ile erkek öğrencilerin genel yazma eğilimi puan ortalaması ($\bar{X}=3,28$) arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark

görülmüştür [$t(853) = 4,61, p \leq 0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0,8$) bu farkın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin cinsiyetlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, kız öğrencilerin güven boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,83$) ile erkek öğrencilerin güven boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,59$) arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark görülmüştür [$t(853) = 4,61, p \leq 0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0,7$) bu farkın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin cinsiyetlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, kız öğrencilerin süreklilik boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,04$) ile erkek öğrencilerin süreklilik boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,10$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p \leq 0,05$). [$t(853) = -0,96, p > 0,05$].

Öğrencilerin cinsiyetlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, kız öğrencilerin tutku boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,55$) ile erkek öğrencilerin tutku boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,18$) arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark görülmüştür [$t(853) = 5,54, p \leq 0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0,8$) bu farkın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Anne Eğitim Düzeyinin Öğrencilerin Yazma Eğilimlerine Etkisi

Anne eğitim durumunun öğrencilerin yazma eğilimleri üzerindeki etkisini belirlemek ve anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Yazma Eğilimi

		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Farklılığın kaynağı
Güven	Gruplar arası	8.388	4	2.097	3.700	.005	Okur yazar değil-ilkokul mezunu*
	Gruplar içi	481.747	850	.567			
	Toplam	490.135	854				
Süreklilik	Gruplar arası	.161	4	0.40	.041	.997	
	Gruplar içi	833.098	850	.980			
	Toplam	833.258	854				
Tutku	Gruplar arası	1.409	4	.352	.358	.838	
	Gruplar içi	835.613	850	.983			
	Toplam	837.022	854				
Genel Yazma Eğilimi	Gruplar arası	1.286	4	.322	.597	.665	
	Gruplar içi	457.882	850	.539			
	Toplam	459.168	854				

Anne eğitim düzeyinin öğrencilerin genel yazma eğilimi puanları üzerindeki etkisini görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, okuryazar olmayan annelerin çocuklarının genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,37$), ilkokul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,42$), ortaokul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,47$), lise mezunu annelerin mezunu olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,50$), üniversite mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin genel yazma

eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,44$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(4-850)=0,60$, $p>0,05$].

Yazma eğilimi güven boyutu puanlarının ortalamalarının anne eğitim düzeyi açısından farklılaşp farklılaşmadığını görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Test sonucunda, okuryazar olmayan annelerin çocuklarının yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,59$), ilkökul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,78$), ortaokul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,76$), lise mezunu annelerin öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,09$), üniversite mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,95$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmiştir [$F(4-850)=3,70$, $p\leq 0,05$]. Yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, okuryazar olmayan annelerin velisi olduğu öğrenciler ile ilkökul mezunu annelerin velisi olduğu öğrenciler arasında, ilkökul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin lehine olduğu görülmüştür.

Anne eğitim düzeyinin, öğrencilerin yazma eğiliminin süreklilik boyutunda farklılık oluşturup oluşturmadığını görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, okuryazar olmayan annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,08$), ilkökul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,06$), ortaokul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,05$), lise mezunu annelerin mezunu olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,09$), üniversite mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,00$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(4-850)=0,04$, $p>0,05$].

Yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının ortalamalarının anne eğitim düzeyi açısından farklılaşp farklılaşmadığını görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, okuryazar olmayan annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,36$), ilkökul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,36$), ortaokul mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,46$), lise mezunu annelerin mezunu olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,44$), üniversite mezunu annelerin velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,32$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(4-850)=0,36$, $p>0,05$].

Baba Eğitim Düzeyinin Öğrencilerin Yazma Eğilimlerine Etkisi

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarının, çocukların yazma eğilimleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ortaokul Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Yazma Eğilimi

		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Farklılığın kaynağı
Güven	Gruplar arası	4.339	5	.868	1.517	.182	
	Gruplar içi	485.796	849	.572			
	Toplam	490.135	854				
Süreklilik	Gruplar arası	3.472	5	.694	.710	.616	

	Gruplar içi	829.786	849	.977		
	Toplam	833.258	854			
	Gruplar arası	9.451	5	1.890		
Tutku	Gruplar içi	827.571	849	.975	1.939	.086
	Toplam	837.022	854			
	Gruplar arası	3.737	5	.747		
Genel Yazma Eğilimi	Gruplar içi	455.431	849	.536	1.393	.224
	Toplam	459.168	854			

Baba eğitim düzeyinin öğrencilerin genel yazma eğilimi puanları üzerindeki etkisini görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, okuryazar olmayan babaların velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,36$), ilkokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,37$), ortaokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,48$), lise mezunu babaların mezunu olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,37$), üniversite mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,29$), lisansüstü mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin genel yazma eğilimi puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,19$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(5-849)=1,39, p>0,05$].

Yazma eğilimi güven boyutu puanlarının ortalamalarının baba eğitim düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığını görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Test sonucunda, okuryazar olmayan babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,64$), ilkokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,67$), ortaokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,73$), lise mezunu babaların mezunu olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,84$), üniversite mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,65$), lisansüstü mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi güven boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=4,05$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(5-849)=1,52, p>0,05$].

Babaları farklı eğitim durumlarına sahip öğrencilerin, yazma eğilimleri arasında fark olup olmadığını sınamak için, babaların eğitim durumlarına göre oluşturulan öğrenci gruplarının yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, okuryazar olmayan babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,18$), ilkokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,01$), ortaokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,13$), lise mezunu babaların mezunu olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,01$), üniversite mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,07$), lisansüstü mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi süreklilik boyutu puanlarının aritmetik ortalaması ($\bar{X}=3,00$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(5-849)=0,71, p>0,05$].

Yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının ortalamalarının baba eğitim düzeyi açısından farklılaşıp farklılaşmadığını görmek amacıyla ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, okuryazar olmayan babaların velisi olduğu

öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,28$), ilkokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,35$), ortaokul mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,48$), lise mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,42$), üniversite mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin yazma eğilimi tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,17$), lisansüstü mezunu babaların velisi olduğu öğrencilerin tutku boyutu puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=2,79$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F(5-849)=1,94$, $p>0,05$].

Yerleşim Yerinin Öğrencilerin Yazma Eğilimlerine Etkisi

İnsan yaşadığı yerin toplumsal özellikleri, değerleri ve o yörenin şartları ile hayatını idame ettirir. İnsan yaşadığı yerden ve yaşadığı yerin şartlarından ayrı düşünülemez. Bu bağlamda araştırmanın değişkenlerinden biri olan yerleşim yerine ait bulgulara Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5. Ortaokul Öğrencilerinin Yaşadıkları Yerleşim Yeriine Göre Yazma Eğilimi

	Yerleşim Yeri	N	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Güven	Merkez	454	3.78	0.74	853	2.51	.01
	Köy	401	3.65	0.77			
	Toplam	855					
Süreklilik	Merkez	454	3.06	0.99	853	-0.14	.89
	Köy	401	3.07	0.98			
	Toplam	855					
Tutku	Merkez	454	3.42	0.97	853	1.47	.14
	Köy	401	3.32	1.00			
	Toplam	855					
Genel Yazma Eğilimi	Merkez	454	3.46	0.72	853	1.75	.08
	Köy	401	3.37	0.75			
	Toplam	855					

Öğrencilerin yerleşim yerlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, merkezde yaşayan öğrencilerin genel yazma eğilimi puan ortalaması ($\bar{X}=3,46$) ile köyde yaşayan öğrencilerin genel yazma eğilimi puan ortalaması ($\bar{X}=3,37$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir [$t(853) = 1,75$, $p > 0,05$].

Öğrencilerin yerleşim yerlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, merkezde yaşayan öğrencilerin güven boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,78$) ile köyde yaşayan öğrencilerin güven boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,65$) arasında merkezde yaşayan öğrencilerin lehine anlamlı bir fark görülmüştür [$t(853) = 2,51$, $p \leq 0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0,7$) bu farkın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin yerleşim yerlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, merkezde yaşayan öğrencilerin süreklilik boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,06$) ile köyde yaşayan öğrencilerin süreklilik boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,07$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir [$t(853) = -0,14$, $p > 0,05$].

Öğrencilerin yerleşim yerlerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, merkezde yaşayan öğrencilerin tutku

boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,42$) ile köyde yaşayan öğrencilerin tutku boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,32$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir [$t(853) = 1,47, p > 0,05$].

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma ile ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerinin belirlenmesi ve yazma eğilimlerini etkileyebilecek çeşitli faktörler ile yazma eğilimleri arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasını amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak Ağrı iline bağlı köy ve merkez okullarında öğrenim gören 855 ortaokul öğrencisinden toplanan veriler çözümlenmiştir. Öğrencilerin, ankete verdikleri cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan bulgulardan hareketle araştırmanın modeline bağlı kalınarak sonuçlar yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmada sınıf düzeyine göre öğrencilerin yazma eğilimleri ilişkisine bakılmış ve yapılan analiz sonucunda, güven alt boyutunda sınıflar arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Anlamlı farklılık 6 ve 8. öğrencileri arasında 6. sınıf öğrencilerin lehine olduğu belirlenmiştir.

Süreklilik alt boyunda, 5. Sınıflarla 7 ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Görülen anlamlı farklılığın 5. Sınıfların lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte süreklilik alt boyutunda 6. sınıf öğrencileri ile 7 ve 8. Sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiş ve bu farklılık 6. Sınıfların lehine sonuçlanmıştır.

Tutku alt boyunda, 5. Sınıflarla 7 ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Görülen anlamlı farklılığın 5. Sınıfların lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte süreklilik alt boyutunda 6. sınıf öğrencileri ile 7 ve 8. Sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiş ve bu farklılık 6. sınıfların lehine sonuçlanmıştır.

Genel olarak sınıf düzeylerine göre yazma eğiliminde, 5. sınıflarla 7 ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Görülen anlamlı farklılığın 5. sınıfların lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar genel olarak yorumlanacak olursa, 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerinin 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerinden daha yüksek olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimleri birbirine daha yakınken 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerinin birbirine daha yakın olduğu görülmüştür. Bu durum ortaokul öğrencilerinin yazma eğiliminde sınıf düzeyinin anlamlı bir değişken olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın sonucu ile benzer bir şekilde Çeçen ve Deniz (2015) çalışmalarında sınıf seviyesi arttıkça yazma eğiliminin düştüğünü ortaya koymuştur. Ülkemizde hem ortaokul sonunda hem de lise sonunda yapılmakta olan merkezi sınavların, özellikle büyük sınıflardaki öğrencilerde kaygı oluşturduğu ve böylece öğrencilerin yazma eğilimlerinin olumsuz yönde etkilendiği düşünülmektedir. Ünal (2010) ise bunlardan farklı olarak, yaptığı çalışmada, sınıf seviyesinin arttıkça yazma eğiliminin yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Her ne kadar bu sonuç bu çalışmanın sonucu ile çelişiyor gibi görünse de Ünal'ın (2010) örneklem grubunu ilkökul öğrencileri oluşturmakta; yani bir başka deyişle büyük sınıflar herhangi bir sınav kaygısı taşımamaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin yazma eğilimlerinin sınıf düzeylerinden etkilendiği söylenebilir.

Cinsiyete bağlı olarak yazma eğilimleri üzerinde yapılan inceleme sonucunda, kız öğrencilerin yazma eğilimlerinin güven boyutunda erkek öğrencilerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra güven ve tutku alt boyutunda yapılan analizlerde de kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Genel olarak cinsiyete göre yazma eğilimi ilişkisine bakıldığında kız öğrencilerin yazma eğilimlerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür.

Pek çok çalışmada yazma eğilimini etkileyen faktörler arasında cinsiyet gösterilmiştir. Yazma eğiliminin cinsiyet faktörüne göre incelendiği çalışmalarda güven, süreklilik ve tutku boyutları arasında farklı sonuçlar elde edilmekle birlikte kız öğrencilerin yazma eğilimlerinde erkek öğrencilerinkine göre kız öğrencilerin lehine olacak şekilde anlamlı farklılık gözlenmiştir. İşeri (2010), Tüfekçioğlu (2010), Baş ve Şahin (2013) Uçgun (2014), Çecen ve Deniz (2015) ve Ünal (2010), yaptıkları çalışmalarda yazma eğilimi algılarının kız öğrenciler

lehine anlamlı farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Bu yönüyle elde edilen bulgular daha önceki çalışmaları destekler niteliktedir.

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimlerinin, anne eğitim durumu ile ilişkilendirilmesi ile elde edilen sonuçlar güven boyutunda incelendiğinde annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerle annesi ilkökul mezunu olan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın temelini annesi ilkökul mezunu olan öğrenciler oluşturmaktadır. İlkokul mezunu annelerin çocuklarının yazma eğilimleri okuma yazma bilmeyen annelerin çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum Baş ve Şahin'in (2013) ve Tüfekçioğlu'nun (2010) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin yazma eğilimlerine, süreklilik ve tutku boyutları ile genel yazma eğilimlerine bakıldığında ise anne eğitim durumunun öğrencilerin yazma eğilimleri üzerinde herhangi bir anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Çeçen ve Deniz (2015) ile Uçgun (2014) da çalışmalarında, anne eğitim düzeyinin öğrencilerin yazma eğilimleri üzerinde bir etkisi olmadığı yönünde sonuçlar ortaya koymuşlardır.

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerinde etkisinin olup olmadığı incelenen bir diğer değişken baba eğitim düzeyidir. Araştırma sonucunda, baba eğitim düzeyinin öğrencilerin yazma eğilimleri üzerinde, güven, süreklilik, tutku boyutlarında ve genel yazma eğiliminde herhangi bir anlamlı farklılığa sebep olmadığı belirlenmiştir. Bu duruma benzer şekilde Çeçen ve Deniz (2015) ile Uçgun (2014) da baba eğitim düzeyinin öğrencilerin yazma eğilimi üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Baş ve Şahin'in (2013) çalışmasında ise, bu çalışmadan farklı olarak, yazma eğiliminin süreklilik ve tutku alt boyutlarında, baba eğitim durumunda lise ve üniversite mezunu babaların lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Tüfekçioğlu'nun (2010) çalışmasında da anne ve baba eğitim düzeyine göre, yazma eğiliminde, lise ve yükseköğretim mezunu ebeveynlerin lehine anlamlı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda baba eğitim düzeyinin, öğrencilerin yazma eğilimlerinde farklılık oluşturmadığı; anne eğitim düzeyinin ise güven boyutunda, ilkökul mezunu annelerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bu durum ilkökul mezunu annelerin, çocuklarının yazma eğilimlerine etkisinin, onlara model olmaktan ziyade onları yazmaya teşvik edici tutumlarından kaynaklandığı öngörülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerindeki etkisi incelenen son değişken öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yeri değişkenidir. Çalışmada merkez ve köy okulları olmak üzere iki farklı yerleşim yerinde öğrenim gören öğrencilerle çalışılmış ve yapılan incelemeler sonucunda, güven alt boyutunda, anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Merkezde öğrenim gören çocukların yazma eğilimlerinin köyde öğrenim gören çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında yazma eğilimini etkileyen değişkenlerden biri olarak yerleşim yerinin ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ama bununla beraber merkezde yaşayan öğrencilerin eğitim öğretim ortamına daha yakın olmaları düşünüldüğünde yazma eğilimlerinin yüksek olması beklenir bir durum olarak görülmektedir.

Öneriler

Ortaokul öğrencilerinin yazma eğilimleri üzerine yapılan bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Yazma eğilimi yazma eğitiminde önemli bir konudur. Öğrencilerin düşük yazma eğilimleri, sınıf ortamlarında öğrenciler ile bireysel farklılıkları gözetilerek yükseltilmeye çalışılmalıdır. Sınıf içerisindeki çalışma ortamı öğrencilerin eğilimlerine göre oluşturulmalıdır.

Öğrencilerin mevcut olan fakat yeterli düzeyde olmayan eğilimlerini düşük seviyelerden yüksek seviyelere çıkarmak adına, onların yazma etkinliklerinde başarı duygusunu tatmalarını sağlama, yazma etkinliklerine küçük çalışma etkinlikleri ile başlama gibi yollara başvurulmalıdır. Süreç temelli yazma aşamaları ile birlikte öğrencilerin yazmanın her aşamasında aktif olmaları, öğretmen rehberliğinden faydalanmaları ve böylece yazmaya ilişkin

olumlu deneyimler yaşamaları sağlanmalıdır. Bu durum onların yazma eğilimlerini olumlu yönde etkileyecektir.

Öğrencilerin yazma deneyimlerini etkileyen bir diğer unsur da yazdıkları ürünlerin nasıl değerlendirildiğidir. Öğrencilerin kendi gelişim düzeylerine göre bireysel olarak değerlendirilmeleri ve dereceli puanlama anahtarları ile yazılarının nasıl değerlendirileceğine ilişkin bilgi sahibi olmaları onların yazma eğilimlerini arttıracaktır.

Ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyleri arttıkça, bir başka deyişle, liselere giriş sınavlarına yaklaştıkça yazma eğilimlerinin düştüğü görülmüştür. Bu durumun nispeten önüne geçebilmek için rehberlik servislerinden de destek alınmalıdır.

Yine araştırma sonuçları doğrultusunda yazma eğilimi puanları düşük olan erkek öğrencilerin ve yerleşim yeri olarak köyde oturan öğrencilerin yazma eğilimlerinin yükseltilmesi adına bu öğrenciler ile onların da keyif alabilecekleri yazma etkinlikleri yapılmalıdır. Bu anlamda grup çalışması ile yaratıcı yazma etkinlikleri yapılabilir.

Öğrencilerin hayatlarında yer alan ve onların kişilikleri üzerinde izler bırakan iki unsur vardır. Bunlar ilk eğitimini aldığı ailesi ve okulda edindiği ailesi öğretmenleridir. Öğrencinin belli konulardaki istekleri hem ailesi hem öğretmenleri tarafından desteklenmelidir.

Kaynakça

- Bağcı, H. (2007). Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı anlatıma ve yazılı anlatım derslerine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *TÜBAR-Türklük Bilimi Araştırmaları*, 21, 29-61.
- Bayat, N. (2014). Sürece dayalı yazma yaklaşımının yazma başarısı ve kaygısı üstündeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(3), 1123-1141. E. A.: <https://dergipark.org.tr/mersinefd/issue/17397/181987?publisher=mersin> E. T.: 15.05.2019.
- Baş, G. ve Şahin, C. (2013). İlköğretim öğrencilerinin yazma eğilimlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 32-42. E. A.: <https://dergipark.org.tr/suje/issue/20632/219987> E. T.: 22.03.2019.
- Cemiloğlu, M. (2009). İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2012). İnsan ve davranışı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çeçen, M. A. ve Deniz, E. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin yazma eğilimi algıları (Diyarbakır ili örneği). *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 35-48. doi: 10.16916/aded.19490
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). Türkçe öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdal, K. (2019). Çocuk oyunlarında değerler eğitimi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 53-59.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde yazma eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 179-193. E. A.: http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi12pdf/gocer_ali.pdf E. T.: 15.05.2019.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2021). E. A.: <https://sozluk.gov.tr/> E. T.: 28.05.2021
- Gündüz, Ö., ve Şimşek, T. (2016). Uygulamalı yazma eğitimi el kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretimi yaklaşım ve modeller. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- İpek Eğilmez, N. ve Berber, Z. T. (2017). Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerin hikâye yazma becerileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 165-188, DOI: 10.16916/aded.287993.
- İşeri, K. (2010). Evaluation of writing dispositions of elementary school sixth grade students. *The New Educational Review*. 22, 295-305.
- İşeri, K. ve Ünal, E. (2010). Yazma eğilimi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Eğitim ve Bilim*, 35(155), 103-114. E. A.

- <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/564/52> E. T.: 15.05.2019.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel Yayınları.
- Piazza, C. L. & Siebert, C. F. (2008). Development and validation of a writing dispositions scale for elementary and middle school students. *The Journal of Educational Research*. 101(5) 275-285.
- Tüfekçioğlu, B. (2010). Yazma becerisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dil Dergisi*. 149, 30-45.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı. (2019). E. A: <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> E. T.: 28.05.2021
- Uçgun, D. (2014). Altıncı sınıf öğrencilerinin yazma eğilimlerinin incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 39 (175), 227-238.
- Ural, A., ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ünal, E. (2010). An analysis of the writing dispositions of fourth and fifth grade elementary school pupils. *Education*, 131, 319-330.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Language is the most important tool of communication for man. An individual who uses language skills effectively becomes successful in both academic and social life. Language acquisition, which naturally starts in the mother's womb, takes on a purposeful and planned form with formal education. Thus, through the education he/she receives at school, the child acquires language skills of listening, speaking, reading and writing.

Writing is a complex process that requires the use of many mental skills. There are many elements involved in writing activities that enable students to be successful. One of them is writing disposition. In order for students to be able to express themselves in writing accurately, fluently and effectively, it is expected that their writing disposition should be positive. Students' writing disposition has a great importance in their feelings, thoughts and behaviours regarding writing.

In this connection, in the current study, it was aimed to determine the writing dispositions of middle school 5th, 6th, 7th and 8th grade students and to investigate the effects of the variables of grade level, gender, mother's education level, father's education level and place of residence on writing dispositions.

To this end, answers to the following questions were sought:

1. Does the variable of grade level have a significant effect on the middle school students' writing dispositions?
2. Does the variable of gender have a significant effect on the middle school students' writing dispositions?
3. Does the variable of mother's education level have a significant effect on the middle school students' writing dispositions?
4. Does the variable of father's education level have a significant effect on the middle school students' writing dispositions?
5. Does the variable of place of residence have a significant effect on the middle school students' writing dispositions?

The study is a descriptive study in the survey model that allows an in-depth examination of the existing situation according to independent and dependent variables.

The study group of the current research is comprised of 855 middle school students attending urban and rural middle schools in the city of Ağrı in the spring semester of the 2017-2018 school year.

The study is a descriptive study in the survey model that allows an in-depth examination of the existing situation according to independent and dependent variables. The "Writing Dispositions Scale" developed by Piazza and Siebert (2008) and translated and adapted into Turkish by İşeri and Ünal (2010) was used as the data collection tool in the current study. In order to determine the variables of the study, a questionnaire including questions to elicit demographic information of the students was applied.

As a result of the study, it was found that the writing dispositions of the students from lower grades (5th and 6th graders) are higher than those of the students from upper grades (7th and 8th graders) and that the writing dispositions of the female students are higher than those of the male students. A significant correlation was found between the variable of mother's education level and the students' writing dispositions and the writing dispositions of the students whose mothers are elementary school graduates were found to be higher than those of the students whose mothers are illiterate while no significant correlation was found between the variable of father's education level and the students' writing dispositions. In terms of the variable of place of residence, the writing dispositions of the students living in urban areas were found to be significantly higher than those of the students living in rural areas.

All these results were discussed in reference to the results of the related research in the literature. In light of the results, it can be suggested that group works and creative writing activities can be conducted with the students receiving lower scores in terms of the variables of gender and place of residence.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %60,

İkinci Yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ANADOLU SANATINDA ŞAHMERAN FİGÜRLÜ ÖRNEKLER

Examples Of Sahmeran Figures In Anatolian Art

Dr. Öğr. Üyesi Sultan SÖKMEN

Orcid: 0000-0002-8838-0620 ◆ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü ◆ sultan.sokmen@hotmail.com

Doç. Dr. Zeynep BALKANAL

Orcid: 0000-0003-4967-4164 ◆ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü ◆ zbalkanal@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 05.08.2021
Accept : 14.09.2021
Published : 30.09.2021

iThenticate Report: %14✓

Area Editor: Dr. Öğr. Ü. Nazan OSKAY

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.024

Reference:

Sökmen, Sultan. Balkanal, Zeynep. (2021). Anadolu Sanatında Şahmeran Figürlü Örnekler. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 417.-447

Anahtar Kelimeler: Şahmeran, Şahmeran Figürü, Şahmeran Efsaneleri, Anadolu Halk Sanatı, Anadolu Halk Kültürü.

Keywords: Sahmeran, Sahmeran Figure, Sahmeran Legends, Anatolian Folk Art, Anatolian Folk Culture.

Özet

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Anadolu'da önemli bir figür olan Şahmeran evlere uğur getirdiğine inanılan efsanevi bir varlıktır. Şahmeran figürü yarı insan yarı yılan, bazen kadın bazen de erkek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizin birçok yöresinde Şahmeran figürü dokuma, işleme, cam altı resimleri, bakır kaplar, baskı işleri, heykel, taş işleri vb. sanatlarda karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş sanatlar olarak nitelendirilen resim ve heykel çalışmalarında da Şahmeran figürü sıklıkla görülmektedir. Literatürde Şahmeran konulu çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Şahmeran efsanelerinin ortak noktası sır tutamamak ve ölümdür. Literatür taraması ve sözlü görüşmelerden elde edilen verilere göre bu efsanelerin yöreden yöreye farklılık gösterdiği görülmüştür. Anadolu sanatında Şahmeran figürünün sıklıkla uygulanması insanların bu figüre farklı anlamlar yüklediği şeklinde düşünülebilir. Şahmeran figürünün kimi insanlar evlerini koruduğuna, kimi insanlar ise nazar ve kötü ruhlardan kendilerini koruduğuna inanmaktadırlar.

Çalışmanın amacı, Anadolu çağdaş ve halk sanatında bulunabilen Şahmeran figürlü örnekler doğrultusunda Anadolu sanatında bu figürün yeri ve önemini göstermektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, çağdaş sanatta ve halk sanatında Şahmeran başlıkları adı altında iki bölüm şeklinde yapılandırılmıştır. Birinci bölümde heykel ve resimde, ikinci bölümde halk sanatlarından cam altı resimleri, dokumalar (halı, kilim), işlemler, doğal boya çalışmaları, bakır türünlere görülen Şahmeran figürlü bulunabilen örneklerle açıklamaları ile yer verilmiştir.

Abstract

Sahmeran, an important figure in Anatolia, is a legendary being believed to bring good luck to homes. The Sahmeran figure appears as half human half snake, sometimes as a woman and sometimes as a man. In many regions of our country, the figure of Sahmeran is used for weaving, embroidery, under-glass paintings, copper pots, printing works, sculpture, stone works, etc. The figure of Şahmeran is frequently seen in painting and sculpture works, which are described as contemporary arts. There are many sources on Shahmaran in the literature. The common point of the Shahmaran legends is the inability to keep a secret and death. According to the data obtained from the literature review and oral interviews, it has been seen that these legends differ from region to region. The frequent application of the Shahmaran figure in Anatolian art can be thought of as people assigning

different meanings to this figure. Some people believe that the Shahmaran figure protects their homes, while some people believe that it protects them from the evil eye and evil spirits.

The aim of the study is to show the place and importance of the figure in Anatolian art in line with the examples of Shahmaran figures that can be found in contemporary and folk art in Anatolia. For this purpose, the study is structured in two parts under the titles of Şahmeran in contemporary art and folk art. In the first part, sculpture and painting, in the second part, folk arts under glass paintings, weavings (carpets, rugs), embroideries, natural paint works, examples of Şahmeran figures seen in copper products are included with their explanations.

Giriş

Çeşitli kaynaklarda birçok efsaneyle ilişkilendirilen Şahmeran figürü Anadolu'da bazı yörelerimizde halen önemini korumaktadır. İnanışlara göre evleri kötülüklerden koruduğuna ve uğur getirdiğine inanılan Şahmeran figürü dokumalar ve işlemler başta olmak üzere cam altı resimleri, bakır kaplar, baskı işleri, heykel, taş işleri vb. sanatlarda karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu kültüründe mitolojik varlıkların özellikle de Şahmeran'ın farklı sanatlarda işlenmesi geçmiş ve günümüzdeki örnekleri önem verilen bir simge olduğunun ispatıdır.

Şahmeran olasılıkla Mezopotamya kökenli yılan tanrılardan birine bağlanabilecek, ancak dişileştirilerek bir tür ana tanrıça kimliği kazandırılmış, Anadolu mitolojisine ait bir simgedir. Öyküsü ise Binbir Gece Masallarıyla bağlantılandırılabilir. Ancak simgenin ortaya çıkışından çok sonra hikâyelendirilmiş olmalıdır. Yer evrenini yılan kabul eden Orta Asya anlayışıyla çelişmemesi ve herhangi bir kadın kişiliğinin sivrilmeyeceği görülen İslam anlayışının bu konudaki boşluğunu doldurması, günümüze değin yaşamasını getirmiştir. Simgesel anlamı zenginleşerek çeşitlilik kazanmış, yuvayı dahası kadını koruyucu, bilgilikli, yardımcı bir kimliğe bürünerek, özellikle Anadolu'nun doğusunda kadınların kendilerini özdeşleştirdiği bir kahraman haline dönüşmüştür (Yıldıran, 2001: 21).

Şahmeran'ın en önemli özelliği, bilgeliği ve şifa vericiliğidir. Orta Asya ve Hint mitolojilerinde yılan bilgeliğin, bereketin ve doğurganlığın olduğu kadar değişimin de sembolüdür. Altay mitolojisinde yer ve gök ejderi vardır. Baharda yer ejderi göğe çıkarak doğanın yenilenmesini sağlar ve yeniden doğuşu temsil eder (Yıldırım, 2008: 621-622).

Halk arasında "Şahmeran" ya da "Şahmaran" olarak bilinen insan başlı, yılan gövdeli bu mitolojik yaratığın adı, Farsça'dan "yılanların şahı" anlamına gelen "Şah-ı mârân" dan gelir (Özdemir, 1997:227-228). Çeşitli kaynaklarda efsaneler incelendiğinde, efsanelerin ortak noktası Şahmeran'ın dişi bir varlık olması, üst bölümünün kadın alt bölümünün ise yılan olarak betimlenmesidir. Bunun yanı sıra Şahmeran'ın erkek olarak anlatıldığı hikâyelere de az da olsa rastlanmaktadır. Türk kültüründe başta Tarsus, Adana, Bitlis, Urfa, Siirt, Erzincan, Artvin, Mardin, Van gibi illerimizde Şahmeran figürünün örnekleri sıklıkla görülmektedir. Şahmeran genel olarak bereket ve uğur getirdiğine, iyilik sembolü olduğuna inanılan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şahmeran hakkında anlatılan hikâyelerin hepsinin ana yapısı sır tutmamak ve ortak sonu ölümdür. Verilen hikâyelerden Adana, Tarsus ve Mardin'de anlatılan hikâyelerin sonunda sırrı tutulmayarak ihanete uğrayan Şahmeran öldürülürken, Tunceli ve Bitlis'te anlatılan hikâyelerde Şahmeran'ın sırrını tutamayıp başkasına anlatan hikâye kahramanları ölüyor.

Mardin'de anlatılan hikâyede, insanoğlunun çıkarları için Şahmeran'a ihaneti ön plana çıkartılmıştır. Şahmeran'ı gören kahramanın vezir olmak ve padişahın kızı ile evlenmek için Şahmeran'ın yerini söyleyerek ona ihanet ettiği görülmektedir. Adana ve Tarsus'ta anlatılan hikâyede olayın kahramanı Şahmeran'ın yerini söylemek istememiş ancak zorla sözlendirilmiştir. Bitlis ve Tunceli'de anlatılan hikâyelerde olayın kahramanları Şahmeran'ı gördükleri halde kimseye söylemeyeceklerine dair söz vermelerine rağmen, bu sözü tutmadıkları için kendileri ölmüşlerdir.

Bitlis ve Tunceli'de anlatılan hikâyelerde Şahmeran'ın erkek olduğu görülmektedir. Adana, Tarsus ve Mardin'de anlatılan hikâyelerde Şahmeran'ın cinsiyeti hakkında bilgi geçmese de hikâyenin Ceyhan varyantında erkek olduğu görülmektedir. Hikâyelerde farklı cinsiyetlerde tasvir edilse de Şahmeran'ın evlere asılan cam altı resimlere, kırlent, yatak örtüsü gibi eşyalara kadın olarak işlenmesi de dikkat çekici başka bir ayrıntıdır.

Bitlis'te anlatılan Şahmeran hikâyesinin kahramanı bir avcıdır. Bitlis'te Avcı Kasım Efsanesi olarak bilinen hikâye şöyledir;

Avcı Kasım, ava gittiği bir gün güzel bir yılanın yaşlı bir yılan ile birlikte olduğunu görür. Avcı Kasım, yaşlı yılanı vurmak isterken yanlışlıkla güzel yılanı yaralar. Bu güzel yılanın Şahmeran'ın karısı olduğunu öğrenir. Karısını kimin yaraladığını öğrenen Şahmeran Avcı Kasım'ı çağırır. Avcı Kasım gördüklerini ve yaşadıklarını anlatır. Şahmeran, Avcı Kasım'ın doğru söyleyip söylemediğini anlamak için dünyadaki bütün yılanları sarayına davet eder. Sadece Şahmeran'ın karısıyla birlikte olan yılan hasta ve yaşlıym diyerek gelmeyeceğini bildirir. Şahmeran yaşlı yılanın getirtilmesini emreder ve yılan getirilir. Avcı Kasım, yılanı tanır ve o yılan olduğunu söyler. Şahmeran yılanı öldürtür. Avcı Kasım'a da hiç kimseye söylememesini söylerse üç gün içinde öleceğini söyler. Avcı Kasım eve döner. Avcı Kasım'ın karısı olup bitenleri çok merak eder, sürekli anlatması için ısrar eder. Avcı Kasım bir süre sonra bu ısrarlara dayanamaz, karısına her şeyi anlatır ve üç gün sonra ölür (Balci, 2007:203).

Tuncelili müzik sanatçısı Metin Kahraman'la yapılan bir röportajda Metin Kahraman Tunceli'de anlatılan Şahmeran efsanesini şöyle aktarmaktadır;

Şahmeran'ın oğlu Şahmeran'a küserek başka bir ülkeye gider. Orada kendine sağ kulağında altın, sol kulağında elmas küpe olan renkli bir yılan bulur ve evlenirler. Şahmeran'ın oğlu her gün yuvadan çıkıp gider. Yuvanın yakınındaki köyden bir çiftçi her gün tarlasına giderken Şahmeran'ın oğlunun karısının yabancı bir yılanla birlikte yuvaya girdiğini görür. Bunu gören çiftçi dişi yılanı, "Kocan geldiği zaman söyleyeceğim" der. Dişi yılan kulaklarını kanatır ve der ki: "Ben de kocam geldiği zaman diyeceğim ki, 'çiftçi demirle gelip kulaklarımı ezdi', o senin icabına bakar". Akşam olunca dişi yılan Şahmeran'ın oğluna olayı anlatır. Şahmeran'ın oğlu hızla çiftçinin evine gider. Ancak çiftçi ile karısının konuşmalarını duyar ve durumu anlar. Çiftçiye; "Ben onu terk ediyorum. Sen beni sepete koy beni babamın ülkesine götür" der. Çiftçi Şahmeran'ın oğlunu sepete koyar ve babasının ülkesine götürür. Şahmeran: "Sağ olası, oğlumu kurtardın. Dile benden ne dilerse. Altın, elmas ne kadar istersen". "Daha neler alabilirim?" der çiftçi. Şahmeran'ın oğlu çiftçiye, "Babam senin ağzına tükürürse yeryüzündeki bütün hayvanların dilinden anlarsın" der. Bunun üzerine çiftçi Şahmeran'a "Siz benim ağzıma tükürün, ben bunu istiyorum" der. Şahmeran "Bu bir sır, bu sırrı tutamazsan ölürsün" der. Çiftçi sırrı tutacağını söyleyince Şahmeran çiftçinin ağzına tükürür. Köye vardığında çiftçi karısının ısrarlarına dayanamayarak sırrı söyler ve oracıkta ölür (Kahraman, 2012).

Şahmeran efsanesi yerli yabancı birçok kültürde değişik şekillerde varlığını göstermektedir. Konu ile ilgili araştırmalardan da anlaşılacağı üzere hikâyelerde, masallarda, efsanelerde, mitolojide vb. Şahmeran motifinin çok sayıda işlendiği görülmektedir.

Araştırmanın materyalini Anadolu sanatında görülen Şahmeran figürlü örnekler oluşturmaktadır. Bu çalışmada Anadolu'da farklı sanatlarda Şahmeran figürünün görüldüğü örnekler derlenerek sunulmuştur. Literatürde yer alan çeşitli kaynaklardan şahmeran figürlü örnekler incelenmiş ve çağdaş sanatta ve halk sanatında birçok örnek karşımıza çıkmış, örneklem olarak belirlenen 31 adet örnek ise makalede yer almıştır. Araştırma Şahmeran figürünün görüldüğü sanatsal örnekler üzerinden Anadolu'da figürün yeri ve önemini göstermek amacıyla yapılandırılmıştır. Şahmeran efsaneleri ve sanatsal örnekleri literatür taranarak açıklamaları ile çalışmada sunulmuştur. Ayrıca çalışmada sözlü görüşme yöntemi ile derlenen bilgilere yer verilmiştir.

Bulgular

Çalışma, çağdaş sanatta ve halk sanatında Şahmeran başlıkları adı altında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde heykel ve resimde, ikinci bölümde ise halk sanatlarından cam altı resimleri, dokumalar (halı, kilim), işlemler, doğal boya çalışmaları, bakır ürünlerde görülen Şahmeran figürlü bulunabilen örnekler verilmiştir.

1.Çağdaş Sanatta Şahmeran

Şahmeran hikâyeleri, farklı alanlarda eser veren birçok çağdaş sanatçının ilgi odağı olmuştur. Şiirden çocuk edebiyatına, sinemadan tiyatroya, resimden heykele, seramikten çiniye,

animasyondan müziğe kadar farklı türlerden birçok eser bu hikâyeden etkilenilerek ortaya koyulmuştur.

Şahmeran hikâyeleri, çağdaş edebiyatta şiire ve anlatı türlerine konu edilmiştir. Bazen de Şahmeran, sembolik anlamlarıyla veya bir imge olarak edebi esere taşınmış, yorumlanıp yeniden yaratılmıştır. Dolayısıyla geleneksel anlatıya tamamen bağlı kalmaktan söz etmek mümkün değildir. Tomris Uyar, 1973 yılında “Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi”, Murathan Mungan 1993 yılında “Cenk Hikâyeleri”, Erhan Bener 1998 yılında “Şahmaran Öyküsü” adlı öykü kitaplarını yayınlamışlardır. Erhan Bener’in Şahmaran (2000) adlı bir oyunu da bulunmaktadır. Hilmi Yavuz 1994 yılında “Kuyu” adlı anlatısında hikâyeyi yeniden yorumlamıştır. Şahmeran hikâyelerine ilgi duyan günümüz yazarlarından Sennur Sezer, 2006 yılında “Şahmaran” adlı eserini yayınlamıştır. Bunun dışında Muhsine Helimoğlu, Yücel Fezyioğlu ve Ahmet Özdemir gibi daha birçok yazar hikâyeyi yeniden yazmışlardır. Şahmeran hikâyeleri Türk edebiyatında yüzlerce kez yeniden yazılmış, hikâyeye yüzlerce kez göndermede bulunulmuştur. Şahmeran, şairlerin de ilgi alanına giren bir anlatıdır. Çağdaş Türk şairlerinin bir kısmı şiirlerinde Şahmeran anlatısına gönderilerde bulunmuşlardır. Ahmet Telli “Şahmeran” başlıklı bir şiir kaleme almıştır. Behçet Aysan’ın da “Şahmaran Kalesi” adlı bir şiiri vardır. Ali Büyükçapar 2010 yılında doksan dokuz şiirden oluşan “Şahmeran” isimli bir kitap yayınlamıştır. Yine anlatı etrafında Ceyhan’da “Yılankale Şahmaran Şiir Yarışması” düzenlenmektedir. Yazarlar bu eserlerinde Şahmeran hikâyesini tema olarak alıp yeniden yorumlamışlardır (Aslan ve Aslan, 2012: 23).

Gülşah Gülebenzer çocuklar için 2009 yılında “Şahmeran / Savaş Çiçekleri” isimli bir tiyatro kitabı yayınlamıştır. Türk sineması da Şahmeran hikâyelerine ilgisiz kalmamış, Rahmi Kafadar (1972), Zülfü Livaneli (1993) ve Yavuz Figenli (2004) Şahmeran’ı konu alan birer film yönetmişlerdir. Kenan Özer yönetmiş olduğu “Yarısı İnsan Yarısı Yılan” isimli belgesel filmi ile 2012 TRT Belgesel Ödülleri Ulusal Amatör Kategoride En İyi Film Ödülünü kazanmıştır.

Şahmeran’ın resim, heykel, seramik ve çini sanatına da önemli ölçüde yansımaları bulunmaktadır. Şükran Çelik Ergincan, Arzu Yıldan, FeyzaverAlpsar Turan, Ataç Elalmış gibi ressamlar Şahmeran konulu resim sergileri açmışlardır. Ressamlar Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fikret Otyam, Balkan Naci İslimyeli, Serpil Akyıl, Yavuz Kılıçer, Ahmet Güneştekin, Nermin Han, Erol Deneç, Hüseyin Işık, Ali Asker Bal, Raziye Kubat, Fırat Bingöl, Zuhal Neccar, Tülin Yavuz, Murat Morova, Rafet Van ve Mehmet Akkaya’nın Şahmeran konulu resim çalışmaları bulunmaktadır. Emine Berika İpekbaýrak Tarsus meydanlarını süsleyen bir Şahmeran heykeli yapmıştır. Heykeltıraş Mehmet Aksoy, Ozan Oganer ve Hüseyin Murathan Kesici, çini sanatçısı Süreyya Oskay ve Fatma Şan, seramik sanatçısı Ümit Can Gören ve Orçun İlter, duvar süsleme sanatçısı Filiz Sünnetçioğlu, karikatürist Cem Kızıltuğ eserlerinde Şahmeran’ı tekrar tekrar yorumlamışlardır. Besteci Gökhan Tanacı, 2012 yılında İstanbul’da düzenlenen “Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran” adlı sergi için Şahmeran müziği bestelemiştir. Bu makalede, Şahmeran’ın çağdaş sanata yansıyan bazı örneklerine yer verilmiştir.

Resim 1. Tarsus Şahmeran Heykeli (Emine Berika İpek Bayrak) (URL1)

Mersin'in Tarsus ilçesinin meydanlarından birini süsleyen Şahmeran heykeli 1986 yılında Emine Berika İpek Bayrak tarafından yapılmıştır (Varlık, 2014: 42). Birçok eserde kadın olarak karşımıza çıkan Şahmeran bu heykelda erkek olarak tasvir edilmiştir. Taçsız yapılan ve dalgalı saçlarıyla dikkat çeken heykelin çevresinde 12 adet yılanın yer aldığı görülmektedir (Resim 1).

Resim 2. "Şahmaran" Adlı Heykel (Ozan Oganer) (Doğanay, 2012: 60)

Günümüz sanatçılarında heykeltıraş Ozan Oganer'e ait "Şahmaran" adlı heykel Resim 2'de görülmektedir. Heykel, sanatçı tarafından 2012 yılında 179x105x104 cm boyutlarında dantel, resin ve akrilik ile çalışılarak yapılmıştır (Doğanay, 2012: 60). Heykelin ana hammaddesini Türk toplumunda sosyo-kültürel hayatta önemli bir yer tutan, el emeği göz nuru olan dantel oluşturmaktadır. Üretimin, emeğin ve çeyizin simgesi olan dantel sanatçının Şahmeran heykelinde resin ve akrilik ile vücut bulmuştur. Kullandığı dantelleri 70 numara pamuk iplikle köylü kadınlara yaptırdığını söyleyen sanatçı, bu dantelleri vücudun örtüsü olarak doğaçladığını, heykelin de yılanların kralı olan Şahmeran'ın tahtında oturur halini tasvir ettiğini belirtmiştir (Ozan Oganer, Sözlü Görüşme, 06 Mart 2015).

Resim 3. "Şahmeran" Adlı Eser (Hüseyin Murathan Kesici)

Resim 3'te Heykel-seramik sanatçısı Hüseyin Murathan Kesici tarafından 60x90 cm boyutlarında seramikten yapılmış "Şahmeran" adlı eser görülmektedir. Şamotlu çamur ile dört parça halinde şekillendirilen eserde rölyef ve sır üstü tekniklerini kullanılmıştır (Hüseyin Murathan Kesici, Sözlü Görüşme, 24 Mart 2015). Eserinde beyaz zemin üzerine yeşil, sarı ve kırmızı renkleri kullanan sanatçının çalışması daha çok halk sanatındaki cam altı resim örneklerine benzemektedir. Eserde boynuzu, tacı, kolyesi, yılanbaşı ayaklarıyla birlikte Şahmeran, sarı saçlı olarak betimlenmiş, altısı ayaklarında, ikisi başın kenarlarında, ikisi gövdenin kenarlarında, biri de kuyrukta olmak üzere toplam 11 adet yılanbaşı yapılmıştır.

Resim 4. "Sanatçının Kendine Eziyetle Olgunlaştığının Resmidir" Adlı Tablo (Balkan Naci İslimyeli) (Doğanay, 2012: 46)

Resim 4'te ressam Balkan Naci İslimyeli'ye ait "Sanatçının Kendine Eziyetle Olgunlaştığının Resmidir" adlı tablo görülmektedir (Doğanay, 2012: 46). Tabloyu 1997-1998 yılları arasında, 70x153 cm boyutlarında, tuval üzerine manipüle edilmiş resim tekniğiyle yaptığını söyleyen sanatçı, geleneksel halk resimlerinden Şahmeran temasını çağdaş sanatla yeniden yorumlamıştır. Sanatçı, eserine oto portresini koyarak İslam'ın getirdiği suret yasağını zorlayan bir tema oluşturmuştur (Balkan Naci İslimyeli, Sözlü Görüşme, 24 Mart 2015).

Resim 5. Mermer, Demir ve Kurşundan Yapılmış Şahmeran Heykeli (25x12x25 cm.) (Mehmet Aksoy- 1989) (Değirmenci, 2019: 40)

Heykel sanatçısı Mehmet Aksoy'un Şahmeran konulu pek çok eseri ve sergisi bulunmaktadır. Resim 5'te mermer, demir ve kurşundan yapmış olduğu Şahmeran heykeli görülmektedir.

Resim 6. Mersin Viranşehir'de Şahmeran Heykeli (Çağlar, 2014: 343)

Heykelde Şahmeran'ın başı kadın, kuyruğu ve gövdesi yılan şeklinde betimlenmiştir (Resim 6).

Resim 7. Şahmeran Figürü Taş Kabartma (Ani Kazısı-Mitolojik Eserler-61-1045), Kars Müze Müdürlüğü (Değirmenci, 2019: 17)

2016 yılında Kars Ani’de yapılan kazılarda ortaya çıkarılan taş üzerine kabartma yapılmış Şahmeran figürü Kars Müzesinde sergilenmektedir (Resim 7).

Resim 8. “Yansıma” Adlı Tablo (Yavuz Kılıçer) (Doğanay, 2012: 55)

Resim 8’de ressam Yavuz Kılıçer’e ait “Yansıma” adlı tablo görülmektedir. Tablo, çok zengin renk çeşitliliği sağlanarak tuval üzerine akrilik ile 100x250 cm boyutlarında yapılmıştır (Doğanay, 2012: 55). Sanatçı, Şahmeran hikâyelerini çocukluğunda çok dinlediği ve bu hikâyelerden etkilendiği için Şahmeran resimleri yaptığını söylemektedir. Şahmeran’ın bugüne kadar yapılan cam altı resimlerinin tamamında yatay kompozisyonlarda tasvir edildiğini söyleyen sanatçı, böyle etkili karakterin ayakta veya dik durarak tasvir edilmesi gerektiğini söyleyerek, çalışmalarında Şahmeran’ı yılan kuyruklu, yarı giysili yarı çıplak kadın

figürü olarak, ayakta ve dik duran halini tasvir etmiştir. Sanatçının Şahmeran konulu üç adet tablosu bulunmaktadır (Yavuz Kılıçer, Sözlü Görüşme, 10 Mart 2015).

Resim 9. "Şahmeran" Adlı Tablo (Bedri Rahmi Eyüboğlu) (URL2)

Halk sanatını sağlam bir kaynak olarak gören Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait, 302x102 cm boyutlarında, tuvale marifle kâğıt üzerine suluboya ile yapılan "Şahmeran" adlı tablo Resim 9'da görülmektedir (URL2). Bedri Rahmi Eyüboğlu, çalışmalarında geleneksel süsleme ve halk sanatlarından seçtiği motifleri Batı resim teknikleriyle birleştirerek yapıtlarında kullanmıştır. "Şahmeran" adlı çalışmasında sanatçı, konuyu oldukça minimal bir üslupta ele almıştır. Renkleri olabildiğince arka plana atan sanatçı, motif ve kontur çizgilerinin ağırlık kazandığı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu bağlamda resim gereksiz birçok ayrıntıdan da arındırılarak konunun özünü çarpıcı bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Eserde Şahmeran, kadın figürü olarak, ayakta ve dik halde betimlenmiştir. Birçok eserde Şahmeran yarı insan yarı yılan olarak tasvir edilse de sanatçının bu çalışmasında, yılan figürünün yerini balık figürü almıştır.

Resim 10. Ressam Fikret Otyam'a Ait Tablo (URL3)

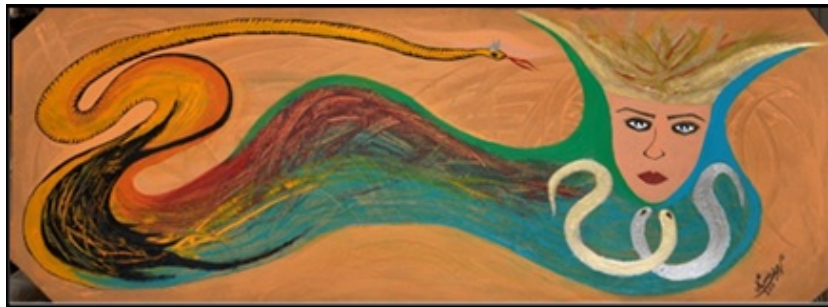
Çağdaş Türk Sanatının önemli sanatçılarından olan Fikret Otyam'da Şahmeran tablosu yapan sanatçılardandır. Sanatçı, eserini 1984 yılında tuval üzerine yağlıboya ile yapmıştır (Resim 10) (URL3). Sanatçı, Anadolu'nun geleneksel nakış ve bezeme öğelerini eserlerinde yoğun bir şekilde kullanmıştır. Anadolu insanının yaşam biçimi, gelenek ve kültürünü resimlerine konu edinerek özgün yapıtlar veren sanatçı, bu tablosunda Şahmeran figürünü çevresindeki çiçek motifleriyle birlikte duvara asılı ve önünde Anadolu kadını ile beraber kurgulamıştır. Sanatçı eserinde yeşil, mavi, kırmızı, turuncu, kahverengi, siyah, beyaz gibi zengin bir renk çeşitliliği

sağlamıştır. Eserde süsleme öğelerinin ve renklerin yoğun anlatımı dikkatleri dışı Şahmeran üzerinde toplamıştır. Tabloda Şahmeran, boynuzları, tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve sekiz adet yağı ile tasvir edilmiştir.

Resim 11. "Şahmeran'ın Son Günü" Adlı Tablo (Güneştekin, 2014: 33)

Çağdaş resim sanatının önemli ressamlarından Ahmet Güneştekinde eserlerinde Şahmeran'dan etkilenen sanatçılardandır. Sanatçı, "Şahmeran'ın Son Günü" adlı tablosunu 2012 yılında 150x150 cm boyutlarında tuval üzerine yağlı boya ile yapmıştır (Güneştekin, 2014: 33) (Resim 11). Bu çalışmasında yüzeyi geometrik renk alanlarına bölerek konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Yüzeyde renk alanlarının oluşturduğu espas, esere farklı bir boyut katmıştır. Bu eserde Şahmeran, günümüz toplumunda halen yeri olan ve bir o kadar arka planda kalan bir etki uyandırmaktadır.

Resim 12. "İhanetin Ardından Şahmeran" Adlı Tablo (Nermin Han Arşivi)

Günümüz sanatçılarından ressam Nermin Han tarafından kontrplak üzerine 45x115 cm boyutlarında karışık tekniklerle yapılan "İhanetin Ardından Şahmeran" adlı tablo resim 12'de görülmektedir. (Nermin Han, Sözlü Görüşme, 03 Mart 2015). Tablosunda sarı, turuncu, kırmızı, siyah, yeşil, mavi, beyaz gibi zengin renk çeşitliliği sağlayan sanatçı, ihanete uğrayan Şahmeran'ın üzgün halini tasvir etmiştir. Eserde Şahmeran, boynuzu ve yılanbaşı kuyruğu ile betimlenmiştir. Ayrıca Şahmeran'ın baş kısmının altında birbirine kenetlenmiş iki adet yılan figürünün yer aldığı görülmektedir.

Resim 13. Ressam Zuhal Neccar'a Ait Tablo (Zuhal Neccar) (URL4)

Günümüz sanatçılarından ressam Zuhal Neccar tarafından 2014 yılında yapılan Şahmeran konulu tablo resim 11'de görülmektedir. Tablo, tual üzerine akrilik imzalı, 100x150cm. boyutlarındadır (URL4). Çok sayıda Şahmeran tablosu yapan Neccar, konuyu biçim ve teknik anlamında farklı bir boyutla ele almıştır. Eserin büyük bir bölümüne hâkim olan lokal renk hakimiyetine karşılık, Şahmeran figürüne yüklediği zengin renk ve bezeme ile başarılı bir uyum elde etmiştir. Sıcak ve soğuk renk uyumunun bu denli başarılı bir şekilde kullanımı eseri etkili kılan bir diğer unsurdur. Eserde oturur vaziyette kadın figürü olarak tasvir edilen Şahmeran, boynuzu, süslü tacı, yılan kuyruğu, küpeleri, kolyesi ve uzun siyah saçlarıyla dikkat çekici niteliktedir. Birçok Şahmeran eserinden farklı olarak Şahmeran'ın kuyruğunda yılanbaşının olmadığı görülmektedir. Ayrıca Şahmeran'ın çevresine yerleştirilen kuş ve gül resimleriyle eser zenginleştirilmiştir (Resim 13).

Resim 14. Kader Serisi (Can Göknil) (Yayan ve Sivri, 2017: 671)

Resim 14'te yer verilen Can Göknil'e ait "Kader" Serisindeki eserde bordo renkte bir zemin üzerine Şahmeran figürü, daha çok yeşil renk baskınlığında mavi ve turuncu renkler kullanılarak tasvir edilmiştir. Şahmeran'ın üzerinde çocuğa benzer bir figür vardır. Hemen yanında kafa hizasında Şahmeran'a benzer ve daha çok gri ve mavi renklerle oluşturulmuş başka bir figür daha yer almaktadır (Yayan ve Sivri, 2017: 671).

2. Halk Sanatında Şahmeran

Halk resmi; halkın cam, duvar, tavan, sandık, tablo, araba gibi nesnelere geleneksel malzemeler kullanarak, geleneksel yöntemlerle yaptığı resimler olarak tanımlanabilir. Şahmeran, geleneksel kültürümüzdeki varlığıyla halk resim sanatımızın ve geleneksel halk kültürümüzün sevilen bir simgesi olmuştur. Bu simge, genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizin birçokta cam altı resimlerinde, halı ve kilim dokumalarında, pul ve

boncuklarla yapılan el işlemlerinde (elbise, sandık örtüleri, yastık yüzleri, yatak çarşafı vb.), kilit, kolye gibi günlük kullanım eşyaları üzerinde görülmektedir. Sözeri, Şahmeran'ın kilit üzerine betimlenmesini, ölümsüzlük arayışının gizlerine ulaşma denemesi olarak görmektedir (Sözeri, 2006: 23).

Halk resimlerinde Şahmeran, başında boynuzu, süslü tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve yılanbaşlarından oluşmuş birçok ayaklarıyla mitolojik bir yaratık olarak gösterilmiştir. Sanatçılar kompozisyona çeşitli renkler ve motifler ilave etmişlerdir. Kompozisyona eklenen motifler ve kullanılan renkler yörelere göre farklılıklar göstermektedir (Mant, 1998: 32).

Bilinen Şahmeran betimlemeleri ne yazık ki simgenin erken dönemlerini kapsamamaktadır. Günümüze ulaşan yaygın betimleme on altıncı yüzyıl başındaki manzum öykünün biçimlendirdiği şekilde gelişmiş görülmektedir. Şahmeran'ın simge olarak yaygınlaşmasını sağlayan cam altı resimleridir. İslam dininin figürlü resmi yasaklamasına karşın, bu yasağın halk katında sonuna kadar bağlayıcı olmadığı açıktır (Yıldıran, 2001: 19).

Şahmeran, cam altı resimlerinde süslü tacı, değişik aksesuarları, çiçek motifleri ve ejder kuyruğuyla çok renkli çizilebilmektedir (Ortak, 2010: 31). Bugün Türkiye'de neredeyse tamamen kaybolmuş olan cam altı sanatına değinmek gerekirse; cam altı resim, cam levhanın arka yüzüne toz boyalar, sulu boya, guaj boya, yağlı boya hatta akrilik boyalarla çalışılan soğuk resim tekniğidir. Camın hem resmin yapıldığı yüzey olma hem de vernik gibi boyaları, dış etkenlerden koruma ve aynı zamanda da renklere şeffaflık ve parlaklık verme gibi çeşitli fonksiyonları vardır. Cam altı resimleri genellikle 2-3 mm kalınlığındaki cam levhalara yapılmaktadır. Görünüşte kâğıt ya da tuval üzerine yapılmış resimlere benzese de çalışma yöntemi tam tersidir. Bir resimde detaylar, imza ve tarih son safhada oluşurken cam üzerine çalışmada, önce resmin deseni ve üstte görünen detaylarla imzadan başlamak gerekir. Daha sonra çizgiler arasındaki yüzeyler, en son olarak da fonda görülen renkler boyanır (Mant, 1998: 40).

Resim 15. Cam Altı Şahmeran Resmi (Ortak, 2010: 56)

Resim 15'te cam altına çizilmiş Şahmeran görülmektedir (Ortak, 2010: 56). Resimde Şahmeran boynuzlu ve taçlı başı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve altı adet yılanbaşından oluşan ayaklarıyla tasvir edilmiştir. Resimde ağırlıklı olarak yeşil olmak üzere kırmızı, mavi, siyah ve sarı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Şahmeran'ın çevresine yaprak ve dallarıyla birlikte çiçek motifleri yerleştirilmiştir.

Resim 16. "İkiz Şahmeran" Adlı Cam Altı Şahmeran Resmi (Doğanay, 2012:92).

Sabri Nuray Gencil tarafından cam altına çizilmiş "Çifte Şahmeran" isimli tablo resim 16'da görülmektedir (Doğanay, 2012: 92). Tabloda sanatçı iki adet Şahmeran'a yer vermiştir. Şahmeranlar boynuzları, süslü taçları ve taçlı yılanbaşı kuyruklarıyla betimlenmiştir. Birçok cam altı resminden farklı olarak Şahmeran'ın gövdesi kıvrımlı ve ayaksız olarak çizilmiştir. İki Şahmeran'ın arasına saksıda yer alan lale ve karanfil motifleri yerleştirilmiştir. Tabloda siyah, beyaz, sarı, mavi, yeşil, kırmızı, pembe renklerinin kullanıldığı görülmektedir.

Resim 17. "Gül Bahçesinde" Adlı Cam Altı Şahmeran Resmi (Emine Yedikuvvet)

(Doğanay, 2012: 104)

Günümüz sanatçılarından olan ve çok az sanatçının profesyonel anlamda çalışabildiği cam altı resimde başarılar sergileyen Emine Yedikuvvet, Şahmeran konulu eserler yayınlayan çağdaş sanatçılardandır. Sanatçıya ait "Gül Bahçesinde" adlı cam altı eser 35x71 cm. boyutlarındadır (Resim 17) (Doğanay, 2012: 104). Sanatçı bu çalışmasıyla, halk sanatçılarınca klasikleştirilen cam altı Şahmeran resimlerine farklı bir boyut katarak, Şahmeran'ı ayakta, dik durur bir şekilde betimlemiştir. Yine diğer cam altı eserlerinden farklı olarak bu eserde kadın sadece başı ile değil gövdesiyle birlikte betimlenmiş, kuyrukta tek bir yılanbaşı çizilmiştir. Kırmızı ve sarı renklerinin yoğun olarak kullanıldığı bu eserde tacı ile birlikte tasvir edilen Şahmeran figürünün çevresi gül ve çiçek motifleriyle süslenerek esere görsel zenginlik kazandırılmıştır.

Çeyiz ve düğün hediyesi olarak satın alınan (Yıldıran, 2001: 20) cam altı Şahmeran resimlerinde genelde yeşil, siyah, kırmızı, sarı ve mor renkler kullanılmaktadır. Sözeri (2000), "Kültürlerde Şahmeran: Kıyıda Köşede Şahmeran Kültür İzleri" isimli yayınında cam altı resimde kullanılan renklerin simgesel anlamlarının olduğunu belirtmektedir. Kırmızı sonsuzluğun, sarı güneşin ve gücün, mor gizli ilimlerin ve sihrin rengidir (Sözeri, 2000: 202). Çimen yeşili insanlara sevinç verir, içlerini ferahlatır; ama insan yüzünün rengi olan kırmızı, allığını güneşten almıştır ve renklerin en etkilidir. Türk işlemlerinde ve özellikle Şahmeran motiflerinde en sık kullanılan renklerin her tonu ve yeşildir (Mant,1998: 33).

Şahmeran figürü Anadolu'da uğur, üreme amaçlı olarak genç kızların çeyizine işleme olarak konmaktadır. Halk resimlerinde yaygın olarak cam altı, taş baskısı, boyama, işleme ve örme teknikleriyle görülen Şahmeran motiflerinin; kötülükten, yangın ve afetlerden koruyacağına, bereket, uğur ve bolluk getireceğine, dolayısıyla gücü temsil ettiğine inanılmaktadır (Şentürk, 1997: 40).

Anadolu'da ejder, ejderha, yemliha ve Şahmeran motifi bazen halk arasında yılanın büyük şekli olarak da düşünülür. Halı ve düz dokuma yaygılarda motif olarak işlenir (Deniz, 2000: 194).

Şahmeran'ın yaygın betimlemesi dışında etnografik malzeme olarak değerlendirilebilecek başka betimlemeleri de bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla kumaş üzerine işlenmiş, bohça ve perde süslemeleridir (Yıldıran, 2001: 19). Bunların dışında Şahmeran simgesinin, karyola eteği, yatak örtüleri, beşik örtüleri, kırlentlere ve bakır eşyalara işlendiği, halı ve kilimlere dokunduğu, kumaş üzerine boya ile çizildiği görülmektedir.

Resim 18. Şahmeran Motifli Kilim Örneği, Van- Merkez (81x81 cm.) (Güzel ve Oskay, 2013: 566)

Resim 18'de Van yöresine ait olan Şahmeran motifli kilim, 81x 81 cm. boyutlarında, duvara asılmak için kullanılmaktadır (Güzel ve Oskay, 2013: 566). Kilimin iç zemininde bir adet Şahmeran motifi yer almaktadır. Şahmeran'ın boynuzları, küpeleri, gerdanlığı, tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve altı adet ayakları ile tasvir edildiği görülmektedir.

Resim 19. Şahmeran Motifli Kilim Örneği, Van- Merkez (1,8x59 cm.) (Güzel ve Oskay, 2013: 566)

Resim 19’da Van yöresine ait olan Şahmeran motifli kilim, 1,8x 59 cm. boyutlarında, duvara asılmak için kullanılmaktadır (Güzel ve Oskay, 2013: 566). Kilimin iç zemininde üst üste yerleştirilmiş 2 adet Şahmeran motifi yer almaktadır.

Resim 20-21. Şahmeran Figürlü Kilim (147x392 cm.) (Müzeye Geliş Tarihi: 1984)

(Şanlı ve Elver, 2020: 32)

Kars Müzesi’nde bulunan yün kilimde stilize Şahmeran motifleri görülmektedir. Şanlı ve Elver halının açıklamasında “yıldızların etrafında kalan boşluklara stilize Şahmeran, çiçek, koç boynuzu, küpe ve dolgu motifleri düzensiz olarak yerleştirilmiştir” ifadeleriyle stilize Şahmeran figürüne dikkat çekmişlerdir (Resim 20-21).

Resim 22. Şahmeran Figürlü Duvar Halısı, 50 x 85 cm., (Doğan Köy- Çemişgezek, Tunceli) (Güzel ve Kulaz, 2016:1329)

Resim 22’de Tunceli yöresine ait olan, 50x85 cm ebatlarındaki duvar halısında, bordo zemini üzerine Şahmeran figürü görülmektedir. Aralarda kalan boşluk alanlar ise koçboynuzu ve gül motifleri ile süslenmiştir (Güzel ve Kulaz, 2016:1328).

Resim 23. Şahmeran Figürlü Kilim, 106cmx160cm, Mardin (Küçük Kurt, 2019:189)

Resim 23’de görülen kilim, Mardin’de Şahmeran Ustası Hasan Özcan ve Oğulları Hamit, Kadir Özcan’ın Dükkânında bulunmaktadır (Küçük Kurt, 2019:189). Kilimde, Şahmeran figürü, tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve 7 adet ayakları ile tasvir edilmiştir. Kilimin iç zemin süslemesinde, Şahmeran figürünün yanı sıra kuş, çocuk, çengel motifleri de yer almaktadır.

Resim 24. Balıkesir İli Edremit İlçesi Alibey Kudar Özel Etnografya Galerisi'nde Bulunan Şahmeran Motifli Dokuma Torba (Zeynep Balkanal Arşivi, 2018)

Resim 24'de Balıkesir İli Edremit İlçesi Alibey Kudar Özel Etnografya Galerisi'nde bulunan Şahmeran figürlü el dokuması torba örneği görülmektedir. Torba kilim dokuma tekniği kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın ana malzemesi yörede doğal boyalar ile boyanmış yündür. Dokumada Şahmeran figürünün iki ayağı ve iki kolu yılanbaşı şeklinde betimlenmiştir. Torbanın üç kenarı dokuma iplikleri ile yapılan püsküllerle süslenmiştir.

Şahmeran motifinin halk işlemlerinde de yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Halk resminde ve işlemlerinde bitkisel bezemelerin çiçek, meyve, yaprak, ağaç çeşitlemeleriyle yenilendiği XIX. yüzyılda; önceki yüzyıllarda görülen figürlü bezemenin ağırlık kazandığı Şahmeran, kuş, kelebek, at, deve gibi motiflerle zaman zaman insan figürünü de içeren düzenlemelerin süregeldiği gözlenmektedir (Mant, 1998: 38). İşlemleri yapan kişiler, motifin doğal kompozisyonuna her zaman uymamışlar, Şahmeran'ın çevresine ağaçlar, kırmızı güller, horoz ve deve gibi motifler ilave etmişlerdir.

Resim 25. Şahmeran İşleme Örneği (Ortak, 2010: 32)

Resim 25'de Şahmeran figürlü işleme örneği görülmektedir (Ortak, 2010: 32). Beyaz etamin kumaş üzerine işleme tekniğiyle, ağırlıklı olarak sarı olmak üzere koyu yeşil, kahverengi,

kırmızı, turuncu ve yeşil renkli ipliklerle Şahmeran figürü uygulanmıştır. İşlemede Şahmeran'ın boynuzları, küpeleri, gerdanlığı, tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve altı adet yılanbaşından oluşan ayakları ile tasvir edildiği görülmektedir. Bu işleme örneğinde birçok örnekten farklı olarak Şahmeran'ın çevresine başka herhangi bir canlı veya nesnenin eklenmediği dikkat çekmektedir.

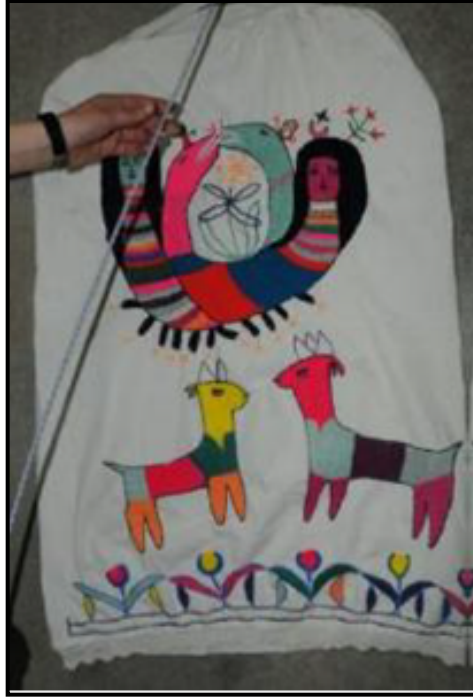
Resim 26. Şahmeran İşleme Örneği (Mant, 1998: 39)

Resim 26'da Gaziantep'in Oğuzeli ilçesi Kovanlı köyüne ait Şahmeran işleme örneği görülmektedir (Mant, 1998: 39). Beyaz kumaş üzerine çeşitli işleme teknikleriyle, siyah ve pembe ipliklerle iki adet Şahmeran figürü uygulanmıştır. Bu işleme örneğinde Şahmeran, boynuzları, dört adet ayağı ve balık kuyruğu şeklindeki kuyruğu ile tasvir edilmiştir. Bilinen Şahmeran figürünün aksine, örnekteki her iki Şahmeran figürünün de kuyruğunun balık kuyruğu şeklinde olduğu dikkat çekmektedir. Şahmeran figürlerinin ortasında bir adet kedi figürü, üst kısmında ise iki adet horoz figürü yer almaktadır. Horoz figürlerinin ortasına ise elma ağacı motifi yerleştirilmiştir.

Resim 27-28. Peşkir "El Peşkiri/El Havlusu" Genel ve Detay Görüntü, Huriye Harputlu, Karatay/Konya (Çelebilik ve Afşar, 2016: 374)

Çelebilik ve Afşar (2016) "Konya İli Karatay İlçesi Evlerinde Bulunan Geleneksel El İşlemeli Eşya Türleri ve Kullanım Alanları" isimli makalelerinde bir adet Şahmeran figürlü el peşkiri/havlusuna yer vermişlerdir (Çelebilik ve Afşar, 2016: 374). Anadolu'da el peşkiri işlemlerinde Şahmeran figürlü örnekler çok görülmemektedir. Dolayısıyla bu örnek peşkir/havlu işlemlerinde nadir görülen örneklerden birisidir (Resim 27-28).

Resim 29. Şahmeran Figürlü Elbise Kılıfı (Akpınarlı ve Uluşık, 2016: 369).

Akpınarlı ve Uluşık'ın (2016) Yerel Kalkınmada Halk Kültürü Projelerinin Önemi "Şanlıurfa Örneği" adlı bildirimlerinde yayınlamış oldukları Şanlıurfa'da bulunan Şahmeran figürlü elbise kılıfı örneği işlemlere farklı bir örnektir (Resim 29).

Resim 30. "Şah-ı Maran" Adlı Kumaş Üzerine Doğal Boya Çalışması (NasraŞimmes Hindi) (Doğanay, 2012: 84)

Mardin'li NasraŞimmes Hindi, Şahmeran figürünü çok farklı bir çalışma yaparak kumaş üzerine kök boya ile çizmiştir. "Şah-ı Maran" adlı bu çalışma 51x69 cm. boyutlarındaki kumaş üzerine yapılmıştır (Resim 30) (Doğanay, 2012: 84). Sanatçı, bu çalışmasında Şahmeran'ı kendisine göre yorumlayarak onu kırmızı, yeşil, siyah ve sarı renkli doğal boya ile çizmiş ve resmin altına adını yazmıştır. Çalışmada Şahmeran tacı, yılanbaşı kuyruğu ve altı adet yılanbaşından oluşan ayaklarıyla tasvir edilmiş, Şahmeran figürünün üst kısmına bir adet kuş figürü yerleştirilmiştir (Resim 30).

Resim 31. Şahmeran Figürlü Saç Tokası (Kamiloğlu, 2009: 176)

6x8 cm. boyutlarında, gümüş levha kullanılarak oluşturulmuş saç tokasında Şahmeran figürü ajur işi tekniğinde uygulanmıştır (Resim 31).

*Resim 32. Şahmeran Figürlü Sürahi Örneği, Mardin-Merkez
(Sultan Sökmen Arşivi, 2016)*

Resim 32’de Mardinli Şahmeran Ustası Hasan Özcan’ın yapmış olduğu bakır sürahi üzerinde görülen Şahmeran figürü, boynuzlu ve taçlı başı, gerdanlığı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve altı adet yılanbaşından oluşan ayaklarıyla tasvir edilmiştir.

Resim 33. Şahmeran Figürlü Bakır Tepsi (Görsel Sahibi: Sercan Taşçı)(URL5)

Resim 33’de görülen bakır tepsi üzerine Şahmeran figürlü kazıma tekniği ile yapılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Anadolu kültürüne kendiliğinden giren Şahmeran figürü, günümüz insanının da hayatında yaşamaya devam etmekte, sanat eserlerinde vücut bulmaktadır. Anadolu’da sır bekçisi olarak görülen Şahmeran, halk sanatının farklı alanlarında kullanılmıştır. Halk sanatına büyük ölçüde yansıyan Şahmeran figürü, bolluk, bereket, şans ve uğur getirdiği inancıyla genç kızların çeyizlerinde, süs eşyalarında, kırlent yüzlerinde, karyola eteklerinde, yatak örtülerinde, beşik örtülerinde, camaltı resimlerinde, halı ve kilim motiflerinde kendini göstermektedir.

Literatür taraması sonucunda konu ile ilgili çok sayıda araştırmanın bulunduğu görülmektedir. Bu başlık altında konu ile ilgili yapılan araştırmaların bir kaçının açıklamalarına yer verilmiştir.

Akpınarlı ve Yurt (2016); “Şahmeran Motifinin Geleneksel Tekstilde Kullanıldığı Alanlar” isimli bildirisinde, şahmeran, yılan, ejder motifli 61 adet tekstil ürünü tespit etmişlerdir. Şahmeran motifinin geleneksel tekstil sanatlarımızın her dalında kendine has bir yer bulduğunu, ancak kullanım yoğunluğuna göre dokuma ve işleme teknikleri ile üretilen ürünlerde çoğunlukta olduğunu, işleme ve baskı ürünlerinde, şahmeran figürünün efsanelerde anlatıldığı biçimde, yer aldığını vurgulamışlardır. Şahmeran figürünün dokuma ürünlerde yılan, ejderha şeklinde aynı veya tamamen stilize bir formda kullanılmış olduğunu, halı dışında, düz dokuma yaygılarda da daha çok stilize edilmiş şekilde kullanıldığını belirtmişlerdir.

Küçükkurt, (2019); “Mardin El Sanatlarında Şahmeran Figürü” isimli bildirisinde, Mardin yöresine ait 17 adet el sanatı ürününü incelemiş ve Mardin’de en çok camaltı resimlerinde, bakır işlerinde, ahşap oyma sanatında, kumaş el baskısı, gümüş işleri ve diğer alanlardaki el sanatlarında Şahmeran figürü kullanıldığını tespit etmiştir. Bildiride Şahmeran figürünün camaltı resimlerinde daha çok detay çalışıldığı vurgulanmıştır.

Güzel ve Oskay, (2013); Van’da “Şah-ı Meran” Motifli Örnekler isimli bildirisinde, Van yöresine ait 6 adet el sanatı ürünü incelenmiş ve yörede Şahmeran motifinin cam altı sanatının yanı sıra, halı, kilim, yastık işlemleri gibi el sanatlarında da kullanıldığını belirtmişlerdir. Van

ve çevresinde yapılan cam altı ve el sanatları ürünlerinde genel olarak tasvir edilen figürün kadın olduğu ve bu resimlerde süslü tacı, değişik aksesuarları, çiçek motifleri ve ejder kuyruğuyla çok renkli betimlendiğini örneklerle açıklamışlardır.

Kodaman, (2018); "Şahmeran Resimlerindeki Sembollerin Göstergibilimsel ve Anlambilimsel Çözülmesi" isimli makalesinde, Şahmeran simgesinin su, toprak, hava ve ateş kültüyle, döngüsel mevsim mitoslarıyla, eskatalogya (zamanın sonu) mitoslarıyla, kutsal evlilik mitoslarıyla, ilksel ata kültleriyle Toprak Ana ve Havva Ana'dan başlayarak hemen tüm kutsal kadınlarla ve tanrıçalarla ilişkili olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca dini sembolizmle de ilişkisi olabileceğini, özellikle Hıristiyan ikonografisinin bu resimlerde etkisini, yine ölümsüzlük arzusu, sonsuz yaşam ve cennete ulaşma düşüncesi ve bununla ilgili bölgesel mitosların temaya yön veren etkenler olduğunu belirtmiştir. Bu figürün başta halk ressamı olmak üzere çağdaş sanatçı ve ressamlarımıza ilham verdiğini, insanlık ve barış özleminin bir yansıması olarak sessiz bir çığlık, bir mesaj olduğunu vurgulamıştır.

Şahmeran figürü, çağdaş sanatta farklı alanlarda eserler veren sanatçıların ilgi odağı olmuş, çocuk edebiyatı, şiir, hikâye, öykü, tiyatro, sinema, resim, heykel gibi alanlarda verilen eserlerde kendine yer bulmuştur. Tomris Uyar, Murathan Mungan, Erhan Bener, Hilmi Yavuz gibi yazarlar kitaplarında; Rahmi Kafadar, Zülfü Livaneli, Yavuz Figenli gibi yönetmenler filmlerinde; Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fikret Otyam, Balkan Naci İslimyeli, Serpil Akyl, Yavuz Kılıçer, Ahmet Güneştekin, Nermin Han gibi birçok çağdaş resim sanatçısı tablolarında; Mehmet Aksoy, Ozan Oganer, Hüseyin Murathan Kesici gibi heykeltıraşlar yapmış oldukları heykellerde Şahmeran'ı tekrar tekrar yorumlamışlardır.

Çalışmamızda çağdaş sanatta ve halk sanatında bulunabilen 31 adet Şahmeran figürlü örnek incelenmiş, bu örnekler üzerinden Anadolu'da figürün yeri ve önemini göstermek amaçlanmıştır. Çağdaş sanatta incelenen resim ve heykel örneklerinde Şahmeran figürü, erkek ve kadın şeklinde, yarısı insan yarısı yılan olarak tasvir edildiği gibi yarısı insan yarısı balık olarak da tasvir edilmiştir.

Halk sanatında Şahmeran, genellikle boynuzları, küpesi, gerdanlığı, süslü tacı, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve yılanbaşlarından oluşan ayaklarıyla tasvir edilmiştir. Karşılaşılan halk sanatı örneklerinin tümünde Şahmeran'ın kadın olarak tasvir edildiği görülmüştür. Halk sanatında ortaya koyulan eserlerin birçoğunda Şahmeran'ın yarısı insan yarısı yılan olarak tasvir edildiği saptanmış, bunun yanı sıra yarısı insan yarısı balık olarak da tasvir edildiği örnekler nadiren de olsa rastlanılmıştır. Şahmeran figürü, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde bazen bolluk, bereket, şans getireceğine ve nazarlardan koruyacağına, bazen de evi koruyacağına, eve bekçilik yapacağına inanılarak evlerin duvarlarına asılmaktadır.

Kaynakça

Akpınarlı, H. F. ve Uluışık, Y. P. (2016). Yerel Kalkınmada Halk Kültürü Projelerinin Önemi "Şanlıurfa Örneği". 4. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 365-372.

- Akpınarlı, H. F. ve Yurt, N. (2016). Yurt Şahmeran Motifinin Geleneksel Tekstilde Kullanıldığı Alanlar. Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sanat Sempozyumu, Çorum: Hitit Üniversitesi, s. 116-129.
- Aslan, F. ve Aslan, B. (2012). Kültürel Bir İmge Olarak Şahmaran. Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi, s.18-23.
- Çağlar, A. B. (2014). Türk Kültür Geleneğinde Şahmaran, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çelebilik, G. ve Afşar, H. (2016). Konya İli Karatay İlçesi Evlerinde Bulunan Geleneksel El İşlemeli Eşya Türleri ve Kullanım Alanları. SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi. 9 (18). s. 365-381.
- Değirmenci, B. C. (2019). Mitoloji ve Anadolu Söylencelerinin Özgün Seramik Form ve Yüzeyle Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, B. (2000). Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Atatürk Yüksek Kurumu, Yayın No: 215.
- Doğanay, E. (2012). Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran. (Küratör). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi, s. 10-13.
- Güneştekin, A. (2014). Güneş Çemberinin Varisi, Sergi, 18 Eylül-14 Kasım 2014, Marlborough Monaco, (03 Mart 2015), (Erişim: 11.03.2015), <http://ahmetgunestekin.com/kataloglar/tr/gunes-cemberinin-varisi.pdf>
- Güzel, E. ve Oskay, N. (2013). Van'da "Şah- I Meran" Motifli Örnekler. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri, Bakü, s. 559-564.
- Güzel, E. ve Kulaz, M. (2016). Tunceli-Çemişgezek- Doğan Köyü Halı Dokuma Örnekleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (4). s. 1321-1335.
- Kahraman, M. (2012). Hafızanın Üzerine Birlikte Titremek. Röp. Kelemet Çiğdem Türk. (Erişim: 10.02.2015), <http://dersimnews.com/kultur/hafizanin-uzerine-birlikte-titredek.html>
- Kamiloğlu, İ. (2009). Mardin İli Gümüş İşlemeciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçük Kurt Ü. (2019). Mardin El Sanatlarında Şahmeran Figürü, Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu, Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Yayınları: 64. Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Gostivar, Makedonya, s. 172-183.
- Kodaman, M. (2018). "Şahmeran Resimlerindeki Sembollerin Göstergibilimsel Ve Anlambilimsel Çözümlemesi" Atlas International Refereed Journal On Social Sciences, Vol 4, Issue:13,s. 1354-1376.
- Mant, S. (1998). Halk Sanatında Şahmaran, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Ortak, M. (2010). Tarsus Bölgesine Ait Şahmeran Efsanelerinde Yer Alan Sembollerin Yorumlanması, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özdemir, H. (1997). Geleneksel Kültürümüzde Şahmeran. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 221-228.
- Balcı, M. (2007). Proje Bitlis, Halı Kilim Dokumacılığı ve El Sanatları ile Turizm Gelirlerini Artırma Projesi, Ekbil Matbaacılık, İstanbul.
- Sözeri, T. (2006). İnançlarda Şahmeran, Bursa: Asa Kitabevi.
- Sözeri, T. (2000). Kültürlerde Şahmeran: Kıyıda Köşede Şahmeran Kültür İzleri, İstanbul: İm Yayın Tasarım.
- Şanlı, H. S. ve Elver, H. (2012). Kars Müzesi Envanterinde Bulunan Düz Dokuma Yaygılar. Kalemişi Dergisi, Sayı:16. s. 22-41.
- Şentürk, Ş. (1997). Camaltında Yirmi Bin Fersah, Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yayan, G. ve Sivri, O. (2017). Mitolojik Unsurların Günümüz Sanatçılarından Can Gökni'l'in Çalışmalarına Yansımaları. 4 (10). Sobider, Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (10). s. 653-672.
- Yıldıran, N. (2001). Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan: Akrep-Adam ve Şahmeran. Folklor/Edebiyat, Üç Aylık Kültür Dergisi, 7 (26), s. 5-22.
- Yıldırım, N. (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi. s. 621-622.
- Varlık, M. B. (2014). Tarsus, Misis ve Osmaniye. ODTÜ'lüler Bülteni, ODTÜ Mezunları Derneği Yayınları, s. 42-43.
- (URL1) http://www.salihsaydam.com/mersin/sahmeran1_tr.html (Erişim: 11.06.2021).
- (URL2) <http://www.artam.com/eser/sahmeran-18c6/0> (Erişim: 11.06.2021).
- (URL3) <http://www.fikretotyam.com/resimleri/detay/otyam-in-fircasindan/127> (Erişim: 10.06.2021).
- (URL4) <http://zuhalneccar.com/pPages/pArtist.aspx?paID=143§ion=130&lang=TR&bhcp> (Erişim: 21.05.2021).
- (URL5) (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mardin/nealinir/bakir-kaplar>) (Erişim: 10.06.2021).

Kaynak Kişiler

- Han, Nermin. Ressam, Yaş: 34, Sözlü Görüşme, 03 Mart 2015, Beyoğlu, İstanbul.
- İslimyeli, Balkan Naci. Öğretim Üyesi ve Ressam, Yaş: 68, Sözlü Görüşme, 24 Mart 2015, İstanbul.
- Kesici, Hüseyin Murathan. Öğretmen ve Heykeltıraş, Yaş:44, Sözlü Görüşme, 16 Mart 2015, Bozüyük, Bilecik.

Kılıçer, Yavuz. Ressam, Yaş: 56, Sözlü Görüşme, 10 Mart 2015, Kadıköy, İstanbul.

Oganer, Ozan. Heykeltıraş, Yaş: 42, Sözlü Görüşme, 06 Mart 2015, İzmir.

Extended Abstract

Şahmeran is a symbol belonging to Anatolian mythology, which could possibly be connected to one of the Mesopotamian snake gods, but was feminized and given a kind of mother goddess identity. Its story can be linked to the Arabian Nights, but it must have been told long after the appearance of the symbol. The fact that it does not contradict the Central Asian understanding that accepts the universe of the earth as a snake and that no female personality seems to be prominent, has brought the Islamic understanding to fill the gap in this regard, which has brought it to life until today. Its symbolic meaning has enriched and diversified, and it has become a hero that women identify with, especially in the east of Anatolia, by taking on a protective, knowledgeable and helpful identity. The processing of mythological beings, especially Sahmeran, in different arts in Anatolian culture is proof that it is a symbol that is given importance in the past and present examples.

The most important feature of Şahmeran is its wisdom and healing. In Central Asian and Indian mythologies, the snake is a symbol of change as well as wisdom, fertility and fertility. In Altai mythology, there are earth and sky dragons. In spring, the earth dragon ascends to the sky, renewing nature and representing rebirth. The main structure of all the stories told about Şahmeran is keeping a secret and the common end is death. While Şahmeran, who was betrayed at the end of the stories told in Adana, Tarsus and Mardin, was killed, the story heroes who could not keep the secret of Şahmeran and told someone else in the stories told in Tunceli and Bitlis died.

It is seen that the hero who saw Şahmeran betrayed him by telling the place of Şahmeran in order to become a vizier and marry the sultan's daughter. In the story told in Adana and Tarsus, the hero of the event did not want to tell the location of Şahmeran, but he was forced to tell. In the stories told in Bitlis and Tunceli, although the protagonists promised that they would not tell anyone, even though they saw Şahmeran, they died because they did not keep this promise.

In the stories told in Bitlis and Tunceli, it is seen that Şahmeran is male. Although there is no information about Şahmeran's gender in the stories told in Adana, Tarsus and Mardin, it is seen that he is male in the Ceyhan variant of the story. Although depicted as different genders in the stories, it is another remarkable detail that the bas-relief is depicted as a woman on items such as under-glass paintings and bedspreads hung in houses.

Sahmeran is hung on the walls of houses, especially in the Eastern and Southeastern Anatolian provinces, believing that it will sometimes bring abundance, fertility, luck and protect it from the evil eye, and sometimes protect the house and guard the house.

In this study, examples of the Shahmaran figure in different arts in Anatolia were compiled and presented. The research was structured to show the place and importance of the figure in Anatolia through the artistic examples in which the Shahmaran figure is seen. Shahmaran legends and artistic examples are presented in the study with their explanations by scanning the literature. In addition, the information compiled by the oral interview method is included in the study. The material of the research consists of examples with Shahmeran figures seen in Anatolian art. Samples with hawk figures were examined from various sources in the

literature, and we came across many examples in contemporary art and folk art, and 31 samples determined as samples were included in the article.

Sahmeran, who entered the Anatolian culture by himself, continues to live in the lives of today's people and embodies in works of art. Sahmeran, who is seen as a secret keeper in Anatolia, has been the center of attention of artists who produce works in different fields in contemporary art, and has found its place in works in the fields of children's literature, poetry, story, story, theater, cinema, painting, sculpture. Authors such as Tomris Uyar, Murathan Mungan, Erhan Bener, Hilmi Yavuz in their books; Directors such as Rahmi Kafadar, Zülfü Livaneli, Yavuz Figenli in their films; Many contemporary painters such as Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fikret Otyam, Balkan Naci İslimyeli, Serpil Akyıl, Yavuz Kılıçer, Ahmet Güneştekin, Nermin Han are in their paintings; Sculptors such as Mehmet Aksoy, Ozan Oganer, Hüseyin Murathan Kesici have repeatedly interpreted Şahmeran in their sculptures. Sahmeran, which is reflected to a great extent in contemporary art as well as in folk art, shows itself in young girls' dowry, ornaments, pillow faces, bed skirts, bedspreads, cradle covers, under glass paintings, carpet and rug motifs, with the belief that it brings abundance, fertility, luck and good luck.

While the basilisk is depicted with very different original designs in contemporary art, in folk art it is usually depicted with horns, earrings, a necklace, an ornate crown, a crowned snake-headed tail and snake-headed feet. Although it is seen that Şahmeran is depicted as a male in some contemporary art examples, he is usually depicted as a female. It has been seen that Şahmeran is depicted as a woman in all of the examples of folk art encountered. Although Shahmaran is depicted as half human and half snake in many of the works revealed in contemporary art and folk art, there are rare instances where Şahmeran is depicted as half human and half fish.

Sahmeran, who entered the Anatolian culture by himself, continues to live in the lives of today's people and embodies in works of art. Sahmeran, seen as a secret keeper in Anatolia, was used in different fields of folk art. Sahmeran, which is also reflected to a great extent in folk art, shows itself in young girls' dowry, ornaments, bed skirts, bedspreads, cradle covers, under glass paintings, carpet and rug motifs, with the belief that it brings abundance, fertility, luck and good luck.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50

İkinci Yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji- Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, BASE İndeks, ISI İndeks, CiteFactor İndeks, EOI sistem, SIS İndeks, Root İndeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Akademik Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler ile Bielefeld University Library, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi ve Caltech Librart gibi saygın kütüphanelerde de taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net, www.ijhar.org adreslerinden ulaşılabilir.

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL SCHOLAR ACADEMY

www.ijhar.net / www.ijhar.org

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA